محەمەد حەمەساڵح تۆفیق

ئـەمـەیـە ئـەمـەریکـا

یادەوەریی کوردێك لە ئەمەریکادا

PDF4Kurd

لە بڵاوكراوەكانی خەندان بۆ پەخش‌و وەشاندن

سلێمانی ٢٠٠٦

پێشکەشە بە:

خاتوو شێلبی کرێن Shelby Crain و خاتوو میشێل وارد Michele Ward و سەرجەمی ئـەو ژن و پیـاوە ئەمەریکیانـەی شـاری ڕۆزوێـڵ ـ جۆرجیـا، کـە وەك خـزم و کەسـی زۆر نزیـك بـە دەممانەوە دەهاتن لە ژیانی دوورەوڵاتیماندا.

محەمەد

- **ناوی کتێب: ئەمەیە ئەمریکا**
- **ناوی نووسەر: محەمەد حەمە ساڵح تۆفیق**
- **چاپ:**
- **پیتژنین: تریفە فایەق**
- **هەڵەچن: هێمن یەحیا**
- **دیزاین و بەرگ: شۆرش ئەحمەد**
- **چاپخانە: چاپخانەی ڕەنج**
- **زنجیرە (٣) لە بڵاوکراوەکانی خەندان بۆ پەخش و وەشاندن**

وتەیەکی پێویست

خوێنەری بەڕێز

ئەمەی دەیخوێنیتەوە ئەزموونی ژیانی نزیکەی دوو ساڵێکمە، بە خێزانەوە، لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکادا ساڵانی ١٩٩٦ – ١٩٩٨. ئەمەی من گەشتی خۆشی نەبوو بۆ ولاتێك کە تێیدا بێجگە لە ئوتێل و سەیرانگە و مۆزەخانە و چێشتخانە و شتی لەم جۆرە هیچیتر نەبینم. ئەمە گەشتێکی ناچاری بوو کە لە دووتوێی کتێبەکەدا شتێکی لە بارەوە دەخوێنیتەوە. ئەم گەشتە یەکسەر تێکەڵی خەڵکی ئاسایی ئەو ولاتەی کردم و لە گەڵیاندا بووم بە کرێکار و هاوڕێ و هاودەم. لەوێ ژیانم بە بێ ئارایشت وەك خۆی بینی، چاك و خراپی، جوان و ناشیرینی، هۆکارەکانی پێشکەوتنی ژیان، باری ئابووری و کۆمەڵایەتی و دەروونی و فەرهەنگیی خەڵکەکە. دەسڕۆیشتن و پۆشتە و پەرداخیی هەندێك و ڕاکە ڕاکە و وێڵبوونی بەردەوامی خەڵکێکی زۆری ولاتەکە بە دوای نان و کاردا. تەلاری هەوربڕ و ڕێگاوبانی پانوپۆڕ و ڤێلای قەشەنگ، لەولاشەوە خانووی زنج ئاسا لە شارێکی گەورەی وەك ئەتڵەنتادا کە خۆمی لێبووم.

لێرە ژیان زۆر ئاڵۆز بوو، چەندە لایەنی ڕازاوە و جوانی تێدابوو هێندەش لایەنی خراپ و پڕ گرفت. من لێرەدا بە پێی توانا و تێگەیشتنی خۆم هەوڵمداوە شتەکان و دیاردەکان وەك خۆیان بخەمە ڕوو، بێویژدانانە هەوڵ و تەقەلای چەند سەد ساڵێکی ڕەنجی مرۆڤ بۆ دروستکردنی شارستانیەتێکی زەبەلاح بە هیچ دەرنەکەم و لە هەمان کاتیشدا لایەنە دزێو و مرۆڤپڕووکێنەکانی سیستەمی سەرمایەداریی ئەو شارستانیەتە بە جوان لە قەڵەم نەدەم. منێك کە تا ئێستاش بڕوای قووڵم بە

پێشبینییەکانی جاك لەندەنە لە "پاژنەی ئاسنین"دا، نـاتوانم ئـەم لایەنـە فـەرامۆش بکـەم و ئـەوەش دەزانم کـە بنیاتنـانی جیهـانێکی ئاسـوودە کـە چـیتر بنیـادەمی تێـدا نەچەوسێتەوە هێشتا هەر خەونێکی خۆشە و ڕەنگە وا زووش نەیەتەدی.

ئەم بابەتانەی لێـرەدا دەیانخوێنیتـەوە زۆربـەیان پێشـتر لـە ڕۆژنامـەی "ئاسـۆ" دا بلاّوکراونەتەوە و ڕاستێکەشـی هـەر لـە سـەر ڕوولێنـانی کـاك سـترانی سەرنووسـەری ڕۆژنامەکە بوو کە وردە وردە و بە شێنەیی دەستم دایە نووسینی بابەتەکان و پاشتر پێمدەگەیشتەوە کە مایەی ڕەزامەندیی زۆر کەسـە و بـە پەرۆشـەوە دەخوێنرێتـەوە. بێگومان هەوڵمداوە تا بتـوانم لـە گـەڵ خۆمـدا ڕاسـتگۆ بم و ڕەنگـە ئـەوەی مـن لێـی دوابێتم لە دیدی کەسێکی ترەوە جیاواز بێت و ئەو وای نەبینێت. بە هەرحاڵ ئەمە تــەنها ڕاوبۆچــوون و ئــەزموونی خۆمــە و مــن لــەو دەمــەدا هــەر ئەوەنــدەی لێتێگەیشتووم. بۆ گەلێ شوێن و بابەتیش کە بینێبێتم یان مامەڵەم لە گەڵ کردبێت یان شتێکم لە سەر خوێندبێتـەوە و بـە باشـم زانیبێـت خوێنـەر شـتێکی لـە بـارەوە بزانێـت و زانیارییەکـەش ڕاسـت و دروسـت بێـت پـەنام بردووەتـە بـەر سـایتەکانی ئینتەرنێت لە بارەی ئەو شوێنەوە یـان سـوودم لـە هەنـدێ سەرچاوەی وەك گۆڤـاری ناشناڵ جیۆگرافیك وەرگرتووە. بە هیوام خزمەتێکی بچووکم گەیاندبێت.

نــووســەر

گەشتنامەی ڕۆژنامەوانی

ئەدەبی گەریدەیی یان گەریدەناسی ئەمڕۆ لە نێو ڕاڕەوی کەلتوورو فەرهەنگی میللەتە پێشکەوتووەکاندا نێو دێڕی کتێبە کۆنەکانی سەر ڕەف، کتێبە گەورە و قەبەکانی کتێبخانە ناودارەکانی جیهانی بەجێهێشتووە و وەك ژانرێکی ڕۆژنامەوانیی تازە ڕۆحسووکانە خۆی لە سەر پەڕەی ڕۆژنامە نەتەوەیی و بان نەتەوەییەکان دەنوێنێ. لە هەموو شوێنێکی دونیادا ڕەنگە خوێنەرەکانی ڕۆژنامەیەك کە تامەزرۆی ئەدەبی گەشتنامە و گەڕانی گەریدەی وڵاتەکانن، خۆیان گەشتی هەمەجۆریان کردبێ و لەوانەشە زیاتر لە گەشتنووسەکان مەملەکەت و مەڵبەندە جیاکانی ئاوەدانیان دیبێت، بەڵام شێوازی گێڕانەوە و ڕاستگۆیی هێنانەگۆی ئەو دیمەن و دونیایەی گەڕیدە بینوێتی هونەر نواندنێکی دەوێت، کە لە هونەرمەند دەوەشێتەوە، وەستاییەك دەخوازێ کە سەنعاتکارێکی کارامەی گێڕانەوە و وەسفکردن بێت. وادەزانم کاك محەمەد حەمەساڵح تۆفیق گەشتیاری ئەم کتێبەمان وەسفی سەنعاتکار و هونەرمەندێکی ئەدەبی گەریدەیی بەسەردا جێبەجێ دەبێت بۆیە خوێنەران وەختێك ئەم زنجیرە یادەوەرییەی سەفەری سەرهەڵگرتنی کوردێکیان لە ڕۆژنامەکەماندا خوێندەوە، چێژیان لێ وەرگرت و هەرمێنی بۆ (ئاسۆ)ش پەیداکرد وەختێك لە سەرەتای دامەزراندندا بوو.

گێڕانەوەی بیرەوەریی گەشت و گەڕانی کوردێك کە لەگەڵ سەدان کوردی کارگێڕ و تەکنیکار و شارەزا لە ڕێکخراوە ناحکومییەکاندا کە لە دوای ڕووداوەکانی کوردستان لە ساڵی ١٩٩٦دا گوێزرانەوە بۆ ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا، پەند و

ئەزموونێکی دەوڵەمەندە بۆ هەرکەسێك بخوازێت لە ژیانی بەهەشتی هەندەران و تەنگوچەڵەمەکان و هەروا خۆشی و ناخۆشیی ژیانی ئاوارەیی تێبگات. دەرفەتێکە تا باشتر لە چیرۆکی بەشێك لە هاونیشتمانیانمان بگەین کە لە وڵاتی خۆیاندا بژاردەی توانا سەنگینەکانی کوردەواری بوون و لەناکاودا دوورگەیەکی بێگانە، گوام، لە دووریی هەزاران کیلۆمەتر فووتیدان. ئەگەر قەراریشە کۆچیرۆکی ژیانی هەر نەتەوەیەك کەشفکردنی سەربوردەی ڕۆڵەکانی بێت لە ناوەوە و لە تاراوگە، لە ڕێی بیرەوەریی تاکەکەسێکەوە، ئەوا ئەم یاداشتانەی کاك محەمەد ڕووناکییەکی پرشنگدارە بەو ئاراستەیە.

ئێمە لە دەزگای خەندان بۆ پەخش و وەشاندن بە چاپکردنی ئەم زنجیرە بیرەوەرییە ڕیپۆرتاژ ئامێزە خۆشحاڵ دەبین کە بتوانین بچووکترین بەشداری بکەین لە گەشەپێدانی ئەدەبی گەشتنامە لە ڕۆژنامەوانیی کوردی و لە کتێبخانەی کوردیدا.

لەگەڵ پیرۆزبایی و ئومێدی سەرکەوتن بۆ گەشتە لەمەودواکانی مامۆستا محەمەد حەمەساڵح تۆفیق.

لەجیاتی ئەنجومەنی بەڕێوەبردنی
خەندان بۆ پەخش و وەشاندن
ستران عەبدوڵڵا

یادەوەریی کوردێکی ڕەھەندەی دوورگەی گوام

لــە ئــاخۆران و بخــۆرانی دوای ئــابی ســاڵی ١٩٩٦دا ئــەو کەســانەی لــە ڕێکخــراوە ناحکوومییەکانـدا کاریـان دەکـرد چ بیـانی و چ خۆمـاڵی و بـە تایبـەتی کارمەنـدانی ئـەو ڕێکخراوانەی لە کوردستاندا بە پارەی ڕێکخراوی ئۆفدا OFDA ی ئەمـەریکی پرۆژەکانیـان ئەنجامدابوو، کە هی وای تێدابوو تەنها پرۆژەیەکیشی بەو پارەیـە جێبـەجێ کردبـوو، هـەر هــەموو بــە خاوخێزانــەوە پێچــرانەوە و بــەرەو ویلایەتــە یــەکگرتووەکانی ئەمــەریکا بەڕێخران و بەندەش یەکێك بووم لەو نزیکەی حەوت هەزار کەسـەی کـە بـەر ئـەو لێشاوە کەوتم و بە ماڵ و منداڵەوە جلەوی خۆم دا بە دەست ڕێگـەی هاتونەهاتـەوە. ئـەو کـەین و بەینە کاتی خۆی هەڵاوبگرێکی زۆری نایەوە و هەرکەس بە جـۆرێ لێکیدەدایـەوە. تـەواوی مەسەلەکەش لە هەرەشە و گورەشـەکانی ڕژێمـی عێراقـی سـەدام حوسـێنەوە سەرچاوەی گرتبوو گوایە تەواوی کارمەندانی ئەو ڕێکخراوانە ئامانجی ڕژێمە بۆ لـەناوبردنیان چونکە بەشــدارن لــە ئاوەدانکردنــەوەی کوردســتانی وێــران و خــاپووردا. ئەڵبەتــە ڕاپــۆرتی بەرپرسەکانی ئۆفدا بۆ وەزارەتی دەرەوەی ئەمەریکا لە سەر ئەو تەمومژ و پشێوییەی ئـەو دەمـە بـاڵی کێشابوو بـە سـەر وڵاتـدا ڕۆڵـی خـۆی هـەبوو لـە قـایلکردنی کاربەدەسـتاندا بـۆ وەرگرتنی بڕیارێکی لەو جۆرە. لە سەرێکی تریشەوە، دواتر بۆمان دەرکەوت، ئەمە کـارێکی ئاساییە و ساڵانە ٥٠ – ٦٠ هەزار کەس بە شێوەیەکی قـانوونی مـافی کۆچکردنی دەدرێتـێ بۆ ئەو وڵاتە و ئەم ژمارەیە لە سەرانسەری وڵاتانی گۆی زەوی هەڵدەبژێرێت بە تایبـەتیش لە وڵاتانی ئاسیای ڕۆژهەڵات و ئەفریقا و ئەمەریکای لاتین. بێجگە لـەو ژمارەیـەش ساڵانە دوو ئەوەنـدە و بگـرە سـێ ئەوەنـدەش لـە سـنوورەکانی کەنـەدا و مەکسـیك و کووبـاوە بـە قاچـاخی خۆیـان دەکـەن بـە ئەمـەریکادا و بـۆ خۆیـان کـار و کەسـابەت دەکـەن. خـۆ بـە زیادەڕۆیی ناڵێم نیوەی خەڵکی ئەو مەکسیکە کاولـە ڕوویـان کردووەتـە ئەمـەریکا هـەر بـۆ ئەوەی بژین (دواتر دێمە سەر هەندێ وردەکاریی ئەم باسە). کەواتە بردنـی حـەوت هـەزار کەسێك بۆ ئەمەریکا لە ساڵی ١٩٩٦دا کارێکی ئاسایی بوو، بەڵام لای خۆمان نامۆ بوو چونکە کە سەرمان لە هێلکە جووقاوە خۆمـان لـە وڵاتێکی تەلبەنـد و بەندیخانـەدا بینیـوە و ئـەم هەقی سەفەر و ژیانە لە شوێنێکی تری سەر ئەرزدا لـە فەرهـەنگی ئێمـەدا نـەبووە. کەچـی ئـەم فەرهەنگە لای ڤێتنـامی و هنـدی و کـەمبۆدیو پاکستانی زۆر ئاسـاییە و لـە سـەرێکی

تریشـەوە لەودەمـەوە کـە کەشـتییەکەی کۆلـۆمبس لـە کـەنارەکانی ئـەو وڵاتـە پـانوپۆڕە لەنگـەری گـرت و پاشـان لـە ئـەوروپا و دواتـر هـەموو شـوێنێکی سـەر زەوییـەوە خـەڵکی کۆچیان بۆ کرد، ئیتر ئەمە بوو بە نەریت و سـەرجەمی خـەڵکی وڵاتەکە لـە مێـژوودا لـەو کۆچبەرانە پێکهاتووە و بێجگە لە "هندییە سوورەکان" کە خەڵکی ڕەسەنی ئـەو وڵاتـەن و ئێستا خەریکە تاقبڕ دەبن، کەسی تر هیچ ڕەگێکی قووڵی لەو وڵاتەدا نییە.

بە کورتی، خەڵکەکە پۆل پۆل لە زاخۆوە دەبرانە تورکیا و لەوێ تەنها شەوێك یان دوان لە سلۆپی دەمانەوە و پاشان لە فڕۆکەخانەیەکی سـەربازیی شـاری باتمانـەوە، کـە زۆر دوور نەبوو لە دیاربەکرەوە، ڕەوانەی دوورگەی گـوام دەکـران لـە ژێـر نـاوی پرۆسـەیەکدا کـە بـە پەناگەی ئارام Safe Haven ناودەبرا. ژمارەیەك فڕۆکەی زەبەلاح بۆ ئەم پرۆسـەیە بـەکرێ گیرابـوون. ئێمـەیان بـە فڕۆکەیـەکی فەرەنسـی گواسـتەوە کـە نزیکـەی چوارسـەد کەسـی دەگرت و ماوەی بیست سەعاتی برد تا گەیشتینە دوورگەی گوام و لەو ماوەیـەدا تـەنها دوو سەعات لە ئەبووزەبی و دوو سـەعات لـە شـاری کۆلۆمبـۆی وڵاتـی سـریلانکا نیشـتینەوە بـۆ پاککردنـەوەی فڕۆکەکـە و بـەنزین وەرگـرتن، واتـە شـانزە سـەعاتی ڕەبـەق بـە ئاسمانـەوە بووین. ئەو ماوەیە دەتوت خۆڵی مردووت کـردووە بـە سـەر ئـەو خەڵکەدا، هـەموو مـات و بێـدەنگ، نەمانـدەزانی بـۆ کـوێ دەچـین و چیمان بەسـەردێت، ئـەوە نـەبێت کـە لـە نـاو فڕۆکەکـەدا نامیلکەیـەکی دوو سـێ لاپـەڕەییان دایـنـێ لـە بـارەی گـوام و مانـەوەی کاتیمـان لەوێ.

ئێمە زۆربەمان یەکەمجار بوو سواری فڕۆکە ببین و زۆریش ترسـناك بـوو، بـە تایبـەتی کـە یـانزە هـەزار مـەتر بـەرز بووبووینـەوە و زۆربـەی کـات بـە سـەر دەریـای عـەرەب و ئۆقیانووسی هندی و پاسیفیکدا دەفڕین. دەمە و بەیانییەکی زووی زستانی ١٩٩٦ گەیشتینە مەنزڵ و لە فڕۆکەخانەی گـوام سـەربازانی ژن و پیـاوی ئەمـەریکی بـە ڕوویـەکی خـۆش و سێو و پرتەقاڵەوە لە پێشوازیماندا بـوون و بەمـە ئاسـوودە بـووین و پـاش حەوانەوەیـەکی کەم بردینیان بۆ ئەو شوێنانەی بۆمان دیـاریکرابوو، لـە بنکـەی هێـزی ئاسمـانی و دەریـایی ئەمـەریکا لـەو دوورگەیـەدا. ئێمـە بـەر کـەمپ و خانووەکـانی هێـزی دەریـایی (مـارینز) کەوتین و هەر دوو یان سێ خێزان لە خانوویەکی قەشەنگی بنکەکەدا جێگیرکراین کـە بـە تایبەتی بۆ ئێمە چۆڵکرابوو.

گوام دوورگەیەکی سەوز و جوان و قەشەنگی ئۆقیانووسی پاسیفیك بوو. ئەم دوورگەیـە لـە سـاڵی ١٨٩٨ەوە بووبـووە کۆلـۆنیی ئەمـەریکا. ڕووبەرەکـەی هـەر لـە سـلێمانییەوە تـا

عەربەت و لە چیای گڵەزەردەوە تا گۆیژە دەبوو و نزیکەی سەد و حەفتا هەزار کەسێکی لە سەر دەژیا کە تێکەڵەیەکی فلیپینی و دوورگەکانی دەوروبەری بوون. هەڵکەوتی جوگرافیی گوام، دەکەوێتە سەر هێڵی پانی ۱۳ ی سەروو هێڵی کەمەری زەوی و یەکێکە لەو دەیان دوورگە بچووك و گەورانەی لە ڕووی جوگرافییەوە زنجیرە شاخ و وشکایی ماریانای باکوور پێکدێنن Mariana Trench کە لە کلکەی خوارووی ژاپۆنەوە بەرەو ئوستڕالیا درێژ دەبێتەوە و گەورەترین دوورگەشی مارشاڵە. هەر دوورگەیەکیش لەوانە بۆ خۆی قەوارەیەکی سەربەخۆیە و لە فیدراڵیەتێکدا لەگەڵ حکومەتەکانی دوورگەکانی تردا یەکیانگرتووە و بە پێی هەل و مەرجێکی تایبەت لە قەڵەمڕەوی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکادان.

کەشوهەوای گوام گەرم و شێداری ئیستیوائییە و ساڵ دوانزەی مانگ بارانی لێدەبارێت و کەم ڕۆژ خۆش و ێبارانە و لە مانگی دیسەمبەر بۆ تەمووز کە گوایە کەشی وشك و کەمبارانیی ناوچەکەیە، کەچی ڕۆژی حەوت جار دەباریٚ و هەر تۆزێك هەڵم و تەم کەوتە ئاسمان خێرا دەبێتە هەور و بارانی لێدێتە خوارەوە. ئەو خانووانەی ئێمەی تێدا نیشتەجیٚ کراین، هەم ئامێری فێنککەرەوە و هەم شیٚ دەرکەریشی تێدابوو، بەڵام لە دەرەوە گەرم و چەند دەقیقەیەك هەتاو دەرکەوتایە هێند گەرم بوو دەیبرژاندی، لەبەرئەوە هەموو سەربازانی کەمپەکە، کە بۆ خزمەت و ڕاییکردنی کاروباری ئێمە دانرابوون، هەریەکە بوتڵێك ئاوی پێبوو و هەر تاوناتاوێك قومێکی لێدەدا بۆ ئەوەی گەرما وشکی نەکاتەوە.

ئەو دوورگەیە هەموو شوێنێکی سەوزایی و دارودرەخت بوو. یەك دوو شاخی بەرزی پڕ دارودرەختیشی تێدابوو کە هەرە بەرزەکەیان چیای لاملام Lamlam بوو، بە ئەندازەی شاخی بەرانان (گڵەزەردە) بەرز دەبوو. دارگوێزی هندیی زۆربوو، ئەو دار لاستیکەی "مطاط" لای خۆمان ساڵی دوو سیٚ گەڵا بکات پێمان خۆشە، لەویٚ بە ئەندازەی دارتووی کۆنەساڵ بەرز دەبوو و بگرە زیاتریش و لە سەریشەوە ڕەگی هەوایی شۆڕببووبۆوە و پاشان چووبوو بە زەویدا و هەر دارمەتاتێك دەیان قەدی ئەستووری هەبوو، ڕووەکی گوێچکە فیل و قەفەزەی سنگیش دنیایان داگیر کردبوو. دوورگەکە هەندێك کانیاوی شیرینیشی تێدابوو و چواردەوری تا چاو بڕبکات شەپۆلەکانی ئۆقیانووسی پاسیفیك بوو. ئەو ئۆقیانووسەی لە ئاسمانی بەرزەوە بە شین دەمانبینی لە نزیکەوە یەك پارچە شەپۆلی بۆر و تەڵخە و زیاتر لە هەردە و هەڵەتی پێدەشتەکانی لای خۆمان دەچێت. گوام

مێژوویەکی دوورودرێژی داگیرکاری و کۆلۆنیالیی هەیە، لە سەدەی شانزەدا ماجەلانی پێدا تێپەڕیوە و ماوەیەکیش لەوێ ماوەتەوە. ماجەلان دەریاوانێکی بەناوبانگی ئیسپانی بووە و لەو چەرخ و ڕۆژگارەدا ئیسپانیا و پورتوگال میری دەریا و زەریاکان بوون و زۆربەی دوورگە و وڵاتانی سەر دەریا کۆلۆنیی ئەمان بوون، بە گوامیشەوە کە کۆلۆنییەکی ستراتیجیی ئیسپانیا بووە و ماوەی سێ سەد ساڵ زیاتر لە ژێردەستیدا بووە.

ساڵی ١٨٩٨ جەنگێك بەرپا بووە لە نێوان ئەمەریکا و ئیسپانیادا و ئەنجام ئیسپانیا جەنگەکەی دۆڕاندووە و گوامی لە دەست دەرچووە و بووە بە کۆلۆنیی ئەمەریکا. بەڵام سەیر لەوەدایە، تا ئێستاش کولتوور و فەرهەنگی خەڵکەکە هەر کاریگەریی فەرهەنگی ئیسپانیی لە سەرە و تا ئێستاش فەرهەنگی ئەمەریکایی بە تەواوەتی جێی خۆی نەکردووەتەوە لە نێو خەڵکی گوامدا کە چەمۆڕۆیان Chamorrow پێدەڵێن و بە ڕەچەڵەك دەچنەوە سەر ڕەگەزی مالیزی – فلیپینی و تێکەڵەی خەڵکی ئەو سەدان دوورگەیەی ئەو ناوە. (لە لاپەڕەکانی داهاتوودا وردەکاریی زیاتر لە سەر گوام دەخوێنیتەوە).

ئێمە لە گوام کرابووین بە دوو بەشەوە، نزیکەی هەزار کەسێکمان بەر کەمپ و خانووەکانی هێزی دەریایی (مارینز) کەوتبووین لە شوێنێکی بەرزی زۆرخۆشی دوورگەکەدا و دەیڕوانییە سەر ئۆقیانووسی پاسیفیك و شاری ئەگاناشدا، کە پێتەختی دوورگەکە بوو. ئەم بەشە پێیان دەوت تیجان یان تییان Tiyan. ئەودوای خەڵکەکە کە ماوەی ١٠ – ١٢ کیلۆمەترێك لە باکووری ئێمەوە بوون لە کەمپی بنکەی هێزی ئاسمانی کە ناوی ئەندەرسن ساوس Anderson South بوو، لە بەر تەختیی شوێنەکە و قەرەباڵغیی خەڵکەکە لێرە نارەحەت بووبوون. لە هەردوو شوێنەکە نەیاندەهێشت تێکەڵی شار و خەڵکی دوورگەکە ببین و هەموو پێداویستیی خۆراك و پۆشاك و شوێنی حەوانەوەیان بۆ خەڵکەکە دابین کردبوو. هەر دوو ماڵ و سێ ماڵ لە خانوویەکی سێ چوار هۆدەییدا خەڵکەکەی وەڕس کردبوو و گەڵێ کێشەش دروست دەبوو لە سەر خواردن و چێشتلێنان و قسە و قسەڵۆکی ژنان. لێرەوە پرۆسێسی موعامەلاتی خەڵك ڕایی دەکرا، لە ڕێگەی دەزگای کۆچی ئەمەریکییەوە Immigration Naturalization Service کە کورتەکەی بە INS دەناسرێ و ژمارەیەکی زۆر کوردی پێشتر نیشتەجێی ئەمەریکایان هێنابوو بۆ کاروباری وەرگێڕان و ڕاییکردنی موعامەلاتی نیشتەجێکردن لە ویلایەتەکانی ئەمەریکادا. ئەوجا لە پاش نزیکەی سێ مانگ وردە وردە و بە وەجبە گواستنەوە دەستی پێکرد بۆ ناو ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا.

وەك پێشتر باسم کرد قەدەغە بوو تێکەڵی خەڵك بین، چونکە جاریَ لە ڕووی قانوونییەوە هیچ بارێکمان ساغ نەبووبۆوە، بەڵام هەندیَ جار خەڵکێکی ئەوان بۆ ئەنجامدانی هەندیَ کاروبار دەهاتنە کەمپەکانەوە و چەند جارێك هەندێك کچ شوویان دەکردە کوردی لای خۆمان بۆ ئارایشت لەگەڵ کۆمەڵێکی تردا دەیانبردنە ناوشار و هاوکاریی دەکران، یان هەندێك ژن بۆ منداڵبوون دەبرانە نەخۆشخانەکان. بەڵام بەردەوام ڕۆژنامەیەکی سەرەکیی دوورگەکەمان پێدەگەیشت وابزانم ناوی پاسیفیك نیوز بوو و هەواڵی جۆراوجۆری دورگەکەی لەخۆ دەگرت. یەك لەو هەواڵە سەیرو سەمەرانە باسێکی ئێمە بوو کەوا "چەند هەزار کوردێك لە باکووری عێراقەوە، لە دەست سەدام حوسێن هەڵاتوون و لە ڕێگەکاندا بەرەو ئەمەریکا هێنراونەتە ئێرە و بێئەوەی بیانبینین یان تێکەڵیان بین ڕێژەی دانیشتوانی دوورگەکەیان لە سەدا ١٠ بەرزکردووەتەوە"، هەروەها لە سەر ڕووپەڕی ڕۆژنامەکە گەلیَ سکاڵا و نارەزایی دەبینرا لە سەر داگیرکردنی ئەمەریکا بۆ جزیرەکە و شێوازی بەڕێوەبردنی، کە جارێك وەك موفاتەعەیەکی تایبەت territory حیسابی بۆ دەکرا و جارێك دەکرا بە پاشکۆی ویلایەتی هاوای کە حەوت سەعاتی فڕۆکە لێیەوە دووربوو. تەنانەت حاکمی دوورگەکە لەو دەمەدا، کارلَ گۆیتەڕێز، داد و بێدادی بوو لەو بارودۆخە. ئەو دەمە ئێمە لەویَ بووین تەکنیکی پەیوەندی کردن وەك ئێستا نەبوو و زۆر بەکەمی بە تەلەفۆن دەمانتوانی پەیوەندیی بکەین بە ئەمەریکا و ئەوروپاوە و زیاتر نامە ناردن بوو، ئەویش زۆر سست و خاو بوو. تەلەفزیۆنیش تەنها CNN کەڵکی هەبوو ئەویش بۆ ئەو ناوچانەی ڕۆژهەڵاتی ئاسیای دوور و پاسیفیك تەنها هەواڵەکانی ئەو شوێنانە و هەندێکیش ئەمەریکا و جاروبارێکی کەم هەواڵی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی پەخش دەکرد و تا ڕادەیەك دابڕابووین. نەشماندەزانی کەی موعامەلاتمان تەواودەکریَ و ئایا دەچینە ئەمەریکاوە یان نە، لەویَ چیمان بەسەردیَ و چۆن دەژین. ئەمانە هەموو پرسیاری بیَ وەڵام بوون و بەتەواوی نیگەرانیان کردبووین و ئەو چاوەڕوانیە بێزاری کردبووین. ئەو کوردانەی کە لە ئەمەریکاوە هێنرابوونە ئەویَ بۆ کاروباری موعامەلات و وەرگێڕان وەڵامێکی وایان دەدایەنەوە کە زۆر دڵخۆشکەر نەبێت و دەیانوت خۆت و بەختت بەر کویَ دەکەویت، ڕەنگە بەر شار و ویلایەتێك بکەویت ڕێکخراوی خۆبەخش یان کەنیسەکان هەموو شتێکت بۆ مەیسەر بکەن یان بەر شوێنێك بکەویت مقەبا شرەیەکیشت پیَ ڕەوا نەبینن و ناچاربیت خۆت کاری خۆت مەیسەر بکەیت. ئەمەریکییەکان خۆیشیان هەر وایان پێدەوتین. ئێمە ئەوکاتە بڕوامان بەم قسانە نەدەکرد و دەمانوت ئەمانە درۆمان

لەگـەڵ دەكـەن، كەچـی دواتـر كـاتێ چـووینە ئەمـەریكاوە بۆمـان دەركـەوت وایـە و ئەولاتریش و ئێرە وەك ئـەوروپا نیـە هـەموو شـتێكت بـۆ دابـین بكـەن. بەهـەرحاڵ دواتـر دێمە سەر ئەم باس و خواسە.

مـن مانـەوەی نزیكـەی چـوار مـانگم لـە گـوام بـە هـەل زانـی و كەوتمـە تـەواوكردنی وەرگێڕانـی كتێبـە ناوازەكـەی میـدڵ ئیسـت ووچ "جینۆسـاید لـە عێراقـدا و پـەلاماری ئەنفال بۆ سەر كـورد"، كـە تـا ئێسـتاش بابـەتیترین و زانسـتیترین كارە لـە سـەر ئـەنفال ئەنجامـدرابێت. ڕۆژانـە ١٠ – ١٢ سـەعات كـارم تێـدا دەكـرد بـەو هیوایـەی كـە چـووینە ئەمـەریكاوە ئـەو دەزگایـەی دەریكـردووە زۆر كـەیفخۆش دەبێـت و یەكسـەر وەرگێڕانـە كوردییەكـەی چـاپ دەكـات و ستایشـی منـیش دەكـەن، كەچـی بـە پێچـەوانەوە تووشـی سەرئێشەشی كردم. لـە گـوام ڕاسـتە خـواردن زۆر بـوو و یانەیـەكیش تـەرخان كرابـوو بـۆ پشوودانو كات بە سەربردن و تەماشای تەلەفزیۆن و خوێندنـەوەی كتێبـی جۆراوجـۆر و "تاقە ڕۆژنامەكەی گوامیش"، بەڵام من لەو ماڵەدا كە تێیدا لەگەڵ ماڵی كـاك حەسـەن و كاك دڵشاد نیشتەجێ كرابووین كورسی و مێـزێكم دەست نەكـەوت لـە سـەری بنووسـم و كاری ڕاست بێـت مامۆسـتا ئەرشـەدی شـێخ حەسـەن كارتۆنـە مقەبایـەكی ئەسـتووری بـۆ پەیـداكردم لـە سـەری بنووسـم. لـەوێ دەبـوو هـەر دوو ڕۆژ جارێـك بچیت لـە گەنجینـە سـەموون و خـۆراكی وشـكە و گۆشـت و مریشـك و سـەوزە و میـوەی ئـەو دوو ڕۆژە وەربگریت بۆ ئەو كەسانەی لەو خانووەدا نیشتەجێن و ئێمەش ئەم كارەمـان كردبـوو بـە نۆرە لە ناو خۆمانـدا، بـەڵام هـەردوو دراوسـێكەم فرەجـار منیـان لـەو ئەركـە دەبـوارد بـۆ ئەوەی خەریكی وەرگێڕانی جینۆسـاید بم. تـەنها شـتێك كـە ئاسـوودەی دەكـردم ئـەوەبوو ژوورەكەم لە نهوومی دووەم بوو و دەیڕوانییە سـەر پانتـایی ئۆقیانووسـی پاسـیفیكدا، كـە فرەجار دیمەنی پاپۆڕێكی كێوئاسا یـان نەهـەنگێك لـە دوورەوە ئاسـوودەی دەكـردم. وەك وتم من سەرومڕ ئەو كاری وەرگێڕانەم دەكرد و تەنها ئێـواران مـاوەی نزیكـەی سـەعاتێك دەچوومە یانەی حەوانەوە و لەوێش پرسیاری ناوی ئەو شاخ و گونـد و شـوێنانەم دەكـرد كـە لـە دەقـە ئینگلیزییەكـەدا بـە هەنـدێك شـێوای نووسـرابوون و ئـەوی خـۆم شـارەزای نەبوومایە لە زاری ئـەو دۆسـتانەمەوە كـە خـەڵكی ناوچـە جیاجیاكـانی كوردسـتان بـوون ڕاستم دەكردنەوە.

ئێمـە دواتـر بیسـتمانەوە كـە لـە وڵاتـی خۆمـان قـاو داكـەوتووە گوایـە بردووینیـان بـۆ جزیرەیەكی دوور و لەوێ زۆربەمان هەر مـەیموون خـواردووینی و ئەمـەش كەسـوكارمانی

زۆر نیگەران کردبوو. ڕاستە جزیرەکە دوور بوو و لە دیدی وڵاتی خۆمانەوە لەوپەڕی دنیابوو، بەڵام ئێمە لەم جەنگەڵستانی دوورگەیەکی ئیستیوائیدا یەك مەیموونیشمان نەبینی، بەڵکو منداڵە بچووك و لاسارەکانمان بووبوونە مەیموون و بە دارگوێزی هندیدا هەڵدەزنان. لە ئاژەڵ و گیانداری کێویدا ئەوەی سەرنجی ڕاکێشاین ئەم دوورگەیە جۆرە مارێکی زۆری تێدابوو پێیان دەوت ماری قاوەیی و گەڵێ جار لە کەمپی ئەندرسن ساوس دەچوونە ماڵەکانیشەوە بەڵام لە کەس نەبیستراوە هیچ زیانێکیان بۆ بنیادەم بووبێت. جارێکیان من لە ڕۆژنامەکەی گوامدا خوێندمەوە کە ئەم مارانە جێی مەترسین بۆ مراوییە کێوییەکانی دوورگەکە چونکە بەزۆری دەیانخۆن.

لە گوامدا زۆربەی خانووەکان نزم دروست کراون و یەك نهۆم یان دوو نهۆمن لەبەر جۆرە زریان و گەرداوێك کە دەریای چین و ئۆقیانووسی پاسیفیك و وڵاتانی فلیپین و چین و ژاپۆن و تایوان و دوورگەکان بە دەستیەوە دەناڵێنن. ئەم زریانە ناوی تایفوونە ساڵی هەشت نۆجار لەم ناوچانە دەداتو گەڵێ زیانی مادی و گیانییان لێدەکەوێتەوە. لەم جۆرە زریانەدا خێرایی با دەگاتە نزیکەی ۳۰۰ کم لە سەعاتێکدا و تا ئەو خێراییەش زیاتر بێت زیانی زۆرتری لێدەکەوێتەوە. چەقی زریانەکە پێی دەڵێن چاو، با توندەکەش بەدەوریدا دەسووڕێتەوە و هەرچییەکی بەرکەوێ رایدەماڵێ و تێکیدەشکێنێ و شەپۆلە بەرزەکانی دەریاش لە دوورگەکاندا گەڵێ شوێن ژێر ئاو دەخەن. لێرە پەنجەرەی خانووەکان لە پشت شووشەکانەوە بە دەرابەی ئاسن گیراوە و لە کاتی تایفووندا دادەدرێتەوە سەر پەنجەرەکان نەوەك ڕەشەبای توندی زریانەکە بیانشکێنێ. پێش بەرپابوونی گەرداوەکە بە میدیا بانگەواز بڵاودەکرێتەوە کە ئاو و خواردنی نزیکەی ٤ – ٥ ڕۆژی ماوەی زریانەکە هەڵبگیرێت و کەس لە ماڵ نەچێتەدەر و هەرچی دامودەزگایە خۆیان ئامادە دەکەن بۆ بەرەوڕووبوونەوەی هەر پێشهات و کارەساتێك. ئەو دەمە ئێمە لەوێ بووین تایفوونێك هەڵیکرد چاوەکەی لە نزیك دوورگەی سایپانەوە بوو کە نزیکەی ۳۰۰ کیلۆمەتر لە گوامەوە دووربوو کەچی لەوێ باوبۆران کارێکی پێکردین با بە دەواری شڕی نەکات و خەڵکی دوورگەکە و ئێمەش لەترسا گیان گەیشتبووە کونە لووتمان. لە مێژووی ئەم دوورگەیەدا تایفوون و جۆرێکی تریش کە پێی دەڵێن سوپەر تایفوون و زۆر بەهێزترە، گەڵێ زیانیان داوە بەتایبەتی لە خانووبەرەی نەریتی و کۆنی خەڵکی ڕەسەنی دوورگەکە (چەمۆرۆ) کە ژیانیان لە سەر ڕاوە قرژاڵ و ماسی و هەندێ کشتوکاڵی ئیستیوائیە و بەو خانووانەدا دیارە گوزەرانیان زۆر خۆش نیە. بەڵام لە شاری ئەگانا بینای بەرز و جوان هەن و خانووبەرەش

له سەر مۆدێلی نوێ و فرەجاریش لە سەر مۆدێلی چینی و ژاپۆنی دروستکراون و باکیان بە تایفوونو باوکی تایفوونیش نیە. ئەوەی لەگوامدا زۆر سەرنجی ڕاکێشام و لە ڕۆژنامەکە (کە بە زمانی ئینگلیزییە) و ئەو چەند کەسە کەمەی دەمبینین پاراستنی فەرهەنگی ئیسپانی بوو. لای دانیشتووان بێجگە لە زمانی چەمۆرۆ زمانی ئیسپانی دووەم زمانە و ئینگلیزی، هەرچەندە زمانی ڕەسمیشە، بەلام دوای ئەو دێت. لە ڕۆژنامەکەدا کاتێ هەواڵی مردنی کەسێکیان بلاودەکردەوە چارەکە لاپەڕەیەکی دەگرتەوە بەم مانایە: "فلان کەس بەر ڕەحمەتی خودا کەوتووە و باوکی فلان و فیسارە و خەزووری فلان و فیسارە و زاوای فلان کەسە و پوورزا یان ئامۆزای ئەم و ئەوە و ئیتر بەتانیدا دەڕۆیشت تا دەگەیشتە ئەوەش کە بە خوێی چێشت پێیان دەگاتو پاشان دەیوت لە فەلان کەنیسە ڕاکشاوە بۆ ماڵئاوایی کردن". لە بەشی ئاین و باوەڕی ڕۆژنامەکەشدا هەرچی ئاین و مەزەبی سەر ئەرزە لەم دوورگەیەدا جاڕ بۆ خۆیان دەدەن بە مەسیحی و جوولەکە و ئیسلام و بووزی و کۆنفۆشیۆسی و کاسۆلیك و پرۆتستانت و نازانم چی و چییەوە. بەلام ئەوەی زۆر سەرنجی راکێشام جاڕدانی کۆمەڵێکی بەهائی بوو بۆ ئایین یان ئاینزاکەیانو ناوەکانیشی لە عەرەبی دەچوون و ئەمەم لە هیچ شوێنێکی تری سەر ئەرزدا نەبینیوە. ئەوەی زۆر سەرنجی راکێشام و یەکەمجار بوو چاوم پێبکەوێت شۆرت لەپێکردنی ژنان بوو. لەوێ ئەو ژنە ئەفسەر و سەربازانەی بۆ بەڕێوەبردنی کەمپەکەی ئێمە هەڵدەسووڕان بەیانیان بە جلی خاکیی سەربازییەوە و گەلێکیشیان ئێواران نیوەڕووت و بە شۆرتێکی کورتەوە دەسووڕانەوەو ڕانە سپی و ناسکەکانیان ئاوی چاوی دەبرد و لیکی پیاوانی ئێمەی بۆ دەڕژا. لە ناو ئەوانەدا ئەفسەرە ژنێکی زۆر جوان هەبوو ناوی کاپتن کۆرین بوو، ئێواران هەرچی کوردە دەبوو بە تەماشاکەری پاو پووزە خڕومڕەکانی کاتێ کە شۆرتی لەبەردەکرد. لەوێ خەڵك لە کۆرسی جۆراوجۆری فێربوونی زمان و موحازەرات لە سەر ژیان و گوزەرانی ئەمەریکا بەشداری دەکرد و ئەو هۆڵەی کەوا کاپتن کۆرین موحازەرەی تێدا دەوتەوە بەرنەدەکەوت و زۆر قەرەباڵغ بوو لەبەر جوانیەکەی. ماوەیەك کاپتن کۆرین دیارنەما و پاشان گرژ و مۆن دەردەکەوت. قاو داکەوت، گوایە کوردێکی دۆنەدیو داوای ماچێکی لێکردووە، بەلام بۆم ساغ نەبوەوە ڕاست بوو یان درۆ!

هەندێك زانیاری لە سەر دوورگەی گوام

خوێنەری بەڕێز

لە دوادوایی ساڵی ١٩٩٦دا کاتێ نزیکەی حەوت هەزار کورد لە کوردستانی عێراقەوە گوێزرایەنەوە بۆ ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا و قۆناخی یەکەمی سەفەرەکە و نیشتەجێکردنی کاتیمان دوورگەی گوام بوو، کە دەکەوێتە ڕۆژهەڵاتی ئاسیا و ئۆقیانووسی پاسیفیکەوە، کەسوکار و خەڵکی وڵاتی خۆمان دەستیان لێشۆردین و هەر یەکە قسەیەکی کردبوو، وەك فڕێیانداوەنەتە دوورگەیەك و خەریکە لە برسا دەمرن و مەیموون و تیمساح هەموویانی خواردووە.

ڕاستێکەی ئەم شوێنە تا بڵێی دوور بوو بەڵام دەتوانم بڵێم خۆشترین شوێنی سەر ئەرز بوو. لێرەدا هەندێك زانیاریی لە سەر ئەم شوێنە بۆ نموونە دێمەوە وەك بەراورد کدێك لە گەڵ وڵاتی خۆماندا، بۆ ئەوەی بزانرێ چەندمان جیاوازیی هەیە لە ڕووی تۆماکردن و بە دۆکیومێنت کردنی ورد و درشتی بوارەکانی ژیاندا. کەسێکیش بیەوێ شتی زیاتری لە سەر بزانێ دەتوانێ بچێتە سەر سایتەکانی ئینتەرنێت و بەراوردی خۆی بکات.

- دوورگەی گوام لە ساڵی ١٥٢١ دا لە لایەن فێردیناند ماجەڵانی Ferdinand Magellan دەریاوانی ئیسپانییەوە دۆزرایەوە.
- دەکەوێتە سەر هێڵی پانی ١٣ ی سەروو کەمەری زەوییەوە، لە ڕۆژهەڵاتی ئاسیای ئۆقیانووسی پاسیفیکدا و یەکێکە لە دوورگەکانی ماریانای باکوور. ماوەی نزیکەی ٢٣٠٠ کم لە ڕۆژهەڵاتی فلیپین و باشووری ژاپۆنەوەیە.
- ڕووبەری ٥٤٩ کیلۆمەتری چوارگۆشەیە، درێژیی ٤٥ و پانیی نزیکەی ١١ کیلۆمەترە.
- ژمارەی دانیشتوانی ١٦٨ هەزار کەسە.
- بەرزترین شاخ: لاملام Lamlam ٤٠٦ مەتر.
- سەرچاوەی سروشتی: ڕاوەماسی و گەشتوگوزار (بە تایبەتی ژاپۆنی).
- زریانی زۆر لە وەرزی باران باریندا و بە تایبەتی تایفوونی ترسناك لە مانگەکانی (حوزێران – دیسەمبەردا).

- ژینگە: لەناوچوونی باڵندەی دوورگەکە لەلایەن ماری قاوەییـەوە کـە حـاڵی حـازر زۆر بە خێرایی زاوزێ دەکەن و زیاد دەکەن.
- تێکڕا ڕێژەی تەمەنی دانیشتوان: ٦٥ ساڵ.
- تێکڕا ڕێژەی زیادکردنی دانیشتوان: ١,٤٦٪.
- تێکڕا ڕێژەی مردن: ٤,٤١ لە هەزاردا.
- تێکڕا ڕێژەی مردنی منداڵ: ٦,٩٤ لە هەزاردا.
- گرووپی ئەتنی: چەمۆڕۆ ٣٧٪، فلیپینـی٢٦٪، خـەڵکی دوورگـەکانی تـری پاسـیفیك ١٢٪، سپی پێست ٧٪، ئاسیایی ٧٪، تێکەڵە ١٢٪.
- ئاین: کریستیانی کاسۆلیك ٨٥٪، هیتر ١٥٪.
- زمـان: ئینگلیـزی ٣٨٪، چـەمۆڕۆ ٢٢٪، زمانـەکانی فلیـپین ٢٢٪، زمانـەکانی تـری دوورگەکانی پاسیفیك ٧٪، زمانە ئاسیاییەکان ٧٪، هیتر ٤٪.
- ڕێژەی خوێندەواری: ٩٩٪.
- حاڵـەتی سیاسـی دوورگەکـە: هـەرێم یـان موقاتەعەیەکـە سـەر بـە کاروبـاری دوورگەکان لە وەزارەتی ناوخۆی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا.
- پایتەخت: شاری ئەگانا Agana.
- پشووی نیشتمانی: ڕۆژی دۆزینەوەی دوورگەکە لـە سـاڵی ١٥٢١ (کـە دەکاتـە یەکـەم دووشەممەی مانگی مارتی هەموو ساڵێك).
- دەنگـدان: تەمـەنی ١٨ سـاڵ، هـەموو دانیشـتوان هـاوڵاتی ئەمـەریکین، بـەڵام لـە هەڵبژاردنی سەرۆکی ویلایەتە یەکگرتووەکاندا مافی دەنگدانیان نیە.
- ئەنجومـەنی یاسـادانان: ١٥ کەسـە و هـەردوو سـاڵ جارێـك هەڵبـژاردنی گشـتی بـۆ دەکرێت. حیزبی دیموکرات ٦٪ و کۆماری ٩٪.
- ئاڵا: لە پاڵ ئاڵای ویلایەتـە یەکگرتووەکانـدا ئـاڵای دوورگەکـەش هەڵدەکرێت کـە بـریتییـە لـە ڕەنگـی شـینی تێـر و چوارچـێوەیەکی سـوور و لـە ناوەڕاسـتدا کەشـتییەکی چارۆکەدار و داری گوێزهندێك.
- ئابووری: خەرجی سوپای ئەمەریکی، گەشتوگوزار، ڕاوەماسی و کشتوکاڵ.
- هێزی کار: ٦٠ هەزار کەس.
- بودجـە: داهـات ٣٤٠ ملیـۆن دۆلار خـەرج ٤٤٥ ملیـۆن دۆلار (کـە ئەمـەریکا هاوتـای دەکاتەوە).

- بەرهەمی کشتوکاڵ: میوە، گوێزهندی وشککراوە، سەوزە، هێلکە، گۆشتی بەراز، پەلەوەر(دەواجن)، گۆشتی مانگا.
- پیشەسازی: سوپای ئەمەریکی، گەشتوگوزار، بیناسازی، کەشتیسازی، چیمەنتۆ، چاپ و بڵاوکردنەوە، پیشەسازیی خۆراک، چنین.

بەرهەمی کارەبا: ٨٣٥ ملیۆن کیلۆ وات (کە ٧٧٦ی سەرف دەبێت).

- بەکارهێنانی بەرهەمی نەوت: ٢٠ هەزار بەرمیل ڕۆژانە.
- کاڵای هەناردە: گواستنەوەی بەرهەمە نەوتییەکان، کەرەستەی بیناسازی، ماسی، بەرهەمی مەشروبات وخۆراک.
- کاڵای هاوردە: بەرهەمەکانی نەوت، خۆراک، کەلوپەلی پیشەسازی. لە سەنگافوورە، ژاپۆن، کۆریای باشوور، هۆنگ کۆنگەوە.
- یارمەتی ئابووری: گوام لە گەنجینەی حکومەتی فیدرالی ویلایەتە یەکگرتووەکانەوە ساڵانە نزیکەی ١٥٠ ملیۆن دۆلار یارمەتی وەردەگرێت و بەپێی یاسایەکی تایبەتی کۆنگرێس خەڵکی گوام باجی دەرامەت نادەن.
- ڕێگاوبانی سەرەکی: ٩٦٢ کم قیر، ١٥ کم قیرنەکراو.
- بەندەر: بەندەری ئەپرا Apra harber.
- شار و شارۆچکە: ئەگانا Agana (پایتەخت)، تامونینگ Tamuning پێگۆ Pego، ئاگات Agat مێریزۆ Merezo.

چەردەیەك لە مێژووی گوام

- **چەمۆڕۆی کۆن:**

دانیشتووانی گوام پێیانوایە باوباپیرانیان دوو هەزار ساڵی پێش مەسیح لە هندستان و مالیزیاوە هاتوون و زمانەکەیان لە گرووپی زمانەکانی مالیزیا، ئیندۆنیسیا و فلیپینە. یەکەم کەسی ڕۆژئاوایی کە باسی چەمۆڕۆی کردبێت لە ساڵی ١٥٢١دا پیگافێتای مێژوونووسی گەشتی دەریایی فەردیناند ماجەلان بووە کە بە دەریادا چواردەوری گۆی زەوی گەڕاوە. چەمۆڕۆ میللەتێکن بە ڕاوەماسی و باخدارییەوە خەریکبوون و شارەزای دەریا و دەستڕەنگینی کارامە بوون لە گۆزەکاری و کەشتیوانی و خانووی جیاکاردا کە بۆ ئەم ژینگە و ناوچەیە بگونجێت. چەمۆڕۆ بە قۆناخێکی بەهێزی دایکسالاریدا

تێپـەڕیون و ژن بایـەخێکی گـەورەی هـەبووە لـەم کۆمەڵگایـەدا و داگیرکـەر ئیسپانەکان درکیان بەم ڕاستییە کردووە و ئەمـەش وایکردووە کـەوا فەرهـەنگی چـەمۆڕۆ بـە زمـان و گـۆرانی و سـەما و نەریتیانـەوە تـا ئـەمڕۆ بـە زینـدوویی بمێنێتەوە.

چەرخی داگیرکردنی ئیسپانی ١٥٦٥ ــ ١٨٩٨

یەکـەم پەیوەنـدیی دوورگـەی گـوام و ڕۆژئـاوا دەگەڕێتـەوە بـۆ ئـەو ڕۆژەی کـەوا فەردیناند ماجەلاّن بە سێ کەشتییەوە لـە ٦ ی مـارتی ١٥٢١ و لـە کەنـداوی ئوماتـاگی دوورگەکـەدا لەنگـەری گـرت، کاتـێ کـە بـە چـواردەوری جیهانـدا گەشـتی دەریـایی دەکرد. لەم کاتەدا چەمۆڕۆ پەلاماریانـدان و خـەریکبوو لەناویانبـەرن بـەڵام گرمـەی تۆپـە گـەورەکانی ترینیـداد ترسـاندنی و ناچـاری پاشاکشـێی کـردن بـۆ بێشـە و جەنگەڵستانی دەوروپشت.

گوام و دوورگەکانی تری ماریانـا لـە سـاڵی ١٥٦٥ دا بـە ڕەسمـی خرانـە ژێـر ڕکێفـی تاجی پاشایەتیی ئیسپانیاوە. لە ساڵی ١٦٦٨ دا مسیۆنێرە مەسـیحییەکان بـە ڕابـەریی سـان ڤیتـۆرس گەیشـتنە گـوام و مـۆرکی ئـەوروپایی شارسـتانی و مەسـیحییەت و بازرگانییان تێدا دامەزرانـد. ئیسپانەکان چەمۆڕۆیان فێـری کشتوکاڵی گەنمەشـامی (زوڕات) و بەخێوکردنی ئاژەڵ و ڕەشەوڵاخ و خۆشـەکردنی پێسـتە کـرد. بـەم جـۆرە مەسیحییەکان گوامیان کردە پردی هاتوچۆی ئۆقیانووسی پاسـیفیك لـە مەکسیکەوە بۆ فلیپین.

بە درێژایی سـاڵانێکی دوورودرێـژ چـەمۆڕۆ لەگـەڵ هێـزە داگیرکـارە ئیسـپانەکاندا کەوتنە شەڕی بەردەوامەوە و بەجارێ قڕیـان تێکـەوت، تـا وایلێهـات لـە سـاڵی ١٧٤١ دا لە کۆی زیاد لە ١٥٠ هەزار کـەس پێـنج هـەزاریان مانـەوە کـە زۆربـەیان ژن و منـداڵ بوون و ناچار کران لە پێنج گوندی دوورگەکەدا: ئەگانا، ئەگات، ئوماتاك، پاگۆ، فێنـا بمێننـەوە لـە ژێـر چـاودێریی تونـدی قەشـە و سـەربازدا و بـەزۆر هـەموو ڕۆژێ دەیانبردنە کەنیسە بۆ فێربـوونی زمـان و دابونـەریتی ئیسـپانی. هـەروەها سـەربازی ئیسپانی و خەڵکی فلیپینیان دەهێنا بۆ ئەوەی تێکەڵیان بن و بەمجۆرە کۆتاییـان بـە "خـوێنی پـاك" ی چـەمۆڕۆ هێنـا. لـە سـاڵی ١٧٤٠دا زۆربـەی چـەمۆڕۆی دوورگـەکانی

ماریانـای باکووریـان ڕاگواسـت بـۆ گـوام. ئـەم دوورگەیـە نزیکـەی ٣٥٠ سـاڵ لـە ژێـر دەسەلأتی ئیسپانیادا مایەوە و تا ئێستاش کاریگەرییـەکی زۆری کولتـووری ئیـسپانیی بەسەرەوەیە.

- چەرخی بەستنەوە بە ئەمەریکا تا ئەمڕۆ ١٨٩٨ ــ تا ئێستا:

بە پێی ڕێکەوتننامەی پاریس و لە ئـەنجامی جـەنگی ئەمـەریکا – ئیسپانیاوە لـە ساڵی ١٨٩٨دا ئەمەریکا بە ڕەسمی گوامی لە ئیسپانیا کڕی بـە ٢٠ ملیـۆۆن دۆلار و لـەم کاتەدا دانیشتوانی گوام ١٠ هەزار کەس بوون و لەو کاتـەوە گـەلێ بـواری گەشـەکردنی بەخۆوە دیوە.

لـە کـاتی جـەنگی جیهـانی دووەم و لـە ١٠ ی دیسـەمبەری ١٩٤١دا هێزەکـانی ژاپـۆن گوامیــان داگــیر کــرد و مــاوەی ٣١ مــانگ بــەمجۆرە مایــەوە و نزیکــەی ٦٠٠ کەســی چەمۆڕۆی لە سێدارەدا.

لە ٢١ ی تەمووزی ١٩٤٤دا هێزەکانی ئەمەریکا بە خەستی بۆمبـارانی دوورگەکـەیان کـرد و هـەزاران کەسـی ژاپـۆنی و چـەمۆڕۆ گیانیـان لەدەسـتدا و لـە پـاش هێرشـێکی توند گرتیەوە و ئەنجام کوژرانی حـەوت هـەزار سـەربازی ئەمـەریکی و یـانزە هـەزار ژاپــۆنی لێکەوتــەوە و هێزەکــانی ژاپــۆن تێکشــکان و تاکوتەرایــەکیان مایــەوە لــە دوورگەکەدا پەرتوبلاو بوونەوە، کە سێرجنت شۆیچی یۆکۆی یـەکێك بـوو لەوانـە و ماوەی ٢٨ ساڵ لە ئەشکەوتێکی دوورگەکەدا خۆی شاردەوە.

گـوام ئێسـتا یەکێکـە لـە گـەورەترین بنکـەی سـەربازیی ئەمـەریکا لـە ڕۆژهـەلأتی ئاسیا و ئۆقیانووسی پاسیفیکدا.

تـــا ئێســـتاش گوامییـــەکان شـــانازیی بـــە ئەفســـانە و فۆلکلۆریانـــەوە دەکــەن و لــە گــەلێ بــواری ژیانــدا پاراســتوویانە وەك دەســت ماچــکردنی بەساڵداچــووان، ئەفســانە، گــۆرانی، ســەما، نــەریتی یــەکتر دوانــدن، کــاری دەستڕەنگینی، ڕێوڕەسمی مردوو ناشتن، بەکارهێنانی گژوگیا وەك دەرمـان و داوای بەخشین لە ڕۆحی باوباپیران کاتێ کە دەچـنە نـاو بێشـە و جەنگەڵەوە. ئێسـتاش چارەنووسی ئەو دوو دڵدارەی لە لووتکەی چیاوە خۆیـان هەڵدا دەریـاوە و خنکـان بابــەتێکی تایبەتــە لــە کولتــووری چــەمۆڕۆدا. کوڕەکــە نــاوە پونتــان دۆس

ئەمانتێس و کچەکەش سیرێنا، کەوا کیژێکی جوان بـووە و لـە ئەفسانەیاندا بـووە بە حۆریی دەریا.

مانـــەوەی ئیســـپانیا لـــە گوامـــدا بـــۆ مـــاوەی ٣٥٠ ســـاڵ کاریگەرییـــەکی زۆری بەجێهێشتووە و بە تایبەتی کەنیسـەی کاسـۆلیکی لـە سـەدەی حەڤـدەوە ڕۆڵـی خـۆی بینیوە.

- - - - - - - - - - - - - - - - -

** ***تێبینی:*** بێجگە لە گوام نزیکەی دە دوورگەی تر هەن لە دەڤەری ماریانای باکووردا، هـەر یەکـەیان بە ڤـەبارە و ڕووبـەر و دانیشـتووان لـە گوام بچووکترن و تێکـڕا ڕووبـەریان ٤٧٧ کیلۆمـەتری چوارگۆشـەیە و دایشـتووانیان نـزیکـەی هەشـتا هـەزار کەسـە و بـە سیسـتەمی بـەڕێوەبردنی کۆمنـوێلس جـۆرە فیدراڵییـەت و سەربەخۆییەکیان هەیە بەڵام لە ژێر ڕکێفی ویلایەتە یەکگرتووەکاندان.

دوورگەکان ئەمانەن: سایپان Saipan (کە لە هەموویان گەورەترە و شاری تینیانی پایتەختی دوورگـەکان دەکەوێتـە ئێـرە)، ڕۆتـا Rota، ئـەناتاهان Anatahan، گوگـوان Guguan، پاگـان Pagan، ئـەگریهان Agrihan(دوو لووتکە چیای بەرز لێرە هەن هەر بەم ناوانە و بورکانیان لە سەرە و گەڵێ جار دەتەقنـەوە)، ئەسانسیۆن Acancion، ماوگ Maug تاد..

لووتکەی دوو دڵخواز و ئەشکەوتی عەریفە ژاپۆنییەکە

لە چیرۆکە سەیر و سەمەرەکانی دوورگەی گوام: کەمێك دوور لە شوێنەکەی ئێمەوە لووتکە شاخێك بە ڕاسەری پاسیفیکەوە بوو پێیاندەوت لووتکەی دوو دڵخواز یان دوو ئاشق و دەگێڕنەوە کەوا لە زەمانی کۆنی دوورگەکەدا کاتێ لە ژێر دەستی ئیسپانیادا بووە فەرماندەیەکی هێزی دەریاوانیی ئیسپانی لەوێ کەڵکەڵەی ژنهێنانی دەکەوێتە سەر و دەستوپێوەندیش کچێکی جوانی جووتیارێکی هەژاری دوورگەکەی بۆ دەدۆزنەوە و باوکی ڕازی دەبێت و شیربایی مۆڵی خۆی وەردەگرێت، بەڵام کچەکە کوڕە هەژارێکی خۆشدەویست و بەم شووکردنە قایل نابێت و کاتێك بێ خواست و ڕەزای خۆی دەیگوێزنەوە بۆ فەرماندە، کە بەوپەڕی کەیفخۆشییەوە خۆی بۆ شەوی زاوابوون ئامادە دەکات، گوایە بووکی رازاوەی خەیاڵ لەئامێز بگرێت، کەچی هەر ئەو شەوە کچە لە گەڵ کوڕە دڵخوازەکەی خۆیدا دەچنە سەر ترۆپکی ئەو لووتکەیە و خۆهەڵدەدەنە نێو ئاوی ئۆقیانووسی پاسیفیکەوە و دەبنە قوربانی خۆشەویستییەکەیان. کوڕەکە ناوی پۆنتان و کیژە جوانەکەش ناوی سیرێنا دەبێت و بە پێی ئەفسانەی گوامییەکان تا ئێستاش لە شێوەی حۆریی دەریادا خۆی دەنوێنێت.

چیرۆکێکی تری خۆشتر کە بە واقیع ڕوویداوە. لە باکوری دوورگەکەدا ئەشکەوتێك هەیە پێی دەڵێن ئەشکەوتی عەریف شۆیچی یۆکۆی Shoichi Yokoi. وەك پێشتر ئاماژەم بۆ کرد ژاپۆن لە گەرمەی جەنگی جیهانیی دووەمدا ماوەی ٣١ مانگ (١٩٤١ – ١٩٤٤) ئەم دوورگەیەی داگیرکرد و ساڵی ١٩٤٤ ئەمەریکا پاش شەڕێکی قورس سوپای ژاپۆنی لێرە تێکشاندووە و ئەوی ڕایکردووە دەرباز بووە و ئەوی کە ماوەتەوە بە نەریتی هاراکیریی ژاپۆنییەکان خۆی هەڵداوەتە ئاوی زەریاوە و خنکاوە. پاش ئەو شەڕە ئەمەریکا گوامی گرتەوە. عەریفێکی سوپای ژاپۆن کە ناوی شۆیچی یۆکۆی دەبێت خۆناداتە دەستەوە و لە بەشی باشووری دوورگەکە و لە ناو جەنگەڵ و دارستانێکی چڕ و بێشەڵاندا لە سەر چەمێك کە پێی دەڵێن تالۆفۆفۆ کونێك هەڵدەدرێ بە لقی دار حەیزەران دەیتەنێت و دوور لە چاوی خەڵك و ئاوەدانی ژیانی تێدا دەگوزەرێنێت و لە سەرخواردنی گژوگیا و بەری دار و درەخت و مشك و مارماسی هێلکە شەیتانۆکە دەژی، جلوبەرگیش لە تویکڵەدار بۆ خۆی دروست دەکات، چونکە پێشتر بەرگدروو بووە لە وڵاتی خۆی.

ئەم پیاوە ماوەی بیست و هەشت ساڵ لەم کونە ئەشکەوتەدا خۆی دەشارێتەوە و کەس پێی نازانێ تا لە ٢٤ کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٧٢دا دوو ڕاوچی دەیدۆزنەوە و بە ئامادەبوونی کونسوڵی ژاپۆن لە گوام لێکۆڵینەوەی لە گەڵ دەکرێت و دەردەکەوێت پاش هەشت ساڵ لە پارچە کاغەزێکی دۆزراوەدا هەواڵی کۆتایی جەنگی خوێندووەتەوە بەڵام باوەڕی پێنەکردووە و هەر بە تەما بووە سوپای ژاپۆن دوورگەکە بگرێتەوە و ڕزگاری بکەن. شیاوی باسە لە کاتی دۆزینەوەیدا پزیشك فەحسی دەکەن و بە سەرسامییەوە تەماشا دەکەن تەندروستیی زۆر باشە. ئەم ڕووداوە کاتی خۆی لە سەر شاشەی تەلەفزیۆن بەزم و ڕەزمێکی خۆشی دروست کردبوو.

پاشان یۆکۆی دەبەنەوە بۆ ژاپۆن و ئاهەنگی گەورەی بۆ ساز دەکەن و بوو بە قارەمانی جەنگ و هاوڵاتیانی بایی نزیکەی هەشتا هەزار دۆلار دیاری و خەڵاتی پێدەبەخشن و پارەشی بۆ کۆدەکەنەوە و خانوویەکی بۆ دەکڕن و خاتوو میهۆکۆ هاتاشین دەخوازێ، چونکە پێشتر ژنی نەهێنابوو و کاتێ دۆزراشەوە تەمەنی ٥٨ ساڵ بوو. ساڵی ١٩٩١ ئەکیهیتۆی ئیمپراتۆری ژاپۆن بە ڕەسمی چاوی پێدەکەوێت. شیاوی باسە تا هەشت ساڵ پێش دۆزینەوەی یۆکۆی دوو سەربازی تری پەڕاگەندەی ژاپۆنی، بە ناوی جیجی و ناکاهادا، لە ئەشکەوتێکی تری نزیکی ئەوەی ئەمدا خۆ دەشارنەوە و سەردانی یەکتر دەکەن. بەڵام دواتر ئەمان لە برسا دەمرن و ئەم بە تاقی تەنها دەمێنێتەوە. یۆکۆی ساڵی ١٩٩٧ لە تەمەنی ٨٢ ساڵیدا بە نەخۆشیی دڵ کۆچی دوایی دەکات لە گۆڕستانی شاری ناگۆیای زێدی لە پاڵ گۆڕی دایکیدا دەنێژرێت.

تا ئێستاش هەر کەسێك سەردانی گوام دەکات دەچێتە سەر ئەو شوێنەی یۆکۆی خۆی تێدا شاردبۆوە و لە مۆزەخانەی شاری ئەگانای پایتەختیشدا تەواوی ئەو کاسە و کەویلە دارین و کانزاییانە پیشاندراون کەوا یۆکۆی لە ماوەی ٢٨ ساڵی خۆشاردنەوەکەیدا بەکاریهێنابوو.

له گوامەوه بۆ ئەمەریکا.. به سەر ئۆقیانووسی پاسیفیکدا

وا زیاد له سێ مانگه له دوورگەی گوامین و خەڵکەکە بەتەواوی بێزارن و کەس نازانێ لەو وڵاتە پان و پۆڕەی ئەمەریکادا چی بەسەردێت و چۆن دەژی. هەریەکە قسەیەك دەکات و ئەو وەرگێڕە کوردانەی لەوێوە هێنابوونیان بۆ کاری وەرگێڕان و ڕاییکردنی موعامەلاتی خەڵك گەلێکیان بووبوون به دۆستمان. یەك لەوانە هونەرمەندی سینەماکار جانۆ ڕۆژبەیانی بوو کەوا مایەی پێزانینە خزمەتی کردم و گەلێ نامەی بۆ گەیاندم و زۆری حەز دەکرد کالیفۆرنیام بەربکەوێ، چونکه خۆی لەوێ دەژیا و هاوکاری هۆلێوود بوو، هەروەها حەزیشی دەکرد سوود له کتێبی "جینۆساید له عێراقدا و پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد" وەربگرێ بۆ بەرهەمهێنانی فیلمێك لە سەر ئەنفال. بەڵام بەداخەوه ئەو ویلایەتەم بەرنەکەوت و له گوام بەدواوه هەواڵی کاك جانۆم نەزانی.

لەوێ، واته له گوام، دەکرا پەیوەندی به خزمێکت یان دۆستێکتەوه بکەیت که پێشتر له ئەمەریکا نیشتەجێ بووبێت بۆ ئەوەی ببێته سپۆنسەرت، یان به پێی کولتووری ئیداریی لای خۆمان شێوه کەفالەتێکت بکات. ئەگەریش کەسی وات شك نەبردایه دەکرا چەند کەسێکی خزم و دۆست ناویان به یەکەوه بنووسیایه بۆ ئەوەی پێکەوه بەر یەك شوێن بکەون و دواتر دەرکەوت له دەزگای کۆچی ئەو وڵاتەوه زۆر کاریان بەمەی دوایی کردووه. من یەکەمجار پەیوەندیم کرد به کاك تیشکۆ زەندەوه، که دۆستی کوڕێکی ژنبرام بوو، بەڵام من نەمدیبوو و نەمدەناسی. خواهەڵناگرێ زۆر پیاوانه بەدەممەوه هات و بەڵێنی دا ببێته سپۆنسەرم و ڕامکێشێ بۆ کالیفۆرنیا، که خۆیشی لەوێ بوو. هەر لەو دەمەشدا پەیوەندیم کرد به هاوڕێیەکی سەردەمی فوتابێتیمەوه له کفری، که ناوی عەلی زەندی بوو و له ساڵی ١٩٧٦ەوه پەڕاگەندەی ئەو وڵاتە و له شاری ساندیاگۆی باشووری کالیفۆرنیا نیشتەجێ بووبوو. کاك عەلی به دەستوورێکی عەشایەرانه و کوردانەی لای خۆمان پێی وتم عەیبه تۆ تەلەفۆنت بۆ خەڵکیتر کردووه ببێته سپۆنسەرت ئەی من چیم لێره، خۆم هەموو کارێکت بۆ مەیسەر دەکەم و هەقت نەبێ. ناچار منیش به سوپاسەوه سپۆنسەرییەکەی کاك تیشکۆم ڕەتکردەوه و به تەمای کاك عەلی دۆستم بووم.

دەبێ ئاماژه بۆ ئەوه بکەم کەوا زۆربەی خەڵکەکه له گوام کالیفۆرنیایان نووسیبوو، لەبەر ئەوەی ویلایەتێکی خۆشه و چوار وەرزه بەهاره. بێجگه لەوەش کاروباری سۆشیاڵ

لەم ویلایەتەدا وەکو ئەورووپا وایە و ئەگەر کاریش نەکەیت ژیانت هەر مسۆگەرە. ئەوجا لەو شارەشدا "ساندیاگۆ" کە من بەتەمابووم بۆی بچم وەك باس دەکرا کوردێکی زۆری سالأنی پێشتری لێ دەژیا و لەوێ کەمتر هەستت بە غەریبی دەکرد.

لە گوام هەر دوو سێ ڕۆژ جارێك وەجبەیەکی ٨ – ٩ خێزانییان دەگواستەوە و ئەوی ناوی دەهاتەوە زۆر خۆشحاڵ دەبوو. کاتی خواحافیزیش خۆشی و گریان تێکەڵ دەبوون و ئەوی دەڕۆیشت ئیتر هەواڵمان نەدەزانی، چونکە وەك پێشتر باسم کرد لە سەرێکەوە هۆکاری پەیوەندیی وەك ئێستا نەبوو لە سەرێکی تریشەوە لەبەر ئەوەی گوام دوو پێگەی زۆر گەورەی هێزی دەریایی و ئاسمانی ئەمەریکای لێبوو بە هۆی باروودۆخی ئەمنی سەربازییەوە پەیوەندیکردن ڕەها نەبوو.

ئێمە زۆر دڵمان بەوە خۆش بوو کالیفۆرنیا چاوەڕێمان دەکات و زۆر لە برادەرەکانم بەغیلییان پێدەبردم کە دۆستێکی وەك کاك عەلی زەندیم لەو ولأتە هەیە. ڕۆژی ٢٥ ی مارتی ١٩٩٧، هەواڵیان داینێ خۆمان کۆبکەینەوە و بەیانیی زووی ٢٦ ی مانگ خۆمان و جل و جانتایان بردین بۆ فڕۆکەخانەی گوام و کاتێ تەماشامان کرد بە خەتی گەورە لە سەر جانتاکان نووسراوە "ATL" و کاتێ پرسیارمان کرد ئەمە چ شوێنێکە وتیان شاری ئەتڵەنتای ویلایەتی جۆرجیایە و بەجارێ نیگەران بووین، باشە خۆ ئێمە بە تەمای ساندیاگۆ ـ کالیفۆرنیا بووین، گوایە بۆچی وایلێهات! بەهەرحاڵ تازە چارنیە و بەیانیی زووی ئەو ڕۆژە گواممان بەجێهێشت و بە سەر شینایی ئاوی ئۆقیانووسی پاسیفیکدا دەفڕین و دڵەڕاوکێ و نیگەرانی سەرتاپا مێشکی گوشیبووین. فڕۆکەکەمان پانزە هەزار مەتر بەرزبووبۆوە. کاتێ تەماشای شینایی خوارەوەمان دەکرد زەندەقمان دەچوو، چونکە ئەو پاپۆڕانەی لە گوام دەمانبینین بە قەد کەژێك دەبوو، لە ئاسمانەوە بە قەد چۆلەکەیەکیان دیاربوو. باشە بۆ ATL و کێ لەوێ چاوساغمان دەبێت و کێ بە هانای غەریبی و پەراگەندەییمانەوە دێت! ئێمە بیستبوومان لە سەر خاکی ئەمەریکا کەنیسە و ڕێکخراوی خۆبەشی زۆر بۆ یارمەتیدانی پەنابەر هەن و ئەوەشمان دەزانی کە هی وایان تێدایە باشە و جێگە و ڕێگەی گونجاوت بۆ دابین دەکەن و هەشیانە لە ژوورێکی ڕەق و تەق بەولاوە هیچی ترت بۆ دابین ناکەن و ڕۆحمان لەمەیان چووبوو. بەڵام چارچیە چی دەبێ بابێ، خۆمان بە خۆمانمان کردووە و کەس زۆری لێنەکردووین.

ماوەی نزیکەی حەوت سەعات بە ئاسمانەوە بووین و لەپڕ لە تاقمی فڕۆکەکەوە ئاگادارییەك بڵاوکرایەوە کە لە دوورگەکانی هاوای نزیکبووینەتەوە و خۆتان ببەستنەوە

کـەمێکی تـر لـە فڕۆکەخانـەی شـاری هۆنۆلۆلـۆی هـاوای دادەبـەزین. هۆنۆلۆلـۆ Honolulu جوانـترین شاری سەر ئەرزە لـە ئاسمانـەوە بینیبێـتم، زۆربـەی ماڵـەکانی شـارەکە بـە لاپـاڵی شـاخێکی بـەرزی پـڕ دارودرەختـەوە چـین لـە سـەر چـین دروسـتکراون و تـا چـاو بڕبکـات جزیرەکە شاخ و سەوزایی و دارە. ماوەی چوار پێنج سەعاتێك لە فڕۆکەخانەی هۆنۆلۆلۆدا ماینەوە و لێرە فڕۆکەکەیان گۆڕین و خۆشمان نەمانزانی چۆن جانتاکانیـان گواسـتەوە بـۆ فڕۆکەیەکی تر. لێرەدا بۆیە باسی گواستنەوەی جانتا دەکەم، چونکە دواتـر کـە گەڕاینـەوە بۆ کوردستان لە فڕۆکەخانـەی ئەسـتەمبوولدا بـە جۆرێـك مامەڵـەیان لەگـەڵ گواسـتنەوەی جانتـادا دەکـرد، کـە زیـاتر لـە خـان دەچـوو نـەك فڕۆکەخانـە. ئـەمجارەیان سـێ یـان چـوار خێزان بووین و گوێزراینەوە فڕۆکەیەکی گەورە کە چەند سەد کەسێکی تێدابوو، زۆربەیان کـوڕ و کچـی گـەنج بـوون سـەیرانی هاواییـان کردبـوو دەگەڕانـەوە. ئەمجارەشـیان حـەوت سەعات بە ئاسمانەوە بووین تا گەیشتینە ویلایـەتی کالیفۆرنیـای ڕۆژئـاوای ئەمـەریکا و لـە فڕۆکەخانەی شاری سان فرانسیسکۆی بـە نـاو و شـۆرەتی ئـەو وڵاتـە نیشـتینەوە و لێـرەش وەك هاوای کەسانێك پێشوازییان کردین، کە سەر بە دەزگای کۆچی ئەمەریکی بوون INS و وردەکاریی بەرنامەی گەشتەکەی ئێمەیان لابوو. ئێمە شەو گەیشتین و خێرا بردینیـان بـۆ ئـوتێلێکی قەشـەنگی ئـەو شـارە کـە نـاوی ڕێـد ڕووف Red Roof بـوو جێگـەی حەوانـەوە و خزمەتی باشیان بۆ دابینکردین و ڕێبەرەکە پێی وتین سبەی نیوەڕۆ دێمەوە شوێنتان و لە فڕۆکەخانەوە ڕەوانەی جۆرجیاتان دەکەین. شـەو لـە ئوتێلەکەوە تەلـەفۆنم کـرد بـۆ عـەلی زەندی لە ساندياگۆ و پێم وت کاکە بەر جۆرجیا کـەوتووین تـۆ بۆچـی دەسـتت بـڕین، نـە خۆت پیاوەتیت پێکـرا و نـە هێشـتت خـەڵکی تـریش ببنـە سپۆنسـەرمان. زۆری پـۆزش بـۆ هێنامـەوە گوایـە چووەتە دەزگای کۆچـی ئـەو شـارە قـڕە و دەماقاڵەی لەگـەڵ کـردوون و مەسەلەکە لە دەستی ئـەودا نـەماوە و کالیفۆرنیـا چـونکە زۆر داخـوازیی لـە سـەرە بـەرمان نەکـەوتووە و زۆر خـۆی سـەغڵەت کردبـوو کـە هەوڵـدەدا لـە جۆرجیـاوە بمانگێڕێتـەوە بـۆ کالیفۆرنیا. بەهەرحاڵ من دواتر زانیم کە درۆکردن لە ئەمەریکادا ئاوخواردنەوەیە و کـاك عەلی نزیکەی چارەکە سـەدەیەك بـوو لـە وڵاتـی خۆمـان هەڵکـەنرابوو و سـەرباری ئـەوەش ژنێکی مەکسیکیی هێنـابوو. بێجگـە لـەوەش لـە دەزگـای کۆچـەوە وابـزانم لـە سپۆنسـەریان دەپرسـی ئەگـەر بۆمـان نـەلوا جێگـە و ڕێگـە بـۆ ئـەم خێزانـە دابـین بکـەین تـۆ دەتـوانی بیانبەیتە لای خۆت؟ ڕەنگە کابرا لێرەدا دوودڵییەکی دەربڕیبێت، یاخوا کەس لە ئاوارەییدا ئەم دەردەی بەسەر نەیـەت. بـۆ نیـوەڕۆی ڕۆژی دواتـر ڕێنماکـە پاسـێکی بچـکۆلەی هێنایـە شـوێنمان و ئێمـە سـێ خێـزان مابووینـەوە: مـاڵی ئێمـە کـە شـەش کـەس بـووین و بـۆ جۆرجیایان دەناردین لەگەڵ ماڵی کوردە خان و باوك و دایکی و برایەکی و خێزانێکـی تـر

باشـم نەدەناسـین و لـە گوامـەوە بووبوونـە هاوڕێگـەمان و بـۆ شـاری دێنڤـەری ویلایـەتی کۆلۆرادۆیـان دەنـاردن. لـە فرۆکەخانـە تـا دوای نیوەڕۆیـەکی دەرەنـگ چـاوەڕی بـووین، فرۆکەخانەی چی شارێك بوو بـۆ خـۆی، سـەدان کـەس دەهـاتن و دەچـوون. مـن خـۆم وەك کوێر نەشارەزا بـووم تەماشـا دەکـەم ژنێکـی چـینی ونبـووە و بـە ئینگلیزییـەکی شەقوشـڕ قسـەم لەگـەڵ دەکـات کـە پـتر لـە چـینی دەچـوو نـەك ئینگلیـزی و دەیـەوێ بیبەمـە ئـەو بیرۆیـەی ئیشـەکەی بـۆ ڕایـی دەکـەن، کـاری ڕاسـت بێـت پۆلیسـێك خۆبەخشـانە بـوو بـە ڕێنمای و لە کۆڵی منی کردەوە. بۆ دوای نیوەڕۆ چووینە فڕۆکەیـەکی مامناوەندییـەوە کـە بۆمـان دەسنیشـان کرابـوو و بـەرەو شـاری هیوسـتن دەڕۆیشـت لـە ویلایـەتی تەکسـاس. مـن پێشتر بیستبووم خەڵکی تەکساس مڕومۆچن، هەرواشبوو ئەو تەکساسیانەی لـە فڕۆکەکـەدا بینـیمن هـەموو ڕووگـرژ بـوون و بزەیـەك نەدەکەوتـە سـەر لێـوی کەسـیان. لـە هیوسـتن نـزیکەی سێ چوارسەعاتێك ماینەوە پاشـان بەڕێکـەوتین بـەرەو ئەتڵەنتا و تێکـڕا نزیکـەی شـەش سـەعاتێك بـە ئاسمانـەوە بـووین و دەمەوبەیانییـەکی زوو گەیشـتینە فڕۆکەخانـەی هارتسفیلد لە ئەتڵەنتا و تەماشامان کرد برادەرێکی کوردی هەولێری کە ناوی شـێروان بـوو لەگەڵ مـاڵی کـاك ئـازاد و ئاشـنا خـانی خێزانـی و تـەلار خـانی خوشـکی و ئاریـانی بـرای و کۆمـــەڵێك ژن و پیـــاوی ئەمـــەریکی لـــە پێشـــوازیماندان. ئـــەم ماڵـــە لـــە ســـەری ژنـــەوە خزمایەتییەکیان لە گەڵمان هەبوو و چەند ڕۆژێـك پـێش ئێمـە گەیشـتبوون. کـاك شـێروان کۆمەڵەکـەی پێناسـاندین کـە سـەر بـە کەنیسـەی ئیپیسـکۆپاڵ Episcopal بـوون کـە لـە چوارچێوەی ڕێکخراوی کەنیسە لووسەرییەکانی جۆرجیادا Lutherian Ministries Georgia بوون. ئەمە مسـتەر سنۆ و سارای ژنێتـی، مسـتەر ڕیچارد و سـوزان پێرشـینگی خێزانـی، مسـتەر لاری و سـوزان شۆدرۆڤسـکی، خـاتوو شـێڵبی و بـۆبی هاوسـەری، خـاتوو میشـێڵ و ڕۆبەرتی هاوسەری، مستەر لویس و لینداى خێزانیو چـەند کەسـێکی تـر. هـەموو زۆر بـە گـەرمی بـەخێرهاتنیان کـردین و پێیانڕاگەیانـدین کـەوا لەخزمەتمانـدا دەبـن تـا چـاو دەکەینەوە و کارمان بۆ دەدۆزنەوە. ڕاست.. درۆ، ئێمە بە تەمای ئەم پێشوازییە نەبووین و کاك شێروان زۆری دڵداینەوە کە کۆمەڵـە خـەڵکێکی باشـمان تووشـبووە و خـەممان نـەبێت. پاش کەمێك حەوانەوە لە فڕۆکەخانەدا سواری پاسـێکی بچکۆلەیان کـردین و خۆشـیان بـە مەوکیبی ئۆتۆمبێلەکانی خۆیان شوێنمان کـەوتن و مـاوەی نیـو سـەعاتێك بـەڕێوەبووین و هێشتا مەلای بەیانی بانگی نەدابوو، بووین بە میوانی ماڵی مستەر کلۆد سنۆ.

ویلایەتی جۆرجیا و میوانە کوردەکانی ماڵی مستەر سنۆ

مستەر سنۆ یەکێك بوو لە دەوڵەمەنـدەکانی ئـەو ویلایەتـە و ماڵە گەورەکەی دەکەوتـە شارۆچـکەیەکی نزیـك ئەتڵەنتاوە کە نـاوی ڕۆزوێـڵ Roswell بـوو، لـە شوێنێکی تەریك و لە نـاو بـاخێکی گـەورە و پـانوپۆڕدا، چەشـنی گـەلێك لـە ماڵـە دەوڵەمەنـدەکانی ئـەو وڵاتـە. خانووەکـە دوونهـۆم و گـەورە و لـە تەختـەدار دروسـتکرابوو. بـۆ ئێمـە دوو ژووریـان لـە نهـۆمی دووەم ڕازانـدەوە و چـوار منداڵەکـەم لـە ژوورێکـدا، مـن و دایکیشـیان لـە ژوورێکـدا بـە هـەموو پێداویستییەکانی حەوانەوەوە. بە هەمان دەستوور ماڵی خزمەکەشم ژوورێك بۆ ژن و مێردەکـە و ژوورێکـی تـریش بـۆ خوشـك و براکـە ڕازێنرایـەوە. لـە پـاش بەرچاییکردن داوایان لێکـردین داب و دەسـتووری نـانخواردنی خۆمانیـان بـۆ بـاس بکەین و بە پێی ئەوە درێغییان نەدەکرد لە خزمـەتکردنمان و زۆربـەی ژنـەکانی سەر بەو کەنیسەیە ڕۆژانە لە بـەیانیی زووەوە تـا شـەو بـە دەممانـەوە دەبـوون و دەیانبردین بۆ پیاسە و ڕێستۆرانتو شوێنی گەشتوگوزار.

حەز دەکەم لێرەدا باسی ئەوە بکەم کە لەم وڵاتەدا، وەك پێشتر ئیشارەتێکم بـۆ کـرد، گـەلێ لـە کەنیسـە و ڕێکخـراوی خۆبـەخش هاوکـاریی دەزگـای کـۆچ INS و حکومـەتی فیـدراڵیی ویلایەتـە یـەکگرتووەکان دەکـەن بـۆ ڕاهێنـان و نیشـتەجێ کردنی پەنابەر و پاشانیش کار دۆزینـەوە بۆیـان و دەسـگرۆیی کردنیـان تـا سـەر پێـی خۆیـان دەکـەون و چـیتر پێویسـتیان بـە خـەڵك نـامێنێ. پێمـوابێ ئـەم ڕێکخراو و کەنیسانە بۆ ئەنجامدانی ئەم کارە پارەیـەك لـە حکومـەتی ئەمـەریکی وەردەگرن، جا هەیانە بە ویژدانەوە خەرجی دەکـەن و پـارەی گیرفـانی خۆشـیانی دەخەنە سەر، هەشیانە فڕوفێڵ و چاوبەستی دەکەن و پارەکە بـۆ خۆیـان دەبـەن. لەم ڕووەوە ڕێکخـراوە خۆبەخشـە ئاسـاییی و بەتایبـەتی ڤێتنامیـەکان ناوبانگیـان خراپـە. قسـەی خۆشمـان بێـت ڕێکخراوێکـی کـوردیش هـەبوو لـە ڤـەرجینیا و واشنتۆن کە خانمێکی کورد بەرپرسی بوو دەیانگوت لـە ڤێتنامیـەکان زۆر خـراپتر بـووە. ئـالێرەوە وەڵامـی ڕاسـتەقینەی ئـەو پرسـیارەی گوامـان دەسـتکەوت کـە

ڕێکخراو هەیە مقەبا شرەیەکت پێ ڕەوا نابینێ و هەشە کورد واتەنی خەنیت دەکات. ئەوەی ئێمە خۆشبەختانە دەستنوقاو نەبوون بەلاّم خەنیشیان نەکردین وەك لە هەندێ ویلایەت ڕوویدا کەوا هاوقەدەرە کوردەکانمان بە سەر خێر و بەرەکەتی باشدا کەوتن. سەبارەت بە کەنیسەش، لەم ولاّتەدا دەیان مەزەب و ڕێبازی مەسیحییەت وەك باپتیست و مێتودیست و لووسەری و ئیپیسکۆپالّ و تاد، کە زۆربەی زۆریان پرۆتستانتن و لە زەمانی زەبروزەنگی کەنیسەی کاسۆلیك و پاپا و دادگاکانی پشکنیندا باوباپیرانیان لە دەست زولّم و زۆری کەنیسە لە ئەوروپاوە هەلّهاتوون بۆ ئەمەریکا و لێرە بە سەربەستی ڕێوڕەسمی ئاینیی خۆیان پراکتیزە کردووە. ئەمانە ئێستا هەر یەك بە ڕەنگێ ڕۆڵی خۆی دەبینێ لەجێگیرکردنی پەنابەردا. هەیانە تەنها مەبەستی مرۆڤدۆستییە و هیچیتر، هەشیانە لەپالّ ئەو مەبەستەدا مسیۆنێرن (تەبشیرین) و دەخوازن خەلّك بچێتە سەر دینیان و گەلێ لەخەلّکی باشوور و ڕۆژهەلاّتی ئاسیا و ولاّتانی ئەفریقا، لەوانەی بوودین یان هەر لە بنەڕەتدا بێدینن دەبنە مەسیحی. بەلاّم کەم کەسی خەلّکی ڕۆژهەلاّتی ناوەڕاست یان ئەوانەی بە ئاین ئیسلامن ئەو کارە دەکات و ئەگەریش هەندێ کەسی هەلپەرست و بەرژەوەندخوازی لەو بابەتە هەبن ئەوە جێی بێزلێکردنەوەی ئەودوای خەلّکەکەن.

ڕاستێکەی ئەندامانی ئەو کەنیسەیەی دەسگرۆیی ئێمەیان دەکرد لە مرۆڤدۆستی بەولاوە هیچم لێنەبینین و تەنانەت ژنێکیان پێیوتین ئێمە ڕۆژانی یەکشەممە دەچینە کەنیسە بۆ نوێژ و پاڕانەوە، بیستوومە ئێوەش ڕۆژانی هەینی ئەو ڕێوڕەسمەتان هەیە، ئەگەر دەتانەوێ من دەتانبەم بۆ ئەتلّەنتا و لەوێ مزگەوتی موسولّمانی لێیە نوێژی خۆتان بکەن. مالّتان ئاوا پێویست بە ئەزێتدانتان ناکات و ئەگەر هەر کەسێکمان نوێژ بکات لە مالّی خۆیەوە دەیکات. لە ناو ژنانی ئەو گرووپەی بەدەممانەوە بوون زیاتر شێلّبی، میشێلّ، سوزان پێرشینگ و سوزان شۆدرۆڤسکی و لیندا لویس بەرچاو بوون و هەر یەکە بەکارێکمانەوە خەریك بوون. یەکێك بۆ خانوو بەکرێگرتن و شوێنکەوتنی موعامەلاتمان لە دەزگای کۆچ، یەکێك بۆ کاروباری بازاڕ و یەکێك بۆ مەسەلەی

خوێندن و قوتابخانەی منداڵەکانی من. ماڵی مستەر سنۆ زۆر بە وێڵ و ماریفەت بوون و بۆ هەر ژەمێك لێیان دەپرسین چیمان بۆ بکەن. بەلاّم ئەوەی کە زۆر نیگەرانی کردبوون سەگەکەیان بوو. ئەم ماڵە توولە سەگێکی بچکۆلەی ڕەشی گوێ شۆڕیان هەبوو، زۆریان خۆشدەویست و خۆشەویستییەکەیان گەیشتبووە ڕادەیەکی وا کە لە چەندین شوێنی ماڵەکەیاندا وێنە و پۆرترێت و پەیکەری ئەو سەگەیان دانابوو، تەنانەت قاپ و کووپ و پەرداخیشیان وێنەی ئەو سەگەی پێوە بوو. دوو منداڵی تەمەن ٦ و ٨ساڵی من بوون لەو سەگە دەترسان و جاروبار ڕاویاندەنا. سارا خانم کە ئەو سەگەی لە باوکی و بگرە لە حەزرەتی عیساشی زیاتر خۆشدەویست نەیدەزانی چیبکات. ناچار تا ئەو ماوەیەی ئێمە لەوێ میوان بووین سەگەکەی لە ژوورێکی ڕازاوەی ماڵەکەی خۆیاندا دانا. ماڵی مستەر سنۆ زۆر لەوە سەریان سوڕدەما کە ئێمە خێزانێکین و چوار منداڵمان هەیە و پێیان سەیر بوو. ئەوان خۆیان تەنها ژن و مێردێك و کوڕێکی ١٧ – ١٨ ساڵیان هەبوو. کوڕە لەگەڵ کچە هاوڕێکەیدا ڕۆیشتبوو. دەیانگوت کوڕێکی تریش ناوی خێزانی ئێمەی هەلگرتووە و بە پێی ئاینی مەسیحی ئەوە پێی دەڵێن منداڵی تەعمید و هەر بە ناو منداڵی ئەو خێزانەیە. مستەر سنۆ پیاوێکی تا بڵێی ئەرباب و خۆش مەشرەب بوو. دوو منداڵە بچووکەکەی من لە گوام فێری هەندێ سروودی ئەمەریکی بووبوون بۆیان دەوتەوە و ئەمیش بۆیان هەڵدەقونی و چەپڵەی بۆ لێدەدان. مستەر سنۆ بە ڕەچەڵەك ئێرلەندی بوو و گەلێ شانازیی بە باوباپیرانیەوە دەکرد و سالأنە ئاهەنگیان ساز دەکرد و هەر بنەماڵەیەك شتی کۆنینەی خۆی بە جلوبەرگ و چەك و کاسە و کەویل و دەستووری ژیانەوە دەخستەڕوو.

لە پاش حەفتەیەك هەر لە شاری ڕۆزوێڵ خانوویان بۆ گرتین و سێ مانگیش کرێیان بۆ داین. ئەوی ئێمە شوقەیەکی قاتی دووەم بوو لە شوێنێکی ئەمینی ئەو شارەدا و مانگانە کرێی شوقەکەم بە کرێی خزمەتگوزاریی کارەبا و ئاو و غاز و تاد.. دەگەیشتە هەزار دۆلار و ماوەی ئەم سێ مانگەش هەفتانە دەهاتنە شوێنمان و چی خواردن و پێداویستیی بازاڕمان بوو بۆیان دەکڕین و ڕۆژانەش

یەك دوانێك لەو ژنانە سەردانیان دەكردین. بێجگە لەوەش هەر كەسێك لە ماڵی خۆی پێداویستییەكی ناوماڵی بۆهێناین و سەرجەمی جل و پێخەفیشمان بە تازەیی لە بازاڕ بۆ كڕدرا. لەو ماوەیەشدا دەورەیەكیان بۆ كردینەوە بۆ فێربوون و قاڵبوون لە زمانی ئینگلیزیدا و ڕۆژانە بە ئۆتۆمبیلی خۆیان دەیانبردین بۆ دەورەكە. هەر چەندە لە ماڵی ئێمەدا من و لەو ماڵەكەش هەمویان ئینگلیزییەكەمان باش بوو بەلاّم دەبوو هەر بچووینایە بۆ ئەو كۆرسە.

ڕاستێكەی ئەوەی مەسیحییەكانی كەنیسەی سانت دێڤیدی شاری ڕۆزوێڵ بۆیان كردین لە هیچ برا و خوشك و خزمێكی ولاّتی خۆمان نەدەوەشایەوە. ئەمانە و بەتایبەتی ژنەكانیان، كە گەلێكیان تەنها پیاوەكانیان كاریان دەكرد و ژنەكان بۆ كاروباری خۆبەخشی و خێرخوازی خۆیان تەرخان كردبوو، یەكێك سەرقاڵ بوو بەوەی كارمان بۆ بدۆزێتەوە، یەكێك هەموو هەفتەیەك دەیبردین بۆ بازاڕی خواردەمەنی و چیمان پێویست بوایە دەمانكڕی و ئەوان پارەكەیان بۆ دەداین، یەكێكی تریان بە كاروباری خوێندنی چوار منداڵەكەی منەوە خەریك بوو، كە هەریەكەیان پاش تاقیكردنەوەیەكی هاكەزاییو بە پێی تەمەنیان لە قۆناخی ڕاست و دروستی خوێندنی خۆیان وەرگیران. قەشەی كەنیسەكەش، كە ناوی هێندری هاریسۆن بوو و بە فازەر هاریسۆن Father Harrison واتە باوكە هاریسۆن بانگ دەكرا و پیاوێكی تەمەن شەستساڵی بەڕێز و ڕووخۆش بوو. چەند جارێك لە ماڵەوە سەردانی كردین و هەر هەموویان زۆر جەختیان لە سەر ئەوە دەكردەوە كە داب و نەریتی خۆمان بپارێزین و كولتووری ولاّتی خۆمان لەبیر نەكەین. گەلێك لەوانە كە پرسیارمان لێدەكردن بە ڕەچەڵەك خەڵكی كوێیە لە وەلاّمدا دەیوت باپیرە گەورە گەورەم لە ئەڵمانیا، بەریتانیا، فەرەنسا، ئێرلەندا..تاد هاتووەو شانازیشی بەو ڕەگوڕیشە دوورەیەوە دەكرد. ئێمە گەلێ جار هەندێ دیاردەی كۆمەلاّیەتی و ژیاریی ئەو ولاّتەمان پێ سەیر بوو یان پێ نەشاز بوو كاتێ دەرمان دەبڕی بە بزەیەكەوە دەیانوت "ئەمە ئەمەریكایـــــە! This is America". ئەم قسەیەم لە دەیان كەسی ئەو ولاّتەوە گوێ لێدەبوو و زۆر جار بە تەوس و ناڕەزاییەوە دەیانوت، یان لە ڕووی كۆبوونەوەی ئەو هەموو

جیاوازییه کۆمەڵایەتی و ئیتنی و ئاینی و مەزەب و هەزار ڕەنگەوە بوو کە لە هەموو شوێنێکدا هەستت پێدەکرد.

با بێمەوە لای کەنیسە. ئەو هەموو ژن و پیاوەی خۆیان خستبووە خزمەتی ئێمەوە دەیانزانی ئێمە موسڵمانین، هەرچەندە کەس لەو وڵاتەدا لە ئاین و نەتەوەی کەسی تر ناپرسێ و پرسیار کردنیشی بەجێ نیە.

جارێکیان پێیانوتین پێمانخۆشە ڕۆژێکی یەکشەمە، کە ڕۆژی کۆبوونەوە و نوێژی ئەوانە، سەردانێکمان بکەن و بۆ خۆتان تەماشای ڕێوڕەسمی نوێژ و پاڕانەوەی ئێمە بکەن وەك میوان و ئێمەش بەخۆشحاڵییەوە بانگهێشتەکەمان قوبووڵ کردن. پاش بەینێك من پێموتن ئێمە بە ناوی دوو بنەماڵەکەوە کە ئەم هەموو هاوکاری و دەسگرۆییەتان کردووین پێمان خۆشە لە ڕۆژێکی یەکشەمەدا کە نزیکەی دووسەد کەسیان لە هۆڵێکی گەورەی ئەنجامدانی نوێژ و پاڕانەوەیاندا کۆدەبوونەوە، سوپاسێکتان بکەین. بۆ ئەم مەبەستە نزیکەی پێنج شەش دەقیقەیان دا بە من کە بە ناوی هەردوو بنەماڵەکەوە سوپاس و منەتباریی خۆمانم دەربڕی بۆ ئەو باوەش کردنەوەیە و ئەو خزمەتەی کە کردینیاین‌و هەندێك باسی جینۆسایدی کورد و زوڵم و ستەمی ڕژێمی عێراقم کرد و ئەو گیانی مرۆڤدۆستی‌و خێرخوازییەی ئەوانم شوبهاندە گیانی عیسای مەسیح و بە ڕاستیش هەروا بوو. بە خوێندنەوەی وتەکە زۆربەیان کەوتنە گریان و فرمێسك ڕشتن.

هەندێ دۆست و برادەرمان لە شار و ویلایەتەکانی تر کە کەنیسە و مەزەبی مەسیحیی تر بووبوون بە سپۆنسۆریان جارجار بە تەلەفۆن سکاڵای ڕەفتاری هەندێك لەو کەسانەیان دەکرد کەوا هەڵسوکەوتی مسیۆنێرییان لەگەڵ نواندوون. برادەرێکم تووشی مەسەلەیەکی وا بووبوو، ڕێکوڕەوان پێی وتبوون لە وڵاتی ئێمە ئەوەی بەزۆر یان بە دەمچەورکردن ببێتە بەعسی ئێمە وایدادەنێین کەسێکی ڕەوشت نزم بێت و لە کۆمەڵدا بە خراپ تەماشا دەکرێت و ئەمەی ئێوەش هەمان مەسەلەیە بۆ ئێمە. ڕاستێکەی ئەوەی ئێمە لە ژن و پیاوەکانی کەنیسەکەی شاری ڕۆزوێڵمان بینی لە مرۆڤدۆستی و ڕەوشتبەرزی بەولاوە هیچیتر نەبوو.

ئەو ژنەی کە سۆراخی ئیش دۆزینەوەی بۆ دەکردین، گەلێجار دەیبردین بۆ نووسینگەکانی کار دۆزینەوە و فێری دەکردین چۆن فۆرم پڕبکەینەوە و مێژووی کارکردن و شارەزایی پێشوومان بخەینەڕوو بە سیستەمێك کە لەو وڵاتە پێی دەوترێ ڕیزیومی resume، واتە کرۆنۆلۆجیای کارکردنت لە شوێنی جۆراوجۆر، ئەمە لە ئەوروپا و ئەوە چەند ساڵێکە لێرە CV یان Corriculum Vitae ی پێدەڵێن. ئێمە بیستبوومان خەلك لە ئەوروپا هەندێ کاری وەك پاككردنەوەی پیر و پەككەوتە دەكەن و بڕیارمان دابوو ئەگەر لەبرسا مردووین کاری لەو جۆرە نەکەین. ڕۆژێکیان ئازاد بە ژنەکەی کەنیسەی وت هەموو کارێك دەکەم ئەوەیان نەبێت، ئەویش بزەیەك گرتی و وتی جا خۆ من خۆم ئەو کارە دەکەم!

سەردانێك بۆ مەزاری مارتن لووسەر كینگ

ئەم پیاوە ڕابەرێکی گەورەی ڕەشپێستەکانی ئەمەریکا بوو، لە هەمان کاتیشدا پیاوێکی ئاینی مەسیحییەت بوو، لە ویلایەتە یەکگرتووەکان زۆرێك لەو ڕەشپێستانە بە دڵسۆزییەوە پابەندی مەسیحییەتن، هەشیانە موسڵمان بوون و هاتوچۆی گەرمی مزگەوت دەکەن.

هەموو کەسێك لەو وڵاتە ئاشنای ناوی مارتن لووسەر کینگە Martin Luther King Jr. و لە ناخیدا ڕێزی زۆر بۆ خەباتی ئەو پیاوە دادەنێت. ئەم پیاوە گاندی ئاسا ڕێبەرایەتی بزووتنەوەیەکی ئاشتیانەی دەکرد، بۆ دابینکردنی گەلێ مافی زەوتکراوی ڕەشپێستەکان، کە تا ئاخروئۆخری شەستەکانی سەدەی بیستەمیش بۆیان نەبوو تێکەڵی سپیپێستەکان ببن و پاس و شەمەندەفەری هاتوچۆکردنیان جیابوو، چێشتخانە و قاوەخانەیان جیابوو. زۆر ڕەگەزپەرستانە لێیان دەڕوانین و تەنانەت زۆر بە زەحمەت کاریان دەستدەکەوت، بێبەری بوون لە خوێندن و ئەگەریش بۆیان بڕەخسایە قوتابخانەیان جیابوو و نەدەبوو منداڵیان تێکەڵی منداڵانی سپیپێست بن. ڕەشپێستەکان بە زۆریی لە ویلایەتەکانی باشووری ئەمەریکا دەژیان و بەتایبەتی سەنتەری کۆبوونەوەیان لە ویلایەتەکانی جۆرجیا و ئەلەباما و فلۆریدا و تەنەسی و کارولاینای باشوور و چەند ویلایەتێکی تر بوون. ئەگەرچی بە ڕادەیەکیش لە هەموو ویلایەتەکانی ئەمەریکادا پەرش و بڵاوبوون و بە تایبەتی لە شارە گەورەکاندا بە دوای نان و کار پەیداکردندا وێڵبوون. زۆرێك لەوانە، بە ئێستاشیانەوە، ئاستی دەرامەتیان نزمە و کاری باشیان دەست نەدەکەوت و ئاستی خوێندنیان باش نەبوو و لە خانووی زنج ئاسادا دەژیان.

ڕەشپێست لە ئەمەریکادا مێژوویەکی دووردرێژی پڕ لە مەینەتی و چەوسانەوەیان هەیە و باوباپیرانیان لە سەدەکانی ڕابوردوودا و پاش دۆزینەوەی ئەمەریکا وەك کۆیلە هێنراونەتە ئەم وڵاتە و لە ژێر باری زەوی کێڵان و کاری قورسدا پساندوونیان. کاتێ کە ئەوروپاییەکان لە دەست زوڵم و ستەمی کەنیسە هەڵدەهاتن و ڕوویان دەکردە ئەو جیهانە نوێیەی ئەمەریکا، بە دوای نان و ژیاندا، دیاردەیەکی هێجگار قێزەون لە مێژووی مرۆڤایەتیدا هاتە ئاراوە، ئەویش بازرگانی کردنی کۆیلە بوو. وڵاتە کۆلۆنیالیستەکانی ئەوروپا، بە تایبەتی بەریتانیا، فەرەنسا، پورتوگاڵ، ئیسپانیا، ئیتاڵیا زۆربەی خاکی

ئەفریقا و ئاسیا و ئەمەریکای لاتینیان بە دەستەوە بوو و چی سەروەت و سامانیان هەیە بە تالانیان دەبرد و خەڵکەکەیان بە برسی و ڕەش و ڕووتی دەهێشتەوە. کاتێکیش سپیپێستی ئەوروپایی بە لێشاو ڕوویانکردە خاکی بە فەڕو پیتی تازە دۆزراوەی ئەمەریکا و وردە وردە شاریان دروستکرد و شارستانیەتیان بنیاتنا و ئەوانەی پێیانەدوترێ "هندییە سوورەکان" دەرکران و قڕکران. ئەوان لەم وڵاتە پان و پۆڕەدان زۆریان پێویست بە هێزی کار بوو، لەبەر ئەوەی کە ئەو وڵاتانەی ناوم بردن ئەفریقای ڕەش و ڕووتیان لە بن دەستدابوو، کەوتنە پاکۆدان و ڕاوکردنی خەڵکە هەژارەکەی و پاپۆڕ لە دوای پاپۆڕیان لێ پڕدەکردن و ڕەوانەی ئەمەریکایان دەکرد و لەوێ وەك کۆیلە بە هەرزان دەیانفرۆشتن و لە ژێر کاری تاقەت پڕووکێنی قورسدا گەلێکیان لەناوچوون. پاشان کە وردەوردە ڕەوتی سەرمایەداری چەسپاو ئابووری بەهێز بوو و ویلایەتەکانی ئەمەریکا خۆیان لە ژێر دەستی بەریتانیا ڕزگاریان بوو و بنەماکانی حوکمی دیموکراتی لە سەر شێوازی ئەوروپا چەسپا و شەڕی ناوخۆی باشوور و باکووری ویلایەتە یەکگرتووەکان (١٨٦١ – ١٨٦٥) بە قازانجی باکوور کۆتایی هات و سیستەمی کۆیلەیی هەڵوەشێنرایەوە، ڕەشپێستەکان ئازاد بوون، بەڵام فەرهەنگی دزێوی جیاوازی لە سەر بنەمای ڕەگەز و ڕەنگ هەر مایەوە و کۆیلەکانی جاران بە هەزار و یەك شێوە دەچەوسێنرانەوە.

ئەم بارودۆخە بوو کە وای لە مارتن لووسەر گینگ کرد بزووتنەوەیەکی یاخیبوونی مەدەنی دروست بکات، بە مەبەستی نەهێشتنی جیاوازیی ڕەنگ و ڕەگەز و خەڵکێکی زۆری ڕەشپێست شوێنی کەوتن و لە ویلایەتەکانی تەنەسی و جۆرجیا و ئەلەباما خۆپیشاندانی گەورە گەورەی ڕەشپێستەکان سازدەکرا وگەڵێ جاریش سپیپێستە دیموکراتخواز و مرۆڤدۆستەکانیش بەشدارییان دەکردن. بزووتنەوەکە لە سەرەتای ساڵانی شەستەوە دەستی پێکرد و سەرانسەری ئەمەریکا و بگرە بەشێکی زۆری جیهانیشی سەرقاڵ کردبوو.. حکومەتی ئەمەریکا چەند ویستی بە پارەی زۆر و بە پلەوپایە ڕابەری بزووتنەوەکە بە لای خۆیدا ڕابکێشێت، بەڵام نەیتوانی و "مارتن لووسەر کینگ" بەردەوام بوو لە سەر بانگەشەی مافە مەدەنیەکانی ڕەشپێست و وتارە ئاگرینەکانی لە سەرانسەری دنیادا دەنگی دەدایەوە و خەڵکی لە دەوری بزووتنەوەکە کۆدەکردەوە و تا دەهات خۆپیشاندان زیاتر دەبوو.

لەولاشەوە سپیپێستە توندڕەوەکان باند و بزووتنەوەی تایبەتی خۆیان دروستکردبوو و بە ڕاست و بە چەپدا گورزی ڕەگەزپەرستانەیان دەسرەواندە ڕەشەکان و دەیانکوشتن و

دەیانسووتاندن و پەتپەتێنی دنیایان پێدەکردن. لەم بوارەشدا باندەکانی کوکلوکس کلان Ku Klux Klan (کە لە دوادوایی شەڕی ناوخۆی ئەمەریکاوە دروستبووبوو لە دژی ڕەش و جوولەکە و کاسۆلیك و کۆچبەر و دروشمیان خاچی سووتاو بوو) زۆر پەرگرانە دەستی لە ڕەش نەدەپارست و بارودۆخی ویلایەتەکانی باشوور بە تەواوی شپرزە و شێوابوو، تا لە ڕۆژێکی پایزی ساڵی ١٩٦٨دا زەفەریان بەو پیاوە کۆڵنەدەرە برد و لە شاری مەمفیس لە ویلایەتی تەنەسی کوشتیان، بەڵام لەم کاتەدا گەلێك لە ئامانجی خەبات و تێکۆشانەکەی سەپاندبوو بە سەر حکومەتی ئەمەریکادا و گەلێك یاسا لە بەرژەوەندی ڕەشپێستەکان تەشریع کرابوو، لەوەدابوو تاڕادەیەکی باش بەری ڕەنجی ئەو و هەزاران بەشخوراوی ڕەشپێست بێتەدی کە بریتیبوو لەو خەونەی گەلێ جار لە وتارەکانیدا دووپات دەبوونەوە و بوون بە مۆرکی ئەو پیاوە کە بە "من خەونێکم هەیە I have a Dream" دەستپێدەکات و دەڵێت: "من خەونێکم هەیە کەوا ڕۆژێك دێت لە سەر گردە سوورەکانی جۆرجیا، ڕۆڵەی کۆیلەکانی جاران لە گەڵ ڕۆڵەی خاوەن کۆیلەکانی جاراندا پێکەوە لە سەر مێزی برایەتی دادەنیشن. من خەونێکم هەیە کەوا ڕۆژێك دێت چوار منداڵە بچکۆلەکەم لە وڵاتێکدا دەژین بە پێی ڕەنگی پێستیان تەماشا ناکرێن و مامەڵەیان لە گەڵ ناکرێت، بەڵکو بە پێی ئاستی سیفەت و کەسێتییان هەڵسوکەوتیان لەگەڵ دەکرێت. من ئەمڕۆ ئەو خەونەم هەیە!".

بەڵێ باندەکانی سپیپێست مارتن لووسەر کینگیان کوشت و لە شاری مەمفیسەوە سەدان هەزار کەس شوێن تەرمەکەی کەوتن بۆ ویلایەتی جۆرجیا و لە ناوجەرگەی گەورە شاری ئەتڵەنتادا، کە زێدی خۆی بوو، بە خاکیان سپارد.

ئەمڕۆ گۆڕەکەی مارتن لووسەر کینگ مەزارێکی گەورەیە لە شاری ئەتڵەنتادا و هەرکەسێك هەستێکی مرۆڤدۆستی و نیشتمانی و نەتەوەیی تێدابێت و ڕێی بکەوێتە ویلایەتی جۆرجیا و شاری ئەڵتەنتا دەبێ سەر لەم مەزارە بدات. گۆڕەکە لە سەر شەقامێکە ناوی مارتن لووسەر کینگی هەڵگرتووە، بە مەرمەڕی سپی هەڵبەستراوە و لە ناوەڕاستی حەوزێکی ئاودایە. لە نزیکیەوە سەنتەر و مۆزەخانەی دژە توندوتیژی Antiviolence هەیە کە تەواوی نووسین و یادگار و ڕۆژانی خەباتی ئەو پیاوەی پاراستووە و ژنەکەی و کوڕەکەی بەڕێوەی دەبەن. مەزارەکە و بینای سەنتەری دژە توندوتیژی و مۆزەخانەکە، بە شێوازێکی کاریگەر و گونجاو لەگەڵ خەباتی ئەو پیاوەدا دروستکراون.

من پاش ئەوەی لە شارۆچکەی ڕۆزوێڵ Roswell ی نزیك ئەتڵەنتا جێگیر بووم ڕووم لە دۆستێکی ئەمەریکی نا، کە پیاوێکی تەمەن ٦٥ ساڵ بوو و ناوی "بیڵ کایم" بوو، سپی

پێست بوو و سەر بە کەنیسەی سانت دێڤیدی مەزەبی ئێپیسکۆپاڵ Episcopal ی مەسیحی بوو، کە زۆر مرۆڤدۆست و بە خزمەت بوو، ڕووم لێنا بمبات بۆ سەر ئەو مەزارە وەك شارەزا و چاوساغ. خوا هەڵناگرێ بێدڵیی نەکردم و بە ئۆتۆمبیلەکەی خۆی بردمی و گەڵێ وێنەم لە سەر مەزارەکە گرت، بەڵام ئەوەی زۆر سەرنجی ڕاکێشام و سەیر بوو لەلام کاتێ بە "بیلم" وت با پێکەوە وێنەیەك لە سەر مەزارەکە بگرین، ئەو زۆر بە ئەدەبەوە داواکەمی ڕەتکردەوە و هیچ هۆیەکی پێ نەوتم. دوای تێکەڵبوونم بە ژیانی ئەو وڵاتە، وەڵامەکەم هاتە دەست و زانیم هێشتا لەگەڵ یەکتر پاك نەبوونەتەوە و سەرباری گەڵێ گۆڕانی بنەڕەتی لەو کۆمەڵەدا هێشتا هەر نەریتی لە ژێرەوە حەز بە یەکتر نەکردن کاری خۆی دەکات.

با بیرم نەچێت، نەریتێك هەیە کە دەچیتە سەر مەزاری ئەو پیاوە تاقە سەنتێك فڕێدەدەیتە ناو گۆماوی دەوری گۆڕەکە و ئاواتێك دەخوازیت. ئێمە لەمەودوا کە خۆمان شارەزا بووین و لەگەڵ ماڵ و منداڵدا سەردانی ئەو مەزارەمان دەکرد، هەریەکەمان سەنتێکمان هەڵدەدا ئاوەکەوە و دۆعای ئەوەمان دەکرد زوو بگەڕێینەوە بۆ وڵاتی خۆمان، چونکە غوربەتێکی هێجگار سەخت لە ناخەوە کاری تێکردبووین.

مارتن لووسەر کینگ لە ١٥ ی کانوونی دووەمی ١٩٢٩ لە شاری ئەتڵەنتا لەدایکبووە و باوکی و باپیریشی قەشەی کەنیسەی باپتیست بوون لەو شارەدا. لە تەمەنی ١٥ ساڵیدا خوێندنی ئامادەیی تەواوکردووە و ساڵی ١٩٤٨ یش بەکەلۆریۆسی ئادابی لە کۆلێجی مۆرهاوس وەرگرتووە، کە ئینستیتۆیەکی تایبەتی ڕەشپێسنەکان بووە لە ئەتڵەنتادا و هەر لەو شوێنەش باوکی و باپیری خوێندنیان تەواوکردووە. ساڵی ١٩٥١ خوێندنی لاهووتی لە پەنسلڤانیا تەواوکردووە و ساڵی ١٩٥٣ بڕوانامەی دوکتۆرای بەدەستهێناوە. ساڵی ١٩٥٥ خاتوو کۆڕێتا سکۆتی خاستووە و دوو کوڕ و دوو کچی لێ هەبوو.

ساڵی ١٩٥٤ بووە بە قەشەی کەنیسەی باپتیست لە شاری مۆنتگۆمەری لە ویلایەتی ئەلەباما. کینگ هەمیشە بە توندی داکۆکیی لە مافە مەدەنییەکانی هاوڕەگەزەکانی دەکرد و لەم ماوەیەدا ئەندامی کۆمیتەی ڕاپەڕاندنی ڕابیتەی نیشتمانیی پێشکەوتنی خەڵکی ڕەشەشپێست بوو، کە ڕێکخراوێکی ڕابەر بوو لە وڵاتدا. لە دیسەمبەری ١٩٥٥دا بوو یەکەم خۆپیشاندانی ناتوندوتیژی ڕەشپێستەکان لە مێژووی نوێی ئەمەریکادا و وەك نارەزاییەك ماوەی ٣٨٢ ڕۆژ سواری ئەو پاسانە نەبوون کە بە تایبەتی بۆ ڕەشپێستەکان تەرخانکرابوون. لە ٢ ی دیسەمبەری ١٩٥٦دا دادگای باڵای ئەمەریکا بڕیارێکی دەرکرد کەوا

ڕەش و سپی دەتوانن پێکەوە لە یەك پاسدا سەربکەون. لەم ماوەی بایکۆت کردنـەدا کینـگ گیرا و ماڵکەی بەر نارنجۆك درا و دەسدرێژیی شەخسیی کرایە سەر، بەڵام لە هـەمان کاتـدا وەك ڕابــەرێکی ڕەشپێســتەکان دەرکــەوت. ســاڵی ١٩٥٧ بــە ســەرۆکی کـۆنگرەی ڕابــەرە مەسیحییەکانی باشوور هەڵبژێردرا کە دواتر بزووتنەوەی مافە مەدەنییـەکانی لێکەوتـەوە. کینگ ئایدیای ئەم بزووتنەوەیەی لە مەسیحییەت و مهاتما گاندییەوە وەرگرت و لە مـاوەی یانزە ساڵی نێوان ١٩٥٧ – ١٩٦٨ دا نزیکەی شەش ملیۆن میل ڕێگاوبانی بـڕی بـە گەشـتگردن بۆ شار و شوێنی جۆراوجۆر و زیاد لە دوو هەزار و پێنجسـەد وتـاری داوە و لـەو شـوێنانەدا دەردەکەوت کەوا کاری ناعەداڵەتی و دەربڕینی ناڕەزایی تێدا بەرپادەکرا.

لـەم ماوەیـەدا پێـنج کتێبـی دانـا و ژمارەیـەك هێجگـار زۆر بابـەت و وتـاری نووسـی و ڕابەرایەتیی پرۆتێستە جەماوەرییەکانی دەکرد لە شاری بیرمینگهامی ئەلەباما و سـەرنـج و سـۆزی تــەواوی دنیــای بــە لای خۆیــدا ڕاکێشــابوو. بابــەتی "نامەیــەك لــە زینــدانی بیرمینگهامەوە" ی کینگ ئیلهامبەخش بوو بۆ شۆڕشی نیگرۆکان، هـەروەها کـاری بـۆ ئـەوە دەکرد کە ڕەشپێستەکان وەك دەنگدەر تۆمـار بکـرێن و ڕابـەرێتیی ئـەو ڕێـڕەوەی کـرد بـۆ واشنتۆن کە دوو سەد و پەنجا هەزار کەس بەشدارییان تێـدا کـرد. ئـەم پیـاوە لـەو تەمەنـە کورتـەی ژیـان و خەباتیـدا کـەوا نەگەیشتە چل ساڵ، بیست و چوار جار گیراوە و چوار جاریش دەسدرێژیی کراوەتە سەر و بوو بە ڕابـەری ڕەمزیـی ڕەشپێستە ئەمەریکییـەکان و هەموو کاتیش کەسایەتییەکی جیهانی بووە.

مارتن لووسەر کینـگ لـە تەمـەنی ٣٥ سـاڵیدا گـەنجترین پیـاو بـووە کـە خـەڵاتی ئاشـتیی نــۆبڵی دراوەتــێ و پــارەی خەڵاتەکــەی، کــە نزیکــەی ٥٤ هــەزار دۆلار بــوو، بەخشــییە بزووتنــەوەی مافـە مەدەنییـەکان. لـە ئێـوارەی ٤ ی نیسـانی ١٩٦٨ دا لـە شـاری مەمفیسـی ویلایەتی تەنەسی و لە کاتی ڕابەریکردنی خۆپیشاندانێکی ناڕەزاییدا لەو شارە تیرۆرکرا.

ڕەشپێستەکان (یان نیگرۆکان) لەویٚ زۆریـان پێناخۆشـە بـە ڕەش black ناویـان بێنیـت، بەڵکو زیاتر وایان پێباشە بـە ئەمەریکیـە ـ ئەفریقیـەکان American African نـاوبهێنرێن. گەلێکیان خەڵکی باش و بێوەی و ڕەوشت بـەرزن و دۆستایەتییان خۆشـە و مـن بـەش بـە حاڵی خۆم تا ئێستا یادگاریی کەسانی وەك "دێریك و میشێڵ و لیزا و سینتیا"م پاراستووە، بـەڵام پیـاو ڕاسـت بڵـێ زۆرێکـی زۆریـان لـە ئـەنجامی نـەریتی مێـژوویی چەوساندنەوە و بێبەشبوون لە گـەڵ مـافی ژیـان زۆر تونـدوتیـژ و دڕ و گـەوج و ناحـاڵین. هـەر ئەوەنـدەی تێکچوون لەگـەڵت دۆ و دۆشـاو تێکـەڵ دەکـەن و بـە تـەواوی وەڕسـت دەکـەن. لـە هەنـدێ گـەڕەکی ئەتڵـەنتا بووبوونـە دوژمنـی ئاسـیاییە چاوتەسـکەکانی وەك ڤێتنـامی، چـینی،

کـەمبۆدی، چـونکە ئەمانـە ئیشـکەر بـوون و هـەموو خـاوەن کۆگـا و بـازاڕ و کارگەیـەك دەیخواست کاریان بداتێ. لە کاتێکدا ڕەشەکان بە ئاسانی ئیشیان دەست نەدەکەوت، لـە بـەر ڕەفتاری توند و فرِوفێڵیان، گەلێ جاریش لـە نێوانیانـدا (واتـە ئاسـیایی و ڕەشـەکان) شـەڕە گەڕەك دروست دەبوو.

ڕەشپێست ئێستا لە ئەمەریکادا ژمارەیان زیاد لـە ٣٠ ملیـۆن کەسـە و لـە هـەموو شـوێنێ دڕ و بێحـەیا و چەڤاوەسـوون (ئەڵبەتـە وەك وتم خـەڵکی باشیشـیان زۆر تێدایـە) و ئێسـتا سپیپێست زۆریان سڵ لێدەکەنەوە. ئەگەرچی هـەموو کـەس لـەو وڵاتـە پابەنـدی قانوونـە، بەڵام ئەمان هەندێ جار لە داخی دڵی خۆیان سەرپێچی لێدەکەن و چـەندین جـار دیومـە منداڵی خۆیان داوەتە بەر زللە و کەسیش نەیوێراوە پێیان بڵێ لەل.

ئەو ڕەشپێستانەی تازە لـە وڵاتـانی ئـەفریقیاوە دەهـاتن و هێشـتا کـورد واتـەنی چـاویان نـەکرابووەوە، زۆر هـێمن بـوون و هەلسـوکەوت لـە گـەڵیان خـۆش بـوو. ئـەمرۆ ڕێـژەی ڕەشپێست لە ئەمەریکادا، زیادبوونێکی بەرچاو بەخۆوە دەبینێ و زۆربەی کچەکانیان شـوو دەکەن بە پیاوێکی خەڵکی ئەفریقا و بەمجۆرە هەلی بۆ دەرەخسێنن بـە شـێوەیەکی یاسـایی کۆچ بکات بۆ ئەم وڵاتە. هەموو کەس لێرە شـانازی بـە ڕەگ و ڕیشـەی خۆیـەوە دەکـات، بـە ئەمەریکییە ئەفریقییەکانیشەوە. لێی دەپرسی لە بنەڕەتدا خەڵکی کوێی، پێت دەڵێ باپیرە گەورە گەورەم لە بریتانیا، ئەڵمانیا، فەرەنسا و نـازانم کوێـوە هـاتوو. ئـەمانیش لـە وەڵامـی ئـەو پرسـیارەدا دەڵـێن بـاپیرە گـەورە گـەورەمان بـە کۆیلـەیی لـە کۆنگـۆ، سـەنیگال.. تـاد هــاتووە و هــەموو کــەس هەوڵــدەدات ئــەو فەرهەنگــە دێرینــەی بپارێزێــت و هــەر ئەمەریکییـەکیش ببێتـە دۆسـتت پێـت دەڵـێ ئاگـات لێبێـت کولتـوور و فەرهـەنگی خـۆت بپارێزە و لە دەستی نەدەیت.

جارێکیان ژن و مێردێکی ڕەشپێستی خەڵکی کۆلۆرادۆ بوون بە ئاشنام، ئەمانە منداڵێکی کچی سێ چوار ساڵیان هـەبوو ناویـان نـابوو "سـەکیرە مـەئاد". ناوەکـە سـەرنجی ڕاکێشـام و پێموتن مانای چیە؟ وتیان نازانین ڕەنگە عەرەبی بێت، چونکە باپیرە گەورە گەورەی ئێمە پێش سەد ساڵێك لە ناوچەی نووبەی نێوان سوودان و میسرەوە هاتووە و ڕەچـەڵەکی ئێمـە دەچێتەوە سەر خێڵێکی ئەفریقی، کەوا کولتووری عەرەب و ئیسلام زۆر کـاری تێکـردووە و ئێمەش تا بتوانین نامانەوێت پاشماوەی ئەو کولتوورە لەدەسـت بـدەین. کاتـێ پێمـوتن ئـەم ناوەی ئێوە لە "الصغيرة معـاد"ەوە هـاتووە و ماناکـەیم بۆیـان لێکدایـەوە زۆریـان پێخـۆش بوو.

سەگی براوە.. جەنەراڵی دۆڕاو

خانمی هێژا ڤێرای سەعید پوور، بە تەمەنی سەروو حەفتا ساڵیەوە، چالاکانە و بە گیانێکی گەنجانەوە دەستی داوەتە کارێکی گەورەی فەرهەنگی و ڕۆشنبیری بۆ کورد. ئەم خانمە ئەمەریکییە نووسەر و ڕۆشنبیرە، وەك وەفایەك بۆ یادی مێردە کوردە کۆچکردووەکەی، لە ساڵی ١٩٨٦ەوە لە شاری نیویۆرکی ئەمەریکا دەزگایەکی دامەزراندووە بە ناوی کتێبخانەی کوردی Kurdish Library کەوا مۆزەخانەیەکی کوردەواریش لەخۆ دەگرێت. ئەرکی ئەم دەزگایە ناساندنی فەرهەنگ و کولتووری کوردە بە زانستگە و نێوەندە ڕۆشنبیرییەکانی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا و زانکۆی هارڤاردی بەناوبانگی ئەمەریکی هاوکارێکی باشێتی. دەزگاکە گۆڤارێکی وەرزانەی توێژینەوە دەردەکات بە ناوی "توێژینەوەی کوردی Kurdish Studies" بە زمانی ئینگلیزی و بە سەرپەرشتیی خاتوو ڤێرا و ئەندامانی دەستەی نووسەرانیشی ئەم بەڕێزانەن: عەزیز باوەڕمەند، ڕێبیکا بیۆدین، پۆڵ بلۆم، لوقمان محۆ، کێرل نێستۆر، فەرهاد شاکەلی. ئەم گۆڤارە گەلێ توێژینەوەی کوردیی لەخۆگرتووە بە زمانی ئینگلیزی و تا ئێستاش بەردەوامە. هەروەها وەرزانەش بڵاوکراوەیەکی ٢٠ – ٣٠ لاپەڕەیی دەردەکات لە سەر بارودۆخی کوردستان بە ناوی "ژیانی کوردیی Kurdish Life".

کە ساڵی ١٩٩٦ چوومە ئەو وڵاتە، کاك فەرهاد شاکەلی، باسی منی بۆ کردبوو و تەلەفۆن و ناونیشانیشمی دابوویە. کاری ڕاست بێت زوو پەیوەندیی پێوە کردم و زۆری ڕێز لێنام، ماشەڵای لێبێت کە تەلەفۆنی بۆ دەکردم لە سەعات زیاتری پێدەچوو و زۆر خەمخۆری هەموو بوارێکی ژیانی کورد بوو و بەردەوام خەمی بۆ هەڵدەڕشتم و زۆر نیگەرانی خۆخۆری و شەڕی ناوخۆکەمان بوو. ماڵی ئاوا بێت ئەویش زۆر بە توندی دەنگی خۆی خستە پاڵ کۆششی داواکاریمان لە ڕێکخراوی هیومان ڕایتس ووچ – بەشی میدڵ ئیست بۆ ئەوەی مۆڵەتی چاپکردنی وەرگێڕانە کوردییەکەی کتێبی"جینۆساید لە عێراقدا و پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد"مان بداتێ، کە ئەو دەمە هەلێکی چاپکردنی بۆ هەڵکەوتبوو لە ئەورووپا.

کاتێ کە باسی ئەوەم کرد کەوا دەستنووسێکی کۆکردنەوەی هۆنراوە و چیرۆکی فۆلکلۆریی کوردەواریم لایە و بەری ڕەنجی گەڕان و کۆکردنەوەی نزیکەی ١٥ ساڵمە زۆری پێخۆشبوو بۆی بنێرم، بۆ ئەوەی لە ڕێگای شارەزا و پسپۆڕەکانی هاوکاریەوە وەریگێڕێتە سەر زمانی ئینگلیزی و بڵاوی بکاتەوە، هەر واشی کرد و بەشی چیرۆکە فۆلکلۆریەکانی لە

لایـەن پرۆفیسـۆر ویلـەر تاكسـتۆن Wheeler Thackston ی بەرپرسـی دیراسـاتی ئێـران و لوڕستان لە زانكۆی هارڤارد كـرا بـە ئینگلیـزی و بـەرگێكی تـەواوی گۆڤـاری "لێكۆڵینـەوەی كوردی Kurdish Studies" ی بۆ تەرخان كرد لەگەڵ پێشـەكییەكی تێروتەسـەلی پرۆفیسـۆر تاكستۆندا و لە پایزی ساڵی ۱۹۹۹دا لە نیویۆرك بە چاپ گەیشت. بەشی هۆنراوەكانیشی تـا ئێستا لـەو دەزگایـە چـاوەڕێی وەرگێڕێكـی كارامـەی چەشـنی دوكتـۆر تاكسـتۆنە بیكاتـە ئینگلیـزی و بـڵاوی بكەنـەوە. شـایانی باسـە دەزگاكـەی ڤێـرا خـانم بـە پیتـاك و یارمـەتیی شارەوانیی نیویۆرك بەڕێوەدەچێت. تەنانەت كە من دەسنووسەكەم بۆ ناردن داوای لێكـردم بـە خـەتی خـۆم بـۆی بنووسـم كـەوا پێشكەشـم كـردوون و داوای هـیچ خـەڵات و بـەراتێك ناكـەم. وەی بـە سەرچـاو منـیش بـۆم نووسـین "وا ئـەم دەسنووسـەم پێشـكەش كـردن و ڕێگەتان دەدەم وەریبگێڕنە سەر زمانی ئینگلیزی و هەر زمانێكی تری دنیا و بەڵێن بـێ لـە پـارەی كـاركردنی خۆیشـمی بخەمـە سـەر". ڤێـرا خـانم دەقـی ئـەم پێشكەشـكردنەی لـە كتێبەكەدا بڵاوكردووەتەوە، ئەمە دنیایە نەوەك من بڵێم وامنەگوتووە!

بێینــەوە ســەر ئەسـڵی مەبەسـت. بــەهاری سـاڵی ۱۹۹۸ مــن خــۆم ئامــادە دەكــرد لــە هاوینەكەیـدا خواحـافیزیی یـەكجارەكی لـەو وڵاتـە بكـەم و ڕۆژێكیـان سـندووقی پۆسـتەم كردەوە تەماشا دەكەم ڤێرا كارتێكی بۆ ناردووم وێنەی سەگێكی ناوقەد باریكی تـووكنی لـە سەرە و لە ژێریەوە نووسراوە تانجیی كوردی و ناواخنەكەشی ئەمەی خوارەوەی تێدایە:

"بڕوا دەكەیت یان نە، لە ساڵی ۱۸٦۳دا تانجییەكی كـوردی خـەڵاتی یەكـەمی بردووەتـەوە لـە پێشـانگای نێودەوڵـەتیی سـەگدا لـە پـاریس. وێنـەی تانجییەكـە بـە چـاپی بـەردین یـان لیتۆگراف lithograph كێشراوە لەگەڵ سـەگە براوەكـانی تـردا و لـە ڕۆژنامـەی ئـەو دەمـەی (لەنـدەن ئیللەسـترەیتد نیـوزدا London Illustrated News) دەرچـووە. تانجییەكـە یـەكێك بـووە لـە شـەش جـۆری سـەگ كـەوا لـە بـەر قەشـەنگترین شـێوە و ڕوخسـار و خاسـیەت هەڵسـەنگێنراوە. بـیری لێبكـەرەوە، پـێش زیـاد لـە سـەدەیەك سـەگێك خـەڵاتی براوەیـی و ڕێزلێنـان بـە چـنگ دێنێـت بـۆ ئـەو میللەتـەی بایـەخی بـەخێوكردن و چاككردنی جۆری ڕەچاوكردووە. هاوكاری كردنت لـەڕووی داراییـەوە یارمـەتیمان دەدات پـەردە لـە سـەر ئـەو سـاتانەی مێـژووی كورد هەڵدەینـەوە كـە تـاریكی دایپۆشـیون. هیـوادارین بـۆ سـاڵی ئاینـدە بەردەوام بیت لە پشتگیریماندا."

لە گەڵ ڕێزی
كتێبخانە و مۆزەخانەی كوردی

ڕاستێکەی منیش بە چەردەیەك پارە هاوکارییەکی بچووکم کـردن و لای خۆشمـەوە وتم هەر لە سەگمان کەم بوو! پێموایە پشتگیریکردنی ئەو دەزگایە و ئـەو پیرەژنـە ڕۆح گەنجـە، لەو وڵاتە جەنجاڵ و پڕ سەیر و سەمەرەیەدا، کارێکی پێویست بێت.

پێش ئەوەی بە ماڵ و منداڵـەوە بگەڕێمـەوە بـۆ وڵات، لەگـەڵ مـاڵی شـیرین خـان و کـاك هوشـیاری دۆسـتماندا، کـە لـە ناوچـەی جۆنسـبۆرۆی باشـووری ئەتڵـەنتا جـێگیر بووبـوون، چووینە سەیرانگایەکی جوان و قەشەنگ و مێژوویی نزیـك ئـەو شارە. مـن لێـرەدا لایەنـە مێژووییەکەی ئەو سەیرانگایە باسدەکەم، دەنا کەسێك لەو خاریجستانە دەچێتە سـەیرانگا یان ناچێت، مەسەلەیەك نیە بۆ خەڵکی بگێڕێتەوە. بەڵکو دەمەوێ لـەوە بـدوێم کـە چـۆن ڕووداوێکی مێژووی ئەو وڵاتـە تـا ئێستا مامەڵەیـەکی زینـدووی لەگـەڵ دەکرێت و هـەموو کەس ئەوەندە ئاشنایەتی وا دەزانێت دوێنـێ ڕوویـداوە، کەچـی زیـاد لـە ١٤٠ سـاڵی بەسـەردا تێدەپـــەڕیوە. ســـاڵانی ١٨٦١ – ١٨٦٥، ســـاڵانی شـــەڕی نـــاوخۆی ویلایەتـــە یـــەکگرتووەکانی ئەمەریکایە و ئەوانیش ئەو بەزمەیان بووە، خۆ هەر ئێمە نین و بۆ کەس و لایەنی پاساو حـازر ئەمـە پاکانـە و پاسـاوێکی باشـە! ئـەو سـاڵانە کـە ئەمـەریکا لـە سـیانزە ویلایـەت پێکدەهات، خەڵکی ویلایەتەکانی باکوور و باشوور نیشتبوونە سکی یـەك. شـەڕەکەش هـەر لە نێوان سپی پێستەکان خۆیانـدا بـوو، ئەگەرچـی خـەڵکی ڕەشپێست و ڕەنگاوڕەنگیشـیان بەجۆرێك لە جۆرەکان تێوەگلاندبوو. هۆکاری بەرپابوونی ئەو جەنگە بە دوورودرێـژی لـە مێژووی ئەو وڵاتەدا باسدەکرێت و دەخوێنرێتو یەك لەوانە مەسەلەی ئـازادکردنی کۆیلـە ڕەشپێستەکان بووە، کەوا حکومەتی فیدراڵیی لە باکوور ویستوویەتی بیکات و دەسەڵاتدارە خـاوەن زەوییـەکانی باشـووریش ملیـان پێنـەداوە و بەرهەڵسـتیی بڕیـار و فەرمانـەکانی حکومەتی باکووریان کردووە و بۆ خۆیان حکومەت و دامودەزگایان جیاکردووەتەوە.

لەو شـەڕە پێـنج ساڵییەدا خـوێنێکی زۆر ڕژاوە و ماڵوێرانییـەکی زۆر دروسـتبووە و بـە دەستووری نەریتی جەنگکردنی جاران لەشکری هـەردوولا ڕیـز ڕیـز بەرانبـەریان لـە یـەك گرتـووە و کـەوکوژی تەقـەیان لـە یـەکتر کـردووە و ئەڵبەتـە بەچـەکی ئـەو سـەردەمە، کـە ئـەویش هـەر تفـەنگی بابـەتی یـەکتیر و پێنجـتیر و یـانزەتیری لای خۆمانیـان هـەبووە و بێگومـان تـۆپیش لـە دێرزەمانـەوە هـەبووە. لـەو جەنگـەدا ڕیـز ڕیـز یـەکیان قڕکـردووە و ئەنجام لایەکیان بەزیون و ئەویتر چنگ لەسەرشان کەوتووەتە کۆڵی و بێجگە لە تفەنگ بە کێــرد و خەنجــەریش یــەکتریان داپاچــیوە. ئێســتاش لــە ناوەڕاســتی شــاری ئەتڵــەنتادا گۆڕەپـانێکی گـەورە هەیـە کـە شـەڕگەی ئـەو دوو بەرەیـە بـووە و شـارەوانیی هـەموو یـەك شەممەیەك گوڵی تەڕوبڕ و ڕەنگاوڕەنگ لە شوێنی پێکران و کوشتنی ناودارانی ئەو شەڕەدا دادەنێـت و مەیـدانی شـەڕەکە بـە گـوڵ دادەپۆشـرێت و هـیچ کـاتێ ئـەو نەریتـە پشـتگوێ

ناخەن. ئەنجامی شەڕەکە وا کەوتەوە کە لەشکری باکوور سەرکەوتن بەدەستبێنێ و لە هەر چوارلاوە هێرش بکەنە سەر شاری ئەڵتەنتا، کە مەڵبەندێکی سەرەکی حکومەتو لەشکری باشوور بوو بە سەرکردایەتیی جەنەراڵ ڕۆبەرت لی Robert Lee (١٨٠٧ – ١٨٧٠). شەڕەکە کوشتارێکی گەورەی لێکەوتووەتەوە و دوا نووچدان و بەزینی جەنەراڵ لی و لەشکرەکەی لە ڕۆژهەلاتی ئەو شارەدا بووە، لە ساڵی ١٨٦٥دا، لە شوێنێکدا کە پێی دەوترێ ستۆن ماونتەین Stone Mountain، واتە شاخەبەردین. جەنەراڵ لە دوای بەزینی لەشکرەکەی خۆیداوەتە دەست هێزەکانی باکوور، بەلام لەجیاتی کوشتنی دەسبەجێ فەرمانی بۆ دەرچووە هەر بە پلەی جەنەراڵی لە لەشکری ئەمەریکادا بمێنێتەوە و لەم شوێنەدا پاشماوەی بەزیوی لەشکری باشوور تێکەڵ بە هێزەکانی ئەمەریکا بوونەتەوە و شەڕ تەواو بووە. ئەم شوێنە تاقە یەك بەردی زلە بە قەد نیوەی شاخی گۆیژە دەبێت و ئێستا پەیکەری جەنەراڵ لی و دوو جەنەراڵی هاوەڵی، کە لەو شەڕەدا دۆڕان، لە سەر هەڵکۆڵراوە و هەموو خەڵکی ئەمەریکا و بەتایبەتی باشوورییەکان زۆر بە ڕێزەوە تێیدەڕوانن و بە ڕەمزی نیشتیمانی خۆیانی دەزانن و شوێنەکەش هەر لە بەر خاتری ئەو کراوەتە سەیرانگایەکی زۆر گەورە و یەکێکە لە شوێنە گەشتوگوزارییە ناودارەکانی ئەو وڵاتە کە هەموو کەس حەزدەکات ڕووی تێبکات و ڕووبەری ٣٢٠٠ ئەیکەر زەویی داگیر کردووە، کە هەر ئەیکەرێك چوار هەزار مەتری چوارگۆشەیە.

هێڵێکی شەمەندەفەر بە دەوری شاخە بەردەکەدایە کە نزیکەی ڕووبەرێکی وەك شاری سلێمانی داگیرکردووە. دەریاچەیەکی گەورەش لایەکی دامێنی شاخەکەی گرتووە و چواردەوری دارستان و تەختایی و سەوزاییە. لە سەیرانگاکەدا کۆمەڵێك ساختمان و هۆڵ هەن، یەکێکیان پانورامای شەڕەکەی ئەتڵەنتا نمایشدەکات و ئۆدیتۆریۆم یان هۆڵێکی سینەماش لەولاوە هەموو نیوسەعات جارێك فیلمێکی جەنگی ناوخۆ و شەڕە بەناوبانگەکەی ئەتڵەنتا نمایش دەکات. لە لایەکی ترەوە بازاڕێك کەرەستەی ستۆن ماونتەینو پەیکەرەکانی جەنەراڵ لی و هاوەڵەکانی لە سەر شمەك و کالآی جۆراوجۆر دەفرۆشێت هەر لە کووپ و ژێرپیاڵە و شووشەواتەوە بیگرە تا چنین و کاری دەست و جلوبەرگ و هەزار شتی تر. پەیکەرێکی گەورەی جەنەراڵ لی لە ناو هۆڵی پانوراماکەدا بە سەر ئەسپەکەیەوە دروستکراوە.

لە باخچەکانی دەرەوەی هۆڵ و بیناکاندا خەڵك بۆ خۆی کۆمەڵ کۆمەڵ دانیشتووە و لە چەندین دووربینی گەورەوە تەماشای ڕیلیفی جەنرال لی و هاوەڵەکانی دەکەن کە لە شوێنێکی بەرچاوی شاخە بەردەکەدا هەڵکۆڵراوە و تەلەفریکیش بەردەوام خەڵك دەگوێزێتەوە بۆ سەر شاخ بە ڕاسەری نەخشی هەڵکۆڵراوی جەنەراڵدا.

ئەمـــــەریکــــا و ململانێی کارپەیداکردن

کاتێ لە گوام هەندێك موحازەراتیـان داینـێ لـە سـەر چۆنێتی کاردۆزینـەوە لـە ئەمـەریکادا و کورتەکـەی ئـەوەبوو تاچـەند زیـرەك و بەهەڵپـەی بـۆ ئـەوەی بـە کرێیـەکی بـاش کارێـك بدۆزیتـەوە و شـێوەی دانوسـتان لەگـەڵ خـاوەن کـاردا و نـەریت و ئـادابی ئـەو دانوسـتانە، واتـە ئەگـەر کـارێکی باشـت دۆزییـەوە یەکسـەر ناڵێی مانگی یان هەفتەی یان سەعاتی چەندم دەدەنێ بۆ ئـەوەی بچمە سـەر ئـەو کـارە، بـەڵکو مەسـەلەکە دەیـان موجامـەلات و دیپلۆماسـیەتو ڕاوە ڕێـوی لـەخۆ دەگرێت. ئەڵبەتە ئەمـە بـۆ کارێـك کـە پسـپۆڕی و شـارەزایی گـەرەك بێـت و ئـەو کاتە تۆ واخۆت پیشان دەدەی کە ئەوان پێویستیان بە تۆیە نەك تۆ پێویستت بـە کـار و کرێـی ئەوانـە و دەبـێ خـۆت وا دەربخـەیت کـە تـۆ کێشـە و گرفتـی ئـەوان چارەســەر دەکــەی لــە ئیشــدا و دەبــێ ڕزیومییەکـەت resume، واتــە مێــژووی کارکردن و شارەزایی پێشووت پاڵپشتی گفتوگۆ و پێداگرتنت بێت لەگـەڵ خـاوەن کاردا. بـەڵام ئێمـە کـە یەکـەمجار چووینە ئـەوێ ئەمـەیان نەیگرتینـەوە، چونکە کاری بـاش پێویسـت بـەوە دەکـات زمـانێکی ئینگیلیزیـی ئەمـەریکیی - American English پاراو بزانیت و چاك لە گفتوگۆی زمـانی ڕەشـەخەڵکەکە (عـامی slung) بزانیت و ئێمە لە وڵاتـی خۆمـان، خۆمـان بـە ئینگلیزیـزان دەزانـی، کەچـی لـەوێ زۆر دادی نەداین، چونکە زۆربەی ئەمەریکییەکان دان نانێن بە قسەدا و زۆربـەی هەر قووتدەدەن و قورعان بە هەقت کاتێ ڕەشپێستەکان لـە ناوخۆیانـدا قسـەیان دەکـرد مـن بـە هـەزار حـاڵ شـتێکیان لێتێدەگەیشـتم، بێجگـە لـەوەش لـە هەنـدێ ویلایـەتی وەك کالیفۆرنیـا دەبـوو لـە پـاڵ ئینگلیزییەکـەدا ئیسـپانیش بزانـی، کـە زمانی دووەمی ئەو وڵاتەیە، بۆ ئەوەی ئیشی باشت دەست بکەوێت. ئەڵبەتـە گـەلێ شوێن کارت نادەنێ ئەگەر گرین کارتت نەبێ، واتە بەلای کەمـەوە دووسـێ سـاڵێك لە ئەمەریکا نەژیابێتی.

ڕاسـتێکەی ئێمـە لـە هەوەڵـەوە لووتمـان بـەرز بـوو و بـە پێـی باسوخواسـە نەزەرییەکە حەزمان لە ئیشی باش بـوو. تەنانـەت جارێکیـان تـاقمی کەنیسـەکەی یارمـەتییان دەدایـن بردینیـان بـۆ ئەتڵـەنتا بـۆ لای سپۆنسـەری یەکـەمجارمان،

گرووپی کەنیسە لووسەرییەکانی جۆرجیا، چونکە کەنیسەکەی لای خۆمان زۆر کۆڵ بوون لەو بوارەدا. لەوێ بەرەوڕووی کابرایەکی ئەفغانییان کردینەوە، ناوی عوبێد ڕەسووڵ بوو، گوایە پسپۆڕو شارەزای ئەم بوارەیە. من پێموت کتێبی جینۆسایدم کردووەتە کوردی و حەز دەکەم لە بواری مافی مرۆڤ و بەگژداچوونەوەی ستەم و جینۆسایددا کاربکەم. کابرا بزەیەك گرتی و وتی ئێرە ئەمەریکایە و کارکردن لەو بوارانەدا هێند ئاسان نیە. ئەو کاتە زۆر لەو کابرا ئەفغانییە پەست بووم و وامزانی درۆم لەگەڵ دەکات. بەڵام دواتر و بە ئەزموونی خۆم بۆم دەرکەوت زۆر ڕاست دەکات. ئەڵبەتە لە هەندێ ویلایەت و شار برادەر و دۆستی کوردمان هەبوو تەلەفۆنیان بۆ دەکردین کە تووشی ڕێکخراوی سپۆنسەری باش بوون و تا بە دڵی خۆیان ئیشی باش نەدۆزنەوە ئەمان هەر خەرج و مەسرەفیان دەکێشن. بەڵام ئەمانی ئێمە، ئەگەرچی لە سپۆنسەری خەڵکیتر باشتر بوون، کەچی بەرنامەکەیان بۆ یارمەتیدانی ئێمە هەر سێ مانگ بوو و ئیتر دەبوو خۆمان کار بۆ خۆمان بدۆزینەوە بەڵکو بتوانین ئەو کرێ زۆرەی خانوو و ژیان و گوزەران دابین بکەین. کەنیسەکە بە ئاشکرا پێیان وتین بەرنامەی ئێمە تەواو، ئیتر خۆتان مشووری خۆتان بخۆن. ئەو شارەی منی لێبووم، واتە ڕۆزوێل، دەکەوتە بازنەی شار و گەڕەکە پان و فراوانەکانی ئەتڵەنتای گەورەوە Greater Atlanta، کە بە پایتەختی باشووری ڕۆژهەڵاتی ئەمەریکایان لەقەڵەم دەدا و ڕووبەرێکی هێجگار گەورەی گرتبۆوە. لێرە بەو شار و شارۆچکە و ناوچانەی کە دەکەونە نزیك شارێکی گەورە دەوترێ میترۆپۆڵیتان و وەك لای خۆمان سیستەمی قەزا و ناحیە نیە و سیستەمی ئیدارەش دوورە لەوەی کە لە فەرهەنگی خۆماندا باوە. ئێرە، واتە میترۆپۆڵیتانی ئەتڵەنتا، وەك خۆیان باسیان دەکرد ناوچەیەکی گەشەکردوو بوو و تەنانەت خەڵکی ویلایەتەکانی تریشی بۆ دەهات بۆ کارکردن. دەیان بازاڕی گەورە و کارگە و بیزنێسی تێدابوو. هەموو شوێنێك لەوانە کە دەچوویت یان بەلایدا تێدەپەڕیت لە سەر دیوار و جامخانەکانی نووسرابوو "پێویستمان بەخەڵکە بۆ کارکردن" بە گوزارشتی جوان و ناسك، وەك Help Wanted واتە پێویستمان بە یارمەتیتانە، یان Now Hiring واتە ئێستا خەڵك دەخەینە سەر ئیش. ئێمەی نەشارەزا و چاونەکراوە بەم جۆرە جاڕنامەیە دڵمان خۆش دەبوو، بەڵام کە

دەچووینە ئەو شوێنانە فۆرممان پڕدەکردەوە و چاوەڕێی ئەوە بووین، وەك خۆیان دەیانوت، تەلەفۆنمان بۆ بکەن بۆ چاوپێکەوتن کەچی ئەو تەلەفۆنە هەرنەدەکرا. دواتر کە چاومان کردەوە بۆمان دەرکەوت هەر لە دوکانێکی بچووکەوە بگرە تا کارگە و بازاڕە گەورەکان بەردەوام فۆرمیان لەلایە و خەڵك پڕیاندەکاتەوە و ئەوانیش بە پێی پێویستیی خۆیان و هەر کاتێك کارمەند یان کرێکارێکیان ڕۆیشت فۆرمێك هەڵدەبژێرن و تەلەفۆن بۆ خاوەنەکەی دەکەن. بەردەوامیش خەڵك و بەتایبەتیش ئەوانەی کاری ئاسایی دەکەن کە پێویستی بە پسپۆڕی و شارەزایی زۆر نیە لە پاڵ کارەکەی خۆیاندا فۆرمیشیان لە چەندین شوێن پڕکردووەتەوە و هەر شوێنێك کرێکەی کەمێك زیاتر بوو بۆی دەچن. شیاوی وتنە ئەمە لەو وڵاتەدا زۆر باوە و تۆ ئەگەر لە ئیشێکدا بیت و بەڕێکەوت لە کارێکی باشتر وەرگیرای ئەوە دەبێ پێش دوو هەفتە خاوەن کاری یەکەم ئاگادار بکەیت ئەوجا بۆت هەیە بڕۆیتە سەر کاری دووەم، خۆ دەشتوانی هەر دەسبەجێ وازبێنیت و بڕۆیت بەڵام لەم حاڵەتەدا لەو شوێنە دەکەویتە لیستی ڕەشەوە و بۆت نیە جارێکیتر داوای کاریان لێبکەیتەوە.

بەم ڕەنگە، من لە بازاڕی مارشاڵ وەرگیرام و کەوتمە کارکردن. ئەم بازاڕانە لای خۆمان و لە ئەوروپاش پێیاندەوترێ سوپەرمارکێت و لەوێ پێیاندەڵێن ستۆر Store. جا هەیە تایبەتە بە جل و پۆشاك و پێڵاو هەموو بابەتێکی کەمالیات و هەشە تایبەتە بە خواردەمەنی. ئەم جۆرە بازاڕانە زۆر گەورە و بەرفراوانن و دوو بەقەد ڕووبەری خۆیان و زیاتریش پارکی ئۆتۆمبیلی لەبەردەمدایە. یان کۆمەڵە بازاڕێکی جۆراوجۆر لە سەر گۆڕەپانێکی زۆر گەورەی پارکی ئۆتۆمبیلن و بە گشتی بەم کۆمەڵە بازاڕ و پارکە دەوترێ مۆڵ یان پلازای فلانە شوێن، پلازا plaza لە بنەڕەتدا ئیسپانییە و واتای شوێن دەگەیەنێ. بازاڕەکانی جل و پۆشاك، خواردەمەنی، ناوماڵە.. تاد هەموو لە شێوەی کۆمپانیای زەبەلاح و گەورە گەورەدان و لە هەر بازاڕێك دەیان و سەدان جۆری هەمان سیستەمی کار و شێوەی خستنەڕووی شمەك هەن لە سەرتاپای وڵاتەکەدا. بۆ نموونە من لە لقی بازاڕی مارشاڵ Marshals ی شاری ڕۆزوێڵ وەرگیرام کە ژمارەکەی ٣٥١ بوو. لەم جۆرە بازاڕە کە لەبنەڕەتدا هی یەك کەس یان یەك کۆمپانیا بوو نزیکەی ٦٠٠ دانە لە سەرانسەری ویلایەتە یەکگرتووەکاندا هەبوو. هەر لە میترۆپۆلێتانی

ئەتڵەنتا کە منی لێبووم بیست بازاڕی لەم چەشنە هەبوو، بە یەك دیکۆر و یەك سیستەمی کارکردن و هەمان گرووپی کەل و پەل و شمەك لە هەر ٦٠٠ بازاڕەکەدا.

لێرەدا، بۆ بەرچاوڕوونیی خوێنەر و ئاشنابوونی بە کەش و هەوای کارکردن لەم وڵاتەدا، جێی خۆیەتی ئاماژە بەوە بکەم کەوا کارکردن لەم وڵاتەدا بەهایەکی بەرزی هەیە و دەگمەنن ئەو کەسانەی کار ناکەن، چونکە لە سەرێکەوە جۆرە شوورەییەکە کەسێك بێکار بێت و لە سەرێکی تریشەوە ئەگەر کار نەکەیت ناژیت و پارەی سۆشیاڵ یان وێلفێر شتێکی کەم و بێبایەخ بوو لەم ویلایەتەی ئێمە و زۆربەی ویلایەتەکانی تریشدا، هەندێکی لێبەدەر وەك کالیفۆرنیا و نیومەکسیکۆ و کۆنێکتیکەت و چەند ویلایەتێکی باکوور. ئێمە کە خێزانێکی شەش کەسی بووین ئەو دووسێ مانگەی کارم نەبوو ٤١٠ دۆلاریان دەداینێ لە گەڵ نزیکەی ٣٥٠ دۆلار بە شێوەی پسووڵەی خۆراك food stam، لەکاتێکدا کەوا کرێی خانووەکەم بە خەرجی ئاو و کارەبا و گاز و تاد خۆی لە هەزار دۆلار دەدا. ئەڵبەتە هەرکەسێکیش کاری دەست بکەوێ ڕازی نابێت بەو پارە کەمە کە بە هیچ جۆرێ بەشت ناکات. لێرە کارت هەرچییەك بێت کارە و ئیترخەڵك لێت ناپرسێ کارەکەت چیە، کۆڵکێش بیت یان بەڕێوەبەر وەك یەك وایە. جا لەبەر ئەوە زۆر ئاساییە کەسێك بەیانیان لە فەرمانگەیەکی حکومەتدا بەڕێوەبەر بێت و لە سەعات چوار و پێنج بەدواوە تا سەعات ١٠ و ١٢ و نازانم کەی لە کارگە یان بازاڕێکدا، کە هەمووشیان ئەهلین، پاڵ بە عەرەبانەوە بنێت یان گسك بدات یان هەر کارێکی تر بکات.

ئەو دەمە من لەوێ بووم نزمترین کرێی هەر کەسێك لە هەر ئیشێکدا نەدەبوو لە چوار دۆلار و حەفتا و پێنج سەنت کەمتر بێت بۆ یەك سەعاتی کارکردن و پاش ماوەیەك بوو بە پێنج دۆلار و پێموایە ئێستا زیاترە، بە پێی یاسای کارکردنی حکومەتی فیدراڵی لە سەرانسەری ئەمەریکادا. ئەڵبەتە کەس کاری بەو کرێیە نەدەکرد و وەك عورف سەعاتی لە شەش دۆلار کەمتر نەبوو، گەلێ کەس بە هەشت و نۆ و بگرە دە دۆلاریش کاری ئاساییان دەست دەکەوت لە هەندێ کارگە و چێشتخانە و شوێنی تردا. بەڵام بە گشتی لەو بازاڕە گەورانەدا و بۆ کاری عادەتی کە پێویستی بە شارەزایی و پسپۆڕیی نەبوو کرێی سەعاتێك لە نێوان

٦,٥ – ٧,٥ دۆلاردا بوو. ئەمە و هەندێ جاریش فێڵ لە خەڵك دەكرا و كەمتری دەدرایە، بێگومان وەك گرێبەستێك و بە ڕەزامەندیی خۆی. ئەڵبەتە هەندێ كار هەن لەو وڵاتە كرێی زۆر باشیان هەیە وەك فیتەری و بۆیاخچی و ئیشی كارەبا و ئاو بەستن. هەندێك دۆستی من هەبوون كاری فیتەرییان دەكرد و سەعاتی ١٤ دۆلاریان هەبوو. هەر لەو كۆمەڵە خەڵكەی لەگەڵ ئێمەدا چوونە ئەمەریكا هی وایان هەبوو هەل و دەرفەتی زۆر باشی بۆ هەڵكەوت و بە ئاسانی بە پێی شارەزایی و پسپۆڕیی خۆی لە شوێنی شیاودا دامەزرا و هەشیانبوو لە هەندێ ڕێكخراوی ناحكومیی ئەو وڵاتە و كاری باشی دەستكەوت بە پارەی باش.

ئێمە لە گوام و تەنانەت كە لە وڵاتی خۆشمان بووین گەلێ جار گوێبیستی ئەوە دەبووین كەوا ئەمەریكا وڵاتی هەل و دەرفەتە بۆ هەندێ لەوانەی كۆچی بۆ دەكەن و لە هەمان كاتیشدا وڵاتی هەڵپە و ڕەنج و كلۆڵییە بۆ كەسانی تر. ئێمە ئەو كاتە ئەم قسەیەمان زۆر بەئەقڵدا نەدەچوو كەچی وا ئێستا بە چاوی خۆمان دەیبینین و ڕێكوڕاست وا دەرچوو و ئەوەلاتریش.

بابێمەوە لای بازاڕی مارشاڵ و كورتەیەك لەو بارەوە باس بكەم. ساڵی ١٩٥٦ بازی بەخت نیشتەوە بە سەر باڕۆن مارشاڵەوە لە ویلایەتی مەین لە باكوور و بە بازاڕێكی بچووك دەستی پێكرد و وردە وردە قازانجی كرد و پەرەی بە كارەكەی داو وا ساڵی ١٩٩٧ ە و منی كوردی ڕەهەندەی وڵاتی خۆم و تازە جێگیری وڵاتەكەی ئەو لە بازاڕی ژمارە ٣٥١ ی ئەو پیاوەدا كە ناوی خۆی هەڵگرتووە كار دەكەم نازانم ناوم كرێكارە، كارمەندە، مووچەخۆرە چیەو تەنها بە ئیستیلاحی ئەو بازاڕە مونتەسیب associate یان كلاركم clerk كە لای خۆمان بۆ بنووس یان كاتب بەكاردێت. ئەو شوێنە ٦٠ – ٧٠ كەسێك كاریان تێدا دەكرد و كاری كەسیش قورس نەبوو. سەعاتی كرێكەی من حەوت دۆلار بوو، كارەكەشم پڕكاری یان فوڵ تایم بوو، واتە هەفتەی چل سەعات كارم دەكرد بەڵام نزیكەی پێنج یەكی داهاتەكەم باج دەیبرد و ئەویش لەبەرئەوەی خاوەن منداڵ بووم دەنا بۆ كەسێك منداڵی نەبوایە ئەوە چواریەكی داهاتی بۆ دائیرەی باج بوو. ئەمەو بەشێكی تری بۆ تەئمینی تەندروستی دەچوو، كە دواتر دێمە سەر وردەكارییەكانی. بەڕێوەبەری ئەم بازاڕە پیاوێكی سپی پێستی ئەمەریكیی زۆر بەڕێز و بەئەدەب بوو، هەر لە تەمەنی خۆمدا و ناوی براد جۆنسن بوو، هەندێ باسم لە بارەی

وڵاتی خۆمانەوە بۆ کردبوو، بەڵام کەسێکی ئەمـەریکیی ئاسایی هێنـدە بایـەخ بـە کێشە و مەینەتیی تۆ و وڵاتـی تـۆ نـادات بەقـەدەر ئـەوەی بـیری لای سـەگەکەی و ژیانی تایبەتی خۆیەتی. کـە پرسـیاری لێکـردم و پێمـوت خـەڵکی کوردسـتانم، بـە موجامەلـەوە سـەرێکی بـۆ لەقانـدم و لەناخیشـیدا ئـەم نـاوەی لەگـەڵ پاکسـتان، هندسـتان و ئەفغانسـتاندا لـەلا یـەك بـوو و تەقـەی سـەری دەهـات لـە بـارەی ئـەم جۆرە وڵاتانەی ئێمە و هەموو ستانەکانیەوە.

کەم کەس هەیە لە ئەمەریکادا دوو ئیش نەکات

لەم ولاتەدا پرسیارێك هەیە خەڵك لە یەكتری دەكەن و هێندە دووبارە دەبێتەوە وەك پەندی لێهاتووە ئەویش بەمجۆرەیە "كاری ترت هەیە بۆ ئەوەی پارەی خزمەتگوزاریی پێبدەیت؟"

لێرە مەگەر خەڵکی دەوڵەمەند، کە کاری باشیان هەیەو سەرمایەگوزاری دەکەن بتوانن زۆر باش بژین، دەنا خەڵکە ئاساییەکە بە کۆچبەر و ئەمەریکیی ڕەسەنەوە بەردەوام لە هەڵپەی کارکردندان. گەلێ جار یەك ئیش داد نادات و دەبێ لە شوێنی تر کاربکەیت بۆ مسۆگەرکردنی خەرج و مەسرەف و پارەی دکتۆر و دەرمان. لەبەرئەوە بەردەوام خەڵکەکە ماندووە و لە بەیانیی زووەوە دەچێتە سەر کار و زۆر کەس دوای هەشت سەعاتی کارکردنی سەرەکیی خۆی، پاشنیوەڕوان و شەوان لە شوێنی تر کار دەکات بۆ بەدەستهێنانی پارەیەکی زیاتر و بۆ ئەوەی بتوانێ کرێی خانوو و خزمەتگوزاری و تەندروستی و خوێندن و پۆشاك و خواردن دابین بکات. بۆ ئێمەمانان کارکردنی تاقە کەسێك لە خێزانێکی گەورەدا بەشی ئەو خەرج و مەسرەفەی نەدەکرد. من لەبەرئەوەی چوار منداڵەکەم هیچیان ئەو کاتە نەگەیشتبوونە تەمەنی ١٦ ساڵ، چونکە لەو تەمەنە بەدواوە بە پێی یاسا ڕێگەی کارکردن دەدرێ و لە سەرێکیشەوە هەر هەموویان قوتابی قۆناخەکانی خوێندن بوون، ئەوە بەناچاری هەر خۆم کارم دەکرد و فریای هیچ نەدەکەوتم. دایکی منداڵەکان دەبوو ئاگای لێیان بێت و دوانە وردەکەیان، کە لە قوتابخانە دەگەڕانەوە و لە ماڵەوە دەبوون، دەبوو کەسێکیان لەگەڵدا بێت. بەڵام وا من فریا ناکەوم، ناچار هەر لە بازاڕی مارشاڵ کارێکی سێ چوار سەعاتی ڕۆژانەم بۆ دایکیان پەیداکرد، لەو ماوەیەی کە منداڵەکان دەچوونە مەکتەب. ئەم جۆرە ئیشە پێی دەوترێ پارت تایم، واتە کارکردنی چەند سەعاتێك و پابەند نابیت بە ڕۆژی هەشت سەعات کارکردنەوە. ئەو کارەی دایکیان ڕۆژانە لە کاتژمێر ١١ – ٢ یان زیاتر و کەمتر بوو، بەڵام دەبوو کاتژمێر سێی دوای نیوەڕۆ لە بەردەرگای کۆمپلێکسی نیشتەجێکەمان (گەڕەکەکەمان) چاوەڕێی بکردایە تا پاسی مەکتەب منداڵەکانی دەهێنایەوە و ئەم وەریدەگرتن و لەگەڵیاندا دەگەڕایەوە بۆ شوقەکە. ئەمە خۆی دەردێکی سەخت بوو تووشمان بوو و زۆر بە دەستیەوە دەمانناڵاند. ڕۆژانی شەمە و یەکشەمە بۆ خەڵکی تر پشوودان و حەوانەوە بوو، بەڵام بۆ ئێمە کارکردنی

سەرومڕ بوو. ئێمە هەردوكمان ئەو دوو ڕۆژەمان بە جەژن دەزانی چونكە لەماڵەوە منداڵە گەورەكان، كە لە قۆناخی ناوەندی و دواناوەندیدا بوون لەگەڵ دوو بچووكەكەی قۆناخی سەرەتایی دەمانەوە و ئێمەش لە سەر ئیش بووین.

ڕاستێكەی ئەمەش دەرینەهێنا و خێزانێكی شەش كەسی دەبوو بەلای كەمەوە سێ كەسیان فوڵ تایم، واتە ڕۆژی هەشت سەعات كاربكەن ئەوجا بە باشی گوزەران دەكەن، بەلاَم ئێمە یەك و لەتێك كارمان دەكرد و خەرج و مەسرەف و ئەو كرێ خانووە قەبەیەی دەرنەدەكرد، چونكە مانگانە دەبوو زیاد لە هەزار دۆلار كرێی شوقە و خزمەتگوزاری بدەین بەم جۆرەی خوارەوە: كرێ خانوو ٦٨٥ دۆلار، كارەبا ١٠٠ دۆلار، ئاو هاوینان ١٠٠ دۆلار و زستانان ٥٠ دۆلار، غاز ٦٠ دۆلار، تەلەفۆن (تەنها بۆ ویلایەتەكان و كەنەدا و ئەوروپای ڕۆژئاوا) ١٣٠ دۆلار بەلاَم ئەو دەمە تەلەفۆن كردن یان فاكس ناردن بۆ كوردستان زۆر گران دەكەوت لە سەرمان و بە كارتی تایبەت بوو، تەماشاكردنی تەلەفزیۆن كە من تەنها لە سی كەناڵدا بەشداریم هەبوو بە كێبڵ ١٥ دۆلار و ئەگەر بتكردایەتە ٦٠ یا ١٠٠ كەناڵ كرێكەی زۆر زیاتر دەبوو. ئەڵبەتە بۆ خێزانێكی وەك ئێمە هەفتانە دەبوو ١٥٠ – ٢٠٠ دۆلار بدەینە خواردن و پۆشاك و پێداویستیی جۆراوجۆریش خەرجی خۆی دەویست و ئەو پارەیەی هەردوكمان لە كاركردن دەستمان دەكەوت زۆر كورتی دەهێنا. ئەمە و گیانیشمان بەوە بوو كە بایی نزیكەی ٣٥٠ دۆلارێكیش مانگانە پیتاقەی خۆراكمان هەبوو Food Stam و لەبەر ئەوەی چوار منداڵی خوار شانزە ساڵمان هەبوو پسووڵەی یارمەتیی تەندروستیمان هەبوو Medic Aid، واتە دوكتۆرمان بەخۆڕایی بوو، دەم و ددانی لێدەرچێت كە ئەوە خۆی لەخۆیدا قوڕبەسەرییەكە بۆ ئەمەریكییەكان خۆیشیان و پڕكردنەوەی ددانێك زیاد لە ٣٠٠ دۆلاری تێدەچێت.

ئەو خێزانە كوردانەی كەوا منداڵی وردیان نەبوو یان خەڵكی ئیشكەریان زۆر بوو، نانیان لە ڕۆندا بوو، چونكە ئەگەر لە ماڵێكی شەش كەسیی وەك ئێمەدا سێ یان چوار كەسیان كاری فوڵ تایم بكەن ئەوە بە پارەی دوو كەسیان بە باشی دەژیان. گەلێك لەوانەی خەڵكی ئیشكەریان زۆر بوو هەر یەكە ئۆڤەر تایم، واتە كاری زیادە و بێجگە لە ئیشە سەرەكیەكەشیان ئیشی تری فوڵ یان پارت تایمیان دەكرد و لەڕاستیدا ئەگەر كەسێك بیویستایە دەیتوانی لە شەو و ڕۆژێكدا، واتە بیست و چوار سەعات ١٤ – ١٥ سەعات كار بكات و دەشمانبیست هەندێ كورد ١٨ سەعاتیش كاردەكەن و ئەوە بەتایبەتی بۆ كاری فیتەری و كارەبایی و بۆریچی و كاری لەم چەشنە غەزنەیەك بوو بۆ خۆی، كە بە زۆری

مەکسیکیەکان ئەو کارەیان دەکرد. بەلاّم بۆ ئێمەمانان کە دەرەقەتی کاری قورس نەدەهاتین و دەبوایە لە کارگە و بازاڕەکاندا کاری هاکەزایی بکەین، ژیانمان زۆر خۆش نەبوو. ڕاستێکەی ئێمە تووش بووین، چونکە ئەو کۆمەڵە خەڵکەمان کە شەهادەی زانکۆمان هەبوو و لە ولاّتی خۆمان مامۆستا و ئەندازیار و شتی لەم جۆرە و دواتریش لە ڕێکخراوە ناحکومییە لۆکاڵ و نێودەوڵەتیەکاندا کاری باشمان دەست کەوتبوو و بووبووینە جێی بەغیلیی خەڵك خۆشمان دەگوزەراند، کەچی لە ئەمەریکا هیچ حیسابێك بۆ پلەی خوێندن و شەهادەمان نەکرا و وتیان ئەمە ئەمەریکایە و بەخێربێن سەرچاو بڕۆن کار بۆ خۆتان بدۆزنەوە و چۆن ژیانی خۆتان مەیسەر دەکەن بیکەن. ئێمەش دەستێکمان کەوتە ئەملا و دەستێکیش ئەولا، خوا بە زیادی خێرمان نەکرد چیمان بەخۆمان کرد! ئێرە تەنانەت وەك ئەورووپاش نەبوو کە خەڵکە پەنابەرەکە و بەتایبەتی ئەوانەی منالّدارن قاچیان خستبووە سەر قاچ و بۆ خۆیان لە تەڕ دەیانخوارد و لە وشك دەخەوتن و پارەی سۆشیاڵ هەموو شتێکی بۆ دابین دەکردن. کەواتە چارچیە و تازە ڕیش بوو بەڕیشەوە و دەبێ شانەی بۆ هەڵگرین.

منێکی ڕۆژهەلاّتیی خوێندنی زانکۆ تەواوکردوو، لە قۆناخێکی ژیاندا مامۆستای دواناوەندی و پاشتریش کارکردن لە ڕێکخراوە ناحکومییەکاندا، ئەگەرچی وەك هەموو یان زۆربەی خەڵکی ولاّتەکەم چەند ساڵێك بە دەست شەڕوشۆڕ و ئابلۆوقەی ئابووری و هەژارییەوە ناڵاندمان، بەلاّم هەرگیز ئەو ساڵانە پەنای پێ نەبردمە بەر کارێك کە بە کولتووری ولاّتی خۆم کاری من نەبێت و پێی سەغڵەت بم، کەچی ئەمەریکا ئەو کارەی پێکردم و هەر لە یەکەم ڕۆژی کارکردنمەوە لە بازاڕی مارشاڵ لەگەڵ ژنێکی خەڵکی کۆلۆمبیادا، کە ناوی مارتا بوو و تەمەنی لە پەنجا ساڵ وەبان بوو کاری ڕێکخستنی جلوبەرگ و شمەکیان پێسپاردم، لە کارتۆن دەریبکەین و نایلۆنی لێدامالّین و بە پێی جۆری پیاوانە و ژنانە و منداڵانە جیایانبکەینەوە و پاشان بیاننێرینە نمایشگای بازاڕەکەوە. مارتا ئافرەتێکی ڕووخۆش و سوعبەتچی بوو، ١٥ ساڵ بوو لە ئەمەریکا بوو بەلاّم هێشتا هەرئینگلیزییەکەی تۆزی دەکرد و خواخوای کەسێکی ئیسپانی زمانی بوو بۆ خۆی دەمی لەگەڵ بداتە چەرخ. خەڵکێکی هێجگار زۆری مەکسیکی و ئەمەریکای لاتین ڕوویانکردووەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا بۆ ژیان و کارکردن، چونکە ولاّتەکانیان چەشنی کاولە ولاّتەکانی ڕۆژهەلاّتی ناوەڕاستی لەمەڕ خۆمان گرفتاری دەستی حوکمی ملهوڕی و دکتاتۆریی بوون و لە ئەنجامدا بوون بە وێرانە. ئەو خەڵکە زۆرەی

لەوێ ڕەویان کردووە و زمانیشیان ئیسپانییە، چونکە کاتی خۆی هەموو کۆلۆنیی ئیسپانیا بوون، بەرازیلی لێبەدەر کە زمانیان پورتوگالییە، لەم وڵاتەدا لە گەڕەك و شوێنی کار و خوێندندا بەزۆری پێکەوەن و بە باشی فێری ئینگلیزی نابن. مارتاش یەکێك بوو لەوانە و پاش پانزە ساڵیش لەبەر ئەوەی ئینگلیزییەکەی ڕەوان نەبوو مافی هاوڵاتیبوونی ئەمەریکای نەدرابوویە، کە بە پێی یاسا دەبوو پاش ٥ – ٦ ساڵ وەریبگرێ.

بەڕێوەبەری بازاڕەکەمان، وەك پێشتر گێڕامەوە، ناوی مستەر جۆنسن بوو، گەنجێکی سپیپێستی لەسەرخۆ و قسەخۆش بوو، زۆر ڕێزی من و خێزانمی دەگرت چونکە دەسپاك و ئیشکەربووین. کە ئەمەیان دەڵێم لەبەرئەوەیە کەوا لەو وڵاتەدا خەڵکێکی زۆری تەمەڵ و دەسپیس و دز و بێکەڵك هەبوون و بەداخەوە خەڵکە ڕەشپێستەکەی ئەو وڵاتە گەلێکیان لەم جۆرە بوون، هەر چەندە خەڵکی زۆر باشیشیان هەبوو و گەلێ ژن و پیاوی ڕەشپێست دۆستی باشم بوون و ئەم خووە خراپەش هۆکاری خۆی هەبوو، دواتر بە وردی دێمە سەر باسکردنی.

ئەمەیە ئەمەریکا .. بەخێربێن بۆ ئەمەریکا

مارتای هاوڕێم، کە هەموو جارێ من بێزار دەبووم و دەردەدڵی خۆم بۆ دەکرد، لەڕووی تەوسەوە ئەو قسەیەی سەرەوەی پێدەوتم "ئەمەیە ئەمەریکا.. بەخێربێن بۆ ئەمەریکا This is America, welcome to America". نەك مارتا، گەلێ لە ئەمەریکیەکان خۆیشیان هەر ئەم قسەیە دەڵێنەوە و بووە بە وێردی سەر زمانی خەڵك و لەوەوە سەرچاوەی گرتووە کەوا کەسانێکی زۆری سەر ئەم گۆی زەویە چوونە ئەمەریکا بە خەون و خەیاڵێکی خۆش دەزانن و ئاواتەخوازن ڕۆژێ لە ڕۆژان بەدیبهێنن. کاتێکیش بازی بەخت بە سەریانەوە دەنیشێ و دەچنە ئەو وڵاتەوە و لووتیان لە بەردی واقیعە تاڵەکە دەدا تووشی شۆك دەبن و بە دەست مەینەتی کار و کارپەیداکردنەوە گرفتار دەبن و پاشان وردە وردە تێکەڵی ئەو ژیانە پڕمەینەتییە سەیر و سەمەرەیە دەبن و بۆ خۆیان ئاشی کار و ژیان دەیانهاڕێ و لە هەزارا یەکیش بۆ خۆی پێدەگات و دەبێتە ملیۆنێر! سەیر ئەوەیە ٩٩٩ کەسەکەش هەر بەو خەیاڵەوە دەڕەتێن و تا ڕۆژی نەفخی سوور هیچیان بە هیچ نابێت!

لە مارشاڵ، هەرچەندە پەگی ئەو پیرەژنە ڕەقەڵە پیسەی جێگری بەڕێوەبەری بازاڕەکە بوو لەگەڵمان خراپ بوو، بەڵام مستەر جۆنسنی بەڕێوەبەری گفت شیرین و قەشەنگ هەتا بڵێی دڵنەوایی دەکردین و قەرەبووی ڕەفتاری ناشیرینی پەگیی ڕیوەڕیوکەری بۆ کردبووینەوە. ئەم پیاوە چاوترووکانێك چیە لە سەر کورسی دانەدەنیشت و بەردەوام لە ڕەفەکاندا کاڵا و جل و پێڵاو و کەمالیات و تەتکە و لەرزانەی ڕیزدەکرد، کە بەردەوامیش مشتەرییەکان بە سەر یەکدا تێکیاندەدا و دەیانشێواند لە کاتی تاوتوێکردنیاندا بە مەبەستی کڕین و کەسیش نەیدەتوانی پێیان بڵێ وا مەکەن نەوەك دڵیان بڕەنجێ و لە بازاڕەکە بتەکێنەوە. بەیانیان سەعات نۆ بازارەکە دەکرایەوە و ئەو لە سەعات هەشتەوە لەوێ بوو بە دەستی خۆی گسکی دەدا و مێزو ڕەفە و ئاوێنەی پاکدەکردەوە و لە هەر کەسێکی کارمەندی ئەو بازاڕە زیاتر ئیشی دەکرد و دیاربوو بەرپرسەکانیشی زۆریان بەدڵبوو، چونکە دواتر بیستمەوە کراوە بە بەڕیوەبەری ئیقلیمیی هەموو بازاڕەکانی مارشاڵ لە ناوچەی ئەتڵەنتادا کە ژمارەیان زیاد لە بیست بازاڕ بوو.

بەیانیانێکیان من کەمێك زووتر ڕۆیشتم و تەماشام کرد مستەر جۆنسن ماسیحەی بە دەستەوەیە و خەریکە کاشیی بازاڕەکە دەسڕێ و دوای بەیانی باش وتی محەمەد نایەی یارمەتییەکم بدەیت و گسکم لەگەڵ بدەیت؟ ئەلهەقی منیش لەو ساتەدا دەمار گرتمی و بە مۆنییەکەوە لێی چوومە پێشەوە و بە تووڕەییەوە وتم تۆ سەعاتی چەند کرێ بە من دەدەی؟ کابرا بە سەرسوڕمانێکەوە وتی حەوت دۆلار، بۆ ئەو بەرپرسیارە دەکەی!؟ وتم نەك حەوت دۆلار لە سەعاتێکدا، حەوت سەد دۆلاریشم بدەیتێ من ئەو کارە ناکەم، چونکە لە وڵاتی ئێمە و کولتووری ئیمەدا ئەوە تەنها کاری ژنە و بۆ پیاو عەیبە بیکات. لێرەدا زۆر دڵی دامەوە و داوای لێبووردنی لێکردم و وتی مەبەستم هیچ نەبووە و لێرە تەنها پیاو گسك دەدا و بۆ ژن عەیبە ئەو کارە بکات. با ئەوەش بڵێم لەوێ ژن چێشتیشی لێنەدەنا، بەڵکو ئەگەر لە ماڵەوە چێشتیان لێبنایە، ئەوە پیاو ئەو کارەی دەکرد. مستەر جۆنسن تا هەفتەیەك هەموو ڕۆژێك پۆزشی بۆ دەهێنامەوە لەبەر ئەوەی بەو قسەیەی ئەو نیگەران بووم.

وەك پێشتر ئاماژەم بۆ کرد، لە هەموو بازاڕ و کارگە و شوێنێکی کارکردندا بەردەوام کۆمەڵێك فۆرم دانراوە و خەڵکی جۆراوجۆر دەچن پڕیدەکەنەوە و بە تەمان ڕۆژێك تەلەفۆنیان بۆ بکرێت و پاش چاوپێکەوتن لەو کارە وەربگیرێن. لەمەدا کەس بە شوێنێك و دوان و سیانەوە ناوەستێ و بەردەوام لە ئیش گۆڕیندایە و بە تایبەتی ئەوانەی کە هێشتا جێگیرنەبوون و بە دوای ئیشی باشتردا دەگەڕێن. ئەڵبەتە باشتر لەڕووی کرێ و بارودۆخی کارەوە. لە هیچ شوێنێکیش کەس بۆی نیە ڕێگریت لێبکات ئەو ئیشە بەجێبێڵێت و تەنانەت بۆی نیە پێت بڵێ بۆ. خۆ ئەگەر لە پێش دوو هەفتەدا خاوەن یان بەڕێوەبەری کار ئاگادار بکەیتەوە بۆت هەیە هەرکاتێکی تر ویستت لەو شوێنە ئیش بکەیتەوە فوڵ یان پارت تایم بێت. لە کلێشەی فۆرمەکانیشدا نووسراوە ئێمە کار بە هەموو کەس دەدەین بێ جیاوازیکردن لە ڕەنگ و ڕەگەز و ڕەچەڵەك و ئاین و زمان و کورە نازانم هەزار شتی تردا و ئەڵبەتە ئەمەش بە پێی قانوونی حکومەتی فیدراڵییە لەو وڵاتەدا کەوا هەموو کەس بۆی هەیە کاربکات بە بێ جیاوازی. من لێرەدا مەبەستم کاری سپییە کە هەر پێت نایە ئەو وڵاتەوە کارتێکت دەدرێتێ بە ناوی کارتی مۆڵەتی کارکردن Employment Authorization Card.

بەڵام هەندێ برادەر و دۆستمان لە کالیفۆرنیا پارەی سۆشیاڵیشیان وەردەگرت و لە پەناوە هەندێ کاریشیان دەکرد، بە دزیی دەزگای کۆچەوە، کە ئەمەیان پێی دەوترێ کاری

ڕەش. لەو وڵاتەدا هەموو پەنابەرێك یان كۆچبەرێك لـە فەرمانگـەی كۆچـەوە كەسـێكی بـۆ دیاری دەكرێت بەتایبەتی موتابەعەی ئەوە بكات ئایا كاری هەیە یان نە. كە كارت نەبوایـە شتێكی كەمی مەمرە و مەژییان دەداتێ و هەر كە كارت دەستكەوتایە و داهاتـت كـەم یـان زۆر بوایـە دەیـانبڕی و ئەمـەیان وەك ئـەوروپا نـەبوو بـۆت هاوتـا بكەنـەوە. بـەم كەسـەش دەوتـرا كـەیس وۆركـەر Case Worker و بەگشـتی ئـەم جـۆرە كەسـانە جێـی ڕق و بێـزی پەنابـەر بـوون و پـتر لـە سـیخوڕ دەچـوون وەك لـە یارمەتیـدەر. كـەیس وۆركەرەكـەی مـن كابرایەكی كەمبۆدی بوو ناوی سۆخان كات بوو، پیاوێكی زۆر بەدفەساڵ و هیچوپووچ بـوو، یەكەم ڕۆژ كە بیسمیلام لە كارە كەمدەرامەتەكەم كرد ئـەو پـارە كەمـەی بـڕی كـە دەزگـای كۆچ دەیاندامێ.

ڕاستە بە پێی قانوون كەس بۆی نـەبوو فۆرمـت لێوەرنـەگرێ بـەڵام خـاوەن كـار كـەیفی خۆی بوو پاشتر تەلەفۆن بۆ كێ بكات و كێ وەربگرێت. لەم بوارەدا ڤێتنامی و كـەمبۆدی و چـینی و كـۆری بـەخت یاوەریـان بـوو و ئـەمڕۆ فـۆرمی پڕبكردایەتـەوە بـۆ سـبەینێ وەردەگیرا و بەتایبەتی ڤێتنامیەكان كـە زۆر ناوبـانگێكی باشـیان هـەبوو لـە بـواری پـاكی و دڵسۆزییان لەكاردا و پیاو ڕاست بڵێ هـەر هـەموو ئاسـاییە چاو تەسكەكان لـە كاركردنـدا چەشنی مێرووله بوون.

منیش، وەك هەر كەسێك لـەو وڵاتـەدا بـژی، لـە چـەند شـوێنێك فـۆرمم پڕكردبـۆوە و ڕۆژێكیـان لـە بـازاڕی كرۆگـەرەوە Kroger تەلـەفۆنیان بـۆكردم و چـووم چـاوم كـەوت بەخانمێكی قەڵەوی بەڕێوەبەری ئەو بازاڕە و لەگەڵی كەوتمە دانوستانی چۆنێتی كاركردنم وەك كاشێر (ژمێریار) لەوێ و سەعاتی بە حەوت دۆلار و نیو، بە فوڵ تایم و بـەیانیان لـە كاتـژمێر دەوە بـۆ هەشـتی ئێـوارە و هەنـدێ ڕۆژیـش لـە كاتـژمێر دووەوە بـۆ دەی شـەو. ئەڵبەتـە مـن ڕۆژانـە دەبـوو هەشـت سـەعات و نیـو كـاری فیعلـی بكـەم، كـە نیـو سـەعات پشوودانی نانخواردنە لە سەر حیسابی خـۆم و لـەو ماوەیـەدا خـاوەن كـاریش یـەك چارەك پشووت دەداتێ لە سەر حیسابی شوێنەكە، واتە بۆت حیسـابە و بـۆ هـەردوو كاتەكـە دەبـوو كارتی كاركردنت بهێنایە بە ئامێرێكی كۆمپیوتەریدا بۆدیاریكردنی كاتی كاركردنت.

نیو سەعاتەكەی پشوودان ئیلزامی بوو بەپێی یاسای كاری حكومەتی فیدراڵی و نەدەبوو لەوە كەمتر وەربگریت و ئەگەر ئەو نیو سەعاتە ٢٨ یان ٢٩ دەقیقە بوایـە كێشـەی قـانونیی بۆ دروست دەكردن و دەبوو بە كۆمەڵێ ئیمزا و ئیمزاكاری چاك بكرایەتـەوە، بـەڵام دەكـرا ٣٥ دەقیقە وەربگریت و كێشە نەبوو هەرچەندە لەوە زیاتر بوایە، واتە لـە نیـو سـەعاتەكە

ئەوە لە حیسابی خۆت دادەشکا و بێجگە لەوەش بەچاوی کەسێکی ئیشکەری باش تەماشا نەدەکرای.

ئەمە لە مارشاڵ و کرۆگەر و هەموو شوێنێکی تر وابوو. بەهەرحاڵ داوای مۆڵەتی دوو هەفتەم کرد و ئیدارەی بازاڕی مارشاڵم ئاگادار کردەوە کە لە هەفتەیەکدا چەند سەعاتێکی پارت تایم لای ئەوان وەردەگرم و کاری فوڵ تایمم دەگوێزمەوە بۆ شوێنێکی تر. لەو ماوەیەدا چەند ڕۆژێك خۆم ڕاهێنا لە سەر ئامێری کۆمپیوتەری کاشیەری و پاش تەواوبوونی ماوەکە چوومەوە بۆ لای بەڕێوەبەری بازاڕی کرۆگەر، کە بازاڕێکی زۆر گەورەی خواردەمەنی بوو بیست و چوار سەعات دەرگای کرابۆوە و قەرەباڵغ بوو. بە بەڕێوەبەرم وت من ئامادەم و ئەویش دوو ڕۆژ دواتری دیاریکرد بۆ دەستبەکاربوونم. لەم دانیشتنەدا خانم زۆری موجامەلە کردم و پرسیاری لێکردم خەڵکی کام ولاتم و کاتێ وتم کوردستان زۆر گەشایەوە و وتی زۆر چاکە دووسبەی چاوت بە هاولاتییەکی خۆت دەکەوێت و بە هەمان زمانی تۆ دەئاخڤێ و لێرە کار دەکات، منیش زۆر دڵخۆش بووم بەوە و لە دڵی خۆمدا وتم چی لەوە خۆشترە هاوڕەگەزێکی خۆتت لەگەڵ بێت!

ڕاستێکەی لەم شارەی من، واتە ڕۆزوێڵ، بێجگە لە ماڵە ناسیاوەکەم یان بابڵێین خزمەکەم کە لە ماڵی مستەر سنۆ بەیەکەوە بووین و ئەوانیش گەنج و بێ منداڵ بوون و بەردەوام لە کارکردن بوون و بە کەمی یەکترمان دەبینی، هیچ ماڵە کوردێکی تر نەبوو. پەیوەندی من بە کوردەکانی دۆستمەوە زیاتر بە تەلەفۆن بوو و جارجارەش لەگەڵ ماڵی کاك شیروان و کاك هوشیار و چەند دۆست و برایەکی تردا کە لە باشووری ئەتڵەنتا بوون و هاتوچۆیەکی درەنگ درەنگی یەکترمان دەکرد بە پێی ئەو دەرفەتە کەمەی کەوا کاری بەردەوام بۆی هێشتبووینەوە. پەیوەندیشمان لەگەڵ ئەودوای برادەرەکانماندا کە لە زۆربەی ویلایەتەکاندا پەرشوبلاو بووبوونەوە، هەر بە تەلەفۆن بوو. هی واشبوو گرفتاری دەردی خۆی بووبوو و پاش ماوەیەك وازی لەو تەلەفۆن کردنەش هێنا.

ژمێریــار لە بــازاڕی کـــرۆگـــەردا

غەریبی دەردێکی هێند سەختە لە گێڕانەوە نایەت و تەنها ئەو کەسە هەست بە تاڵی و ناسۆریەکانی دەکات کە خۆی بینیبێتی، دەنا هەزار ساڵ باسی بکەیت کەس لێت تێناگات. ئێمە لە ڕۆژوێڵ دەتوانم بڵێم تاقە ماڵی کورد بووین، چونکە ماڵەکەی تر بەردەوام سەرقاڵی کار بوون و کەم دەبینران. وامان لێهاتبوو عەرەب و فارس و تەنانەت هندی و پاکستانیشمان بە کەسی خۆمان دەزانی. کەواتە چی لەوە خۆشترە بچیتە سەر کارێك و خاوەن کار پێت بڵێ دووسبەی وەرەوە دەستبەکاربە و هاوڕەگەز و هاوزمانێکی خۆشت لێرە کاشێرە و ئەگەر پێویستت بوو یارمەتیت دەدا و بێجگە لەوەش کارەکە خۆی لەخۆیدا باش بێت و بە ئاسانی دەست هەموو کەس نەکەوێت. وا خواخوامە دووسبەی زوو بێت و بزانم ئەم هاوڕەگەزە کوردەم کێیە و ڕۆژی دیاریکراو ئامادەبووم و خانمی بەڕێوەبەر لەگەڵم هات و لەگەڵ مستەر جاندرا ڕامش بە یەکتری ناساندین و وتی: ئەمەش هاووڵاتی و هاوزمانی خۆتە. هەردوکمان لە گەڵ تەوقەکردندا دەستمان کردە پێکەنین و وتمان خانم هندستان و کوردستان حەوت ساڵە ڕێ لە یەکەوە دوورن. وادیارە خانم وەك هەر ئەمەریکییەکی گەوج جیاوازیی نێوان وڵاتە پاشکۆ ستانەکان ناکات و هەمووی لەلا هەر یەکە. ڕامش پیاوێکی شکۆداری سەر ماش و برنج و لە شاری بۆمبای قازی بووە و خەون و خەیاڵی ئەفسووناویی ئەمەریکا کەمەنکێشی کردبوو. ئەلهەقی هەرچەندە وەك زۆربەی هندییەکان کەللەڕەق بوو، بەڵام پیاوێکی باش بوو و لە سەرەتای کارەکەمدا زۆری یارمەتی دام.

بەمجۆرە من ڕۆژانە هەشت سەعات و نیوم لە کرۆگەر بەسەردەبرد و پاشانیش دەبوو بە پاس بچوومایە بۆ مارشاڵ و لەوێش ٣ – ٤ سەعات کارم بکردایە و بە هاتوچۆوە دەبوو ڕۆژانە ١٣ – ١٤ سەعات کارم بکردایە و شەو سەعات دە کە دەچوومە ماڵەوە هەناسەم لەبەر بڕابوو و شلکوتی عەمرم کرابوو. ڕاستە کاشێریی کارێکی باشە، بەڵام ڕەنگە خوێنەر وابزانێ من لە پشتی ئامێرێکی کۆمپیوتەرەوە لە سەر کورسییەك دانیشتووم و ناوبەناو کەسێك دێت هەندێ شتی کڕیوە و پارەکەیم دەداتێ، یان پارەیەکم دەداتێ و باقیەکەی بۆ دەگێڕمەوە و بۆ خۆم دادەنیشمەوە و ئاو بێنە و ئاو بەرە و دەست بشۆ. ئەمە لە وڵاتی خۆمان ئاوهایە و کەس ناهەقی نیە وا بیربکاتەوە. بەڵام وا دەرنەچوو، چونکە ئەو بازارە نەگریسە

هێندەی گەڕەکێك دەبوو، ئەمسەر و ئەوسەری دیارنـەبوو، لـە خـواردن و میـوە و سـەوزە و کورد واتەنی سەری مار و شیری چۆلەکەشی تێدابوو، بەردەوام جمەی دەهات لـە خەڵکدا و بازاڕیـان دەکـرد و عەرەبانـەیان پـڕ دەکـرد و دەیانهێنایـە بـەردەمت و تـەواوی ئـەو بـازاڕە نەهەنگە دەهاتنە بەردەمی ١٠ – ١٢ کاشێر و لە بەردەمی هەر یەکەماندا هیچ کاتێك لـە دە دوانزە عەرەبانە کەمتر ڕیز نەبووبوون و ئەمە تەواو دەبوو ئەوەنـدەی تـر ڕیـز دەبـوون و دەرفەتی هەناسەدانیش نەبوو. دەبوو ئێمـە بـەردەوام بـۆ مـاوەی هەشـت سـەعات بـە پێـوە ڕاوەستین و بۆ تەنها یەك دەقیقەش بواری دانیشـتن نـەبوو. هـەر هـەموو مەعمیلـەکانیش دەبوو بە ڕوویەکی خۆشەوە پێشوازیی بکرێن و یەك بە یەك شمەکـەکانیان بکێشـرێت یـان بـە ئـامێرێکی لیزەریـدا بهێنرێـت و زیکـەی لێهەڵسـێت و لەوسـەری مێزەکـەوە پیرێـك یـان مێرمنداڵێکی سەروو شـانزە سـاڵ بۆیـان بکاتـە کیسـەوە و لـە عەرەبانەکـەدا ریـزی بکـات و ئەگەریش پێویستی کرد بۆی بباتە دەرەوە بۆ لای ئۆتۆمبیلەکەی و بۆی بار بکـات. خـەڵکی ئەو وڵاتە بە چەندین شێوە پارە دەدەن و کەمجار کاشە، ئەویش مەگەر مەکسـیکییەك یـان کۆچبەرێکی تـازە هـاتوو، دەنـا خـەڵك بـە چـەك و ATM و کرێـدیت کـارت Credit Card و شتی تر پارەیان دادە. جاری وا هەیە بایی ١٥٠ دۆلار شتی کڕیـوە و چـەکێکت بـۆ دەنووسـێ بە ٢٠٠ دۆلار و تۆ دەبێ چەکەکەی لـە ڕێگـەی کۆمپیوتەرەکەتـەوە بـەراورد بکـەیت لەگـەڵ حیسابی بەنکەکەیدا کە بە تۆڕێك گرێدراوی هەموو حیسابی خـەڵکی وڵاتەکەیـە و پاشـان ئەگەر ڕێك و بێگرفت بوو پەنجا دۆلاریش باقی بدەیتەوە، خۆ ئەگەر گرفـت هـەبوو دەبـێ دەسبەجێ بەرپرسەکەت ئاگادار بکەیتەوە نەوەك چەکەکە ساختە بێت و فێڵت لێبکات. لە هەمان کاتیشدا دەبێ ئاگاداری پـارە کاشـەکانت بیـت و هـەر هەڵـە و ناتەواوییـەك بـەرۆکی خۆت دەگرێت و دەبێ بیبژێریت. لەبەر ئەوە ناچاری هەر چاوێکت بکەی بە هەزار چـاو و پـاش تـەواوبوونی شـەفتی کارەکـەت لەگـەڵ بەرپرسـەکەت حیسـاب دەکـەیت و ئەگـەر هەڵەیەکت کردبێ خۆت بەرپرسیاری. لە سەرێکی تریشەوە ئەرکی کارەکەت ئەوەت دەخاتە سەرشان کەوا دەبێ هەمیشە دڵی مشتەری ڕابگریت و بە هیچ جۆرێك هەستی نەڕووشـێنی دەنا لەو شوێنە دەتۆرێ و ڕوو دەکاتە بازاڕێکی تر. لە بازاڕەکەدا بەرپرسێکی کۆمپیوتـەری کاشـێرەکان هـەبوو هـەر کامێکیـان بـە هـۆی چـەك یـان ژمـارە حیسـابێکی گوماناوییـەوە تێکچوایە خێرا بانگت دەکرد override و ئەویش تە دەمتەوە دەهات.

لە مارشـاڵ کـە بـازاڕی جلوبـەرگ و کـەمالیات بـوو جـاری وابـوو دوای دوو هەفتـە بگـرە زیـاتریش جلیـان دەهێنایـەوە و لێیـان وەردەگرتنـەوە و بـە کوڵـێ سوپاسیشـەوە پارەکـەیان

دەدانەوە هەر لەبەر ئەوەی نەڕەنجێن و نەچنە شوێنی تر. لە بازاڕە زەبەلاحەکەی کرۆگەر بۆ خواردەمەنی کە بیست و چوار سەعات دەرگای کراوە بوو، لەم موجامەلە و موجامەلەکارییەدا دەبوو هەر کەسێ بە عەرەبانەکەیەوە بهاتایەتە بەر مێزەکەت بەخێراتنێکی گەرمت بکردایە و پاشانیش خواحافیزییەکی دۆستانە و حیسابی بەیانی و نیوەڕۆ و ئێوارە و پشووی هەفتە و جەژن و بۆنەکانت بەچاکی ڕەوان بوایە. ئەمەریکی ئادابی موجامەلەیان زۆر خۆشە و لە گفت و لفتا پیاو خەجاڵەت دەکەن و لای خۆمان واباوە ئێرانیەکان ئەو بەزمەیان زۆرە کەچی لەچاو ئەوەی ئەمەریکادا زۆر کەمە. بۆ نموونە کاتێ کە بەرێیدەخەیت ئەگەر بەیانی بوو دەبێ بڵێی بەیانییەکی خۆش، ئەگەر نیوەڕۆ بوو نیوەڕۆ ئەگەر کۆتایی هەفتە بوو واتە شەمە و یەکشەمە دەبێ بڵێی have a nice weekend واتە کۆتایی هەفتەت باش، ئەگەر بۆنە و جەژن بوو دەبێ ناوی بۆنەکە بێنیت ئەوەندە ئەم ڕستانەم دەوتەوە و چاویشم لە شاشەی کۆمپیوتەری حیسابەکەمەوە بوو گەلێ جار هەڵەی خۆش خۆشم دەکرد و بەوەی کە تازە دەهاتە بەر مێزەکەم بۆ ئەوەی کاری بۆ ڕایی بکەم لێم تێکدەچوو لەجیاتی بەخێراتن خواحافیزیم لێدەکرد و لەو ناوەدا دەبووە بزە و پێکەنین. لەمەدا هەمووەمان، تەنانەت ئەمەریکییەکانیش، ئەو دەردەمان تووش دەبوو و بووبووینە ئامێری ڕیکۆردەر و بەردەوام بەخێربێی خواحافیزت بێ بووبووە ویردی سەرزارمان جا تۆ بیهێنە بەرچاوی کەسێك تەمەنی ٤٥ ساڵ بێت و نەخۆشی فەقەراتی بێت و بۆ چاوترووکانێکیش بێت دەرفەتی دانیشتنی نەبێت بۆ ماوەی هەشت سەعات، دەبێ چ حاڵێکی بێت و بڕواتان بێت گەلێ جار تاریکایی دەهات بە سەر چاومدا و خۆزگەم بە مەرگی خۆم دەخواست.

ڕامش تەمەنی شەست و حەوت ساڵ بوو، هەندێ جار سوعبەتمان پێکەوە دەکرد و پێمدەوت ڕامش من و تۆ هەردوکمان بێئەقڵ بووین کە هاتینە ئەم وڵاتە، من پێشتر مامۆستای سانەوی و دواتر لە ڕێکخراوی ناحکومیدا کارم دەکرد و تۆش لە وڵاتی خۆت قازی بوویت، ئاخر چی ئەم گەوجێتیەی پێکردین؟ خۆ بەخوا خۆشمان بکوژین تازە کەسمان لەم وڵاتەدا دەوڵەمەند نابین، ئەویش بە تەوسەوە قسەکانی دەسەلماندم و دەیوت Welcome to America واتە بەخێربێن بۆ ئەمەریکا. گیانمان بەوە بوو کچی جوانی لێبوو گەلێکیان بە قەولی ئەهلی سلێمانی سەرولەبز شیرین بوون. هەر لەو کارەمدا ژنێکی هندی، کە ئەویش کاشێر بوو و ناوی ئانی گۆز بوو، بووبووە هاوڕێم. ئانی تەمەنی ٤٧ ساڵ بوو، لە هندستان مێردەکەی مردبوو ئەمیش کۆچی کردبوو بۆ ئێرە و لەگەڵ دوو کچیدا دەژیا کە

هەردوکیان لە زانکۆ دەیانخوێند و کوڕێکیشی هەبوو لە لەنـدەن دەژیـا. ئـانی هێشتا جـوان بـوو لەگـەڵ ئـەو تەمـەن و بێـوەژن کەوتنەشـیدا بـەڵام هەسـتی بـە بۆشـاییەکی دەروونیـی گـەورە دەکـرد لـە ژیانیـدا و بـەو پێیـە حـەزی دەکـرد پیـاوێکی هـەر هـیچ نـەبێ نزیـك لـە کولتوورەکەی خۆی خەمەکانی بلاوێنێتـەوە و لـەم سـۆنگەیەوە زۆری حـەز لـە دۆسـتایەتی من دەکرد و ڕەنگە لـە ناخیشـیدا حـەزی لـە پەیوەنـدییـەکی سـۆزداریی کردبـێ لەگەڵمـدا و چەند جارێك کە پێکەوە دەبووین لە کاتی ئیش یان پشوودا و بەڕێکەوت کچەکانی دەهاتن زۆر لێیان دەترسا و دەپەشـۆکا. پیـاو ڕاسـت بلـێ منـیش لـە ناخـەوە زۆرم خۆشدەویسـت و بەزەییشم پێدا دەهاتەوە بەڵام هێندە خەم سواری سەرم بووبوو تاقەتی خۆشەویسـتییەکی هندییانەی چەشنی فیلمەکانی "سەنگام" و "دووبـەدەن"م نـەبوو کـە لـە تـافی لاویمـدا لـە سینەمادا بینیبوومن.

مـاوەی شـەش حـەوت مـانگ لـە سـەر ئـەو کـارە مامـەوە و لـەو ماوەیـەدا لـە ڕۆژنامـەدا دەمخوێندەوە کەوا چەند حاڵەتێکی کاشێر و ژمێریار کوشتن و پارە فڕاندن لـە ئەتڵەنتا و دەوروبەریدا ڕوویـدابوو. کارەکـەی منـیش لـە هەفتەیەکدا وا دەکەوتـەوە کـە دوو ڕۆژی تـا کاتـژمێر دەی شـەو بمێنمـەوە و ئەمـەش مەترسـیی خـۆی هـەبوو، لـە وڵاتێکـدا کـە ئەگـەر پۆلیس نەبوایە پیاو پیاوی دەخوارد. ناچار بیرم لەوە کردەوە کە بچمە شـوێنێکی تـر و بـۆ ئەو مەبەستە فۆرمێکم لە بازاڕێکی گەورە پڕکردەوە، بـە نـاوی بـرلنگتن Birlington Coat Factory. ئەمەش وەك مارشاڵ بازاڕی جل و بـەرگ و کـەمالیات بـوو، بـەڵام زۆر گـەورەتر بوو. پاش بەینێك لەم کارە وەرگیرام هەر بەحەوت دۆلار و نیـو لـە سـەعاتێکدا و ئیشـەکەم ئەوەبوو سەرپەرشتیی بەشی پۆشاکی پیاوانەی بازاڕەکە بکەم.

کاتێ بەرپرسەکەم لە پـێش دوو هەفتـەی کاربەجێهێشتندا لـە کرۆگـەر ئاگـادار کـردەوە زۆری پێناخۆش بوو و بەڵێنی پێدام کرێکەم بۆ بکاتـە هەشـت دۆلار لـە سـەعاتێکدا ئەگـەر بمێنمەوە، بەڵام داوای بەخشینم لێکرد و هاتمـە بـازاڕی بـرلنگتن بـە پـەنجا سـەنت کـەمتر، بەڵام ئەمینتر و نزیکتر لە ماڵی خۆمانەوە کە بە پێیان هاتوچۆم دەکرد، چونکە ئۆتۆمبیلم نەبوو. لێرەش هەشت سەعات کارم دەکرد و ٣ – ٤ سەعاتی تری کـارکردنی ڕۆژانەشـم هـەر لە مارشاڵ هێشتەوە.

جارێکیتر سەنگەری کار گواستنەوە

بـرلنگتن کـۆت فـاکتۆری Birlington Coat Factory و کـەی مـارت K-mart دوو بازاڕی زۆر گەورە بوون لەم وڵاتەدا، کەوا سەدان لقیان لە سەرانسەری ئەمەریکادا هەبوو. هەردوکیان هی کەمالیات و جلوبەرگ و پێڵاوبوون و لەگەڵ یەك دوو بازاڕی لەخۆیان بچووکتردا و پارکێکی ڤیرتاوکراوی ئۆتۆمبیل لە بەردەمیاندا ڕووبەرێکی زۆر بەرفراونیان گرتبۆوە. من حەزم دەکرد لە کەی مارت کارم دەست بکەوێ چونکە ئانی گۆزی هاوڕێشم لە کرۆگەرەوە هاتبووە ئێرە، ڕاستێکەی هاوڕێتیەکەی من و ئانی زیاتر هاوخەمی و هاومەینەتی بوو. کەی مارت بێجگە لە جلوبەرگ بازاڕێکی گەورەی خواردنی قوتووکراوی مرۆڤ و هێندەی ئەوەش هی سەگ و پشیلەی لێبوو. بەشێکی گەورەی بازاڕەکەش هی نەمام و گوڵ و کەرەستەی کشتوکاڵی بوو. بازاڕی برلنگتنی تەنیشتیشی، کە من کارم تێدا دەستکەوت، سووکە شارێك بوو بۆ خۆی. ئەمیش بەڕێوەبەرەکەی و ستافی ئیدارەکەی کۆمەڵە خەڵکێکی باش بوون. لێرە کارەکەم سووك و ئاگاداریی بەشی پۆشاکی پیاوانم پێسپێردرابوو. ئەڵبەتە لێرەش هەر لە بەڕێوەبەرەوە تا دەگاتە هەمووان کەس کوێخا نیە لە سەر کورسی دانیشێت و خەڵکی تر کار بکات. لێرە هەموو کەس وەك پوورە هەنگ سەری کردبووە جلوبەرگ و کەمالیات ڕێکخستن کە بەردەوام کڕیار دەیانشێواند. لەم بازاڕانەدا کراس و قاتی پیاوان و ژنان و منداڵان و هەموو جۆرە جل و پۆشاکێکی تر ئەوە نەبوو لە پاکەت یان نایلۆندا بێت، بەڵکو لە گەنجینەی بازاڕەکەدا هەر هەمووی لە کارتۆن و پاکەت و نایلۆن دەردەکرێت و لە ڕەفە و شوێنی تایبەتیدا هەڵدەواسرێت و کڕیار دەیانباتە شوێنی خۆگۆڕین و تاقییاندەکاتەوە و ئەوەی دەیکرێ دەیکرێ و ئەودواشی بە پەرتوبڵاوی لە شوێنی خۆگۆڕین و پێشانگاکەدا بەجێدێڵێت و کارمەندی بازاڕەکەش بەردەوام ڕێکیاندەخەن و فریا ناکەون.

ئێرە بازاڕێکی زۆر گەورە بوو و نزیکەی ١٥٠ کەسێك کاری تێدا دەکرد. کاری من لێرە ڕۆژانە لە سەعات هەشتی بەیانییەوە بۆ چوار و نیوی دوای نیوەڕۆ بوو، واتە ڕۆژی هەشت سەعات بێجگە لە نیو سەعاتی پشوودانی نانخواردنی نیوەڕۆ کە لە

سەرخۆمان بوو و پارەی نەدەدرا و پێش ئەوەش چارەکێکی ترمان وەردەگرت کە ئەوەیان لە سەر خاوەن کار بوو واتە پارەی دەدرا. ئەو بەشەی ئێمە پێنج کەسی لە سەر بوو، منی کورد، ئەلێکسی رۆمانی، پۆڵی ڕووس، جانگی بە ڕەچەڵەك کۆری و ویڵی ڕەشپێست کە لە ویلایەتی مەشیگانەوە هاتبوو، بێجگە لە چەند ژن و پیاوێکی تر کە لای ئێمە و بەشەکانی تری بازاڕەکە کاریان دەکرد. لەم بەشەدا کابرایەکی ئەمەریکی سپیپێست سەرپەرشتی دەکردین کە ناوی ڕاندالْ بوو و بۆ کورتکردنەوە پێیاندەوت ڕاندی. ئەم ڕاندییە پیاوێکی ڕەقەڵەی سوورشێی تەمەن نزیکەی ٥٠ ساڵ و ڕەبەن بوو. ئەم کابرایە خووی دابووە تلیاك کێشان (لەوێ بە تلیاكو بەنگ و هیرۆیین و کافایین و تاد.. هەر دەوترێ دراگ drug و زۆرێك لە گەنج و پیری ئەو وڵاتە پێوەی گرفتارن). هەر کاتێ ڕاندی دراگی پێبوایە ئەوە پیاوێکی هێمن و ڕێکوپێك بوو بەڵام کە لێی دەبڕا دەبوو بە سەگی هار و شەڕی پێدەفرۆشتین و ئەگەر زۆریش سەرمان بکردایەتە سەری بۆڕەبۆڕ دەستی دەکردە گریان، کەچی بە بارێکی تردا بارە خوێت لێبنایە.

لەو سێ شوێنەی کارم تێداکرد، هیچ سەندیکایەکم نەدی بەرگری لە کرێکار بکات لە مەسەلەی کرێ و لە کار دەرکردن و شتی تردا. ئەو خەڵکانەی لەوێ کاریان دەکرد ناوی کرێکاریان لێنەدەنرا و بە کارمەند و مونتەسیب و مووچەخۆر و شتی لەم جۆرە ناودەبران بەڵام یاسای کاریشیان بەسەردا دەسەپی. لە بەرلنگتن کە زیاد لە ١٥٠ کەس کاری دەکرد دەبوو سەندیکایەك هەبوایە کەچی نەبوو. بەڕێوەبەری بازاڕەکە بە کەیفی خۆی خەڵکی دەهێنا و خەڵکی دەردەکرد و کەس نەیدەتوانی پێی بڵێ لەل، هەروەها بە ئارودەزووی خۆی و بە گوێرەی ڕێککەوتن لە گەڵ ئەو کەشەدا کە دادەمەزرا کرێی دادەنا، بۆ نموونە ئێمە ئەو چوار پێنج کەسە لەوێ، لەگەڵ ئەوەشدا کە لە یەك کات و یەك شوێندا کارمان دەکرد بەڵام جیاوازیی هەبوو لە کرێدا. من ٧,٥ دۆلار بووم و تێیاندا هەبوو هەشت دۆلار و هەشبوو حەوت بوو، کەسیش بۆی نەبوو بە ئاشکرا باسی کرێ بکات لە کۆبوونەوەی کاردا. ئەگەریش لەگەڵ خاوەنکار یان بەڕێوەبەر باست بکردایە پێی دەوتی تۆ تازە واڕێکەوتوویی لەگەڵمان. ئەڵبەتە هەموو کەس و لە هەر شوێنێك کارێکی باشتری دەست بکەوتایە لەڕووی کرێ و بارودۆخی کارەوە ئەوە بێدوودڵی دەیگواستەوە و کەس ڕێگریی لێنەدەکرد. ئەوانەی بۆ ماوەیەکی زۆر دەمانەوە لە کارێکدا ئەوە یان

کرێکـەیان بـاش بـوو یـان لـەو شـوێنە مووچـەیان زیـادی کردبـوو و تـازە ئەگـەر بچوونایە بۆ شوێنی تر دەبوو لە نووکەوە دەست پێبکەن. سیستەمی کار وابـوو کـە نابێ کەس کرێی خۆی بەویتر بڵێ و هەر کەسە لە سەرچاوە یان ژمێریاری سـەرەکی کارەکەیەوە چـەکەکەی بـە داخـراوی بـۆ دێتـەوە و نابـێ پێشانی کەسـی تـری بـدات بەنکەکـەی خـۆی نـەبێت. بـەڵام ئێمـە گەلـێ جـار ئـەو مەسـەلەیەمان فـەرامۆش دەکرد و کرێی خۆمان بـە یـەکتر دەوت. ئەڵبەتـە ئێمـە هەفتانـە چـەکی کرێمـان بـۆ دەهاتەوە، بەڵام بـۆ ئیشـی حکومـەت و ئـەو کارانـەی ئـەهلیش کـە پـارەی زۆر دەدەن ئـەوە مانگانەیـە. بـرادەرە کوردەکـان یەکـەمجار کـە کرێـی کارکردنیـان ئاسـایی بـوو هـەموو شـتێکیان بـە یـەکتر دەوت بـەڵام دواتـر هـی وا هـەبوو ئیشـی باشـی دەسـت دەکەوت بە ئۆڤەرتایم و شتی لەو جۆرەوە و ڕاستیی پارەی خۆی بە کەس نـەدەوت. مـن پێموایـە ئـەم نەریتـە یەکـەمجار سـەرمایەدارەکان دایانهێنـاوە بـۆ ئـەوەی کـەس نەزانێ کرێی ئـەویتر چـەندە و ئـەمانیش بۆیـان بلـوێ بـە ئـارەزووی خۆیـان خـەڵك بچەوسـێننەوە. ئێسـتا ئـەو نەریتـە لـە سەرانسـەری ئەمـەریکادا بـاوە و شـتێکی زۆر ناشیرینە بـە خـەڵك بڵێی مووچـەت چـەندە و بگـرە بیشـڵێی کارەکـەت چیـە و لـەم ڕووەوە نەریتەکـە بـە ئیجـابی شـکاوەتەوە کاتـێ بـەراورد دەکـرێ لەگـەڵ نـەریتی سەقەتی کۆمەڵایەتیی لای خۆماندا کەوا خەڵك لە خۆڕا مـافی ئـەوە بـە خـۆی بـدات لە هەرکەسـێك بپرسـێ کـەوا کـرێ و مەعاشـی چـەندە. ڕاسـتێکەی مـن کـە مامۆسـتا بـووم و سـەری مـانگ مووچـەمان وەردەگـرت مامۆسـتای وا هـەبوو بـە پرسـیارەوە نەدەوەستا و دەچوو تەماشای لیستەکەشی دەکرد و پاشان دەیوت فلانە مامۆستا، بـۆ نموونە، سەد و بیست دینار و چوارسەد و پەنجا فلس وەردەگرێ!

لـەم شـوێنەدا بـاروزرووفی کـارکردن بـۆ ئێمـە خۆشـتربوو، بـە پێـی دەسـتووری بازاڕەکـە دەبـوو قـات لەبـەر بکـەین و بۆینبـاخ ببەسـتین لـە کـاتی سەرپەرشـتیی بەشەکە و جلی شێواو ڕێکخستندا و بـە دەم مـەعمیل و کڕیارەکانـەوە بـزە بخەینـە سەر لێو و پێیان بڵێین فەرمانتان بەچیە بۆتانی جێبەجێ بکەین. ئەڵبەتـە هەنـدێ جار ئەگەر ڕانـدی لێمـان بەلەسـە نەبوایـە و دراگەکـە سـرِی بکردایـە بۆمـان هـەبوو دانیشـین و دەمەتـەقێش بکـەین و لەگـەڵ کچـان و کـوڕانی بەشـەکانی تریشـدا بـۆ خۆمان قسەی خۆشیش بکەین. لەڕاستیدا من لەم شـوێنەدا هەناسـەیەکی باشـم دا و لە هەمان کاتیشدا بۆ ئەوەی قسە و سەرنجی خراپم نەیەتە سـەر کارەکـەی خـۆم بـە

جوانی ئەنجامـدەدا و مایـەی ڕەزامەنـدی و ستایشـی بەڕێوەبـەرانی بازاڕەکـە بـووم. لێـرە ئەگـەر دەسـتپاك بیـت خۆشـیاندەوێی چـونکە لـەو بازاڕانـەدا دزییـەکی زۆر دەکـرێ، چ لـە لایـەن کڕیـارەوە یـان لـە لایـەن کارمەنـدانی شـوێنەکە خۆیـەوە، هەرچەندە ئەگەر کارمەندێك شتێکی وای لـێ ئاشکرا ببێت ئەوە ئـابڕووی دەچـێ و لە کارەکەش دەریدەکەن و گەلـێ جار تەسلیمی پۆلیسیشـی دەکـەن و سزاکەشـی زۆر قورسە. ئەمە بەسەر کارلۆسـی برادەرمانـدا هـات. کـارلۆس کـوڕێکی سـەلاری خـەڵکی بەرازیل بوو، ئیشی خۆی بە جوانی دەکرد بەڵام لەپڕ لە کار دەرکرا چونکە وابـزانم شـتێکی توڕەهاتیشـی دزیبـوو. ڕاسـتێکەی لـە بازاڕەکـانی ئـەو وڵاتـە ئـەم دیاردەیـە بووەتە دەردێکی بێدەرمان و هەرچی دەکەن و دەکۆشن چاری ناکەن و سـاڵانە بـایی ملیۆنان دۆلار دزی لەو جۆرە بازاڕانەدا دەکرێ و هەرچەند دەکـەن نـە کـامێرا و نـە سێنسۆر کە ئامێرێکی بچووکە لە جلوبەرگی گرانبەهای چەسپ دەکەن و کەس بـۆی لێناکرێتـەوە و کاتـێ لـە دەرگاکـە بـە نیـازی دزی دەیبەنـە دەرەوە ئـامێرێکی لێیـە دەزیرێنـێ و دزەکـە دەگـرن. بـەڵام دز و دەخـەڵی قـاڵبووی وا هـەن کەرەسـتەی لێکردنـەوەی ئـەو سێنسـۆرانەیان پێیـە یـان ئـەو شـوێنەی جلەکەشـی پێـوەدەدڕن و دەیـدزن و وەك بـەرزەکی بانـانیش بـۆی دەردەچـن. ئـەو دیـاردە ناشـیرینە بـووە بـە خوو و پەیوەندیی بە تێری و برسێتیی ئەو کەسەوە نیە کە دەیکات. بە شێوەیەکی بەرچاویش خەڵکی ڕەشپێست و ئەمەریکای لاتـین ئـەم کـارە دەکـەن. ئاسـیاییەکان و بە تایبەتی ڕەگەزی چاو تەسکەکان بە گشتی پاکن و بە موو سەرپێچی ناکەن.

هــەر کەسـێك و لــە هــەر شـوێنێکی ئــەم دنیایــەوە پێدەخاتــە ویلایەتــە یـەکگرتووەکانی ئەمـەریکاوە فـرەی پێناچـێت حەقیقـەتێکی تـاڵی بـۆ دەردەکـەوێ ئەویش ئەوەیە کـە خـەڵکی ئـەو وڵاتـە بـە ڕەش و سـپی و ڕەنگاوڕەنگیانـەوە لـەڕادە بــەدەر دەبــەنگ و بێئاگـان لـە دنیـای دەوروبــەری خۆیـان و وادەزانــن لـەم سـەر زەوییـەدا تـەنها ئەمـەریکا هەیـە و بـەس، ئـەویتری خـەڵك و وڵاتـی پشـتی دەریـان oversea کە هەر هەموو دواکەوتوو و لەبرسا مـردوون و کـەس هـیچ شـتێك نـازانێ خۆیــان نــەبێت و ئەمــەریکا بــە چــەقی گــەردوون و ســەنتەری دنیــا دەزانــن، بەوانەشیانەوە کە دانوولەیان لە گەڵ سیستەمی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئـەو وڵاتـەدا ناکوڵێت. پێموایە ئەمە لەو دیـاردە مێژووییـەوە سەرچاوەی گرتـووە کـە لـە تەمـەنی نزیکەی پێنـج سەد ساڵەی ئەو وڵاتەوە بەردەوام خەڵکی ئەوروپا و شـوێنەکانی تـری

سەر ئەرز کۆچیان بۆ کردووە و تیایدا ژیانی مامناوەندی و باشیان بۆ خۆیان مسۆگەر کردووە و ڕووی نەداوە کەس لە ئەمەریکاوە بۆ وڵاتانی تر کۆچ بکات. بێگومان هەڵکەوتی جوگرافی و پیت و بەرەکەتی وڵاتەکە و ئەو شارستانیەتەی تیایدا بنیاتنراوە و بەهێزیی باری ئابووری و سیاسی و سەربازیی ئەو ئەقڵییەتەی هێناوەتە کایەوە و لە سەرێکی تریشەوە سیستەمە ئابووری و سیاسییەکەی سەرمایەداری لە پشت دەبەنگکردن و پووچکردنەوەی هزری مرۆڤەوەیە و لەوێ کارێکی کردووە کە بەهای بەرزی ئەو وڵاتە تەنها و تەنها پارە پەیداکردن بێت و ململانێی بێئامانی make money (واتە پارە پەیداکردن) هەموو هەست و نەستەکانی خەڵکی ئەو وڵاتەی بۆ خۆی زەوت کردبێت. مرۆڤ لێرە هەموو ژیانی بووە بەکارکردنی بەردەوام و ڕووبەرێك نەماوەتەوە بۆ پراکتیزە کردنی ژیانی ڕۆحی و هەر ئەوەشی لێدەخوازرێ و کاری بەرنامەڕێژیی بۆ دەکرێت مەخلووقێکی ئاڕاستەکراوی لێدەرچێت و جگە لە مەیك مۆنی هیچی تری مەبەست نەبێت. بۆیە لێرە و لە ماوەی ئەو نزیکەی دوو ساڵەدا من کەسێکی وام نەبینی بخوێنێتەوە یان زانیارییەکی تەنانەت سادەشی هەبێت لە سەر وڵاتانی تری جیهان و بگرە تەنانەت لە سەر ئەمەریکا خۆیشی. دیارە کارم بە سەر ئەوانەوە نیە لە فێرگە و پەیمانگەی تایبەت خوێندوویانە و پسپۆرییان لە بواری وڵاتێك یان کاروبارێکی دیاریکراوی ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەو وڵاتە وەرگرتووە و لەو بوارەدا کورد واتەنی تەقلە بە فیل لێدەدەن، بەڵکو مەبەستم خەڵکە ئاساییەکەیە کە بێئاگاییەکەیان یەکجار بێتامە و بە بەراورد بەم وڵاتانەی ئێمە تەنانەت شوانێك یان جووتیارێك هێندەی موتابەعەی ڕادیۆ و بەم ساڵانەی دواییەش تەلەفزیۆن کردووە کە هەر هیچ نەبێ شتێك دەربارەی دنیای دەرەوەی خۆی بزانێ، کەچی ئەمەریکییەك لە بەر لووتی خۆی بەولاوە هیچ نابینێ و نابیستێ و لە هەمووشی تاڵتر ئەوان تەواوی خەڵکی دنیا بە نەزان و نەفام تێدەگەن و ئەگەر بیشخوازیت شتێك زانیاریی خۆتیان بۆ باس بکەیت بواری گوێگرتنیان نیە و بە موجامەلەی بۆش و بەتاڵ بەڕێت دەخەن.

کاتێ لە کرۆگەر کاشێر بووم هەفتانە پیاوێکی پیر دەهاتە بەر مێزەکەی من و بووبووین بە ئاشنا، چونکە جارێکیان کە پرسیاری لێکردم خەڵکی کوێم وتم کوردستان، وتی پاکستان؟ وتم نەخێر عێراق ـ بەغدا. بەمە کۆڵێ گەشایەوە و وتی

من سالآنێك له توركيا بـووم و لـه جـەنگی جیهـانیی دووەمـدا ئەفسـەری دەریـاوانیی ئەمـەریکی بـووم لـە ئەسـتەمووڵ و حـەوزی تەنگـەی بۆسـفۆر و باسـی سەرکەشـیی زەمانی گـەنجێتی خـۆیی بـۆ دەکـردم و لـە گەڕەکـەکانی ئەسـتەمووڵ و دوورگـەکانی بۆسفۆردا و وای بۆ باس دەکـردم کـە مـن شـارەزای کـون بـە کـونی ئـەو شـوێنانه بم، کـاتێ دەمگـووت بابـە مـن دوورم لـەو شـوێنەوە و هێشـتا ئەسـتەمووڵ و تەنگـەی بۆسفۆریشـم بەچـاو نـەدیوە، سـەرێکی دەلەقانـدو بزەیـەك دەیگـرت و خواحـافیزیی لێـدەکردم، بـۆ هەفتـەی داهـاتوو کـە دەهاتـەوە بـە هـەمان دەسـتووری پێشـوو باسـی تۆپقاپی و فلآن جزیرەی بۆسفۆری وا بۆ دەکردم کە من خەڵکی ئـەوێ بم و حـەوت پشتیشم لەوێ لە دایکبووبێت. منیش ناچار بزەیـەك دەیگـرتم و وەك لالـە حەمـەی گەرمیانەکەی لای خۆمان تەماشایەکم دەکرد و دەموت هاها، هاها!

خەڵکی کوێی؟ کوردستان.. ئیێ ئیێ تێگەیشتم پاکستان

هەر ئەفسەرە پیرە خانەنشینەکەی مارینز ئەو وەڵامەی سەرەوەی نەدەدامەوە، بەڵکو گەلێ کەسی خەڵکی ئەم وڵاتە کە بۆ موجامەلە و دۆستایەتی پرسیاریان لێدەکردم بە ڕەچەڵەك خەڵکی کوێم و کاتێ دەمـوت کوردستان تەقەی سەریان دەهات لەم وشەیە و هەرە ئاقڵەکەیان یەکسەر لە مێشکی خۆیدا دەیبەستەوە بە هندستان و پاکستانەوە. تاکوتەرایەکیان ناوی عێراقیان بیستبوو لە سۆنگەی جەنگی هەشت ساڵەی ئێران – عێراقەوە و بۆ ئێمە لە دوو سەرەوە خۆش نەبوو بڵێین خەڵکی عێراقین، یەکەمیان لەبەر ئەوەی وەك کورد هێندە ستەم و دەردەسەریمان بە دەست ئەم دەوڵەتە بنەما ئیفلیج و شۆڤێنیەوە چەشتبوو کەوا هیچ مایەی شکۆ و شانازی نەبوو بڵێین خەڵکی ئەو وڵاتەین و خۆشمان ڕەهەندەی دەستی ئەو ڕژێمە خوێنمژە بووین. دووەم و بۆ نەگبەتیی ئێمە گەلێ لە ڕەشپێستەکانی ئەو وڵاتە مەیلیان بەلای عێراق و سەدام حوسێنەوە بوو نەك لەبەر خۆشەویستیی ئەو بەڵکو لەبەرئەوەی ڕقیان لە ئەمەریکا بوو. لەمەدا ناهەقیان نەبوو چونکە لە مێژوویاندا ئەوەندەیان زوڵم و ستەمی سپیپێستەکان چەشتبوو لە باسکردن نایەت و ئەگەرچی ئێستا بە پێی یاسای ئەو وڵاتە جیاوازیی لە نێوان کەسدا ناکرێت بە هۆی نەتەوە و ڕەگەز و ڕەنگ و ئاین و.. تاد. بەڵام لەواقیعدا لە ناخی هەردوو لادا ئاسەوارێك هەر ماوەتەوە و دڵیان لە ڕاستی یەکتر هەر پاك نەبووەتەوە. بۆ نموونە بۆ فۆرمی کارێك تا تەلەفۆن بۆ ڕەشپێستێك دەکەن پەنجا ڤێتنامی و چینی و هندی و کوێ و کوێ دەخرانە سەر کار و ئەوانیش لە داخی دڵی خۆیان و کاردانەوە بۆ ئەو جۆرە ڕەفتارەی دەرهەقیان دەکرێ پەنا دەبەنە بەر دزی و توندوتیژی و ساختەچێتی لە هەڵسوکەوتیاندا. بە پێچەوانەوە ئەو ڕەشپێستانەی تازە لە وڵاتەکانی ئەفریقاوە دەهاتن خەڵکی بەئەدەب و لەسەرخۆ بوون و لە کار و کرداریشیاندا ڕاستگۆ و ڕێکوپێك بوون.

جارێکیان ئەمەریکییەك لێی پرسیم خەڵکی کوێی، لە دڵی خۆمدا وتم ئەگەر بڵێم کوردستان هەر نەیبیستووە، ناچار وتم عێراق و وتی: ناوی وام نەبیستووە و

وتم ئەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستت بیستووە وتی نەخێر، وتم بابە خەڵکی کیشوەری ئاسیام وادیاربوو بە تەمومژێك ئاسیای بیستبوو. جارێکی تر هەمان پرسیارم لێکرایەوە و ئەمجارەیان وتم کوردستان وتی کوردستان چیە منیش بە تەوسەوە وتم کوردستان ویلایەتێکی ئەمەریکایە لە نزیك ویلایەتی کۆلۆرادۆوە لە ڕۆژئاوا و ئێمە لە جۆرجیا بووین لە باشووری ڕۆژهەڵات، بڕواتان بێ بە تەواوی بڕوای کرد و بەلایەوە سەیر بوو چۆن تا ئێستا ناوی ئەم ویلایەتەی وڵاتەکەی خۆیانی نەبیستووە. کەچی جارێکیان کچێکی گەنجی خەڵکی چیلی لە ئەمەریکای باشوور ئەو پرسیارەی لێکردم و کاتێ وتم: کوردستان وتی کام بەشیان عێراق، ئێران، تورکیا. ئەمەم زۆر بەلاوە سەیر بوو بەڵام دوایی بۆم دەرکەوت ئایریس، کە ناوی کچەکەیە و، زۆرێك لە خەڵکی وڵاتەکانی ئەمەریکای لاتین، ئێمە ئاسا ئاگاداری گەلێ کەین و بەینی سیاسی و کۆمەڵایەتیی وڵاتانی دنیان و بەشی خۆیان زانیارییان هەیە لە سەر مەسەلە هەڵایساوەکانی جیهان، کەچی زۆرێك لە ئەمەریکییەکان تەنانەت بە ناوی چیاکانی ڕۆکی و ئەپەلاشیاش ئاشنا نەبوون کە دوو بڕبڕە چیای گەورەی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای ئەو وڵاتەن و قوتابیانی لای خۆمان لە قۆناخی ناوەندیدا دەیخوێنن.

بەهەرحاڵ با بگەڕێمەوە بۆ بازاڕی برلنگتن و ئەو کارەی کوردێك و ڕووسێك و ڕۆمانییەك و کۆرییەك و ڕەشپێستێکی ئەمەریکی – ئەفریقی بە یەکەوە کۆکردبۆوە. سیانەکەی یەکەممان هەمان بۆچوونمان هەبوو لە سەر کاڵفامیی خەڵکی ئەم وڵاتە. ئەلێکس و پۆڵ، کە لەڕاستیدا ناوی پاڤڵ بوو، گەلێ جار پێکەوە بە ڕووسی قسەیان دەکرد بەڵام لای هاوکارە ئەمەریکاییەکانماندا هەر بە ئینگلیزی دەدوان. ئێمە فرەجار لە هەڵسوکەوتی ڕاندییەوە تەماشای هەموو ئەمەریکییەکمان دەکرد. ئەم کابرایە هێند دەبەنگ بوو جارجار لەگەڵ من بە ئیسپانی قسەی دەکرد و ئەوەندە ئەقڵی بەوەدا نەدەشکا کەوا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا کەس بە ئیسپانی نادوێ. گەلێ جاریش زۆر بڵحانە پێی دەوتم محەمەد تۆ یەکشەممان دەچی بۆ کەنیسە؟ لەولاوە ئەلێکس و پۆڵ دەستیان دەکردە پێکەنین و دەیانوت بابە ئەو ناوی محەمەدە و موسڵمانە و کەنیسەی چی، هیچ نەبێ بڵێ مزگەوت!

ئەلێکس کوڕێکی گەنج و قۆزی خەڵکی ڕۆمانیا بوو، لە سەردەمی چاوچیسکۆدا باوکی یەکێك بووە لە دەسەڵاتدارە دەوڵەمەندەکانی شاری بوخارێست و کارگەیەکی جینز(کاوبۆی) هەبووە لەو وڵاتەدا و بەرتیلی تەنانەت بە خودی چاوچیسکۆش داوە بۆ ئەوەی کاری بازرگانیی مەیسەر بێت. لە سەردەمی هەرەسهێنانی ڕژێمە بەناو سۆشیالیستەکەی ئەو وڵاتە و لەناوچوونی چاوچیسکۆی دکتاتۆردا ئەمیش هەڵاتووە بۆ ئەمەریکا. ڕۆژێکیان ڕاندی و چەند کارمەندێکی بازاڕەکە لە ئەلێکسیان پرسیبوو لە وڵاتی ئێوە ئۆتۆمبیل هەیە؟ ئەویش لەوەڵامدا وتبووی نەخێر هەرگیز ئۆتۆمبیلمان نەدیوە و لە بوخارێستدا هەر بە کەر و هێستر هاتوچۆ دەکەین!

لەو بازاڕەدا بۆ ماوەیەکی کورت دوو کچی پاکستانی جوان و ڕۆحسووك، کە ناویان ئایشە و زەڕلەش بوو، بوون بە هاوڕێم و هەردوکیان شیعە مەزەب بوون و زۆریان پێخۆشبوو من لە وڵاتێکەوە هاتووم کەربەلا و نەجەف تێدایە. ئەمانە دوو کچی ڕەوشت بەرزی نەریتپارێز بوون و ئایشەیان سەرپۆشێکی تەنکی بە سەرەوە بوو و خۆی زۆر جوان بوو سەرپۆشەکەشی هێندەی تر جوانی کردبوو. زۆری پێنەچوو هێندەمان زانی ئایشە دیارنەما و کاتێ پرسیارم کرد وتیان کارلۆسی بەرازیلی بێزاری کردووە و ئەویش لەداخا کویتی کردووە، واتە وازی لە کارەکەی هێناوە. ئەم بەزمە لەم وڵاتەدا بێزارکردنی سێکسی sexual harassment پێدەڵێن و سزای یاسایی لە سەرە، ئیتر توانج و پلار بێت یان ڕێگە پێگرتن و دەسدرێژی کردنە سەر بێت یان هەرچییەکی تر. ئەم وڵاتە بەردەوام هێند کۆچبەری چاوبرسیی بۆ دێت کە پاش مەرحەبایەك هەموو شتێك لە کچێك دەخوازن و ناشیانە کارەکەیان دەچێتە خانەی بێزارکردنەوە و تووشی سزا دەبن لە سەری.

پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکانی کارمەندانی ئەم بازاڕە زۆر باش بوو.. من بێجگە لەو دوو سێ برادەرەی پێشتر باسم کردن دۆستایەتییەکی پتەوم هەبوو لەگەڵ دوو ژنی هاوکارمدا، یەکەمیان ناوی لیزا بوو، کە ژنێکی سوعبەتچی و قسە خۆشی ڕەشپێست بوو، لیزاش وەك من چوار منداڵی هەبوو و دەبوو ئەویش ڕۆژانە

١٣ – ١٤ سەعات کار بکات بۆ ئەوەی بتوانێ منداڵەکانی بەخێوبکات و من لە حاڵەتی لیزاوە بەچاوی خۆم هەژاری و قوڕبەسەریی هەندێ خەڵکی ئەو وڵاتەم بینی. لیزا هەر رایدەکرد و هیچی بە هیچ نەدەبوو. مێردەکەی کابرایەکی ڕەشپێستی تلیاك کێش بوو ئۆتۆمبیل و خانووەکەیانی فرۆشتبوو و لیزا و چوار منداڵەکەی بەجێهێشتبوو. هەموو جارێ ئەم ژنە دنیایەك خەمی بۆ من هەڵدەڕشت و نەیدەزانی چیبکات و منداڵەکانیشی هیچیان لە تەمەنی کارکردندا نەبوون. سەرباری ژیانی پڕ لە ڕەنج و غوربەتی خۆم خەفەتێکی زۆریشم بۆ ئەو دەخوارد. ڕۆژێکیان لیزام بە ڕوویەکی خۆش و گەشەوە بینی و ویستم پرسیاری لێبکەم بەڵام نەیهێشت گفت هەڵبێنمەوە و وتی محەمەد حەز دەکەم نهێنییەکم هەیە پێت بڵێم. فەرموو لیزا یاخوا خێر بێت. وتی لەم ماوەیەدا پیاوێکی ڕەشپێست بووە بە هاوڕێم و شەوان لام دەمێنێتەوە و ئێستا دەیەوێ بمخوازێ تۆ دەڵێی چی؟ منیش پێموت ساوەڵڵا هەزاری خێرە و دووی بەرەکەت، هیچ دوودڵ مەبە و شووی پێبکە. جا هەرواشی کرد و پێموایە کارێکی زۆر چاکی کرد. ژنە هاوکاری دووەمم سپیپێستێکی ناسك و زۆر جوان و ناوی تێمی بوو، تەمەنی نزیکەی ٣٥ساڵ دەبوو. تێمی لە بەری دوو مێرد سێ منداڵی کۆکردبۆوە و لە هەردوکیشیان تەڵاقی خۆی وەرگرتبوو. کچە بچووکەکەی لەگەڵ کچەکەی مندا لە یەك مەکتەبدا و لە پۆلی سێی سەرەتاییدا بوو. جارێکیشیان پێکەوە چووین بۆ مەکتەبی منداڵەکانمان و ئەم هاومەکتەبییە پەیوەندییەکی ڕۆحیی بۆ دروستکردبووین. ژنی ئەمەریکی زۆر شانازی بە مێردەوە دەکەن و کە دەڵێن مێردەکەم my husband دەڵێی باسی گەزۆ و حەڵوا دەکەن هێند بە دەمیان خۆشە، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا کەمیان هەیە جارێك و دوان لە ژیانی هاوسەریدا تەڵاق نەدرێت. ڕۆژێکیان بە تێمیم وت باشە بۆچی تۆ دوو جار تەڵاق دراویت و ئەم سێ منداڵەشت دروستکردووە. زۆر ڕاستگۆیانە پێی وتم مێردی یەکەمم زۆری دەخواردەوە و ئیشنەکەر بوو دووەمیشم بەنگکێش بوو و لەگەڵیدا هەڵمنەدەکرد، ئەوجا لە وڵاتی ئێمەشدا تەڵاق وەرگرتن ئاسانە و سێکس کردنیش هەر ئاسانە، ئیتر بۆچی خۆم بە بەڵایەکەوە ببەستمەوە. ئەم سەراحەتەی تێمیم بەلاوە جوان بوو و بە سوعبەتەوە پێموت بەتەما نەبیت

ببمە مێردی سێهەمت، من ماڵ و منداڵی خۆم هەیە و ڕێزیان دەگرم. لێرەدا وەك هەر ژنێکی لای خۆمان سوور هەڵگەڕا و دەستێکی کێشا بە پشتمدا و بە پێکەنینەوە وتی ئۆی محەمەد!

هەر لەم بازاڕەدا کیژۆڵەیەکی سپیپێستی سەلار و ناسك کە ناوی ئەڵیسۆن هەی Alison Hay بوو، دۆستایەتی دەکردم و هەرچەندە لە بەشی وردەواڵە Accessory کاری دەکرد بەڵام ڕۆژانە دەهات بۆ لام. ئەڵیسۆن کەم ئەندام بوو و هەرچەندە گەنج و منداڵ بوو بەڵام پشتی کەمێك چەمابۆوە و کووڕ بوو. ئەم کچە زۆر تێکەڵی کچانی تر نەدەبوو بەڵکو دڵی بە من دەکرایەوە و منیش زۆر ڕێزم لێدەگرت و وەك کەسێکی تەندروست و ساغ مامەڵەم لە گەڵ دەکرد و ئەویش زۆر باش هەستی دەکرد دڵی ڕادەگرم و نەمدەویست چەشنی ژنە کامڵ و هاوکارەکانی ترم پرسیاری ژیانی تایبەتی لێبکەم. پێموایە ئەڵیسۆنیش وەك چەندین منداڵ و گەنجی ئەو وڵاتە بێباوك بووبێت و لە نەستیدا وێنەی باوکێکی لە مندا دۆزیبێتەوە.

من لەم کارە سەرەکییەمدا مانگی هەزار و سەد دۆلارم دەستدەکەوت و هەفتانە چەکەکەم سپاردەی بەنك دەکرد. لێرەدا ڕەنگە خوێنەر بڵێ نامەخوا پارەیەکی مۆڵی پاشەکەوت کردووە. ئەوی ڕاست بێت ئەوە پارەیەکی مۆڵ بوو ئەگەر کرێ خانوو و خزمەتگوزاری ئەو کارەی پێنەکردمایە کە کردی. چونکە مانگانە دەبوو چەکێك بنووسم بە بڕی ٦٨٥ دۆلار بۆ کرێ شوقە و دەبوو لە سەرەتای مانگەوە تا پێنجی مانگ چەکی کرێکەم تەسلیم بکردایە دەنا بکەوتایەتە شەشی مانگ دەبوو ١٠٪ زیاتر بدەم و هیچ لاموجیمێکی تێدا نەبوو. هەروەها بە چەك بڕی ١٠٥ دۆلار کارەبا و ٦٠ دۆلار گاز و ١٠٠ دۆلار ئاو (بە هاوینان) و ١٥ دۆلار تەلەفزیۆن و ١٣٠ دۆلار تەلەفۆنی نێوان ویلایەتەکان. کەوابوو بڕە پارەکە کردی ١٠٩٥ دۆلار و لە ڕەنجی مانگێکی ئەو بازاڕەم تەنها پێنج دۆلارم بۆ دەمایەوە. واتە پارەی کرێکەم بە چەك لە بانك دادەنا و هەر بە چەکیش دەمدایەوە بە کرێ خانوو و خزمەتگوزاریدا، واتە لەم بەینەدا تەنها کاغەزم بە کاغەز دەگۆڕییەوە و گوایە ئیشەکەشم خراپ نیە و گەلێ ئەمەریکیش مونافەسەیان لەگەڵ دەکردم بۆ ئەو

ئیشه باشه. مایەوە ئەو ٣ – ٤ سەعاتەی کە لە مارشاڵ کارم دەکرد لەگەڵ ڕۆژانە ٣ – ٤ سەعاتێکی تری خێزانمدا کە هەفتانە بە هەردوکمان ٢٥٠ دۆلارێکمان بۆ دەمایەوە بۆ خواردن و جلوبەرگ و خەرج و مەسرەفی چوار منداڵ یان خێزانێکی شەش کەسی.

سەردانێك بۆ كەناڵی CNN و باسێك لە ڕاگەیاندنی ئاڕاستە

سـێنترالیزەکردنی ڕاگەیانـدن ڕەگێکـی قـووڵی هەیـە لـەم جـۆرە وڵاتانـەی خۆمانـدا و سەرچاوەکەشی لە سێنترالیزەکردنی دەسەڵات و سەپاندنی گوتارو بۆچوونی دەسـەڵاتەوەیە بە سەر"ڕەعییەتدا"، هەر لە ناوهێنان و پەسن و ستایشی خەلیفـە و سـوڵتانەوە بگـرە لـە نوێـژی جومعـەدا، تـا دەگاتـە گوزارشـت لـە بـیر و ئایـدیای تـاکحیزبی دەسـەڵاتدار و ئایـدیۆلۆجیای دۆگمـا و نەتەوەپەرسـتی شۆڤێنیسـت لـە چـەرخی نوێـدا. لـە هـەموو حاڵەتەکانیشدا خـەڵك و جەماوەر هـەر ڕەعییەتەکـەی جارانن و دەسـەڵات بیروبۆچوونی خـۆی بـە سـەریاندا دەسـەپێنێت و هـەردەم سەرچاوەکەشـی تـاکڕەوی و خودسـەری و ئەقڵییەتی (نەخێر) قوبووڵ نەکردن و سەرەنجام چەوساندنەوەی خەڵکە.

لێـرە، لـەم جۆرە وڵاتانـەی خۆمانـدا، ڕاگەیانـدنی ئاڕاسـتەکراو بـووە بـە میراتێـك و بـە فەرهـەنگێکی ئـەوتۆ کـە دەربـازبوون لـە جـوغز و بازنەکـەی جـۆرە نامۆییـەك بـەخۆوە دەبینێت. تەنانەت لە ناخ و نەستی ئەوانەشدا کە پرکێشی بەزاندنی سنووری ئەو بازنەیـە دەکـەن، یـان بانگەشـەی دیمـوکراتیزەکردنی کۆمـەڵگا و لیبرالیزەکردنـی ڕاوبۆچـوون و ڕاگەیانـدن دەکـەن. ئەوانـە تاکـە کـەس بـن، گـرووپ بـن، حیـزب بـن، هێنـدە لەگـەڵ ئـەو جاڕدان و کۆششەدان کە زیانی بۆ خۆیان نـەبێت، بـە پێچەوانەوە پێی دەمـارگرژ دەبـن و گـەر نـەبێ بـە "لۆمـە" لـە سنوورێکدا پەکیشی دەخـەن و هەنـدێ جـار لێیشی پەشـیمان دەبنەوە و دەگەڕێنەوە سەر نەریتی چەسپاوی ئاڕاستەکاری و کاریگـەریی گـورز و کوتـەکی ئەو ڕاگەیاندنە بە لۆجێکی"لە بەهەشتەوە هاتنی ئەو کوتەکە".

ئەڵبەتە کاری دەربازبوون لە میراتێکی وا قورس ئاسان نیـە و کـاری ڕۆژ و دوو ڕۆژیـش نیە، بەڵکو پرۆسەیەکی ئاڵۆز و درێژخایەن دەبێت و قۆرت و نووچدانی زۆریشی دێتـەڕێ. بێگومـان ئـازادیی ڕاگەیانـدن بەسـتراوە بـە گـەڵی بـوار و چـەمکی تـەواوکردووی یـەکترەوە. لاموایـە هـەرگیز ئـەو ئازادییـە مەبەسـتی خـۆی ناپێکێـت، ئەگـەر ڕەچـاوی مـافی مـرۆڤ بەگشتی و مـافی تاکەکەس لـە کۆمەڵدا نـەکات و سـەرجەم ئەوانـە نەبەسـتێ بـە چـەمکی ئاسایشـی نیشـتمانی و پاشـخانی مێـژوویی، کۆمەڵایـەتی، ئـابووری، دەروونـی..تـاد وڵاتو کۆمـەڵگاوە، کـە مامەڵـەکردن لەگـەڵ هـەر یـەك لەمانـە کۆمـەڵێك مشـتومڕ و بێنەوبـەرە دێنێتە پێشەوە.

ڕاسته کۆمەڵگای ڕۆژئاوایی دەمێکە ئەو سەربەستییە پیادە دەکات و ئێستا بووە بە فەرهەنگێك، لادان و لێترازانی کارێکی نەشازە و ئێمەش دەخوازین و خواستێکی زۆر ڕەواشە لایەنی درەوشاوەی ئەزموونی ئەوان پیادە بکەین و بگرە گەشەیشی پێبدەین، بەڵام عەرەب واتەنی"العين بصيرة و اليد قصيرة" و وا بە زوویی ناتوانین دەردەستی بکەین و دەبێ لەگەڵ پرۆسەکەدا بە شێنەیی بڕۆین و کۆڵیشی لێنەدەین و ئەو ڕاستییەش بیرنەکەین کە ڕێگای هەزار میل بە هەنگاوێك دەست پێدەکات، ئەگەرچی گەلێ هەنگاویش نراوە.

پیاو دەخوازێت لە ڕاگەیاندندا دەنگ و ڕەنگی جۆراوجۆر زۆر بێت، بەڵام بەخوا قەت "ئەم حەشری نێرەکەرەی" ئیعلامی ئێستای عێراق دەنگ و ڕەنگ نییە و زۆر سەیر ئاشی چەواشەکاری و درۆ و دەلەسە لە گەڕدایە و مرۆڤ هەندێ جار لە ڕووی تەوسەوە هەر زەبروزەنگەکەی سەدامیان پێ قابیل دەبینێ، هەرچەندە ئەمەش هەر فەهەنگەکەی بەعسە و دیاردەی هەڵپەرستی هەروا زوو ڕیشەکێش ناکرێت.

ئێمە کە بەرەو ڕاگەیاندنی ئازاد دەچین نابێت بەهیچ کلۆجێ ئەو ڕاستیە فەرامۆش بکەین کە دەبێت کادری ڕۆشنبیر و شارەزا و خوێندەوار پێبگەیەنین. تۆ بڕوانە ئەو هەموو خەوش و هەڵەیەی لە ڕۆژنامەکانماندا بەرچاودەکەون، تۆ بڕوانە ئەو هەموو سەقەتییەی لە زمانی کوردیدا دەکرێت، هەر لە تایپێستێکی کۆمپیوتەرەوە بگرە تا ئەو بەناو شارەزایەی گەلێ سەقەتی و خەوشی بە سەردا تێدەپەڕێت، تا ئەو فەریکە کیژۆڵەیەی لە ڕادیۆیەکی ناوخۆی ئەم شارەدا بە هەزار حاڵ و بە حینجە ناوی گوند یان شاخێکی وڵاتەکەی خۆی پێدەخوێنرێتەوە. من پێمخۆشە ڕۆژنامە و گۆڤار و ڕادیۆ و تریبیۆنەکان زۆربن، بەڵام کە بۆر بوون کارەسات ڕوودەدات و هیچ پەیامێك ناگەیەنن و"میزاجی کوردەواریشمان" تێکدەدەن. ئاخر خۆ وەنەبێت گلۆبالیزم هەر چەپکە گوڵی"معلوماتی"مان بۆ بێنێت، چونکە گەر ئاگامان لەخۆ نەبێت گەلێ دەردی دیکەشی لەگەڵدایە. گلۆبالیزم فرەجار سڕکردن و چەواشەکاری و چاوبەستیکردنی ڕۆشنبیریشی لەگەڵدایە تا ڕادەی نەخوێندەوارکردنی خەڵك. گلۆبالیزم لای ئێمە تەنها لە ئامێری سەتەلایت و کەم تا کورتێکیش ئینتەرنێتدا خۆی کردووە بە ناوماندا، کەچی ڕێژەیەکی زۆری خەڵکی لە خوێندنەوە دابڕیوە و مێشکی سەدان لاویشی بە سایتە سێکسییەکان گوشیوە.

له ساڵی ٢٠٠٠دا كه زنجیرەیەك بوومەلەرزەی، خۆشبەختانە سووك، دای لە سلێمانی، فەندەمێنتالیستەكان دەیانوت: چۆن خوا غەزەب لەم شارە ناگرێت كە ئەوەندە ژنی سەر ڕووت و قۆڵ ڕووتی تێدایە. لێرەدا ڕەنگە گەلێكمان لە دیاردەی نارێكی بەكارهێنانی گلۆبالیزمدا دەق لەگەڵ بۆچوونی ئەو فەندەمێنتالیستانەدا یەكبگرنەوە كە چەند بە سەلبی كاری كردووەتە سەر ڕووكەشكردن و نەخوێندەواركردنی توێژێكی بەرچاوی لاوان، كەوا ئومێدی دواڕۆژی گەشی ولاتمانیان لێدەكەین. من دەخوازم تا سەر ئێسقان سوود لەم تەكنۆلۆجیا ناوازەیەی ئەمەریكا و ڕۆژئاوا ببینین، بەڵام لە هەمان كاتیشدا بە وریاییەوە، چونكە ئێمە خاوەنی گەلێ نەریتی باشین و پیاو تا دوور نەكەوێتەوە و غوربەتی دوورەوڵاتیی تووش نەبێت نازانێت كۆمەڵگاكەی خۆی، سەرەڕای چەندین ناتەواوی و كەموكووڕیش، چەند بەهای بەرزی تێدایە. خەڵك لای ئێمە زۆرباشن، وەلێ ئەوەی كە دیاردە و ڕەفتاری ناشیرین دەخوڵقێنێ هەمیشە دەسەڵاتی ملهوڕ و دوور لە خەڵك و بەهای باشی خەڵكە. هەمیشە لای ئێمە دەسەڵات، بازنەیەك هەڵپەرست و كاسەلێسی بە دەوری خۆیدا دروستكردووە و هیچ كاتێكیش دەستوور و یاسایەك نەبووە بەو بازنەیە بڵێ لەل، چونكە یاسا هەردەم، وەك سەدام حوسێن دەیوت، لاستیك بووە و بە كەیفی دەسەڵات ڕاكێشراوە یان كورتكراوەتەوە.

كەواتە لە ژێر ڕكێفی ئەم جۆرە دەسەڵاتەدا هیچ كاتێك دەسەڵاتی چوارەمێك دروست نەبووە پێگەی تاكڕەوی و ستەم بلەقێنێ. هەموو كاتێكیش میدیا و ڕاگەیاندنی ئاڕاستەكراو لە بەرژەوەندیی دەسەڵاتی چەوسێنەر و دوور لە خەڵكدا كاری كردووە. ئا لێرەوەیە كە خەڵك دەخوازێت لە سەنتراڵیزەی دەسەڵات و پەلوپۆكانی ڕزگاری بێت بە میدیاشەوە. مەركەز ئەوەندە دزێوە لای خەڵك تەنانەت ڕاستیش بڵێ، كە قەت نەیگوتووە، هەر بە درۆ لە قەڵەم دەدرێت. لەبەر ئەوە بە شێنەیی كاركردن بۆ چەسپاندنی نەریتێكی نوێ ئەركی پیرۆزی خەڵك و ڕۆشنبیری ئاسۆ فراوانە. چیتر كەس بایەخ بە ڕۆژنامە و ڕادیۆ و تەلەفزیۆنی ناوەندی دەسەڵات نادات، مەگەر ئەو دەسەڵاتە بەڕاستی هەڵقوڵاوی ڕای خەڵك بێت و بتوانێت بە هۆی دەزگا جۆراوجۆرەكانی ڕادەربڕینەوە چەوتییەكانی ڕاست بكاتەوە و ئەگەر نا بیهێنێتە لەرزە و ملی پێ كەچ بكات.

لە ساڵی ١٩٩٦ بە دواوە ماوەی دوو ساڵێكم لە ویلایەتە یەكگرتووەكانی ئەمەریكا بەسەربرد و لەو ماوەیەدا بە چاوی"مشتەری" دەمڕوانییە هەموو دیاردەكانی كە بە من

نامۆ بوون. ئەوەی زۆر سەرنجی ڕاکێشام ڕۆژنامە و میدیا بوو. منێکی ڕاهاتوو بەوەی ڕۆژنامەکانی ولاتی خۆم هی حکومەت یان هی حیزب بن و هەواڵی کار و کردەوەکانی سەرۆکی حیزب و حکومەت بە مانشێتی گەورە و لە لاپەڕە یەکەمدا بلاوببنەوە و گەلێ جار بە وێنەی گەورەشیانەوە. لەوێ ئەمەم نەبینی، بەڵکو هەر ڕۆژنامەکە خۆیشی سەرلەبەر هی حیزب و دەوڵەت نەبوو. من لە ولاتی ڕۆژنامەی هەشت لاپەڕە یان ئەوپەڕەکەی دوانزە لاپەڕەوە چوومە ولاتێك هیچ ڕۆژنامەیەکی لە هەشتا لاپەڕە کەمتر نەبوو. تەنانەت نیویورك تایمز New York Times ٢٥٠ لاپەڕە بوو، لە جیاتی پیاهەڵدان بە شان و باڵی سەرۆکی ولاتدا، باس هەر باسی داشۆرینی کلینتۆن و مۆنیکای دۆستی بوو. قسەی وایان پێدەگوت، نەك سەرۆکی حیزب و حکومەت لای ئێمە، بەڵکو بۆرە پیاوێکیش قوبووڵی نەدەکرد!

ئەو ماوەیە من لە گەورەشاری ئەتلەنتا بووم و بنکەی سەرەکیی تەلەفزیۆنی بەناوبانگی CNN لەو شارە بوو. بیناکەی لە ناوجەرگەی شاردا بوو کە لەوێ down townی پێدەڵێن و بۆ خۆی شوێنێکی گەشتوگوزاریی خۆش بوو و پێکهاتبوو لە هەشت نۆ نهۆمێك و هەموو کەس ئازاد بوو پیاسەی تێدا بکات و لە پشتی دیواری شووشەبەندی ئەستوورەوە کارمەندەکانی ببینێ کە لەبەردەمی کۆمپیوتەرەکانیاندا سەرقاڵی کاری خۆیان بوون. قاتی خوارەوەی ساختمانەکە چەند کافیتریا و چێشتخانەیەکی تێدابوو، لە ناوەڕاستیشدا دەیان کامێرا و پرۆجێکتۆر چەسپ کرابوون و هەفتەی جارێك دەکرا خەڵکێك کۆببنەوە و لە سەر بابەتێك گفتوگۆ بکەن و لەو کەناڵەوە ڕاستەوخۆ پەخش دەکرا. شیاوی وتنە ئەم تەلەفزیۆنە ئەهلییە و ساڵی ١٩٨٠ تێد تێرنەر Ted Turner لە شاری ئەتلەنتا دایمەزراند و بە سیستەمی کێبڵ لە ناو ئەمەریکادا پەخش دەکات و ناوی تەواوی بە ئینگلیزییەکەی Cable Network News.

ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام ئەوە بوو CNN یەك جۆر هەواڵی بۆ سەرانسەری دنیا پەخش نەدەکرد، بەڵکو بۆ ئەوروپا جۆرێك و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئاسیای ڕۆژهەلات و ئەمەریکای لاتین و ویلایەتە یەکگرتووەکان هەر زۆنە و شێوازێکی جیای هەبوو و بە پێی ویست و چەژ و میزاجی خەڵك بوو. ئەو بەرنامانەی CNN کە من لە ولاتی خۆمان و ئاسیای ڕۆژهەلات لە دوورگەی گوام و ناو ئەمەریکا خۆی و پاشانیش لە ئەوروپا بینیم، گەلێ جیاوازییان هەبوو لە گرنگیدان بە شێواز و داڕشتنی هەواڵەکاندا. بۆ لای خۆمان کە هەموومان کوشتەی ورد و درشتی هەواڵی سیاسین ئەوەمان بە زیادەوە بۆ پەخش دەکرا.

پێدەچوو میزاجی خـەڵك ئـەوەی بخوازێت و بـۆ زانیـاریش CNN کـەناڵێکی سەربەسـتی ناحکومی بوو، خۆ ناشزانرێ ئەو داوانەی دەیبەستنەوە بـە سیاسـەتی ئەمریکییـەوە چۆن چۆنین؟ هەر لە ئەتڵەنتا بنکەی تەلەفزیۆنێکی دیکە هەبوو ناوی FOX بوو، بە نۆرە ژن و پیاوێك گەلێ لە بەرنامەکانیان پێشکەش دەکرد و هێنـد لای خـەڵك ئاشـنابوون لـە جیـاتی نووسینی ناوی وێستگەی تەلەفزیۆنەکە لەسـەر بیناکە، دوو وێنـەی زۆر گـەورەی ئـەوانیان لە سەر چەسپ کردبوو و ئەو دوانە بووبوون بە مۆرك و درۆشمی ئەو تەلەفزیۆنە.

لەو شارەدا چەندین وێستگەی نـاوخۆی ڕادیـۆ هـەبوون بـە شـەپۆلی AM و FM کاریـان دەکرد، جارجار گوێم لێدەگرتن و بەرنامەی خۆش خۆشیان بلاودەکردەوە، بـەلام هیچیان "گۆرانیی داواکراویان" پەخش نەدەکرد! ڕادیۆیەکی تایبەت هەبوو بە هاتوچۆی ناوشار و زۆر کەس کە لە ئۆتۆمبیلدا دەبوون، لە نێو شـەقامە پانوپۆڕەکانی ئەتڵـەنتادا هـەنگاو بـە هـەنگاو هـەواڵ و بـارودۆخی جادەکانیـان دەبیسـت. شـەقامی ژمـارە ئەوەنـدە قەرەباڵغـە و خۆتـانی لێمـەدەن، لـە فلان شـەقام ڕووداوێکی ئۆتۆمبیـل بـەرپابووە و لـە فلان جـادەوە باشـترە. شـەقامی ژمـارە ئەوەنـدەی فرۆکەخانـەی هارتسـفیلد ئۆتـۆمبیلی زۆری پێوەیـە لەویترپانـەوە بـڕۆ، ئەگـەر کەسـێکت لەگەڵدایـە کـاتی سـەفەرکردن و هەڵسانی فرۆکەکـەی نزیکە.. تاد.

لەوێ ڕادیۆی AM و FM لە نرخی تۆڵەکەدایە، بەڵام ڕادیۆی شەپۆلی کورت Short Wave زۆر گرانــە و دەتــوانم بڵــێم مەســرەفی ســوڵحێکی عەشــایەریی ڕووداوێکــی هاتوچۆی لای خۆمـانی گەرەکە. منێکـی خـەڵکی"ڕۆژهـەڵاتی ناوەڕاسـت" و لـە وڵاتـی خـۆم بـەوە ڕاهـاتوو کـە شـەوانە تـا هەواڵـەکانی لەنـدەن و مـۆنتی کـارلۆ و دەنگـی ئەمەریکا وەرنەگرم ناخـەوم، کـێچ کەوتـە کـەوڵم بـۆ ڕادیۆیـەکی شـۆرت وەیـف. کـاری ڕاست بێت بیلێ کایم کە دۆستێکی ئەمەریکیی تەمەن حەفتا ساڵ و ڕۆشنبیر بوو، بۆی پەیدا کردم. کەچی هەرچیم دەکرد ئەو سێ ئێزگەیـەی لـە سـەرەوە باسـم کـردن بـۆم وەرنــەدەگیران و بــە هــەزارحاڵ نووزەیــەکی دەنگــی ئەمــەریکام وەردەگــرت، کــە لــە واشــنتۆنەوە بەرنامــەکانی پــەخش دەکــرد و واشــنتۆنیش تــەنها هەشــت ســەعاتی ئۆتۆمبیـل لـە ئەتڵـەنتاوە دوور بـوو! بـۆم دەرکـەوت هـەموو ئـەو ئێزگانـە پەرۆشـی ئاڕاستەکردنی هەواڵەکانیانن بـۆ "خۆرهـەڵاتی ناوەڕاسـت"ە حەیاتەکە و ئـەورووپای ڕۆژهەڵات و ڕووسیا، کەسیش لە ئەمەریکادا تاقەتی نەبوو گوێیان بۆ ڕادێرێ.

لەویٚ لە بواری ڕاگەیاندندا، شتێکم نەبینی لە لایەن حکومەتی ویلایەت یان حکومەتی فیدراڵییەوە ئاڕاستەی خەڵك بکرێت. بڕواتان بێت زیادەڕۆیی ناکەم کە بڵێم خەڵك هەر حکومەتی نەدەناسی مەگەر لە تازەکردنەوەی مۆڵەتی شۆفێرییەکەیدا یان بۆ کارێك ڕێی بکەوتایەتە پۆلیس یان سیتی هۆڵ City Hall کە خانە یان بە ئیستیلاحی خۆمان سەرای حکومەت بوو و لە هەموو شارێکدا لە سەر یەك شێوازی بیناسازیی، کە ڕەچاوی نەریت و کولتوورێکی کۆنی دەکرد، دروستکرابوو. ئەو ڕێتێکەوتنەش دەگمەن بوو و کەس تەنانەت پارێزگار یان بەرپرسی حکومەتی شارەکەی خۆیشی نەدەناسی و ڕەنگە بڵێم کەس ئیشی بە حکومەت نەبوو. هەموو ژیانیش زۆر بە ڕێکوپێکی دەڕۆیشت و خەڵکیش بەوپەڕی هۆشیارییەوە گوێڕایەڵ و ملکەچی قانوون بوون.

هیوادارم دواتر بتوانم بگەڕێمەوە سەر هەر بوارێکی ژیان و بە پێی ئەزموون و تێگەیشتنی خۆم باسێکیان لێوە بکەم.

کریسمەس و بەزمی کریسمەس لە ئەمەریکادا

لە دنیای مەسیحییەتدا جەژنی لەدایکبوونی عیسا بۆنەیەکی ئاینی و کۆمەڵایەتیی گەورەیە و سەرجەمی خەڵك ئاهەنگی گەورەی بۆ دەگێڕن و نەریت و ڕێوڕەسمی تایبەتیی خۆی هەیە.

لە ئەمەریکاش، خەڵکەکە لە مانگی نۆ و دەی هەموو ساڵێکەوە خۆیان بۆ ئەم ڕۆژە ئامادە دەکەن و ماڵی بۆ دەڕازێننەوە و کەلوپەلی ناوماڵ دەگۆڕن. بازاڕەکانیش هەر لەوکاتەوە شمەك و کەلوپەلی پەیوەندیدار بە کریسمەسەوە دەخەنەڕوو و بە هەزار و یەك ڕەنگی دەڕازێننەوە و ساڵە و ساڵ خۆیان بۆ ئەو بۆنەیە ئامادە دەکەن و هێندەی خەڵك لەو یەك دوو مانگەی پێش کریسمەسدا دیاری و شمەکیان دەکڕی لە ماوەی مانگەکانی تری ساڵدا ئەوەندەیان نەدەکڕی و بەڕادەیەك وای بۆ دەچوویت کە بە درێژایی ساڵ ڕەنجیان بۆ ئەو ڕۆژە دەدا و لەو ماوەیەدا هەلپەیەکی زۆری شت کڕینیان دەکرد و خۆیان بەجارێ دەخستە سەر ساجی عەلی. کۆمەڵگەی ئەمەریکی خۆی لەخۆیدا کۆمەڵگەیەکی ئیستیهلاکییە و بە درێژایی هەفتەیەك کار دەکەن و لە کۆتایی هەفتەکەدا هەرچیەکیان دەست دەکەوێت دەیدەنە جل و خواردن و ئاو بێنە و دەست بشۆ، یان بە درێژایی کارکردنی ساڵێك پارەیەك پێکەوە دەنێن و ساڵانە بۆیان هەیە ١٥ – ٢٠ ڕۆژ مۆڵەت وەربگرن و لەو ماوەیەدا سەرپاکی لە گەشت و گەڕاندا بۆ ویلایەتەکانی تر، کەنەدا و مەکسیك یان گەشتێکی دەریایی خەرج دەکەن و دێنەوە سەر سفر و دیسان لە نووکەوە تێهەڵدەچنەوە. ڕەنگە ئەم خووە لەوەوە سەرچاوەی گرتبێت کە هەموو کەس کاری دەست دەکەوێت و کەس بێ ئیش نیە و ئیتر پێویست ناکات ماڵی سپی بۆ ڕۆژی ڕەش هەڵبگرێت، وەك لای خۆمان باوە و گەلێ جاریش دەبێتە هۆی دروستکردنی خەڵکی پیسکە و دەستنوقاو و دەردی "ڕۆژی ڕەش" تا کۆتایی ژیانی سواری سەری دەبێت.

وەك ئاماژەم بۆکرد هەرچی کۆگا و بازاڕ هەبوو چەند مانگێك پێش کریسمەس، کە دەکاتە ٢٥ ی دیسەمبەر و سەری ساڵی نوێی زاینی کە دەکاتە ١/١، خۆیان ئامادە دەکەنو هەرچییەك خەڵکەکە لەو بۆنەیەدا پێویستیانە دابینی دەکەن و لە مانگی ١١ و١٢دا دار و دیواری ئەو بازاڕانە دەڕازێننەوە و دەبێتە وێنەی بابانۆئێل، کە لەوێ پێی دەڵێن سانتا کلۆس.

لە نێو کەرەستە و پێداویستییە هەرە باوەکانی ئەو بۆنەیەدا داری کریسمەسە، کە دارسنەوبەرێکی پلاستیکییە بە قەد و گەڵا دەرزیلەییە سەوزەکەیەوە و دەیان گڵۆپ و میزڵدان و باقوبریقەوە. دەبوو هەموو ماڵێکی مەسیحی ئەو دارە بکڕێت و بۆ شەوی ١٢/٢٥ لە ماڵەکەیدا بیڕازێنێتەوە و بەرزیی دارەکەش بە قەدەر باڵای کەسێکی ئاسایی دەبوو. پاشان هەموو ئەندامانی خێزان دیاریی بۆ یەکتر دەکڕن، پیاو بۆ ژن و ژن بۆ پیاو و هەردوکیشیان بۆ منداڵەکانیان و دۆست و دەزگیران و کچە هاوڕێ و کوڕە هاوڕێ بۆ یەکتر. بە تایبەتی دیاریی منداڵان دەخرێتە بن داری کریسمەس و دەستیان لێنادرێ تا شەوی ١٢/٢٥ و بەیانی زوو کە منداڵ لەخەو هەڵدەستن وایان بەگوێدا دەدرێ کە ئەو دیارییانە هی سانتاکلۆسن و شەو لە کاتی خەوتنی ئەواندا هێناویێتی.

لە سەرەتای مانگی دوانزەدا بازاڕەکان هێند قەرەباڵغ دەبن هەر مەپرسە و دەبێتە ڕۆژی حەشر و کارمەندانی بازاڕەکان فریای شت فرۆشتن ناکەون و تەواوی خەڵکەکە بۆخۆی و منداڵو هاوسەر و هاوڕێی جوانترین دیاری و پۆشاك دەکڕن. داری کریسمەس بە هەزار و یەك جۆری دەفرۆشرێت، بە مەدالیا، بە قاپ و قاجاخ، بە کووپ و پەرداخ، بە پەیکەر.. کوڕە نازانم بەچی. هەروا خەڵکە و پەلامار دەدات. بێجگە لەوە دەیان و سەدان جۆر کارتی جەژنە پیرۆزە بە سەدان ڕەنگ و دیکۆر و نەخشەوە دەکەونە بازاڕەوە و خێزان و دۆست و ناسیاو لە ناوخۆیاندا دەیگۆڕنەوە و بۆ یەکتری دەنێرن.

دەزگاکانی پۆستەی ئەهلی و حکومی ئەو ماوەیە لەوپەڕی چالاکیدان و ڕۆژانە بە تەن نامە و کارتی جەژنە پیرۆزە دەگوێزنەوە. کۆمپانیاکانی ڕیکلام بە هەزار و یەك جۆر جەژنانە بۆ خەڵك دەنێرن و پرۆپاگەندەش بۆ کاڵای جۆراوجۆریان دەکەن. قوتابخانەکان و چێشتخانەکان و شەقامەکان و هەموو شوێنێکی تری ئەو وڵاتە دەڕازێننەوە و ئاهەنگ و خۆشی بۆ منداڵانی قوتابخانە سازدەکرێت و سانتاکلۆس دیاریی خۆی دەبەخشێتەوە. لەو ڕۆژانەدا ئەوەی بیناسیت و نەیناسیت پیرۆزبایی سەری ساڵ و کریسمەسی لێدەکەیت Happy New Year and Merry Christmas و کەنیسەکان لەوپەڕی خۆسازدان و ئامادەباشیدان بۆ نوێژ و پاڕانەوەی ئەو بۆنەیە. کەسانی سەر بە کەنیسە جۆراوجۆرەکان لەو بۆنەیەدا کۆمەك بەخشینیان زیاد دەکەن بۆ کەنیسەکانیان بۆ یارمەتیدان و دەسگرۆیی کردنی لێقەوماوانی وڵاتەکە و شوێنانی تری جیهان و چەندین ڕێکخراوی مرۆڤدۆستانەی مەسیحی ئەو کارە دەکەن.

ئەوی کە زۆر سەرنج ڕادەکێشێت ئەو هەموو بازاڕە زۆر و پانو پۆڕانەی ئەو وڵاتەیە کە بە چەندین شێوە پێشبڕکێ لەگەڵ یەکتریدا دەکەن بۆ دابینکردنی کاڵای هەمەجۆری ئەو جەژنە بۆ مەعمیل و کڕیارەکانیان و زۆریان لامەبەستە دڵی مەعمیل بەلای خۆیاندا ڕابکێشن چ لەڕووی چاکی و جوانیی کاڵاوە و چ لەڕووی داشکاندنی نرخەوە و ئاسانکاریی بۆ خواست و داواکاریی کڕیارەکانیان.

من لەو ماوەیەدا لە دوو بازاڕی جلوبەرگ کارم دەکرد و بە چاوی خۆم ئاسانکاریی وام دەبینی کە هەندێکیان بە عورف و پێوەری بازاڕی لای خۆمان لە ئەقڵ بەدەرە. من خەڵکم بینیوە چەندین جۆر جلوبەرگی لەو بازاڕە کڕیوە کە خۆم وەك کاشێر کارم تێدا کردووە، بە ماوەیەکی باش لە پێش کریسمەسدا و پاشان بە مانگیش دوای ئەو جەژنە گەلێك لەو جلوبەرگانەی گەڕاندووەتەوە بۆ بازاڕەکە گوایە بەدڵی نین و ئەوانیش بە کۆڵێ سوپاسەوە لێیان وەرگرتووەتەوە و پارەکەشیان بۆ گێڕاوەتەوە و تا بەردەرگاش لە گەڵی چوون و بۆ خواحافیزیی. باشە ئیتر ئەو کڕیارە چۆن بەردەوام ڕوو ناکاتە ئەو بازاڕە، بەمەرجێ کارمەندان باش باشیش زانیویانە کە وا کڕیارەکە ئەو ماوەی مانگ و بگرە زیاترەش ئەو جلانەی چەند جارێك لەبەرکردووە و لە ڕێز و خێراتن بەولاوە هیچیان پێ نەوتووە. لە سیستەمی سەرمایەداریدا بازاڕی ئازاد بەو جۆرە، لەڕووی چاکترکردنی کاڵاو دابەزاندنی نرخ و ڕاگرتنی دڵی کڕیارەوە پێشبڕکێ لەگەڵ یەکتر دەکەن، کەچی لە بازاڕی بەناو ئازادی لای خۆماندا بازرگانی مفتخۆر و لەپڕێکدا هەڵتۆقیو دەگەڕێن کام کاڵا خراپ و هەرزانبایییە لە بازاڕەکانی وڵاتانی کۆدەکەنەوە و بەو نرخەی کە هیچ یاسا و ڕێسایەکی ئابووری نایگرێتەخۆ بە سەر خەڵکیدا ساغدەکەونەوە و چ منەت و باکیشیان بە کەس نیە و دە بە قەد ئەو گومرگ و بەرتیل و شیرینییەی دەیداتە کارڕانان ئەو قازانجی مۆڵ دەخاتە گیرفانی و کاڵاکەشی بایی پوولێکی قەڵبە.

بۆ جەژنی کریسمەس دەیان ئاسانکاریت لە جۆری کاڵا و داشکاندنی نرخدا بۆ دەکرێت و بەتایبەتی لە جل و دیاری و یاری و لەیستۆکی منداڵاندا کەچی بازاڕی شێواو و بێبنەمای ئابووریی لای خۆمان ئەوەندە لە جەژنە ئاینیەکاندا ساختە و گرانفرۆشی دەکەن لە هیچ کاتێکی تردا ئەوەندە ناکەن.

لەو بازاڕانەدا ئێستا کار ئاسانیی ئینتەرنێتیشی هاتووەتە سەر، تۆ دەتوانی هەر نەچیت بۆ بازاڕەکە و تەواوی ئەو کاڵایانەی پێویستت پێیەتی لە ڕێگەی ئینتەرنێتەوە داوایان

بکەیت و بەو خاسییەت و نرخەی کە پێشتر بۆت دەخرێتـە ڕوو پارەکـەیان بـۆ بنێریـت و ئەوانیش بە جوانی بۆت دەپێچنەوە و بۆت پۆست دەکەن.

من لە زنجیرە نووسینەکانی پێشترمدا باسی ئەوەم کردووە کە چۆن ماڵە مەسیحییەکانی سەر بە کەنیسـەی سـانت دێڤیـدی شـاری ڕۆزوێڵـی نزیـك ئەتڵـەنتا میوانـدارییان کـردین و هاوکارییـەکی باشـیان کـردین و مـن جگـە لـە مرۆڤدۆسـتی هـیچ مەبەسـتێکی تـرم تێـدا بەدینەکرد و لە مرۆڤپەروەریی زیاتر چ کارێکیان بە منێکی ئـاوارەی مـاڵوێران هـەبوو، کـە بـە ڕەشـەخێزانێکی ڕەهەنـدەی وڵاتەکـەی ئـەوان بووبـووم و تەنانـەت نـاوی وڵاتەکـەی منیشیان نەدەزانی و لای ئەوان کوردستان و هندستان و هـەموو سـتانەکانی تـر هـەر یـەك شتی دەگەیاند کە نەدەیانزانی چیە و نەشیاندەزانی لە کـام قـوژبنی گـۆی زەویدایـە. بـەڵێ ئەوانە و بەتایبەتی دوو خانمی جوان و مرۆڤپەروەریان کـە ناویـان میشـێڵ وۆرد و شـێڵبی کـرێن بـوو لـە کریسمەسـی ساڵی ١٩٩٨ دا و پـاش ئـەوەی کـە زیـاد لـە نـۆ مـانگ بـوو لـەوێ بووین و قۆنـاخی میـوانی و نەشـارەزاییمان تێپەڕانـدبوو و بـۆ خۆمـان ئیشـمان دەکـرد، ئـا ئەوانە بە بارسـتایی منداڵـەکانم دیارییـان بـۆ هێنـان و سـەرباری ئـەوەش لـە نـاخی دڵـەوە هاوخەممان بوون لە غوربەتی تاڵی دوور لە زێد و نیشـتمانی خۆمانـدا. مـن ئێسـتا هـەواڵی ئـــەو دۆســـتانە نـــازانم بـــەڵام لـــە یادەوەریمـــدا و لـــە قـــووڵایی ناخمـــەوە وەك فریشـــتە تێیاندەڕوانم و یادیان دەکەمەوە.

جەژنی قەل و .. جەژنی کوولەکە زەرد

ڕەنگە ئەم ناونیشانەتان بەلاوە کەمێك سەیر بێت و من بۆ خۆیشم ئەو دەمەی لەوێ بووم ئەم جەژنە زۆر سەرنجی ڕاکێشام و لەوەش سەیرتر جەژنێکی ئاینیی تر هەبوو بە ناوی هەڵەوینەوە Halloween و ڕێوڕەسمی بەرێوەچوونی بۆ منداڵان لە هی شەوی بەراتی لای خۆمان و بە تایبەتی شاری سلێمانی دەچوو و لەمەیاندا کوولەکە زەرد ڕۆڵێکی سەیر و سەمەرە دەبینێ. ئەم دوو جەژنە لەو وڵاتە دەکەوتنە مانگی تشرینی دووەم ـ نۆڤەمبەری هەموو ساڵێکەوە. جەژنی هەڵەوین لە کولتووری دنیای مەسیحییەتدا پێیدەوترێ ئێوارە جەژنی هەموو پەرساکان، کە بە عەرەبی دەکاتە "عشية عيد جميع القديسين"و ڕێك دەکەوێتە ئێوارەی ٣١ ی ئۆکتۆبەرلە سەر ١ ی نۆڤەمبەر. ئەم جەژنە بەتەواوەتی لە ئاینی مەسیحیدا لە چییەوە سەرچاوەی گرتووە ئەوەیان نازانم، بەلام لە خاسییەت و ڕواڵەتیدا پێدەچوو زیاتر بۆ دڵخۆشکردنی منداڵان بێتو کوولەکە زەرد تێیدا ڕۆڵێکی کاریکاتێرانەی سەیر دەبینێ و نازانم ئەمەشیان لە پای چیە.

جارێ با کەمێ بێمە لای ئەم کوولەکەیەوە و بە پێی توانا بەخوێنەری بناسێنم. لە وڵاتی ئێمەدا چەند جۆرێك کوولەکە هەیە کە باوترینیان کوولەکە ئاساییە بچکۆلەکەیە و ڕۆژانە لە بازاڕدا دەبینرێ و لە هەندێ شوێن پێی دەوترێ کوولەکە سەقزی و ڕەنگی سەوزباوە و بۆ شلە و یاپراخ و شێخ مەحشی بەکاریدێنن و لێرە کە وتت کوولەکە هەر ئەوە بەخەیاڵدا دێت و بە ئینگلیزییەکەشی زووچینی zuchiny پێدەوترێ و لەوێش وەك باو هەر ئەو کوولەکەیەیە و ئەو ناوکە کوولەکەیەش کە سپییە و ئاشنایە بە هەموومان تۆوی ئەم کوولەکەیەیانە. هەر لای خۆمان دوو جۆری تر کوولەکە هەن و قەبارەیان کەمێك گەورەیە یەکەمیان کولەکە سواڵی پێدەڵێن و بە ناسکی زۆر خۆشە بۆ چێشتە شلە بەلام زۆر باو نیە و بە کەمی لە بازاڕدا دەفرۆشرێ. جۆرەکەی تر کە مەبەستمانە کوولەکە زەردە و قەبارەیەکی گەورەی هەیە و تامێکی شیرین و ڕەنگێکی زەردی سوورباو. لای خۆمان زۆر بەکەمی دەیرووێنن و تەنها پایزێکی درەنگ و سەرەتای زستان لە بازاڕدا دەبینرێت و وا باوە تەنها ماڵە کۆنەکان و ژنی سەرە و قەیم ساڵی یەك دوو جار وەك ترخێنە لێیدەنێن و ئەوەندەش باو نیە بۆ خواردن و من بیرمە دایکی ڕەحمەتیم ساڵی جارێ لێیدەنا و پڕی دەکرد لە نۆك و دەرمانی هەمەجۆری چێشتلێنان و ئەوجا نەشمدەخوارد و گاڵتەم بەو چێشتە شیرینە دەهات. بیرمە لە ساڵانی هەژاری و قاتوقڕیدا

زیـاتر ماڵە هـەژار و ماڵە جووتیـاری نیوەکۆیلـەی دەسـتی ئاغـا و دەرەبـەگ ئـەم کوولەکـە زەردەیان دەخوارد لە گەرمیاندا.

ساڵ هـات و سـاڵ ڕۆیشـت و لـە دوادوایـی سـاڵانی سـەدەی بیسـتەمدا ڕێکـەوت و قـەدەر ڕەهەنـدەی ئەمـەریکای کـردم و تەماشـا دەکـەم لـەوێ کوولەکـە زەرد خـۆی لێکـردووم بـە "بـووك!" و ڕێزێکـی زۆری لێـدەنرێ و تەنانـەت لـە جـەژنێکی ئـاینیی زۆر پیرۆزیشـیاندا دەیڕازێننەوە و دەموچاو و لووت و برۆی بۆ دەکەن و لە شوێنێکی جوان و قەشەنگی ماڵدا دایدەنێن. من ئەو دەمە کوڕ و کچێکی بچکۆلەم بـوو لـە پـۆلی دوو و سـێی سـەرەتایی و لـە قوتابخانـەی میمۆسـای شـاری ڕۆزوێڵـی نزیـك ئەتڵەنتا دەیانخوێنـد. حەفتەیـەك لـە پـێش جـەژنی هەڵەوینـدا هـەموو ڕۆژێـك منداڵـەکان دەگەڕانـەوە و باسـی نەخشـاندنی کوولەکـە زەردیان بۆ دەکردین کەوا هەر پۆلێك کوولەکە زەردی خۆی دەنەخشێنێ و دەموچـاوی بـۆ دەکات و بۆ ئـەو جەژنـەی دەڕازێنێتـەوە و مامۆسـتاکان پێیـانوتبوون لـە عارفـەی جەژنـدا تیروپشـکیان بـۆ دەکـەین بـزانین هـەر پۆلـە و کوولەکەکـەی بـەر کـێ دەکـەوێت و ڕۆژانـە منداڵەکانی مـن دەسـت بـە دۆعـاوە بـوون بـەڵکو بـۆ ئـەوان دەربچێت. دوای نیـوەڕۆی ۳۱ ی ئۆکتۆبەر کە منداڵ لە قوتابخانە هاتنـەوە تەماشا دەکـەم ڕەنجی کوڕم کوولەکـە زەردێکـی گەورەی بە باوەشەوەیە بە ڕازاوەیی و نەخش و نیگاری دەموچاوێکی جوانەوە کە لە سـەر کوولەکەکـە دروسـتکراوە و لـە خۆشـیاندا پێـی وە زەوی ناکـەوێت و هـاوار دەکـات بـۆ مـن دەرچـوو! هـەر لەگەڵیشـیدا یـەك قـاپی پەپکـەیی گـەورە حـەڵوای کوولەکـە زەردیشـیان دابوویە و پێیانوتبوو بە ڕێزەوە لـە سـەر مێـزی نـانخواردن دایبنێ. منـیش لـە ماڵـەوە کـە تەماشام کـرد دەردی کـابرای کوردە وتم دار و بـەرد ببـارێ خـۆ ئـەم کوولەکەیـە لای ئێمـە کەس لای لێناکاتەوە کەچی لێرە ئـەم هـەموو بـەزم و ڕەزمـەی بـۆ دەکەن! ڕاسـتێکەی لـەم وڵاتـەدا ئـەم کوولەکەیـەم بـە چێشـتی نـەبینی بـەڵام خۆشـترین و گرانبـەهاترین حـەڵوای لێدروست دەکەن و پێیدەڵێن حەڵوای کوولەکـە زەرد pumpkin pie و هەمیشـە لـە هـەموو بازاڕێکی خواردەمەنیدا دەست دەکەوێت و ئەمەریکیش بـە جـوانترین دیـاریی دەزانێـت بـۆ ماڵە دۆست و ناسیاوەکانی.

ئێوارەی جەژنی هەڵەوین خانمە ئەمەریکییە دۆسـتەکانمان، شـێڵبی و میشـێڵ و سـوزان پێرشینگ و لۆرا دۆڤەر و کێ و کێ هاتن بۆ پیرۆزبایی و کەوڵی شێر و پڵنگ و ڕێویشـیان هێنابوو بۆ منداڵەکانی من و تێیانگەیاندین منداڵەکان بۆ ئێوارە و شەو ئەو جلانـە لەبـەر بکەن و لە گەڕەکدا بسووڕێنەوە و لە دەرگای ماڵان بدەن‌و بڵێن تـریکە تـریك trick a trick و ماڵانیش نوقڵ و شـیرینییان بـە سـەردا دەبەخشنەوە. کـەوابوو مەسـەلەکە بەراتەکەی لای خۆمانە!

له گەڵ بانگی ئێوارەدا کۆمەڵێك منداڵ بە دەنگی ناسکی تریکە تریك لە دەرگایاندایین و منـیش کانـدی و شـیرینیم بـۆ بـردن، ئەڵبەتـە هـەر شـتە و لـە زەرف و پاکـەتی خۆیـدا و تەماشا دەکەم زۆربەی منداڵەکان بە جلی هەمەجۆری ئاژەڵ و پەلەوەرەوەن و زۆربەشـیان دایك یان باوکیان لەگەڵدایە، چونکە لێرە کەس نـاوێرێ چاوتروکانێکیش چیە بـە تـەنها منداڵەکەی بەرەڵا بکات لەبەر دیاردەی ترسناکی منداڵ فڕاندن. چونکە کە منداڵەکـەت لـە دەست بووەوە جارێکی تر نایبینیتەوە و لە شوێنێکی تردا دێمە سەر ئەم باسە. پاشـان دوو منداڵەکـەی منـیش کەوتنــە تـەکیان و خۆیشـم دوایانکـەوتم و لەوێـدا بەتـەواویی بـۆم دەرکەوت کەوا جیهانی منداڵ چەند جوان و بێگەردە و تێکەڵـەی ئەمـەریکی و ئاسـیایی و ئەفریقایی منداڵ بە ڕەنگی سپی و ڕەش و بۆریانەوە، بەدەر لەوەی کە بە چ زمانێك قسـە دەکەن، هەموو بە یەك دەنگ هاواریـان دەکـرد تریکـە تریـك و لـە دەرگـای ماڵانیـان دەدا و خاوەن ماڵەکانیش بە ڕوویەکی گەشەوە کاندی و نوقڵیان بەسەردا دەبەخشینەوە و ئێمەی باوك و دایکانیشیان پێ بە پێ شوێنیان دەکەوتین. هەندێ ماڵ پارچە کاغەزێکیان بە سەر دەرگاکـەوە هەڵواسـیبوو "تکایـە لـە مـاڵ نـین"، هەنـدێکیتر نووسـیبویان "تکایـە لـە دەرگـا مەدەن"، هەندێکیش کاندی و نوقڵیان حازر نەبوو بۆیە هـەر منداڵـە و تـاك دۆلارییـەکیان دەدایـە. پێموایـە لـە هـەموو سـاڵەکەدا تـەنها ئـەم شـەوە بـۆت هەیـە لـە دەرگـای ماڵـە ئەمەریکییەك بدەیت بێئەوەی بیناسیت یان پێشتر تەلەفۆنت بۆ کردبێت، دەنا پەیوەندیی کۆمەڵایەتیی هێنـد گـەرموگوڕ نیـە، لای خۆمـان ئاسـا، لـە دەرگـای مـاڵان بـدەیت و خـاوەن ماڵیش بێئەوەی بتناسێ فەرمووت لێبکات. دواجار منداڵـەکانم بـرد بـۆ مـاڵی کـاك ئـازاد و ئاشنا خان، کە ژن و مێردێکی گـەنج بـوون و زۆربـەی کاتیـان لـە ئـیش بـوون، بـە هـەمان شـێوەی تریکـە تریـك دەرگایـان لێکردینـەوە و ئـەو دەمـە تـەزووی یـادێکی شـیرینی شـەوی بەراتی لای خۆمان ڕایچڵەکاندین و لە ناخی هەستکردن بـە غوربـەتێکی کوشـندە و تاڵـەوە فرمێسك زایە چاوم.

بۆنـەی دووەم، ئەوەیـە کـە مـن نـاوم لێنـاوە جـەژنی قـەل و ڕاستێکەشـی لەمەیانـدا لـە جیـاتی کولەکـە زەرد قـەل یـان عەلەشـیش مـەلیکی سـەر سـفرە و خوانـە و جەژنەکـە دەکەوێتـە ڕۆژی ٢٦ ی نۆڤەمبـەرەوە (یـان دوایـن ڕۆژی پێنجشـەمەی مـانگی نۆڤەمبـەر) و پێـی دەڵـێن جـەژنی سـوپاس یـان سوپاسـگوزاری یـان شـوکرانەبژێری Thanksgiving. ئێـوارەی ئـەو ڕۆژە هـەموو ماڵـە ئەمەریکییـەك قـەل لێـدەنێت، بـەلام بـە شـێوەی قـەل و برنجی لای خۆمان نە، بەڵکو قەلەکە لە شەراب هەڵدەکێشن و پاشان وەك دەنووکی کەو لـە فڕندا دەیبرژێنن و بە دەستووری قەیسی و پلاوەکەی بـەیانیی زووی جـەژنی ڕەمـەزان و قوربانی لای خۆمان ناکرێ ئەو قەلە نەچێتە سەرخوانی هیچ ماڵێك.

پێموایە ئەم جەژنە زیاتر لە ئەمەریکادا پەیڕەوی بکرێت و لە نەریتی دێرینی مەسیحییەتدا نەبێت و زیاتر لەو خەڵکەوە داکەوتووە کەوا کاتی خۆی لە ئەوروپاوە لە تاو زوڵم و زۆری کەنیسە ڕەویان کردووە بۆ ئەمەریکا و لە زەویوزاری بە پیت و بەرەکەتی ئەو کیشوەرەدا کشتوکاڵیان کردووە و خێروبێرێکی زۆریان دەستکەوتووە و حاڵ و گوزەرانیان باش بووە و ئەم ڕۆژەیان کردووە بە ڕۆژی سوپاسگوزاری و نەریتی قەلەکەش بە زۆری لەوەوە هاتووە کەوا سپیپێستە هەلاتووەکانی ئەوروپا لە سەر خاکی ئەمەریکا دابەزیون و یەکەمجار بوون بە میوانی خێڵە ڕاوچی و کۆچەرەکانی هندییە سوورەکان و ئەوانیش وەك ڕێزگرتن لە میوان قەلیان بۆ سەربڕیون و پاشان سپی پێستەکان نمەك بەحەرام دەرچوون و وردە وردە شوێنیان بەو خێڵە هندیانە لەقکردووە، کە دانیشتووی ڕەسەنی ولاتەکە بوون و دواجاریش قڕیان تێخستن و نەیانهێشتن، بەلام ئەو نەریتە جوانەی قەلیان لێوەرگرتن و کردیانە سیمبۆلی جەژنی سوپاسگوزاری.

بە گشتی لە بازاڕەکانی ئەمەریکادا قەل بە چەند جۆرێك دانراوە و هەیانە دووکەڵدراوە و ئەمەریکییەکان زیاتر لەو جۆرەیان دەکڕی. ئێمە کە هەفتانە دەچووین بۆ بازاڕکردنی میوە و سەوزە و خواردەمەنی قەلێکی پاککراوی ٦ – ٧ کیلۆییمان بە نزیکەی پانزە دۆلار دەکڕی کە پارەیەکی زۆر نەبوو و لەگەلیّ شتی تر هەرزانتر بوو و بەشی سێ چوار ژەمی چاکی دەکردین. ئێمە کە هەموو حەفتەیەك قەلێکمان دەکڕی لە بەر هەرزانییەکەی بوو، دەنا خواردنی دەریایی sea food و بەزۆریش قرژاڵ بە هەموو جۆرەکانیەوە، کە ئەمەریکییەکان زۆریان حەز لێبوو، هەندێ جۆریان کە شیمپیان پێدەوت shrimp کیلۆی بە بیست دۆلار و بگرە زیاتریش بوو. خۆ چێشتخانەکانی ڕێد لۆبستەر Red Lobster ، بە واتای قرژانگە سوور، کە لە سەرانسەری ئەمەریکادا لقیان هەبوو گرانترین قرژاڵ و خواردنی بەحریان هەبوو. جا ئێمەیەکی ڕاهاتوو بە سیستەمی خواردنی ولاتانی وشکایی، کە سەد دۆلاریشیان بداینایەتی تەبیعەتمان نەیدەهێنا تۆزقالێك لەو قرژاڵە بخۆین، بۆچی بە ئارەزووی خۆمان ئەو قەلە هەرزان و حەیاتە نەماشینەوە.

ئەوەی زۆر سەرنجڕاکێش بوو لە عارفەی جەژنی شوکرانەبژێریدا، کە هەموو ماڵێك دەبیّ وەك نەریت قەلێکی ساغ بکڕێت، نرخی قەل لەجیاتی ئەوەی بەرزبێتەوە دابەزییە سەر نیوە و کەمتریش. لای ئێمە لە جۆرجیا ئەو قەلەی لە ڕۆژانی ئاساییدا بە ١٥ دۆلار دەمانکڕی بوو بە ٧ دۆلار و تەلەفۆنم کرد بۆ کاك شیروان مەهدی هاوڕێم لە کۆلۆرادۆ و وتم مژدە قەل لای ئێمە بوو بە ٧ دۆلار، وتی حەو لای ئێمە بوو بە پێنج دۆلار!

کـــچە هـــاوڕێ و کـــوڕە هـــــاوڕێ

قەشەی کەنیسەکەی سانت دێڤید، لە شاری ڕۆزوێڵ، کە وەك پێشتر باسم کرد زۆر بەدەممانەوە هاتن و ئەو کارەی ئەو ژنانەی سەر بەو کەنیسەیە بۆیان کردین دایك و خوشك و برا بۆ یەکتری ناکەن لای ئێمە. قەشە پیاوێکی تەمەن شەست ساڵی سوور و سپی و قەشەنگ و ناوی فازەر هاریسۆن بوو زۆری ڕێز لێدەنام و بەردەوام دەیوت نەریت و فەرهەنگی ولاتی خۆتان بپارێزن و چەند جارێکیش لەگەڵ کێرلی ژنی و ڤەرجینیای کچیدا، کە زۆرجوان بوو لەماڵەوە سەریان لێدەداین و گەلێ پێداویستیی ماڵیشیان بۆ دابینکردین. ڕۆژێکیان وەك ڕێزلێنانێك بۆ هەڵوێستی مرۆڤدۆستانەیان، لە ماڵەوە خواردنی لای خۆمانمان بۆ ئامادەکردن، کە ئەمەریکییەکان زۆریان حەز لێبوو، تەماشامان کرد تەنها فازەر و پیرەژنەکەی هاتن، وتمان ئەی ڤەرجینیا، وتیان ئەو لەگەڵ ئێمە ناژی بەڵکو لەگەڵ بۆی فرێندەکەیەتی و منداڵێکیشیان هەیە. ڕاستێکەی منیش زۆر پێی پەست بووم و هێندەی نەمابوو وەك مامۆستا قادرەکەی ئاوایی شێخ لەنگەری لای کەلار بڵێم دەعوەت فاشیل! هەر لەو سەروبەندەدا جارێکیان ماڵی مستەر لویس و لیندای خێزانی بانگهێشتی ئێمە و خێزانە کوردەکەی تری خزممانیان کرد بۆ ماڵی خۆیان و پێشوازییەکی گەرمیان لێکردین و یەك بە یەکی ئەندامانی خێزانەکەیان پێناساندین، ئەوە گرێکی کوڕمانە تەمەنی هەژدە ساڵە و ئەمساڵ دەچێتە زانکۆ، ئەوە جاسیکای کچمانە تەمەنی بیست و یەك ساڵە و ساڵی دووەمی زانکۆیەتی و ئەم کوڕەش ناوی ماتە Mat و بۆیفرێندی "کوڕە هاوڕێی" جاسیکایە و هەر لە ماڵی خۆمان لەگەڵ جاسیکا دەژیو دایکە و باوکە ئەوەندەیان مات خۆشدەویست هەر مەپرسە.

لەوێ ئەو خێزانانەی کچەکانیان زۆر خۆشبویستایە ئەوە کوڕە هاوڕێ نانی دەکەوتە ڕۆنەوە و بەردەوام شەوو ڕۆژ لە ماڵی باوکی کچەبوو، واتە بە ئیستیلاحی خۆمان دەبوو بە زاواڕێوی. گەلێکی تریش لە کوڕ و کچە هاوڕێکان دەچوون خانوو یان شوقەیان بۆ خۆیان دەگرت و بۆخۆشیان کاریان دەکرد و هەندێکیان لەپاڵ ئەوەشدا دەیانخوێند. ژمارەیەك لەوانە منداڵیان دەبوو، هی واشیان هەبوو پاش منداڵێك و دوان ئەوجا دەیانکرد بە زەواجی ڕەسمی، یان هەر زەواجیان نەدەکرد و هەندێ جاریش لە یەکتر جیادەبوونەوە و منداڵەکان بەر دایك دەکەوتن و دەبوو باوکەکەش تا تەمەنی ٢٢ ساڵییان نەفەقەی بکێشانایە.

جارێکیان ماڵی مستەر لویسم بانگهێشتی نانخواردن کرد لە ماڵی خۆمان و زۆریان پێخۆشبوو کە جەختم لە سەر هاتنی ماتیش کرد لەگەڵیاندا. کاتی نانخواردن بە دەستووری ئەوێ زۆرم موجامەلەکردن و دانیشتنمان لە سەر خوانەکە ماوەیەکی خایاند و لە پەناوە لیندای خێزانی مستەر لویس پێی وتم: محەمەد، ئێمە لێرە دەمێنینەوە و با جاسیکا و مات بڕۆنەوە بۆ ماڵ پشووی خۆیان بدەن چونکە ئەوان گەنجن. من و دایکی منداڵەکان بە بزەیەکەوە تەماشایەکی یەکترمان کرد و وتمان دیارە لیندا خانم لە فلآنە ژنی خزممان دەچێت، کە خەسوویەکی لەڕادە بەدەر زاوا پەرستە.

سوزان پێرشینگ، ژنی پیاوێکی زۆر دەوڵەمەندی ناوچەی ئەتڵەنتا بوو و پشکێکی زۆریان هەبوو لە کۆمپانیای کارەبای ویلایەتەکانی باشووری ئەمەریکادا و خوا هەڵناگرێ لە سەرەتاوە زۆر هاوکاری کردین و بەدەممانەوە هات و تەنانەت هێند عاتیفی بوو زۆری بەزەیی بە منداڵە وردەکانی مندا دەهاتەوە لە سەرەتای خوێندنیاندا لەو وڵاتە و ڕانەهاتنیان لەگەڵ کەش و هەوای ئەو وڵاتە و ئەو غوربەتەی تووشمان هاتبوو. بەڵام سەیر لەوەدایە هەر ئەوەندەی بەرنامەکەی لەگەڵمان تەواوبوو ئیتر کۆڵی لێداین و تەلەفۆنێکیشی بۆ نەکردینەوە. ئەم خێزانە تاقە یەك کچی تەمەن نزیکەی بیست ساڵیان هەبوو لە زانستگە دەیخوێند و جارێکیان لەگەڵ دایکی هاتە سەردانمان و باریکەلەیەکی جوان بوو، ناوی کۆردنی بوو. ڕۆژێکیان تەلارخانی خوشکی ئازاد کە لە کوردستان وازی لە چوارەم ساڵی کۆلێجی پزیشکی هێنا و لەگەڵمان هات بۆ ئەمەریکا، لەگەڵ سوزان چووبوو بۆ ماڵیان و کە هاتەوە بە سەرسامییەکەوە پێی وتم کاك محەمەد کۆردنی لە ماڵی خۆیاندا شەش وێنەی لە چوارچێوە گیراوی کوڕانی هەڵواسیوە و پێی وتووم ئەمانە هەریەکە و ماوەیەك بۆیفرێندم بوون و شەشەمیانی لە چوارچێوەیەکی زێڕین گرتووە گوایە لە پێنجەکەی پێشوو باشترە.

کە لە بازاڕی مارشاڵ کارم دەکرد ژنێکی ئەمەریکیی دەمودوو خۆش بووبووە هاوڕێی من و دایکی منداڵەکان. ئەم ژنە کوڕ و کچێکی گەنجی هەبوو هەریەکەیان و بە تەنها لە ویلایەتێك دەژیا و دایکەکە زۆر بۆ کچەکەی دەکڕووزایەوە کەوا تا ئێستا بەختی نەیهێناوە و بۆی فرێندی نیە!

هەر لە هەمان بازاڕدا کچێکی تر هەبوو ناوی هێسەر بوو، هەتا بڵێی ئاقڵ و جوان بوو. ڕۆژێکیان منداڵێکی پێنج شەش ساڵی بەدەستەوە بوو و لە هەمان کاتیشدا دووگیان بوو و لە ماڵەوەی ئێمەی پرسیبوو مێردەکەت چی دەکات و چی ناکات، ئەمیش وەك موجامەلە پرسیاری کاری مێردەکەی ئەوی کردبوو، کەچی ڕاشکاوانە وتبووی جارێ شووم

نەکردووە و ئەم منداڵانە لە کوڕێکی هاوڕێمن، ئەمیش بە کوردی وتبووی: "دەك لاولۆت بڕن!".

ئەو دەمەی لە بازاڕی بیرلنگتن کارم دەکرد و سەرپەرشتیاری بەشی پۆشاکی پیاوانە بووم و بە دەستووری کارەکە دەبوو ڕووم لەگەڵ کڕیارەکان خۆشبوایە و بە قات و بۆینباخیشەوە دەوامم بکردایە. ڕۆژێکیان ژن و مێردێکی کامڵ هاتنە ئەوێ و پیاوەکە نازانم کراس یان پانتۆڵ بوو کڕیبووی و لە ژووری تاقیکردنەوە لەبەریدەکرد و لەو کاتەدا ژنەکە وەك موجامەلە پێی وتم: بێزەحمەت خەڵکی کوێی؟ منیش ئەوەندەم لە وەڵامی ئەم جۆرە پرسیارانەدا وتبوو کوردستان و هەر بە هندستان تێدەگەیشتن بێزار بووبووم و لەبەر ئەوە ئەمجارە وتم عێراق، کەچی ژنە زۆر گەشبووەوە و وتی عێراق کە دراوسێی ئێرانە؟ وتم بەڵێ و کە پرسیاریشی لێکردم ناوم چیە و لەوەڵامدا وتم محەمەد ئەوەندەی تر شاگەشکە بوو و وتی ئێمەش محەمەدێکمان هەیە، وتم خێر ئەم محەمەدەی ئێوە کێیە؟ وتی بۆیفرێندی کچەکەمانە و دایكو باوکی خەڵکی ئێرانن بەڵام محەمەد خۆی لە ئەمەریکا لەدایکبووە و ژیاوە و هێندە شەیدای کچەکەمانە ئەوسەری نەبێتەوەو بەردەوام هەر لەماڵی خۆمانە، منیش زۆرم پیرۆزبایی لێکرد و لەدڵی خۆمدا وتم "بەڵام من وەك محەمەدەکەی ئێوە نانم لە ڕۆندا نیە!".

لەو وڵاتە پێشکەوتووەدا ڕاستە ژن گەلێ ماق بۆ دەستەبەر بووە و بە ئارەزووی خۆی جل لەبەردەکات، نیوە ڕووتە یان هەر ڕووتی تەواوە کەس هەقی بە سەرەوە نیە. ژنی موسڵمانی وا هەیە لەچکی بە سەرەوەیە و ژنە هندیی واش هەیە دە دوانزە مەتر قوماشی لەخۆی ئاڵاندووە و هەشە تەنها شۆرتێکی لەپێدایە و بستێك لە خوار هەرامەکەیەوەتی. ئەگەریش لە ماڵدا چێشت لێبنێن ئەوە زیاتر ئەرکی پیاوە! بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا زۆر دەگمەنە لە کۆمەڵگەی ئەمەریکیدا ژنێك بەیەك مێردەوە بوەستێ و جارێ دوان تەڵاق نەدرابێ. لەبەرئەوە ئەگەر ژنێکی ئەمەریکی مێردێکی باشی دەست بکەوێت زۆر شوکرانە بژێرە و کە دەڵێ مێردەکەم هەزار مێردەکەمی لە زار دەباریێ و زۆریش دڵسۆزێتی و جاری وا هەیە کچ دوای گۆڕینی چەند بۆیفرێندێك شوو دەکات و بەلاشیەوە نەنگی و شوورەیی نیە و گەلێ جار بە چاکە و پیاوەتی باسی ئەو هاوڕێیانەی دەکات بەڵام هەستی مێردەکەی و دڵسۆزیی بۆ منداڵەکانی ڕادەگرێ. من ئەم ڕەفتارە جوانەم لە شێلبی و میشێڵدا بینی، کە دووژنی ئەمەریکیی نزیکمان بوون و زۆر پەرۆشی مێرد و منداڵەکانیان بوون. پیرەژنێکی خەڵکی ئەوێ هاتوچۆی دەکردین و دەیوت کچەکەم شووی کردووە بە پیاوێکی عەرەبی خەڵکی لیبیا و لەبەر ئەوەی میوانی عەرەبیان دێت کچەکەم قەت شۆرت لە پێ ناکات، بە مەرجێ ئەو پیرەژنە خۆی شۆرتی لەپێدابوو. پیاوێکی عەرەبی سووریی

ژنێکـی ئەمــەریکی هێنــابوو، ژنــە ببــووە موســڵمان و ســەرباری ئــەوەش کــابرا دەینــاردە مەکتەبێکی فێرکردنی قورئان. گەلێ ژنی ئەمەریکی حەزیان لەوەیە شوو بکەن بە خـەڵکی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست و ژیانێکی ژن و مێردایـەتیی ئـارام ببەنـە سـەر و هـەموو ڕۆژ تـەلاق نــەدرێن. کــاتێ لــە گــوام بــووین کــاك ســابیری بــرادەرم ئاگــاداری کردمــەوە کــەوا ژنێکــی ئەمەریکی، ناوی جین نیکۆڵسە و بیسـتوویەتی خـەریکی وەرگێڕانـی کتێبـی جینۆسـایدم و زانیاریی ئەو بوارەم لایە، لەبەر ئەوە دەیەوێ لە نزیکەوە بمناسێت. مـن لـە زەینـی خۆمـدا وێنـەی ئـافرەتێکی مـۆدێرنی ئەمـەریکیم بـۆ کێشـابوو، بـەلاّم کـاتێ بینـیم تەماشـا دەکـەم جلێکی شۆڕی ئاودامانی لەبەردایە و کە دەستم برد تەوقەی لە گەڵ بکەم داوای لێبووردنی کرد و وتی دەسنوێژەکەم دەشکێ! منیش لە دڵی خۆمدا وتم خـوا بـە زیـادی خێـری نـەکات ئەمە چیە!؟ برادەرەکەم، کە هەستی بەو شڵەژانەی من کرد، فریام کەوت و وتی ئەم خانمە خێزانی پیاوێکی عێراقیی خەڵکی نەجەفە.

ئــەو ئازادییــەی ســێکس لــە ئەمــەریکادا دوو دەردی زۆر کوشــندەی لێکەوتووەتــەوە یەکەمیان نەخۆشی ئەیدزە کە ژمارەیەکی زۆر خەڵکی گرفتار کردووە و وایلێهاتووە ئێستا سەرباری بەکارهێنانی کۆندۆمیش مەترسییەکی زۆر لەو کارە دەکەن و تـرس و لـەرزێکی هێجگـار سـامناکی بـەرپاکردووە و کـارێکی کـردووە کـە بـە تـەواوەتی نـەوێری بـە دڵـی مەرحەبای ژنێك بکەیت نەوەك هـەر بـە تەماشاکردنیشی تووشی ئـەو دەردە پیسە بیـت. ئامـارێکی تەندروسـت ویلایـەتی جـۆرجیا ئـەوەی دەردەخسـت کـەوا ڕێژەیـەکی سـامناکی خەڵکی ئەو ویلایەتە هەڵگری ڤایرۆسی HIV ن، واتە ڤایرۆسی ئایدز کـە درەنـگ بێـت یـان زوو هەر تووشی دەبێت. وەك ئیجرائیچکی پارێزگاری هەر کچێك تەمـەنی لـە شـانزە سـاڵ تێپەڕێت دەتوانێ بچێتە نەخۆشخانەکان و هـەموو کـات بەشـی خـۆی کۆنـدۆم وەربگرێـت. هەر کـچ و کـوڕێکیش ببنـە ئاشـنای یـەکتر دەتـوانن بچنە نەخۆشـخانە و بـە وردی خۆیـان فەحس بکەن بۆ دڵنیابوون لە تەندروستییان، بە تایبەتی لە ڕووی ئایدزەوە.

دووەمیان ئەو ڕێژە زۆرەی منـداڵی دایـك دیـار و بێباوکەیـە لـەو وڵاتـەدا کـەوا چـەندین گرفتی کۆمەڵایەتی و دەروونیی لای ئـەو منداڵانـە بـەرپاکردووە و هەمووشـی لـە ئـەنجامی پەیوەنـــدیی ســێکســی دەرەوەی یاســا و ڕێســای ژن و مێردایەتییەوەیــە. پێموایــە لــە ئایندەیـەکی دوور یـان نزیکـدا دەبێتـە مـاکی هەڵتەکانـدنی بنـەما ئەخلاقیـەکانی ئـەو کۆمەڵگایانـە و لـە ئەنجامیشدا هەرەسهێنانی سـەرجەم سیسـتەمی ئـابووری – سیاسـیی – کۆمەڵایــەتیی – ئــەخلاقیی ســەرمایەداری و ئەگــەر کەســێکیش بــە وردی بڕوانێتــە کاریگەرییە سەلبیەکانی ئەو دیاردانە تێدەگات بوونەتە چ خۆرەیەکی بوون و بـەردەوامیی ئەو سیستەمە.

خوێندنی منداڵەکانم لە ئەمەریکادا

کۆتایی ساڵی ١٩٩٦ کاتێ وڵاتمان بەجێهێشت منداڵەکانی من لە قۆناخی سەرەتایی و ناوەندیدا بوون، ئەو ساڵە تازە ڕەنجمان خستبووە قوتابخانە و سۆزیش لە پۆلی دووی سەرەتایی بوو. ڕاز و کانی لە پۆلی دوو و سێی ناوەندی بوون. ئەوەندە فریاکەوتین کتێبی پۆلی یەك و دووی سەرەتاییمان لەگەڵ خۆمان برد بۆ ڕەنج و سۆز.

نزیکەی سێ مانگ و نیو لە دوورگەی گوامماینەوە لە کەمپدا بۆ ئەوەی دەزگای کۆچی ئەمەریکی INS کاروباری یاسایی خۆی تەواو بکات و لەو ماوەیەدا خوێندنی مەکتەب نەبوو بەڵکو بەردەوام دەورەیان بۆ منداڵ و گەورە دەکردەوە بۆ فێربوونی ئینگلیزی و منداڵە وردەکان لەو ماوەیەدا گەلێ سروودی ئەمەریکیش فێربوون کە بە کۆرس دەیانوتەوە.

ڕاستەوخۆ دوای نەورۆزی ١٩٩٧ چووینە ویلایەتە یەکگرتووەکان و وەك پێشتر لێیدواوم ئێمە بەر ویلایەتی جۆرجیا کەوتین لە باشووری ڕۆژهەڵات و لە شاری ڕۆزوێڵی نزیك گەورە شاری ئەتلەنتا نیشتەجێ بووین و لەو ماوەیەی کە تازە و ناشارەزا بووین گەلێ ژن و پیاوی خۆبەخش لە ئەندامانی کەنیسەی سانت دێڤیدی ئەو شارە هاتن بە دەممانەوە و هەریەکەیان خۆی بۆ کارێك تەرخان کرد لە گەڵمان. تاقمێکیان کاروباری شوقە گرتن و دابینکردنی ناوماڵیان گرتە ئەستۆ، دوو کەسیان مەسەلەی بازاڕ و بازاڕکردن کە هەفتانە بە ئۆتۆمبیلی خۆیان لەگەڵمان دەهاتن بۆ بازاڕی خواردەمەنی و هەفتانە بایی نزیکەی ٢٠٠ دۆلار پێداویستیی خواردنمان دەکڕی و تا سێ مانگ لەگەڵ کرێی شوقەکەدا هەر لە سەر حیسابی ئەوان بوو. بەمجۆرە بۆ ئەو دوو خێزانەی کەوتینە ئەوێوە هەر تاقمە و سەرقاڵی کارێکمان بوون. مەسەلەی خوێندنی منداڵەکانی من بە خاتوو میلۆدی ئەدنت سپێردرا، کە ژنێکی گەنج و ڕۆحسووك بوو، شووی کردبوو و تاقە یەك کچی دووساڵانی هەبوو ناوی چیلسی بوو و لەگەڵ مێردەکەیدا زۆر بەختەوەر بوو. میلۆدی مامۆستای زمانی ئینگلیزی بوو لە قوتابخانەیەکی ئامادەییدا و شانبەشانی ئەوەش خۆی ئامادە دەکرد بۆ وەرگرتنی دکتۆرا لە ئینگلیزیدا. منداڵەکانی قۆناخی سەرەتاییم بە پێی تەمەنیان و لە سەر ڕاوبۆچوونی خۆم لە پولی یەك و دووی سەرەتایی، لە قوتابخانەی مێمۆسا Memosa وەرگیران دەبوو بە پاسی مەکتەب هاتوچۆبکەن. دوانەکەی قۆناخی ناوەندیش دیسان بە پێی تەمەن و پاش تاقیکردنەوەیەکی سەرەتایی لە زمانی ئینگلیزی و

چەند دەرسێكدا لە پۆلی حەوت و هەشتی قوتابخانـەی ناوەنـدیی ڕۆزوێل وەرگیران و هـەر چواریان دەبوو لە پۆلەكانی ئینگلیزی وەك زمانی دووەم بخوێنن ESL. ئـەم سیسـتەمە لـە سەرانسەری ئەمەریكادا پەیڕەوی دەكرێت بە حوكمی ئەوەی سالآنە زیاد لە ٥٠ – ٦٠ هـەزار كۆچـبەری یاسـایی ڕوودەكەنـە ئـەو ولآتـەو دوو ئەوەندەشـی بـە شـێوەیەكی نایاسـایی لـە مەكسـیكو ولآتـانی تـری ئەمـەریكای لاتینـەوە دزە دەكەنـە ئـەو ولآتـەوە و بـۆ منـداڵی هەمووشیان دەبێ خوێندن دابین بكرێت. ڕاستێكەی میلۆدی هاتوچۆیەكی زۆری كـرد لـە گەڵمـدا بـۆ ڕایـی كردنـی كاروبـاری وەرگرتنـی منداڵـەكان و ئەڵبەتـە كـاری میلـۆدی تـەنها گەیاندن و چاوساغی بوو بۆ بەدواداچوونی مەسەلەكە، دەنا سیستەمی خوێنـدن خـۆی بـە شـێوەیەیەكی ئاسـایی ئـەو كـارەی ڕێكدەخست. گـەلێ جـار میلـۆدی موجامەلـەی دەكـردم و دەیـوت مـن لـە سـەر كولتـووری ئیسلامی هەنـدێ شـت دەزانم چـونكە ژنـە مامۆسـتایەكی سعوودیمان لـە گەڵـە و دەزانم ئێـوە حـەجتان هەیـە و نوێـژی جومعـە دەكـەن، وەك چۆن ئێمە ڕۆژانی یەكشـەمە دەچینە كەنیسە بـۆ نوێـژ، ئەگـەر دەتـەوێ ڕۆژانـی جومعـە دێمـە شوێنت و دەتبەم بۆ مزگەوتێكی گەورە لە ناوەڕاستی ئەتڵەنتادا بۆ ئـەوەی نوێـژی جومعـە بكەیت. منیش زۆرم سوپاس كرد و وتم پێویست بەو زحمەتە ناكات.

سیسـتەمی ئینگلیـزی وەك زمـانی دووەم، ئەوەیـە كـەوا خوێنـدكاری بیـانی لـە پـاڵ خوێندنی ئاساییدا چەند كۆرسێكی ئینگلیزیی سادە وەردەگرن كە نزیك بێت لـە بابـەت و كەشوهەوای دەرسەكانیانەوە و مامۆستاكان هاوكاریان دەبن بۆ فێربوون و ڕاهاتن بە زمانی ئینگلیزیو وردە وردە تێكەڵی ئەمەریكییەكانیان دەكەن بۆ زیاتر فێربوونو ئاشنابوون بـە زمانەكە و پاشان تا بەتـەواویی قـاڵ دەبـن و گرفتـی زمانیـان نـامێنێ. ئەڵبەتـە منـداڵ زوو فێـردەبن و منداڵـەكانی مـن چـونكە هـیچ كوردێـك نـەبوو لـە دەورمـان یەكـەمجار زۆر زەحمەتیان چەشت. تەنانەت دوو وردەكـەمان تـا یـەك دوو مـانگ وەك كـەڕولاڵ دەهـاتن و دەچوونو هەر بە ئیشارەت و دەسگرۆیی مامۆستاكان كاریـان مەیسـەر دەبـوو، كەچـی پـاش چەند مانگێك بوونە بولبول لە ئینگلیزیی ئەمریكیدا و گۆكردنیان ڕێك وەك ئەوان وابـوو بگـرە گاڵتەشـیان بـە ئینگلیزییەكـەی مـن و گـۆكردنم دەكـرد و دەیـانوت بابـە تـۆ وەك مەكسیكییەكان قسە دەكـەیت. منداڵـەكان هەرچواریان پـاش مـاوەی ئـەو سـاڵە تـا مـانگی شەشـی كـە كۆتـایی وەرزی خوێندنـە زۆر بـە سـەركەوتوویی هـەر یەكـە و قۆنـاخی خـۆی بـڕی و هێنـد ئینگلیزییەكـەیان بـاش بـوو بـۆ وەرزی خوێنـدنی داهـاتووی ١٩٩٧ – ١٩٩٨ هەریەكەیان چووە پـۆلی پێشـتر و لـە سیسـتەمی ئینگلیـزی وەك زمـانی دووەم دەرچـوون و لەگـەڵ ئەمەریكیـەكان تێكـەڵ بـوون. ئەمـە بـۆ مەكسـیكی و خـەڵكی ئەمـەریكای لاتینـی

ئیسپانی زمان زۆر زەحمەت بوو فێری ئینگلیزی نەدەبوون چونکە هەموو لە گەڕەك و کارکردن و پۆلەکانی خوێندندا پێکەوەن و کەمتر تێکەڵی ئەمەریکی دەبوون.

یەکەمجار کە لەگەڵ میلۆدی ڕەنج و سۆزمان برد بۆ قوتابخانەی سەرەتایی مێمۆسا دەستەی ئیدارە و مامۆستاکان پێشوازییەکی گەرمیان لێکردین. مەکتەبی چی بە بینای جوان و قەشەنگ و باخچەی ڕەنگاوڕەنگیەوە بەهەشتێك بوو بۆ خۆی و زیاد لە هەزار منداڵی تێدابوو بەڵام گوێت لە ورتەی کەس نەدەبوو. لە سیستەمی خوێندنی ئەوێدا بەڕێوەبەر، یەکەی ناونووس کردن، پاشان مامۆستای سەرپەرشتیاری پۆل و یارمەتیدەرەکەی کە دەکرێ بە ڕابەری پۆل ناوی ببەین و ئەو پۆلە سەرەکییە پێیدەوترێ هۆم ڕووم و لەوێوە بەرنامەی دابەشکردنی منداڵان دادەڕێژرێ و بۆ هەر دەرسێك دەنێرران بۆ پۆلێك کە مامۆستای تایبەتی خۆی هەبوو، بەڵام زۆربەی کاتیان لە هۆم ڕوومدا دەبوون و وای لێدەهات مامۆستای ڕابەر لە دایك زیاتر ئاشنای منداڵەکان و هەڵسوکەوتیان دەبوو. زۆربەی ئەو دەرسانەش کە دەیانخوێند لە هۆم ڕووم بە ڤیدیۆ بۆیان پیشاندەدرا، هەر لەوێشەوە دەیاننادرن بۆ ژووری ESL بۆ فێربوونی دەرسەکان بە ئینگلیزییەکی سانا و ساکار و چەند جارێك سەرم لە منداڵەکان دا لە قوتابخانەدا و ڕەنج کە پۆلی یەك بوو لەدایکی زیاتر دەنووسا بە میس لایەسەوە Miss Laias و ئەویش لە دایك زیاتر نازی دابوویە. بە هەمان شێوە سۆزیش ئەوەندە باسی میس ماکلاڤلنی Miss Mclavlin دەکرد ئەوەندە باسی دایکی نەدەکرد. ئەم دوو خانمە مامۆستای هۆم ڕوومیان بوون. کە یەکەمجار منداڵەکانمان بردە مەکتەب و بردنمانە ژووری ئینگلیزی وەك زمانی دووەم ESL تەماشام کرد بە زۆربەی زمانەکانی دنیا لە پارچە کاغەزی ڕەنگاوڕەنگی سەر دەرگاکەی نووسراوە: بە ئیسپانی، بە یابانی، بە ئەڵمانی بە کۆری، بە چینی، بە فارسی نووسرابوو "خۆش امدید" و بە عەرەبی"اهلاً وسهلاً". پێیان وتم تۆش بە زمانی خۆت بنووسە و منیش بە کوردی و بە خەتێکی گەورە نووسیم "بەخێربێن". ئەو ژوورە منداڵانی گەلێ شوێنی سەر زەوی تێدابوو بە ڕەنگ و ڕوخساری جۆراوجۆریانەوە.

مەکتەبی مێمۆسا وەك لای خۆمان دوو سێ دەوامی تێدا نەبوو بەڵکو منداڵەکان دەبوو پێش هەشتی بەیانی بگەیشتنایەتە ئەوێ و سەعات سێی پاش نیوەڕۆ دەهاتنەوە بۆ ماڵ. جا لەبەر ئەوەی شارەکانی ئەمەریکا وەك شاری لای خۆمان و بگرە ئەورووپاش بەرتەسك و ماڵ بە ماڵەوە نووساو نیە بەڵکو هەتا چاو بڕ بکات پانوپۆڕ و لەبەر زەوی زۆریی ئەو وڵاتە ڕووبەرێکی هێجگار بەرفراوانی گرتووەتەوە. لەبەر ئەوە دەزگایەکی تایبەتی سەر بە

بۆردی خوێندن ئەركی گواستنەوەی خوێندكاری لەئەستۆ گرتووە و پێیدەوترێ دەزگای گواستنەوە و دنیایەك پاسی هەیە و بە پێی نەخشەی شار بەیانیان زوو لە سەر شەقامە سەرەكییەكان مندالأن كۆدەكەنەوە و دوای نیوەڕوانیش دەیانهێننەوە هەمان شوێن. تۆ بە ڕێكی كاتی بەیانی و دوای نیوەڕۆی گەیشتنی ئەو پاسە دەزانی كە منداڵەكانی لێوە دەبا و دەیگێڕێتەوە. زۆربەی شۆفێری ئەم پاسانە ژنن و ڕەنگی پاسەكان نارنجییە و لووتێكی درێژیان هەیە و هەریەكە ٥٠ – ٦٠ منداڵ دەگرن و لەهەر شوێنێكی شەقامی شاردا خاوی بكەنەوە و بوەستن قۆڵێكی تەختەی یەك مەترییان لێوە دەردەپەڕێ و تەواوی هاتوچۆی ئۆتۆمبیلی هەردوو سایدەكەی شەقام دەوەستێ تا منداڵەكان دادەبەزن و دەپەڕنەوە. ئێمە گەلێ گرفتی هێنان و بردنی دوو منداڵە بچووكەكەمان تووش دەبوو بۆ شوێنی وەستانی پاسەكان. ماڵی ئێمە بە پێی منداڵ دە دوانزە دەقیقەیەك لە دەروازەی ئەو گەڕەكە شوقەیەوە كە تێیدا نیشتەجێبووین، لە سەرشەقامی سەرەكییەوە دوور بوو و نەدەكرا هیچ كاتێك منداڵەكانمان بە تەنها بچوونایەتە سەر جادەكە بۆ شوێنی وەستانی پاسی مەكتەب، لە ترسی منداڵ فڕاندن و تاوانی هەمەجۆری دیكە كە لەو ولأتە پانوپۆڕ و تێكەڵ و پێكەڵەدا دەكرا. لەبەر ئەوە هەموو بەیانییەكی زوو سەعات شەش و نیو لەخەو هەڵدەستام وردە وردە تا منداڵ خۆیان كۆدەكردەوە دەچووە نزیكی حەوت و دەبوو سەعات ٧ ی بەیانی ئامادەبن و پاس دەهات دەیبردن. دوای نیوەڕۆش دەبوو دایكیان سەعات ٣ ی ڕێك لە هەمان شوێندا چاوەڕێ بكات و منداڵەكان وەربگرێتەوە و لەگەڵیان بگەڕێتەوە بۆ شوقەكە بۆ ئەوەی نە لە ڕێگا و نە لە ماڵدا تەنیا نەبن. لەبەر ئەوحاڵەتە دەبوو دایكیان پارت تایم كار بكات و ئەودوای كاتی لەگەڵ منداڵەكان بێت. گەلێ جار ڕەنج دوای دەوام لە كاتی دەرچوونی پاسەكاندا لە بەر یاریكردن سەرنجی نەدەدایە بانگەوازی پاسەكان و بەجێدەما و پاشان لە مەكتەبەوە تەلەفۆنیان بۆ دەكردین منداڵەكەتان جێماوە وەرن بیبەنەوە و دەبوو دەستمان لە ئیش هەڵبگرتایە و بچووینایە بە شوێن منداڵدا. من ڕۆحم لەوە ڕۆیشتبوو منداڵەكان ڕۆژێكیان پاسەكەیان لێتێكبچێت و سواری پاسی گەڕەكێكی تر ببن و بفەوتێن. چونكە هەر لە ئەتڵەنتا لەو دەمەدا خوشك و برایەكی منداڵ پاسەكەیان لێتێكچووبوو و ڕۆیشتبوونە گەڕەكێكی تر و بە هەڵە دابەزیبوون و لەوێ تاوانبارێكی نادیار سەری بڕیبوون. ئەو پاسەی منداڵەكانی منی دەگواستەوە ژمارەی ٣١٧ بوو، لە مەكتەب كاتی گەڕانەوە بەم جۆرە بانگەوازیان بۆ دەكرد: "براون باس، سری وان سێڤن brown bus three one seven ، واتە پاسی قاوەیی ژمارە (٣١٧)". منیش هەموو بەیانییەك كە لە ماڵەوە بە پێ دەمگەیاندنە وێستگەكە وەك ڕیكۆردەر ئەو ژمارەیەم دەدا بەگوێیاندا

"ڕەنج، سۆز: سری وان سێڤن بروان باس" ها لەبیرتان نەچێ، کەچی هەندێ جار یاریی لە بیری دەبردنەوە و بەجێدەمان و گیانیان دەگەیاندە کونەلووتی ئێمەش. منداڵەکان لە قوتابخانە نیوەڕوان ژەمێك خواردن و شیر و سووپی نایابیان دەدانێ، بۆ ئێمە کە پەنابەر بووین بە خۆڕایی بوو، بەلاَم بۆ ئەمەریکییەکان بە پارە بوو. هەموو هەفتەیەك لیستێکی ناوی خواردنەکەیان دەنارده ماڵەوە بۆ ئەوەی ئێمە ڕەزامەندیی خۆمان دەربڕین لە سەر خواردنی منداڵەکە و بۆ هەر ڕۆژەی سێ جۆر هەبوو یەکێکیان هەڵبژێرین و ئیمزای لە سەر بکەین. ئەڵبەتە ئێمەش بە خۆشحاڵییەوە ئیمزامان دەکرد و تەنها ئەو خواردنانەمان لێدەپەڕاند کە گۆشتی بەرازیان تێدابوو. بۆ هەر سەیران و گەشتێکی زانستی کە لە قوتابخانە دەرچوونایە دەبوو بەخێوکەری منداڵەکان مۆڵەتیان بدایە و ئیمزایان لە سەر فۆرمێکی تایبەتی بکردایە.

منداڵەکانی قۆناغی ناوەندیشم، وەك باسم کرد، لە پۆلی حەوت و هەشتی ناوەندیی ڕۆژوێڵ چوونە بەرخوێندن و ئەمانیش بەهەمان دەستووری منداڵە بچووکەکان کۆرسی خوێندنی ESL یان وەردەگرت بۆ قاڵبوون لە ئینگلیزیدا و بە چاکی دەچوونە پێشەوە و گەلێ سوودیان لە تێکەڵەی خوێندکارانی ولاَتگەلی هەمەجۆر وەردەگرت، کەوەك ئێمە کۆچبەر بوون. ئەوەی زۆر سەرنجی ڕادەکێشام کە منداڵەکانی قۆناخی ناوەندیم دەهاتنەوە سووردەبوونەوە و هەر پێکەنین دەیگرتن، لێمان پرسین مەسەلە چیە، بە پێکەنینەوە دەیانگوت بابە لە پۆلەکەدا کەس گوێ ناداتە ئەوەی بای لێ بەرببێتەوە و تەنانەت هەندێك لە مامۆستاکانیش لە کاتی دەرز وتنەوەدا شەق بایەکی زلیان لێ بەردەبێتەوە و تەنها دەڵێ ببوورە excuse me و مێشێکیش میوانیان نیە و ئیمە و قوتابییە مەکسیکییەکان زۆر بەمە پێدەکەنین و ئەوانیش گاڵتە بە پێکەنینی ئێمە دەکەن. بەهەر حاڵ پاش ماوەیەك منداڵەکانی منیش باسی ئەم بەزمەیان نەدەکرد و پێدەچێت ئەوانیش پێی ڕاهاتبێتن.

شیاوی باسە قوتابخانەکانی ئەوێ هەموو ساڵێ لە مانگی پێنجدا نمایشی وەرزشی بۆ هەموو پۆلەکان ڕێکدەخەن و قوتابیانی هەر ولاَتێك، لەو قوتابخانەیەدا بە ناوی ولاَتەکەی خۆیانەوە بەشداری دەکەن و کاتێ بە بەر سەکۆکەدا تێدەپەڕن، هەر ولاَتە و کورتەیەکی لەبارەوە باسدەکرێت. بۆ ئەم مەبەستە خاتوو میشێڵی دۆستمان سەر و بلووزی بۆ منداڵەکان هێنا کەوا کوردستانی لە سەر نووسرابوو و سەر و ئالاَی کوردستانیشی بۆ دروستکردن و لەکاتی نمانیشەکەدا بەرزیان کردبۆوە و ئەو زانیاریەشیان دابووە پەخشکارەکە کە باسێکی کورتی کوردستان بکات و چۆن گرفتار بووە بە دەستی سەدام

حوسێنەوە و ئەمانیش وەك كورد بۆچی ئاوارەی ئێرە بوون. بۆ ساڵی ئاینده ڕاز چووە پۆلی هەشت لە ناوەندیی كراپ ئەپڵ Crab Apple هەر لە شاری ڕۆزوێل و كانییش چووە پۆلی نۆ لە ئامادەیی ڕیڤەروود Riverwood High School. دەبێ ئەوە بڵێم كە ڕاز زۆر زیرەك و دەركەوتوو بوو، مامۆستای هۆم ڕوومەكەی، واتە ڕابەرەكەی، كە ناوی میس ئەگنس گاڵیگۆسكی Miss Agnes Goligosky بوو زۆر جار سەردانی دەكردین یان تەلەفۆنی بۆ دەكردین و سەرسامیی خۆی لە ئاستی بەهرە و زیرەكیی ڕاز دەردەبڕی. ئەوانیتریشم باش بوون، بەڵام نەدەگەیشتنە ئاستی ڕاز، كە لە كێبەركێی خوێندندا ئەمەریكی و مەكسیكییەكانی بۆڕدابوو و تەنها كچێكی كۆریی كە ناوی كاتی بوو موناڧەسەی دەكرد و لەو سۆنگەیەشەوە ڕاز دەیوت ڕقم لە چاو تەسكەكانە و تەنها ئەوان دەتوانن هاوشانم بن. ڕاز بێجگە لە خوێندنی ئاسایی مەكتەب خولیای مۆسیقاشی هەبوو و كەمانێكی لە قوتابخانە خواستبوو و ڕاهێنانی لە سەر دەكرد و لە ڕووی هونەریشەوە كۆرسی موسیقای وەردەگرت. پاشان لە ئۆركستڕایەكی قوتابخانەكانی ئەو شارەدا بەشداری كرد و جێی ڕەزامەندی مامۆستاكانی بوو. لەوێ سیستەمێك هەیە كە لەدوای نیوەی ساڵەوە بۆ سێ مانگ هەر مانگە و یەكێك دەبێتە یەكەمی قوتابخانەكانی ئەو شارە، یان ئەو هەرێم و موقاتەعەیەی سەرجەمی شار و ناوچەكانی ئەمەریكای بە سەردا دابەشكراوە و پێیاندەوترێ كاونتی county و ئاهەنگێكی گەورەی بۆ سازدەكەن. شیاوی باسە وردەكاریی سیستەمی پەروەردە و فێركردن لە كاونتییەكەوە بۆ یەكێكیتر جیاوازیی تێدایە. بۆ مانگی مارتی ساڵی ١٩٩٨ ڕاز بە یەكەمی سەرجەمی قوتابخانەكانی هەرێمی فولتن Fulton county دەرچوو، كە بەشێكی گەورەی میترۆپۆلیتانی ئەتڵەنتای دەگرتەوە و یانەی ڕۆتەریی ئەمەریكی – لقی ڕۆزوێڵ American Rotary Club ئاهەنگێكی گەورەی بۆ سازكرد، كە نانخواردنیشی تێدا بوو و ئەمەریكی كەمتر ئەم جۆرە ئاهەنگانە سازدەدەن. یانەی ڕۆتەری، یانەیەكی كۆمەڵایەتییە و ساڵی ١٩٠٥ لە شاری شیكاگۆ دامەزراوە و ئێستا لقی لە زۆربەی شارەكانی ئەو وڵاتەدا هەیە. لە ئاهەنگەكەدا چەند كۆنگرێسمانێك و پارێزگاری شار و بەڕێوەبەری پۆلیس و نزیكەی ١٥٠ كەس ئامادەبوون و لە پێشدا خاتوو گاڵیگۆسكیی ڕابەری پۆلیان ڕازی بە ئامادەبووان ناساند كە منداڵێكی زیرەكی كوردە و ئاوارەی دەستی ڕژێمی عێراقە لەگەڵ خێزانەكەیدا و لێرە زۆر زوو فێری ئینگلیزی بووە و لە وانەكانیدا پێشكەوتووە و ئێستاش ڕاپۆرتێكی وردی لە سەر كۆمپانیای كۆكا كۆلای جیهانی ئامادەكردووە. پاشان بەڕێوەبەری قوتابخانەكە، خاتوو لیندا هۆپینگ Miss Linda Hopingو چەند كەسێكی تر وتاریان خوێندەوە و گەلێ لەو بەرپرسانە بە

خۆشحاڵی و تەوازوعەوە دەهاتن بۆلام و پیرۆزباییان لێدەکردم کە منداڵی وا زیرەکم هەیە و وێنەیان لەگەڵ دەگرتین و پاشان خەڵاتی پەنجا دۆلارو کۆمەڵێك دیارییان پێبەخشی.

ئەڵبەتە لێرە لێدانی منداڵ نەبوو لە هیچ قۆناخێکدا، بەڵام ئەگەر قوتابییەك لاساری یان هەڵەیەکی بکردایە سزاکەی ئەوە بوو کە دەبوو نانی نیوەڕۆی بە تەنها بخواردایە، واتە لە چێشتخانەی قوتابخانە خواردنەکەی وەربگرتایە و لە گەڵ منداڵەکانی تر لە هۆڵی چێشتخانەکە نەیخواردایە و بیبردایەتەوە بۆ پۆل و لەوێ بە تەنها و بێدەنگ بیخواردایە و بەمەشیان دەوت نانخواردنی بێدەنگ silent lunch، ئەگەریش سزاکە قورستر بوایە ئەوە پاش دەوامی ئاسایی سەعاتێك دەیانهێشتەوە و مامۆستاکەشی لە گەڵی دەمایەوە و بە پاسی مەکتەب نەدەڕۆیشتەوە و دەبوو باوك یان دایکی بهاتنایە بیانبردایەتەوە و بەمەش دەوترا حیجز کردن detention بە هیچ جۆرێك پەشیمان بوونەوە نەبوو لەم سزایە و دەبوو خوێندکار ملکەچی بوایە. بۆ هەندێ سزاش نامە بۆ باوك و دایك یان بەخێوکەر دەنێردرا بۆ ئەوەی پێکەوە لە گەڵ بەڕێوەبەرێتیی قوتابخانەدا کێشە و گرفتەکان چارەسەر بکەن. یەکێك لە گرفتە گەورەکانی قوتابخانە ئامادەییەکانی کچان مەسەلەی سکپڕییە کە لە هەندێ کچی ئەو قۆناخەی خوێندن دەقەومێ و ڕەوتی خوێندنیان تێکدەچێت، دەنا هاوڕێ گرتن و سێکس کردن لە دوای تەمەنی شانزەساڵییەوە لەو وڵاتە ئاوخواردنەوەیە!

شیاوی باسە لێرە قوتابیانی هەموو قۆناخەکانی خوێندن، بە سەرەتاییشەوە، بەیانیان کاتژمێر هەشتی تەواو هەر پۆلە و لە ژووری خۆیان چەند دەقیقەیەك بە پێوە دەوەستن و دەستی ڕاستیان دەخەنە سەر دڵیان و ڕوو دەکەنە ئاڵای ئەمەریکا، کە لە هەموو ژوورێکدا هەیە و بە یەك دەنگ لە گەڵ ئەو بڵندگۆیەدا کە بۆ هەموو قوتابخانەی پەخش دەکات بەڵێن تازە دەکەنەوە و ئەمەی خوارەوە دەڵێنەوە:

"بەڵێن دەدەم دڵسۆز بم بۆ ئاڵای ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا و کۆمار کە پشت بە خوا یەك وڵاتە و دابەش نابێت. ئازادی و عەدالەتیش تێیدا بۆ هەمووانە".

بە ئینگلیزییەکەشی I pledge allegiance to the flag of the United States of America, and to the republic for which it stands, one nation, under God, indivisible, with liberty and justice for all.

کـــوردێك لە وڵاتی هندییە سوورەکـاندا

کـاتێ کۆڵـۆمبس هەرچـی دەریـا و زەریایـە تـەی کـرد و لـە سـاڵی ١٤٩٢دا لەنگـەری لـەو کیشوەرە پـانوپۆڕەدا گـرت کـە دواتـر بـە ئەمـەریکا ناسـرا هـەروا چۆڵەوانی نـەبوو، بـەڵکو ئەمسـەر تـا ئەوسـەر پڕبـوو لـە خـەڵکێك کـە ژیـانێکی خێڵەکیی سادە دەژیـان و بنـەمای ئابوورییان ئاژەڵداری و ڕاوی گامێشە کێوی بوو، کە بە هەزارانیان لـەو مێـرگ و پێدەشـتە بەرینانـەدا دەلـەوەڕان. ئـەم خێڵانـە کۆڵۆمبس بـە هەڵە بـە هنـدیی لـە قەڵـەمی دان بـەو حیسابەی کە ئەم خاکـەی پێـی خستووەتە سـەر بەشێکە لـە هندسـتان. کەچی لەڕاسـتیدا ئەمانە خێڵی جیا و ناوی جیاجیان هەبوو، کـە گـەورەترین خێڵیـان چیرۆکی Cherokee و بە دوای ئەودا ئەپاچێ Apache و کریك Creeck و چۆکتاو Chocktaw و چیکسا Chiska و چەندی تر بوون.

دیـارە مێـژووی دروسـتبوونی ئەمـەریکا ڕوونـە و کۆڵەکـە هـەرە بنەڕەتیەکـەی کۆچـی هەزاران خەڵکی سپیپێستی ئەوروپایە بە درێژایی چەندین سەدە و پاشـان کۆچـی هـەزاران کەسی تری سەر زەوی بۆ ئەو وڵاتە و گەڕان بە دوای نان و ژیان تێیدا. بەشێکی بەرچاوی خەڵکەکەشـی ئـەو ڕەشپێسـتانەی ئـەفریقا بـوون کـە وەك کۆیلـە بـۆی گوێزرانـەوە پـاش ڕاوکردنیـان لـە کیشـوەری ڕەشـدا و ڕاپێچکردنیان بـۆ ئـەم کیشـوەرە نوێیـە لـە پرۆسـەی بازرگانییەکی بەدناودا کە بەبازرگانیی کۆیلە ناسرا لە مێژوودا.

من نـاڵێم شارسـتانی بنیـات نـەنراوە لـەم خاکـە پـانوپۆڕەدا، وەلـێ ئـەوە دەڵێم کـە ئـەم شارستانییە لە سەر حیسابی قڕکردنی میللەتێك دروستکرا کە خەڵکی ڕەسـەنی ئـەو وڵاتـە بـوون و چـەندین هـەزار سـاڵ بـوو لـەو وڵاتـەی خۆیانـدا ئـەو ژیانـە سـوننەتی و سـاکارە دەژیان و زیانیشیان بۆ کەس نەبوو. ئەم میللەتەش خێڵەکانی هندییە سوورەکان بوون کـە بە دەردێك بران تائێستاش بە نەنگی دەژمێردرێ لە مێـژووی ئەمـەریکادا. سپیپێسـتەکانی ئەوروپا خۆیان لە تاو زوڵم و ستەمی کەنیسە و دادگاکانی پشکنین و توندوتیـژی ڕەویـان کـرد بـۆ ئەمـەریکا کەچـی لـەوێ کەوتنـە تـەنگ پێهەڵچـنین و پاشـان قڕکردنـی خـەڵکی ڕەسەنی وڵاتەکە و بەدرێژایی چەندین سەدە هەرچی تـەفرەدان و فڕوفێـڵ و سـاختە بـوو لە گەڵیاندا کردیان و ئەنجام بە قڕکردنیان شکایەوە لە پرۆسەیەکی جینۆسایدیی کەموێنە لە مێژوودا. بەرچاوترین خاڵی ئەو قڕکردنە ئەوەیە کە لە مێژووی ئەمەریکادا بە کاروانی

فرمێسك دەناسرێ Trial of Tears و تێیدا هەزارانیان لێ قەتڵوعام کردن. هەموو تاوانی ئەمانەش تەنها ئەوەبوو کەوا خاکەکەیان بە پیتە و دنیایەك کانە ئاڵتوونی تێدا دۆزرایەوە و ئەمە سەری خواردن وەك چۆن نەوت لە خاکی کوردانـدا خەریکە سەریان دەخوات.

خۆ وەنەبێ ئەم خێڵانە هەروا بە ئاسانی ملیان بۆ چەقۆی قەسابی سپیپێست درێژ کردبێت و لە بەرانبەریاندا دەستەوسان بووبێتن، بەڵکو مێژووی بەرەنگاری و ململانێیان پڕە لە فیداکاری و خەبات و خۆبەختکردن لە پێناوی ژیان و مانیاندا و بە درێژایی مێژووی ئەو ململانێیە بە سەدانیان لەو سپێپێستانە قەلاچۆکرد، بەلام دواتر بە شیر و تیر و ڕم هیچ نەکرا لەگەڵ چەك و تەکنیکی سەربازیی پێشکەوتوودا.

قەدەر وایهێنا کە من لە ئەمەریکادا بکەومە ئەو شوێنەی کەوا سەردەمانێکی دوورودرێژ قەڵەمڕەوی دەسەلاتی گەلی چیرۆکی بێت و لەو شارەدا نیشتەجێ بم کە دەکەوتە نزیك شوێنێکەوە پێشتر نیو ئیکۆتای ناو بووە New Echota ماوەیەکی زۆریش پایتەختی بەڕێوەبردنی کاروباری ئەو گەلە بوو. شارەکە ناوی ڕۆزوێڵ بوو و دەکەوتە سەر بەشی باکووری ڕووباری چاراهووچی Chattahoochee، کە بە زمانی هندییە سوورەکان یان ڕاستتر بڵێم بە زمانی گەلی چیرۆکی مانای "بەردی زەرد" دەگەیەنێت. ئەم ڕووبارە لە دامێنی چیاکانی ئەپەلاشیاوە سەرچاوە دەگرێ و بە سەر ویلایەتەکانی کارۆلینای باکوور و جۆرجیا و ئەلەبامادا تێدەپەڕێ و دەڕژێتە کەنداوی مەکسیکەوە. ئەم ناوچەیە ڕۆژگارێك چیرۆکی ناویان نابوو "خاکی دلگیر". بە پێی قانوون نەدەبوو سپیپێستەکان بچنە ناو خاکی چیرۆکییەوە، بەلام بە زۆریی ئەمەیان پشتگوێ دەخرا. پایتەختی چیرۆکی لە نیو ئێکۆتا کێشەی بۆ ویلایەتی جۆرجیا دروستکردووە بە هۆی ڕێکەوتننامەی ساڵی ١٨٠٢ ەوە لە گەڵ حکومەتی ویلایەتە یەکگرتووەکاندا بۆ ڕامالین و دەرپەڕاندنی چیرۆکییەکان لەو سنووەرەدا. ناوی ئەم شارەی ئێستا دەگۆڕێتەوە بۆ ڕۆزوێڵ کینگ، کە دەوڵەمەندێکی ناوچەکە بووە و ساڵی ١٨٣٨ یەکەم کارگەی لۆکەی لێرە دامەزراندووە و ماڵی کرێکاری کارگەکە و بازرگانی تری تێهاتووە و وردە وردە خانوبەرە، کەنیسە، بازاڕ و قوتابخانەی تێدا کراوەتەوە و گەشەی کردووە.

کاتی خۆی و لە ساڵی ١٥٤٠ بەملاوە وڵاتی چیرۆکی لە ڕووباری ئۆهایۆوە لە باکوور درێژدەبۆوە تا ئەم ڕووبارەی چاراهووچی، کە ئێستا لە ویلایەتی جۆرجیایە لە باشوور و تەواوی دۆڵی تەنەسی و زنجیرە چیای سمۆکیی گەورە و هەردوو ویلایەتی کارۆلینای باکوور و باشووری ئەمڕۆی دەگرتەوە. ئەم گەورە خێڵەی چیرۆکی بەردەوام لە شەڕدا بوون لە گەڵ خێڵە هندییەکانی تری دەوروبەریاندا، وەك کریك و چۆکتاو. هەروەها لە

ململانێی ئینگلیز و فەرەنسیەکاندا دابوویانە پاڵ ئینگلیز و ساڵی ١٨١٢ ش دایانە پاڵ ویلایەتە یەکگرتووەکان لە ژێر ئاڵای ئەندرو جاکسۆن Andrew Jacksonدا و ئەگەر ئەمان نەبوونایە ئەوە تۆماهووکێکی خێڵی کریك سەری جاکسۆنی لەت دەکرد (تۆماهووك چەکێکی کۆنی کاریگەری هندییە سوورەکان بوو لە شێوەی پاچێکی زل و قەبەدا و ئێستا بووە بە ناوی مووشەکێکی پێشکەوتووی ئەمەریکا). کەچی هەر ئەم جاکسۆنە پاش ئەوەی ساڵی ١٨٣٠ بوو بە سەرۆکی حەوتەمی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا پشتی تێکردن و بە دەردێکی زۆر خراپی بردن.

سپییپێستەکان بە زۆریی لە کەنار دەریای ڕۆژهەلاَت و ڕۆژئاوای کیشوەری بەرینی ئەمەریکادا هەواریان دەخست و شاریان دروست دەکرد و ئیتر تا سەد و پەنجا ساڵێکیش پێش ئێستا شوێنەکانی ناوەوە بە زۆری کەس پەی پێ نەدەبرد و زیاتر خێڵە هندییەکانی تێدا دەژیا، ئەگەرچی ڕاوکردن و فرتێخستنیان هەر بەردەوام بوو و کە شەپۆلی کۆچی سپییپێست زیادی دەکرد فشاری زیاتر دەکەوتە سەر ئەمان. مۆرکی ویلایەتەکانی کەنار زەریانی ڕۆژئاوا زیاتر ئیسپانی و پورتوگالی بوو چونکە ماوەیەکی زۆر کۆڵۆنیی ئەم دوو دەوڵەتە بوون، بەلاَم ویلایەتەکانی کەناری ئەتلەنتیك زیاتر مۆرکی ئینگلیز و فەرەنسای پێوە دیار بوو. ئەڵبەتە سیانزە ویلایەتەکەش کە ناوکی پێکهێنانی ویلایەتە یەکگرتووەکان بوو لە کەناری ئۆقیانووسی ئەتلەنتیکەوە دەستی پێکرد و پاشان بەرە بەرە ناوچە و هەرێمی تری ئەمەریکا بوون بە ویلایەت و خرانە سەر ئەمانی تر.

ئەو ساڵانە ئێمە لە ڕۆزوێڵی نیشتەجێ دێرینەکەی خێڵی چیرۆکی نیشتەجێ بووین، هیچ ئاسەوارێکی ئەوتۆی ئەو گەلەی تێدا نەمابوو، تەنها ناوی ڕووباری چارا هووچی وەك خۆی مابۆوە و لە سەر ئەو ڕووبارەش بوارێك هەبوو لە زەمانی پێش تەکنیکی پرد دروستکردندا خەڵك لێی پەڕیونەتەوە و ئەمەش بە ناوی ویلیۆی ناوداری ئەو خێڵەوە بووە و تائێستاش ئەو ناوە ماوە. بەنکێك هەیە بە ناوی ئێتاوا واتە بورجی بەرز بەو زمانە چێشتخانەیەکیش بە ناوی چیرۆکییەوە. لە کتێبخانەکانیشدا گەلێ سەرچاوەی هەمەجۆر هەن لە بارەی فۆلکلۆر و ئەفسانە و مێژووی ئەو گەلەوە. هەروەها ئەوەی سەرەنج دەدرێ تائێستا گەلێ ناوی شوێن و شار و شاخ و هەر پاشماوەی سەردەمی هندییە سوورەکانن و سەرباری تواندنەوە و فرکردنیان وەك تەعریبەکەی لای خۆمانی پێ نەکرا. گەلێ ناوی دیاری وەك ویلایەتی تەنەسی Tennessee و شاری چەتەنووگا Chattanooga و شاری تەلەهاسی Talahassee هەروەك خۆیان ماونەتەوە و دەسکاری نەکراون.

تا ساڵانی بیستەکانی سەدەی نۆزدەش چیرۆکی لەو وڵاتەی خۆیدا کە پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد هەرچۆنێك بوو گوزەرانیان دەکرد و خەریکی ئاژەڵداری و کشتوکاڵ بوون

بەتایبەتی چاندنی گەنمەشامی و ڕاوکردن بـوون و کـەمتر سپیپێست فشاری بـۆ دەهێنـان. بەڵام لەو دەمە بەدواوە بـەلاَو نەگبەتییـەکی نـوێ ڕووی تێکـردن و سـاڵی ۱۸۲۸ ئـاڵتوون لـە خاکەکەیاندا دۆزرایەوە. ئەو شوێنەی کە کانە ئالتوونەکەی لێدۆزرابووەوە ناوی دەهلۆنیگا Dahlonega بوو، کە نزیکەی سەعاتێکی سەیارە لە ئێمەوە دوور بوو.

ئەم دەهلۆنیگایە (کە ناوەکەشی هەر هی ئەو زەمانەیە) ئێستا شارێکە و دەکەوێتـە لای باکووری دەریاچەیەکەوە پێیدەوترێ لێنیر Lake Leneir کە ئێستا سەیرانگایە و جارێکیان منداڵەکانی منیش لە گەشتی وەرزی هاوینی مەکتەبەکەیانـدا برابوونـە شـوێنی ئـەو کانـە ئاڵتوونە و لە کەناری دەریاچەکە لیان پێ بێژابوونەوە و بە ئەندازەی دەنکە لێکی بچووك ئاڵتوونیان دۆزیبۆوە و وەك یادگار لە شووشەیەکی بچووکی ئـاودا هـەڵیانگرتبوو. ئەڵبەتـە ئـەو کانـە ئیسـتا لـە ڕووی ئابوورییـەوە بایـەخێکی نـەماوە و لـەو دەمـەوە هـەموو ئاڵتوونەکـەیان دەرهێنـاوە و ئێسـتا تـەنها وەك شـوێنێکی گەشـتوگوزاری مێـژوویی تەماشـا دەکرێت.

ئـەو دەمـە کـە هـەواڵی دۆزینـەوەی ئـاڵتوون لـەو شـوێنەدا بڵاوبـووەوە ئـیتر خـەڵکی سپیپێست بەلێشاو ڕوویـانکردە وڵاتـی چـیرۆکی و بـە زۆر و بـە خوایشـت جێـی خۆیـان دەکردەوە و زەویوزاریان دەکڕی و زیاتر تەنگیان بە خێڵە هندییـەکان هەڵدەچنی. مـن لـە کتێبێکی مێژووی ڕۆژوێڵدا خوێندمەوە کەوا سپێپێستەکان لە هەموو لایەکەوە بە پاپۆڕ لە کـەناری باشـووری ڕۆژهەڵاتـەوە لـە ویلایـەتی جۆرجیـا و بـە تایبـەتی لـە بەنـدەری سەڤانا Savana لەنگەریان دەگـرت و لـەوێوە دەهاتنـە شـاری ئەتڵەنتا و پاشـان هـەنگاو بـە هـەنگاو بـەرەو ژوور دەبوونـەوە و دەبـوو لـەم گەشـتەیاندا لـە ڕووبـاری چـارا هووچـی بپەڕنەوە و پەڕاندنەوەی عەرەبانەو هێسترو ئـاژەڵو ڕەشـەوڵاخ و مـاڵی ئـەم کۆچبەرانە بوو بە بازرگانییەکی باش بۆ ئەو کەسانەی ئاش و بواریان هەبوو لە سەر ئـەو ڕووبارە و چەند قات زیادی کردبوو. ئەڵبەتە ئـەو خەڵکـەی دەڕژانـە ئـەوێ هـەر تـەنها بـۆ ئـەو کانـە نەدەچوون بـەڵکو بـە نیـازی کـانی تـر بـوون و هـەروەها تـەماحیان کردبـووە زەوی وزاری بەپیتیشیان.

سـاڵی ۱۸۳۰ وەك پێشـتر باسـم کـرد ئەنـدرو جاکسـۆن بـوو بـە سـەرۆکی ئەمـەریکا و پشتگیریی سپیپێستەکانی کرد و خێڵە هندییەکانی ناچاری کۆچکردن کرد بەرەو ڕۆژئاوا و مەسەلەکەیان لە سەر کردن بە یاسا و چەکدار و سەرباز دەیانگرتن و ڕاپێچی ئۆردووگـای تایبـەتیان دەکـردن و لەوێشـەوە لـە ڕێگـای ئـاوی ڕووبـار و وشـکاییەوە بـە ڕێگایـەکی دوورودرێژی نزیکەی هەزار و پێنجسەد کیلۆمەتردا ڕەوانەی هەرێمی ئۆکلاهۆمایان کردن. ئەم کارەساتە لە ساڵانی ۱۸۳۸ – ۱۸۳۹ دا بەرپاکرا و نزیکەی پانزە هـەزار کەسـیان گـرت و

به پیادەڕۆیی ناچاری ئەو گەشتە دوورەیان کـردن و دوا تـاقمی ئاوارەکـان لـە سـاڵی ١٨٣٩ دا گەیشتنە ئۆکلاهۆما و نزیکـەی چـوار هـەزاریان لـە ڕێگـا گیانیـان لەدەسـتدا، کـە زۆربـەیان ژن و منداڵ بوون و بەدرێژایی ئەو ڕێگا دوورە زنجیرەیەك گۆڕ بەمبەرو بەوبەریدا تەرمی ئەو خەڵکە کارەساتبارەیان شاردەوە و شایەتی زوڵمێکی سامناکە لـە مێـژوودا. ئـەم ڕێـڕەوە بە کاروانی فرمێسك Trial of Tears ناودەبرێ لە مێـژوودا. ئەوانـەی کـە لـە دەسـت مـەرگ ڕزگاریان بـوو لـە ئۆکلاهۆمـا نیشـتەجێبوون و بـە کـاری ئاژەڵداری و کشتوکاڵەوە خـەریك بـوون بـەڵام دواترلێـرەش نەیانهێشـت بـە ئاسـوودەیی دانیشـن و دیسـانەوە زەوی و زاریـان لێداگیرکردنەوە و هەرچی گامێشە کێوی بوو قڕیان کردن چونکە سەرچاوەیەکی سەرەکیی خۆراکی ئەم خێڵانە بوون.

لە کارەساتی قڕکردن و پەرتەوازە کردنی چیرۆکیدا نزیکەی هەزار کەسێکیان بـەختیان هێنا و لە ڕاپێچکرنەکە دەربازبوون بە هۆی خۆشاردنەوە یان لێبووردنی تایبـەتی و دایانـە چیاکانی سمۆکی گەورەدا و Great Smokies بوون بە بناغـەی بانـدی ڕۆژهـەڵات. ئێسـتا لـە پـاش زیـاد لـە ١٦٠ سـاڵ نـەوەی ئەوانـە لـە ویلایـەتی کارۆلینـای بـاکوور قەدەغەیـەکیان (محمیـة Reservation) بـۆ کراوەتـەوە و تێیـدا ژیـانی نـەریتپارێزی و خێڵـەکیی خۆیـان دەبەنەسـەر و تێکـەڵی خـەڵکی تـر نـابن و ئێستا لـە سەرانسـەری ئـەو وڵاتـەدا ژیـانی ئـەو خەڵکە ڕەسەنە هاتووەتە سەر ئەوەی لە چەند قەدەغەیەکی تایبەتـدا گوزەران بکـەن و تـا ئێسـتاش داب و دەسـتووری خێڵـەکیی خۆیـان پاراسـتووە. دەڵـێن گوایـە نوێنەریشـیان لـە کۆنگرێسدا هەیە.

سەیر ئەوەیە ئەم خێڵە ڕەسـەنە بـە نـاو هیندییانـەی کیشوەری ئەمـەریکای باشـوور و ناوەڕاست و مەکسیك بەو دەردە نەچوون وەك ویلایەتە یەکگرتووەکان و ئەو وڵاتانـەی لـە سـەرەتاوە بـوون بـە ژێردەسـتەی پورتوگـاڵ و ئیسـپانیا ئاوێتـەبوونێکی بەرچـاو لـە نێـوان خەڵکە ئەوروپایی و خێڵە ڕەسەنەکاندا دروستبوو، بـە جۆرێـك واهەسـت دەکـەیت خەڵکـە ڕەسەنەکە بارودۆخیان لە ژیانی ساکار و سەرەتاییەوە بەرەو شارستانییەت پەرەی سەند و فەرهـەنگ و کولتـوور و زمـانی ئیسـپانی باڵادەست بـوو تێیانـدا و زیـاتر ئـامێزی بـۆ ئـەو ئاوێتەبوونە کردەوە.

جارێکیـان لـە گـوام مامۆسـتایەکی زانکـۆ موحازەرەیـەکی پێـداین لـە سـەر پێکهاتـە و مێــژووی ئەمــەریکا و زۆر ڕاشــکاوانە پێــی لێنــا و وتــی: "نــەنگترین و شــەرمەزارترین مێژوومان هەیە لە بواری مامەڵە کردنمان لە گەڵ خێڵە ڕەسەنەکانی ئەمەریکادا"!

مەرگێکی پڕ تراجیدیا لە ئەمەریکا

مام ئەحمەد و ئایشێ خان وەك دەیان و سەدان کەسوکاری ئەو کوردانەی ساڵی ١٩٩٦ ڕەوانەی ئەمەریکا کران، کەوتنە تەك ماڵی کاك شیروان و کاك بەرزانی کوڕیان و ماڵی کاك هوشیاری زاوایان. کارەکە بۆ ئەوان هەندێك لەبارتر بوو لەچاو خەڵکی تردا، چونکە لەگەڵ کوڕ و کچ و زاوا و کۆمەڵێك کوڕەزا و کچەزایاندا دەژیان و بێجگە لەوەش ماڵی کوڕ و کچێکی تریان لە نەرویج بوو و هاتوچۆکرنیان بۆ لای یەکتر تاڕادەیەك ئاسان بوو. ئێمەش لەگەڵ ئەوان یەکماڵ بووین و کاك شیروان هاوڕێی سەردەمی زانکۆمە و لە وڵاتی خۆمان و لەوێش ئەندازیارێکی سەرکەوتووبوو. ئەم پیاوە بە شایەتیی هەموو برادەرەکانی کەسێکی تا بڵێی ڕاستگۆ و بەئەمەك بوو لە دۆستایەتیدا و بەش بەحاڵی منیش گەلێ هەڵوێستی مەردانەی هەبوو لە ژیانمدا و پەیوەندیی دۆستانەمان لەئاستێکدایە کورد واتەنی مەگەر هەر حەڵاڵمان لێکجیابێت.

کاتێ لە گوامەوە گوێزراینەوە بۆ ئەمەریکا مەسەلەکە وا کەوتەوە کە ئێمە و ماڵی کاك شیروان و خزمەکانی بەر ویلایەتی جۆرجیا و گەورە شاری ئەتلەنتا بکەوین. ئەڵبەتە ئەمە هەر بەڕێکەوت نەبوو، بەڵکو لە کاتی پرۆسێسەکردنی ئەوراق و مامەڵەماندا ناوی یەکترمان لە فۆرمەکانماندا نووسیبوو. پاشان ئێمە بەر باکووری ئەتلەنتا و شارۆچکەی ڕۆزوێڵ کەوتین بۆ نیشتەجێبوون و کارکردن، ئەوانیش هەموو پێکەوە بەر باشووری ئەو شارە کەوتن و لە ناوچەی جۆنسبۆرۆ نیشتەجێبوون و پاش بەینێکیش ماڵی کاك جەمال لە شاری چەتەنووگای ویلایەتی تەنەسییەوە، کە دوو سەعاتێك بە ئۆتۆمبیل دوور بوون، باریانکرد و هاتنە لای ئەوان و لە گەڵ ماڵی کاك بەختیاری برادەرماندا گرووپێکی چوار پێنج ماڵییان لە جۆنسبۆرۆ دروستکرد. لە ناوچە یان گەڕەکەکانی کلارکستۆن و دۆرەڤیڵ و شوێنی تری ئەو شارە گرووپی چەند ماڵیی کورد هەبوون، بەڵام زۆر پەرت و بڵاو، چەشنی گاڵی ناو دڕك.

جۆنسبۆرۆ نزیکەی سەعاتێك بە ئۆتۆمبیل لە ئێمەوە دوور بوو، بەڵام ناوبەناو لەگەڵ ماڵی کاك شیروان هاتوچۆی یەکترمان دەکرد و ئەڵبەتە باوك و دایکیشی کە لەو

غەریبستانە تاڵەدا زۆر دڵمان بە یەکتر دەکرایەوە و پێکەوە گەلێ شوێنی خۆشی ئەو شارە دەچووین، بەڵام گەواڵە هەوری غوربەت هەردەم بە ڕاسەرمانەوە بوو و لە خۆشترین شوێنی ئەوێدا ناخۆشترین شوێنی وڵاتی خۆمانمان بیردەکەوتەوەوە و خۆزگەمان پێدەخواست.

مام ئەحمەد هەرچەندە ژن و کوڕ و کچی لەدەور بوون و لە بەر ئەوەی تەمەنی ٦٩ ساڵ بوو مووچەیەکی خانەنشینیی مامناوەندیی بۆ بڕابووەوە و بەرزانی کوڕی، کە ئەو دەمە ژنی نەهێنابوو و لەگەڵ باوك و دایکی پێکەوە دەژیان، دریغیی لێنەدەکردن و بۆ گەلێ شوێنی دەبردن، کەچی ئەم پیاوە لەوێ ڕانەهات و هەردەم دڵەودوابوو و هەستت دەکرد خەم و خەفەتێکی قووڵ سەری تێکردبوو، بەڵام کەم دەریدەبڕی و هەردەم دەیچەپاندە دڵی خۆی.

زستانی ساڵی ١٩٩٨ بوو، کە ئێمە سەردانمان کردن و بێ ئێوە ناخۆش ئایشێ خان کفتەیەکی کوردانەی بۆ لێنابووین و پاش گەڕانەوەمان بە چەند ڕۆژێك هەواڵێکی کتوپڕ و دڵتەزێنمان پێگەیشت کە مام ئەحمەد تووشی جەڵتەی مێشك بووە و لە نەخۆشخانە کەوتووە. یەکەمجار کە بردوویانەتە نەخۆشخانە دوکتۆرێکی ڤێتنامی بینیوێتی و پەی بە دەردەکەی نەبردووە و هەندێ حەبی سەرئێشەی ئاسایی داوەتێ. بۆ جاری دووەم کە لێیدایەوە بە پەلە گەیەنرایە نەخۆشخانە و ئەمجارەیان زانرا کە جەڵتەی مێشکە و لەوێ ماوەی هەژدە ڕۆژ بە نیوەهۆش و بێهۆشی مایەوە و هەوڵێکی زۆری لەگەڵ درا بەڵام هیچ کەڵکێکی نەبوو بەڵکو هەموو تەکنیکی پزیشکیی ئەمەریکا و پێشکەوتنی هەر توانی ١٨ ڕۆژ بیهێڵێتەوە و دوای ئەوە گیانی سپارد.

تا ئێرە ئاساییە و ئەوەی بێتە دنیاوە دەشمرێ، بەڵام سەختیی مەسەلەکە لای ئێمە ئەو غوربەت و تەنهاییە بوو لەو لێقەومانەدا. چۆنی وەربگرینەوە و چۆنی بەڕێبخەین و چۆنی بنێژین و لە کوێ!؟.. لەوێ دەستوور وابوو کە جەنازە لە نەخۆشخانە ڕاستەوخۆ نەدرێتەوە بە کەسوکاری مردووەکە، بەڵکو بە ئۆتۆمبیلێکی داخراو دەگوێزرێتەوە بۆ گۆڕستان. ئەڵبەتە بۆ خەڵکی مەسیحی بەو ئۆتۆمبیلە دەگوێزرێتەوە بۆ کەنیسە یان شوێنێکی تایبەت بۆ سازکردنی ڕێوڕەسمی جەنازە و پاشانیش هەر بەو ئۆتۆمبیلە دەگوێزرێتەوە بۆ گۆڕستان. بۆ ئەم حاڵەتەی ئێمە کەنیسەیەکی باپتیست دەستی هێنایە پێشەوە کە ئەرك و مەسرە فی بەخاکسپاردن بگرێتە خۆی، بەڵام کەسوکار ئەوەیان ڕەتکردەوە و سوپاسیان کردن و پێیان وتن کە ڕێوڕەسمی ئیسلامی دەینێژن. جەنازەکەمان

وەرگرتو لە شوێنێکی تایبەتی نەخۆشخانەکەدا ڕێوڕەسمی شوشتنی بۆ ڕێکخرا. ناردیان شێخێکی مەغریبیی بەساڵداچووی ڕیشدرێژ هات و جەنازەمان بردە سەر تاتەشۆر و من و کاك هوشیاری زاوایان بووین بە شاگردی شێخە مەغریبییەکە و ئاومان دەکرد بە مەیتەکەدا و ئەویش بە دەم خوێندنی چەند ئایەتێکی قورئانەوە دەیشۆرد و نەیدەهێشت بە موو دەستووره ئیسلامییەکە کەلیی تێبکەوێت. پێش ئەوەی من و کاك هوشیار بچینە ژوورەوە شێخەکە سوێندی داین کە هەر عەیبێکمان لە جەستەی مردووەکەدا بینی نابێ لای کەس و تەنانەت خێزانیشمان باسی بکەین. لە پاش شۆردنەکە شێخ فەرمانی دا بۆنی بۆ بێنین و بەرزان خێرا چوو بۆنێکی گرانبەهای هێنا بەڵام شێخ قوبووڵی نەکرد و وتی: ئەمە مادەی ئەلکوولی تێدایە و دەبێ بۆنێك بێت هیچ ئەلکوولێکی تێدا نەبێت. پاشان ماددەی کافووری پێوەکرد و کفنی کرد و لە تابووتێکی داخراوی ناو بە هەمان ئۆتۆمبیلە قەپاتەکە بردمان بۆ مزگەوتێکی گەورە لە ناو ئەتلەنتادا، بۆ ئەوەی نوێژی مردووی لە سەربکرێت. هێندەم زانی مەلای مزگەوتەکە و ٢٠ – ٣٠ کەسی ڕەنگ و ڕەگەز جیاواز، کە زۆریان ڕەشپێست بوون، هاتن نوێژی مردوویان لە سەر جەنازەکە کرد. شایانی باسە ئەم مزگەوتە نزیکەی ٢٥ ساڵ لەوەوبەر دوو برای پاکستانی بە پیتاك کۆکردنەوە دروستیان کردبوو و فێرگەیەکی قورئانیش تێدابوو، کە هەردوك مزگەوتو قوتابخانەکەش ناوی فارووق بوو.

لە باشووری شاری ئەتلەنتادا و لە شوێنێکی نزیك جۆنسبۆرۆ گۆڕستانێکی موسڵمان هەبوو، ڕووبەرەکەی نزیکەی پێنج دۆنم دەبوو، دەیانگوت پیاوێکی سعوودی بۆ خێر کڕیوێتی و نزیکەی دووسەد گۆڕێکی تێدابوو لە عەرەب و هندی و پاکستانی و بەوەی ئێمەشەوە کوردێکی چووە سەر.

ئەوەی کە مایەی داخ و پەژارەیەکی زۆر بوو بۆ ئێمە هەر چوار پێنج کەسێك و کوڕەکانی و زاواکەی و لەگەڵ خێزانمان ٨ – ٩ کەسێك دەبووین شوێن جەنازەکە کەوتبووین و بە ڕێگاوە بۆ ئەو گۆڕستانە من خەیاڵم فڕیبوو بۆ لای خۆمان کە کەسێك بەرەو گۆڕستان بەڕێدەخرێت دەیان و سەدان کەس شوێنی دەکەون، کەچی ئێمە لەم غوربەتە تاڵەدا هەر ئەم چوار پێنج کەسەی خۆمانین و کەسمان لە دەور نیە و ئەو ئەمەریکیانەی دۆستمان بوون ئەمە لە فەرهەنگیاندا نیە و دۆستە کوردەکانی ئەمەریکاشمان هەر یەکە لە بنی دنیایەك بوو بۆخۆی لەو وڵاتە پانوپۆڕەدا، کە لە ڕۆژهەڵاتەوە بۆ ڕۆژئاوای شەش سەعاتی فڕۆکەی دەخایاند و سێ سەعات کاتیش هەبوو،

واته ئەگەر لە ئەتلەنتا سەعات ١١ ی بەیانی بوایە ئەوە لە کالیفۆرنیا تازە کاتژمێر هەشتی بەیانی بوو. لە باکوورەوە بۆ باشووریش چوار سەعاتی فڕۆکەی دەبرد. ئەو کوردانەی لە گەڕەك و ناوچە جۆراوجۆرەکانی ئەتلەنتا بوون و ئەوانەشیان کە دۆست و ناسیاو بوون هێندە دوور و پابەندی کارەکانیان بوون بەئاسانی نەدەگەیشتنە لای ئێمەو ئەگەر بیشگەیشتنایە هەروا ئاسان نەبوو کار بەجێبێڵن.

لە گۆڕستانەکە تەرمەکەمان لە ئۆتۆمبیلە داخراوەکە وەرگرت و شۆفێرەکەی لەوێ مایەوە و وەستا تا بەخاکمان سپارد و خاوەنی مردوو کاغەزێکی بۆ ئیمزا کرد ئەوجا ڕۆیشت. ئێمە زۆر سەرمان لەم کارە سوڕما و لە هەندێ خەڵکی ئەمەریکیمان پرسی بۆچی وا بەتوندی لەم کارە دەپێچنەوە و وەلآم ئەوەبوو لەوانەیە هەندێ کەس مردووی خۆیان وەربگرنەوە و تاقەت و توانای دابینکردنی ڕێوڕەسم و خەرجی ناشتنیان نەبێت و لە شوێنێکی چۆلآییدا بیخەنە چاڵێك یان شیویکەوە و بڕۆن و ئەمەش ژینگە پیس دەکات. جا لەڕاستیدا ئەرکی مردوو ناشتن لەو ولآتە قورسە و ئەوەی ئێمە زیاد لە دوو هەزار دۆلاری تێچوو کەوا کاك شیروان و کاك هوشیار و بەرزان خۆیان دابینیان کرد و قبووڵیان نەکرد کەس هاوکارییان بکات. لە گۆڕستانەکە نەریت وابوو هەر بستێك لە زەوی بەرزبێتەوە و تاقە یەك کێلیش لە ژوورسەری بێت، کە بەزۆری پارچە مەڕمەڕێکە و ناو و تەمەنی کەسی کۆچکردووی لە سەرە. ئەڵبەتە هەڵبەستنی گۆڕ لە گۆڕستانی مەسیحیەکانیشدا هەر کێلێکی مەڕمەڕە لە ڕاسەری مردووەکەداو لە شێوەی خاچدایە و ناو و تەمەنو شتی لەم جۆرەی کۆچکردووی لە سەرە، بەلآم من لە گۆڕستانە موسڵمانەکەی ئەتلەنتادا گەلێ گۆڕم بینی بە مەڕمەڕ ڕازێنرابۆوە کە زۆریان کۆچیان کردبوو بۆ ئەو ولآتە و لەوێ گۆڕغەریب بووبوون. یەك لەوانە گۆڕی پیاوێکی هندی بوو کە لێی نووسرابوو: ئەمە گۆڕی خوالێخۆشبوو کۆلۆنێل دوکتۆر حاجی فلآن کەسی خەڵکی بۆمبایە لە هندستان و ساڵی ئەوەندە لە دایکبووە و ساڵی ئەوەندەش کۆچی دوایی کردووە.

ئەوەی کە بۆ ئێمە مایەی پەستیو دڵگرانییەکی زۆر بوو لەماڵەوە پرسەکەمان دانا و تەنها بریتی بووین لەو چەند دۆست و دراوسێ کەمەی لە دەوریان و تەسجیلێکی قورئان خوێندن و کەسێك بە تایبەتی لە سەر تەلەفۆن بوو وەلآمی سەرەخۆشیی خزم و دۆستی دەدایەوە لە ویلایەتەکان و ئەوروپا و کوردستانەوە و هەروا ئەمەریکی و ڤێتنامی و ئەفریقی و ڕەگەزی جۆراوجۆری دراوسێمان بوون کەچی لە فەرهەنگی کەسیاندا نەبوو

بێنـە لامـان و قسـەیەکی دڵدانـەوە و پـەژارە دەربرینمـان لەگـەڵ بکـەن و لەولاشـەوە لـە کوردستانەوە تەلەفۆنمان بۆ دەکرا کە پرسەیەکی زۆر قەرەباڵغی هەیە.

بێگومـان کەسـێك لـە وڵاتـی خۆمانـدا ئـەوەی بەسـەربێت و مردوویـەکی لێبمریـت دەسـبەجێ خـزم و دۆسـت لێـی کۆدەبنـەوە و خۆیشـی نـازانێ کاروبـاری بەخاکسـپاردن و پرسەی چۆن بەڕێوەدەچێت و تاچەند ڕۆژیك خەڵك لە دەوری کۆن و لـە سـەرێکەوە ئـەم کارە بە ڕووکەش و ڕۆتین دێتـە بەرچـاو، بـەڵام کـە کەوتیتـە غـەریبی و کارەساتێکی وات لێقــەوما و کەســێکی ئــەوتۆت لــەدەور نــەبوو ئەوکاتــە دەزانــی ئــەم پەیوەندییــە کۆمەڵایەتیانـەی لای خۆمـان چـەند دیاردەیـەکی جـوان و ئیجـابین. چـونکە هـەر بـە دەم ئاسانە گوزارش لەو بارە دەروونییـە بکـەیت کەسـێکی ئـازیزت لـەو دوورەوڵاتییـە لەدەست بچێت و کەست لەدەور نەبێت و هەموو پرسەکەت بێتە سەر تەلەفون و تەلەفۆنکاری. ئای کـە سـتەمە دەروونـت کـەیلی دووکـەڵی غوربـەتێکی تـاڵ بێـت و لـەم غوربەتەشـدا کۆسـتت بکەوێت و پارچەیەك لە جگەرت بکرێتەوە و گۆڕغەریب بکرێت و دەوریشت چۆڵ بێت. ئەو دەمە ئێمە بۆ خۆمان دەگریاین و بۆ ئەو فەرهەنگ و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەی لە وڵاتـی خۆمـان هاکـەزایی سـەیرمان دەکـرد و قـەدرمان نـەدەزانی وا ئێسـتا لێمـان بـوو بـە ژانێکی بەسوێ و مەگەر هەر خۆمان بزانین چەند سەخت بوو.

کاك شیروان تازە چووبوە سەر کاری ئەندازیاریی خۆی و تازە چەند ڕۆژێك بوو دەوامی دەکـرد و ئـەو ڕۆژەی کـە بـاوکی کۆچـی دوایـی کـرد و هـەموو پێکـەوە سـەرقاڵی کاروبـاری بەخاکسپاردنی بووین‌و کاتێ نیوەڕۆ دڵتەنگ و خەمبار لـە گۆڕسـتان گەڕاینـەوە، لـە لایـەن بەڕێوەبەری دائیرەکەیەوە تەلەفۆنێك بۆ ماڵەوەیان کرا و وتیان بۆچـی ئـەمڕۆ دیـار نیـە و نەهاتووە بۆ دەوام؟ ئێمەش پێمانوتن باوکی کۆچـی دوایـی کـردووە و خـەریکی ڕێـوڕەسمی ناشتنی تەرمەکەین کەچی جەنابی بەڕێوەبەر زۆر بە خوێنساردییەوە وتـی: چاکە کـە لـە ناشتنی بوونەوە با بێت بۆ دەوامەکەی!! جا توخوا وەرە لە کولتوورێکی وادا هەڵکە و خۆت بگونجێنە!!

له تایفوونەوە بۆ تۆرنادۆ

لـە ناوەڕاسـتی مـانگی دیسـەمبەری ١٩٩٦ دا گەیشـتینە دوورگـەی گـوام، کـە بـوو بـە قۆنـاخێکی گرنگـی سـەفەرەکەمان بـەرەو ئەمـەریکا. وەك پێشـتر ئامـاژەم بـۆ کـرد ئـەم دوورگەیــە دەکەوتــە نــاو ئۆقیانووســی پاســیفیکەوە و یــەك لــە دوورگــەکانی هــەرێمی مایکرۆنیزیا و ماریانای باکوور پێکدێنێ و لە ڕووی جوگرافییەوە بە نزیکەی سێ سـەعاتی فرۆکـە دەکەوتـە ڕۆژهـەلاتی ولاتـی فلیپینـەوە و ڕۆژهـەلاتی چـین وباشـوری ڕۆژهـەلاتی ژاپۆنەوە.

من پێشتر لە زەینی خۆمدا وێنەی باس و گەشتەکانی سندبادم بۆ دوورگە کێشابوو، وەك ناوچەیەکی لماویی ڕووتەنی بـە دەریـا و زەریـا چـواردەور گـیراو، کەچـی کـاتێ لـە گوام دابەزیم ڕوانـیم ئـەم شـوێنە نـە لـە و نـە ڕووتـەن بـەڵکو یەکپارچـە سـەوزایی و دارستان و شاخی بە دارودرەخت داپۆشراو بوو. دوورگەی گوام لە سـەر هێڵـی پـانی ١٣ پلـەی سـەروو هێڵـی کەمـەری زەوی و گـەرم و شـێدار بـوو، بـەلام لەجوانیـدا وێنـەی دەگمەن بوو لـە دنیـادا و قیبلـەی گەشـتیارانی جیهـان بـوو بـە تایبـەتی ژاپۆنییـەکان. فڕۆکەخانەیـەکی زۆر گـەورەی نێودەوڵـەتیی تێـدابوو، هـەر تاوناتاوێـك فڕۆکەیـەکی لێدەنیشـتەوە یـان دەفـڕی و بووبـووە مایـەی سـەرنج و سەرسـامیی ئێمەیـەك کـە بـە زۆری فڕۆکەی جەنگیمان دەبینی بۆردمانی دەکردین و خۆمان لێدەشاردەوە. نامـەوێ لێرەدا بێمە سەر باسکردنی ژیان و گوزەرانمان لـەو سـێ چـوار مانگـەی مانـەوەمان لـە گوامـدا، چـونکە پێشـتر باسـێکم لێـوە کـردووە، بـەلام ئـەوەی زۆر سـەرنجی ڕاکێشـاین زریانی تایفوون Typhoon و ئەو مەترسییە گەورەیەی بـوو کـە ئیـدارەی دوورگەکـە و خەڵك لەوێ حیسابی وردیان بۆ دەکـرد و ئێمـە هـەر کـە گەیشـتینە ئـەوێ دەسـبەجێ ڕێبـەرێکیان داینـێ لـە سـەر دوورگەکـە و ژیـان و گـوزەران تێیـدا و ئـەوجا چـۆنێتی خۆپاراســتن لــە تــایفوون. زۆربــەی خانووەکــان شیشــبەندی ئاســن لــە ســەر پەنجەرەکانێتی و وەك دەرابەی دوکان بەرز دەکرێتەوە و لە حاڵەتی زریانی تایفووندا دادەدرێتەوە و بێجگە لەوە توورەکە خۆڵیش لە بەر دەرگا و پەنجەرەدا دادەنرێت.

من له ئەڵقەکانی پێشتردا کەمێك بە وردی باسی تایفوونم کردووە و ئەمەی ئێستا دەینووسم تەنها وەبیرهێناوەیەکە و لێدوانە لەو لایەنانەی ئەو کاتە باسم نەکردبوو. ئێمە ئەو ماوەیەی لەوێ بووین تەنها یەك جار زریانی تایفوون هەڵیکرد و چەقی گەرداوەکەش نزیکەی دووسەد میل لە گوامەوە دوور بوو و زیاتر دوورگەی سایپانی دراوسێی گرتەوە و لەگەڵ ئەوەشدا لای ئێمە لە گوام ماوەی نزیکەی هەفتەیەك باران و ڕەشەبای توند بوو. ئەم زریانە زیاتر لە دەریای چین وحەوزی ڕۆژهەڵاتی چین و فلیپین و ژاپۆندا هەڵدەکات و خێرایی با دەگاتە زیاد لە ٢٠٠ کیلۆمەتر لە سەعاتێکدا و ساڵانە زیانی زۆر بەرپا دەکات، بە زیانی گیانیشەوە، بە تایبەتی کاتێ ناوچەیەك بەر چەقی زریانەکە دەکەوێت. بە هەرحاڵ ئێمە کاتێ گوامماں بەجێهێشت لە دوو سەرەوە پێمان خۆشبوو، یەکەمیان ئەوە بوو لەو دڵەڕاوکێیەی مەسەلەی چارەنووسمان ڕزگارمان بوو و ئەنجام چووینە خاکی ویلایەتە یەکگرتووەکانەوە، دووەمیش لەو تایفوونە بەسامەی هەردەم هەڕەشە بوو لە سەر خەڵکی ئەوێ و هەر زوو بیرمان چووەوە. بەڵام دیسانەوە لە ئەمەریکا ئێمە بەر ویلایەتێك کەوتین کەوا بە زۆنی زریانی تۆرنادۆ دەژمێردرا و ئەویش زیانێکی مادی و گیانی زۆری بەرپا دەکرد. ئەم تۆرنادۆیە بە پێچەوانەی زریانی تایفوونەوە لە وشکاییدا بەرپا دەبوو، گەلێ جاریش بە شێوەیەکی کوتوپڕ و لە چاوتروووکانێکدا دەستی خۆی دەوەشاند و نەدەما و جاری واشبوو ڕێڕەوەکەی هێڵێکی باریك بوو، یان لە شارێکدا گەڕەکێك یان بەشێك لەو گەڕەکەی وێران دەکرد و ماڵەکانی ئەمدیو و ئەودیوی ئەو هێڵە زیانیان پێنەدەگەیشت. زریانی تایفوون زووتر پێشبینی دەکرێت و ڕێڕەوەکە دەسنیشان دەکرێت کە دوورودرێژە و هەرشوێنێك بەرچەقەکەکەی نەکەوتبێت، کە پێیدەوترێ چاو، ئەوە زیانی قورسی بەرناکەوێت. کەچی تۆرنادۆ کارەساتێکی زۆر پڕ ترس و سامە و لە خێرایی و کوتوپڕیی ڕوودانیدا زیاتر لە بوومەلەرزە دەچێت وەك ئەوەی کە لە زریان و گەرداو بچێت و کاریگەریی وێرانکاریشی زۆرە.

جۆرجیا ئەو ویلایەتە بوو کە ئێمە بە پێی پلانی دابەشکردن و نیشتەجێکردنی دەزگای کۆچی ئەمەریکی تێیکەوتین. ئەم ویلایەتە و زیاد لە هەشت نۆ ویلایەتی باشوور وباشووری ڕۆژهەڵات وناوەڕاستی وشکایی ئەمەریکا ساڵانە لە بەهاراندا بەر ئەم زریانە توندە دەکەون. لەوانە ویلایەتەکانی تەنەسی، ئەلەباما، تەکساس، ئۆکلاهۆما، میسوری، کەنساس، لویزیانا، ئیلینۆی، ئایوا، نبراسکا و.. تاد. بۆ نەگبەتی زۆربەی خانووبەرە لەوێ لە

تەختەدار دروست دەکرێت و کاتێ تۆرنادۆ هەڵدەکات فرەجار ساپیتەی خانوو بە ئاسماندا دەبات و دارلە بن هەڵدەکێشێ و تەنانەت ئۆتۆمبیلیش دەبات و تلیدەداتە دۆڵ و شیوەوە و خەڵك دەکوژێت و خانوو دەرووخێنێت. لەگەڵ ئەوەشدا کە لە ئەمەریکا دەزگای تایبەتی کەشناسی زۆر بەهێزە و ڕۆژ بە ڕۆژ و بگرە سات بە ساتی گۆڕانی باری کەشوهەوات بە وێنەی سەتەلایتی دەداتێ و تەنانەت دەزگایەکی تایبەتی زریانە سەختەکان و تۆرنادۆ هەیە بە ناوی تاقیگەی نیشتمانی زریانە قورسەکان کە بنکەکەی لە شاری نۆرمانی ویلایەتی ئۆکلاهۆمایە، کەچی ئەم تۆرنادۆیە هەر کاری خۆی دەکات و زەبری خۆی دەنوێنێ.

مێژووی تۆرنادۆ لە ئەمەریکادا پڕە لە چیرۆکی جۆراوجۆری خەڵك کوشتن و زیانی مادی. کوشندەترین تۆرنادۆ کە تۆمار کرابێت ١٨ ی مارتی ساڵی ١٩٢٥ بوو کە لە ویلایەتەکانی ناوەڕاستی ڕۆژئاوادا هەڵیکرد و ٦٨٩ کەسی کوشتووە. لە ٤ ی نیسانی ١٩٧٤ دا ١٤٨ زریانی تۆرنادۆی پڕ لە کاولکاری لە ١٣ ویلایەتی دا و ٣١٥ کەسی کوشت. لە ٣١ مایسی ١٩٨٥دا تۆرنادۆ کوڕێکی شەش ساڵانی لە باوەشی دایکی فڕاند و لەگەڵ ١١ کەسی تردا بوون بە قوربانی. دەیان چیرۆکی لەم بابەتە لە مێژووی تۆرنادۆدا هەن لەم وڵاتە.

ساڵانە نزیەی ٨٥٠ تۆرنادۆ لەو وڵاتە دەدات، بەڵام ژمارەیەکی زۆر کەمی کوشندەیە و خێرایی با لە جۆرە کوشندە کانیاندا لە نێوان ٢٣٠ – ٢٦٠ کیلۆمەتر لە سەعاتێکدایە و هەرچییان بیتەڕێ وێرانی دەکەن و دار و دیواری دەدەن بەسەریەکدا. لە ڕووی زانستییەوە هۆکاری دروستبوونی زریانی تۆرنادۆ ئەوەیە کە بایەکی زۆر سارد و وشك لە باکوور و سنووری کەنەداوە هەڵدەکات و بە سەر زنجیرە چیاکانی ڕۆکیدا تێدەپەڕێ بەرە و باشوور و باشووری ڕۆژهەڵات و لە ناوە ڕاستی ئەمەریکادا بە زۆری ئەم با ساردە لەگەڵ بایەکی گەرمی شێداردا کە لە کەنداوی مەکسیکەوە لە باشوور هەڵدەکات و لەو شوێنانەدا کە تۆرنادۆکەی تێدا دروست دەبێت دەدەن بەیەکدا و لە تێکەڵبوونی ئەم با سارد و گەرمە خێراییەکی گەورەی با دروست دەبێت و لە شێوەی گەرداوی لوولەکی و چەشنی ڕەحەتیدا دەچن بە ئاسماندا و ئەو زریانە کاولکارەیان لێ پەیدا دەبێت. ئەم بای سارد و گەرمە لە کاتی تێکەڵبوونیاندا گێژەڵووکەیەکی سەرەکی دروستدەکەن و بە چواردەوریشیدا کۆمەڵێك گێژەڵووکەی لەوە بچووکتر دروست دەبن و هێزی کاولکارییان بەندە بە خێرایی ڕەشەباکەوە.

له بەهاراندا ویلایەتەکانی خوارەوەوە لە سەرەتای هاوینانیشدا بەرەوژوور هەڵدەکشیّ و ویلایەتەکانی سەرەوە پێوەی گرفتار دەبن و سەرباری تەکنیکی پێشکەوتووی چاودێری کردنی کەچی هێشتا نەتوانراوە بەر لە زیانەکانی بگرێت و بگرە هەندێ جاریش ئەوەندە بە خێرایی دروست دەبێت ئەوتەکنیکە پەی بە پێشبینی کردنی نابات. لە گەڵ بەرپابوونی زریانەکەدا ئاسمان تاڵ دەبێت و گەواڵە هەور دەکەونە تەپوولول و لە ماوەیەکی کەمدا ئەرز و ئاسمان دەنیشنە سەر یەك.

زۆر جار تۆرنادۆ وەك تاوە تەرزەی بەهاران شوێنێك دەگریتەوە و تەنیشتەکەی دەبوێرێ. لە مانگی نیسانی ساڵی ١٩٩٨دا تۆرنادۆیەکی سامناك لای ئێمە دروستبوو بەلاّم دەزگای زریان و کەشناسی زوو خەڵکی لیّ ئاگادار کردەوە و هەموو خەڵك چوونە نهۆمی خوارەوەی خانوو و شوقەکانەوە و ئەو کاتە من لە ئیش بووم و ماڵی ئێمە، کە لە تەلەفزیۆنەوە سات بە ساتی ڕێڕەوی تۆرنادۆکەیان چاودێری دەکرد، چووبوونە ماڵە مەکسیکییەك لە نهۆمی خوارەوەی ئەپارتمانەکەمان و تا زریانەکە ڕەویبووەوە لەوێبوون، هەرچەندە فەرهەنگی دراوسێتیی ئەوێ وەك لای خۆمان نیە بەلاّم لە دۆخی سامناکی وادا ترسی مەرگ هەموو شتێك دەخاتە لاوە. زریانەکە سەرووی ئێمەی گرت و دای لە بەشێکی شارێکی باکوورمان کە ١٥ کیلۆمەترێك لە ئێمەوە دووربوو و لە ماوەیەکی زۆر کورتدا زیاد لە ٣٠٠ خانووی ڕووخاند و هەشت کە سی کوشت و دەیانی بریندار کرد و هەرچی تۆڕی کارە با و تەلەفۆن وخزمەتگوزاریی ترە وێرانی کرد.

هەر لەو مانگەدا زریانێکی هاوچەشن لە شاری ناشڤیلی تەنەسی زەرەرێکی زۆری دا و ساپیتەی خانووی ماڵە کوردێکی بردبوو بە ئاسماندا بەلاّم خۆشبەختانە خۆیان سەلامەت دەرچووبوون. سەیر ئەوەیە لەگەڵ ئەو ترسناکییەی زریانی تۆرنادۆدا کەچی لێرە نەریت وایە کەوا زۆربەی کەرەستەکانی خانوو دروستکردن هەر لە تەختە بێت. هەرچەندە دەزگاکانی چاودێری و لێکۆڵینەوەی تۆرنادۆ ئامۆژگارییان وایە کە خانووی کۆنکریت بەرگرییەکی باش لەو زریانە دەکات، بەلاّم ئەو خووەی لە سەردەمی کۆچی ئەوروپاییە کۆنەکانەوە بۆیان ماوەتەوە بۆیان تەرك ناکرێت.

ئەمەریکا.. وڵاتێکە بەردەوام غوربەت بەرهەمدێنێت

هەر ئێمە نەبووین تووشی ئەو غوربەتە تاڵە بووین لەو وڵاتەدا، تاڵ و بەڵکو سروشتی کۆچی بەردەوام لە هەموو قوژبنێکی سەر ئەرزەوە بۆ ئەو وڵاتە و دابڕانی خەڵکەکە کۆچبەرەکە لە ژینگە و فەرهەنگی ڕەسەنی وڵاتی خۆی تا چەندین ساڵ تووشی حاڵەتێکی سایکۆلۆجیی تایبەت دەبێت و یادی ئەو فەرهەنگە دەکات کە لە پشتی بەحرەوە جێی هێشتووە، سا بە هەر هۆیەکەوە بووبێت، هەڵاتن بێت لە دەست زوڵم و ستەم یان سەری خۆ هەڵگرتن بێت بە دوای پارووە نان و بژێویدا. پێموایە هەموو کەس حەز دەکات لە وڵاتی خۆیدا سەربەرز بژێت و لە هیچی کەم نەبێت. بەڵام مێژووی ستەم جیهاندا و دابەشبوونی سامانی ئابووری و سروشتی شتێکی تر دەگێڕێتەوە و هەمیشە کۆمەڵی مرۆڤایەتی شەپۆلی جۆراوجۆری کۆچی بەخۆوە دیوە. لە نزیکەی چوارسەد ساڵی مێژووی ئەمەریکاشدا کۆچکردن بۆ ئەو وڵاتە بووە بە کولتوورێك کەوا مێژوویەکی تاڵ بۆ هەندێك بۆ هەندێکیش شیرینی هەیە.

کاتی خۆی خەڵکێکی زۆر لە ئەورووپاوە شەپۆل لە دوای شەپۆل کۆچیان کردووە بۆ ئەم کیشوەرە و هەرئەوەندەی کەشتییەکانیان لەوێ لەنگەری گرتووە بەرەورووی ململانێی سەختی ژیان بوونەتەوە و ئەگەریش لەو کۆچە پەشیمان بووبێتنەوە ئاسان نەبووە جارێکی تر بچنەوە وڵاتی خۆیان و سەرەتای ژیانی سەختی ئاوارەیی و غوربەتیان پێ باشتر بووە لە ستەمی ئاینی و سیاسی و هەژاری لە وڵاتی ڕەسەنی خۆیاندا. خۆ ئەگەر ئەو کۆچەی ئەو سەردەمە بۆ هەندێك ئەورووپایی چاولێکەریی بووبێت و کابرا بە خاوخێزانەوە جڵەوی چارەنووسی خۆی دابێتە دەست کەشتییەك و بە هەزار ناڵی عەلی لە ئۆقیانووسی ئەتڵەنتیك پەڕیبێتەوە بۆ کیشوەری نوێ و بەهەشتی خەیاڵ و لەوێ ئەگەر ئەو بەهەشتەشی بە نسیب نەبووبێت و لە ناخی خۆیدا پەشیمان بووبێتەوە ئەوە نەیتوانیوە جارێکی تر پارەی پاپۆڕ بدات و بگەڕێتەوە و بە لایشیەوە سوار بوون عەیبێك و دابەزین دوان بووە.

من دڵنیام لەوەی ئەو مرۆڤانەی بەدرێژایی مێژوو کۆچیان کردووە بۆ ئەمەریکا، کەم تا زۆر هەر هەموو وەك ئێمە دەردی تاڵی غوربەتیان چەشتووە و خۆ ئەو دەمەش ساڵی

جارێك نامەی ئازیزێکی ولاٚتی خۆیانیان پێبگەیشتایە ئەوە بەخت یاریان بووە و بۆ گەلێکیشیان ئەو نامەیەی هەرگیز پێنەگەیشتووە. تۆ لە دەلاقەی مێژووەوە تەماشای جوگرافیای ئەمەریکا بکە، بڕواتان بێت شار نیە لە ئەوروپای کۆنەساڵدا ناوەکەی لەو ئەمەریکایە دووبارە نەبوبێتەوە و لە شارێکی تازە ئاوەدانی ئەو ولاٚتە نەنرابێت. بۆ نموونە لەندەن، بیرمنگهام، ئۆکسفۆرد، پاریس و دەیان شاری تری ئەوروپا ئێستا ناوی شارن لە ئەمەریکادا. سویدییەکان، هۆڵەندییەکان، ئینگلیز و فەرەنسییەکان دوای کۆچکردنیان هەر شوێن و شارێکیان ئاوەدان کردبێتەوە لەوێ ناوی شار و شارۆچکەیەکی خۆیانیان لێناوە. مێژوو دەگێڕێتەوە کەوا کۆمەڵێکی زۆری هۆڵەندییەکان کۆچیان کردووە بۆ ناوچەی مانهاتن و نیویۆرکی ئێستا و ئەو دەمەی ئەم شارەیان ئاوەدان کردووەتەوە بە یادی شاری ئەمستردامی ولاٚتی خۆیان ناویان ناوە نیوئەمستردام و پاش ساڵانێکی زۆر گۆڕاوە بۆ نیویۆرك. شیاوی باسە کاتی خۆی ئەم کۆچپەرە هۆڵەندییانە هەموو ناوچەی نیویۆرکیان لە خێڵە هندییەکان کڕیوە بە بایی بیست و چوار دۆلار متوموورووو!

تا ئێستاش ویلایەتەکانی کەناری ئۆقیانووسی پاسیفیك لە ڕۆژئاوای ئەمەریکا، بۆ نموونە کالیفۆرنیا مۆرك و فەرهەنگی ئیسپانیا و پورتوگاڵی تێدا باوە چونکە پێشتر هێزە دەریاییەکانی ئەوان ئەو کەنارانەیان داگیرکردووە و پاشانیش خەڵکەکەی ئەوێ کۆچیان بۆ کردووە. ناوی شارەکانی سان فرانسیسکۆ و لۆس ئەنجلس و سانتیاگۆ و چەندینی ترهەموو لە کولتووری ئە دوو ولاٚتەوە وەرگیراون. ئەو شوێنەی ئێستا ویلایەتی لویزیانایە کاتی خۆی ملکی فەرەنسا بووە و لە سەردەمی یەك لە پاشاکانی فەرەنسادا کە نازانم لویسی چەندەم بووە فرۆشراوە بە ئەمەریکا، تا ئێستاش مۆرکی کۆچبەرە فەرەنسییەکان بە لویزیانا و هەموو ئەو شوێنانەوە دیارە کە ئەوانی تێدا نیشتەجێ بوون. من لەوێ زۆر سەرم سوڕمابوو لە ناوی ئەو شار و شوێنانەی پاشکۆیان ڤیل ville بوو وەك نەشڤیل Nashville، نۆکسڤیل Knoxville، جاکسۆنڤیل Jacksonville، دۆرەڤیل Doraville.. تاد. باوەڕتان بێت بە قەدەر ناوەکانی پاشکۆ ئاباد لە ئێران و پاکستان و هندستان چەشنی شا ئاباد، ئەحمەد ئاباد، حەیدەر ئاباد، ئیسلام ئاباد..تاد ئەوەندە ناوی شار و شوێنی پاشکۆ ڤیل هەیە لەو ولاٚتەدا و کاتێ پرسیاری ئەو دیاردەیەم کرد وتیان کولتووری فەرەنسییە. بە هەمان شێوە چەندین شاری پاشکۆ بورگ Burg یش لەو ولاٚتەدا هەن، چەشنی، سانت پیتێرسبورگ Sant Petersburg (لە فلۆریدایە)، ڤیکسبورگ Vicksburg، هاتیسبورگ Hattisburg کە زیاتر مۆرك ئەڵمانی و ڕووسین. دەڵێن چەمچەماڵ ناوی هەمان ئەو شوێنەیە لە ناوچەی کرماشان کەوا هەمەوەندی لێوە هاتووە بۆ ئەم شوێنەی ئێستایان و وەك پەرۆشی و یادگارییەك بۆ ئەو مەڵبەندەی خۆیان ئەو ناوەیان لەم شوێنە ناوە کە تازە

ئاوەدانیــان کردووەتــەوە. دەبــێ چ دەردێکــی دوورییــان چەشــتبێ و چــەند پیرەمێــرد و پیرەژنیــان بــە تاســەی چەمچــەماڵەکەی زێدیانــەوە ســەریان نابێتــەوە! جــا وەرە کەســێك چەندین مانگ دەریای تەی کردبێت و پاشان کە گەیشتبێت ئیتر سۆراخی وڵاتی ڕەسەنی خۆی نـەمابێت دەبـێ چ هەناسەساردییەکی تووشی بووبێت و تاکە قـەرەبووی دەروونیـی ئەوە بووە ناوی گوندو شارەکانی خۆی لە نیشتەجێ تازە ئاوەدانکراوەکانی ئەو وڵاتە ناوە.

ئێستاش سەرەڕای ئەو پێشکەوتنە هەمەلایەنەی سەرتاپای ئەو وڵاتـەی گرتووەتـەوە کـە پرسیار دەکەیت لە کەسێکی ئەمەریکی، کەوا باوباپیرانی چەند پشت پێشتری هاتوونەتـە ئـەو وڵاتـە، لـە بنەڕەتـدا خـەڵکی کوێی، لـە وەڵامـدا پێت دەڵێ باپیرە گـەورە گـەورەم لـە بـەریتانیا، فەرەنسا، ئیتاڵیـا، سـوید، نـازانم کوێ کۆچـی کـردووە بـۆ ئێـرە. واتـە ئـەو بـارە دەروونییەی ئینتیما و غوربەتە پشتاوپشت گوێزراوەتەوە بۆ نەوەکانی دواتر و با ئێستا لە وڵاتی ڕەسەنی باوباپیرانیشیاندا کەس نەناسن و کەسیان نەمابێت.

ماڵی ئـەو مستەر سنۆیەی یەکەمجار خانـەخوێی ئێمـە بـوو، باسـی ئـەوەی دەکـرد کـە باوباپیرانی سەد و پەنجا ساڵێك لەمەوبەر لە ئێرلەندەوە هاتوون و تا ئێستا گـەڵێ نـەریتی ماڵـە کۆنـەکانی ئـەو وڵاتـەیان پاراسـتووە و سـاڵانە خێزانـە ناودارەکـانی بـە ڕەچـەڵەك ئێرلەندی فێستیڤاڵێك دەکەن و نەریت و کەلەپووری دێرینیان دەخەنـەڕوو، تەنانـەت لـەو ڕۆژەدا ژنان و پیاوانیان جلی چەند پشت لەمەوپێشیان دەپۆشـی و شمشێر و ڕم و چەکی ئـەو ڕۆژگـارە لـە خـۆ دەدەن و کولتـووری ئـەوروپای سـەردەمی سوارچاکی نمایش دەکـەن. ئەڵبەتـە زۆر لـە تـیرە و تایەفـەکانی تـر ئـەم نەریتـەیان هێشـتووەتەوە و مۆدێرنیتـە و تەکنۆلۆجیا بە شـوێنی خـۆی و ونـەکردنی ڕەگوڕیشـەش بایـەخی گـەورەی خـۆی هەیـە و لەمپەریش نیە لە ڕێی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و ئابووری و فەرهەنگیدا بەڵکو پاڵنەرێتی.

ئێستاش هەر کەسێکی ئەو وڵاتە، کە چەندین پشتی لەوێ لە دایکبووە، هـەر کـە قسـەت لەگەڵ دەکات یەکـەم شت ئەوەیـە پێت دەڵێ ئاگـات لێبێت فەرهـەنگی ڕەسـەنی خـۆت لـە دەست نـەدەیت. ئـەم قسەیەشـی لـە خـۆڕا نیـە، چونکە کولتـووری ڕەسـەن لەدەسـتدان لـە سەرلێشێوان و خۆ ونکردن بەولاوە هیچیتر ناگەیـەنێت. لۆرا دۆڤـەر ژنێکـی شـۆخ و جـوان بوو لە شاری ڕۆزوێڵ، بووبوو بە ئاشنامان و لەگەڵ پیرەژنێکی دایکی کـە نـاوی مـەیلی بـوو هاتوچۆیان دەکردین. دایکـی مـەیلی عـەرەبێکی لوبنـانی بـووە و لـەم ڕووەوە مـەیلی جـۆرە سـۆز و خۆشەویسـتییەکی بـۆ لوبنـان هـەبوو هەرچـەندە نەیشـیبینیبوو چـونکە هـەر بـە گەنجی دایکی مردبوو. مـەیلی تاکوتەرایـەکی کـەمی زمانەکـەی دایکی بیرمـابوو، تەنانـەت لۆرای کچیشی شتێکی لێوە فێربووبـوو و ناوبـەناو هەنـدێ وشـەی عـەرەبیی لوبنـانی وەك (هەرام، کببی، بەددی..) تێکەڵ بە زمانەکەی خـۆی دەکـرد و وەك خـۆی دەیـوت گـەڵێ جـار ژنە ئەمەریکییەکانی دەستەخوشکی بە بزە و سەرسوڕمانەوە پێیاندەوت ئەوە چی دەڵێی!

لەم سالانەدا عادیل ئیمامی هونەرمەندی ساتیریکی میسری فیلمێکی بەرهەمهێنا بە ناوی "هەلەو ئەمەریکا". فیلمەکە زۆر خۆشە و بە شێوەیەکی کاریکاتێریانە و گاڵتەئامێز ژیانی مرۆڤ لەو وڵاتەدا دەخاتەڕوو، لە هەمان کاتیشدا ئەو پەیامەی لە پشتەوەیە کەوا خەڵکی کولتوور جیاواز لە فەرهەنگ و کولتووری ئەمەریکا کاتێ بە دنیایەك خەونی ڕەنگاوڕەنگەوە کۆچ دەکەن بۆ ئەو وڵاتە و لەوێ دەڕوانن هیچ شتێك لە فەرهەنگی کۆمەڵگا و وڵاتە ڕەسەنەکەی خۆیان ناچێت و لێرەوە تووشی ئەو غوربەتە فرە ڕەهەند و بێئامانە دەبن و ململانێیەکی سەخت لە ناخی بنیادەمدا دروست دەبێت، ئایا کولتووری خۆی وەك ئەوەی هەیە بیپارێزێت یان بە شێویەیەك لە شێوەکان لە گەڵ ئەوەی ئەوێدا بیگونجێنێت، کە ئەمەیان زۆر زەحمەتە و زۆر کەس لەم بوارەدا نوشوستی دێنیێت و نە ئەوەیە کولتوورەکەی خۆی پێ بپارێزرێت و نە ئەوەشە ئەوەی ئەوێی پێ قووت بچێت و لەم چەقی ڕێگایەدا گیردەخوات و دەبێت بە مەخسەرە. نموونەی ئەم بارە لە کوردی ئەورووپا نشیندا زۆرە لەوانەی کە بە پارەی سۆشیاڵ خۆ دەلێسنەوە و ناوبەناو باوکێك پەیدا دەبێت کچەکەی خۆی وەك کارە کۆرپە سەردەبڕێ گوایە ئابرووی خۆی سەندووەتەوە!

هەیە تازە کۆچی کردووە بۆ ئەمەریکا و دەیەوێت خێرا ببێتە ئەمەریکییەك کە باوباپیرانی لە زەمانی جۆرج واشنتۆنەوە کۆچیان کردووە بۆ ئەو وڵاتە و هەر خێرا ناوی خۆی و ئەجدادی دەگۆڕێ و هەشە دەکەوێتە ژێر کاریگەریی مسیۆنێرەکان و دەبێ بە مەسیحی. من لە ناخی خۆمدا و بە بڕوایەکی تەواوەوە ڕێز لە هەموو ئینتیمایەك دەگرم بۆ هەر ئاین و مەزهەب و نەتەوە و بیر و باوەڕێك و نازانم تا چ ئاستێك خەڵکانی شوێنەکانی تری سەر گۆی زەوی پابەندن بە نەریت و فەرهەنگی ڕەسەنی خۆیانەوە، بەڵام ئەوە باش دەزانم کەوا داماڵینی ئاین و نەتەوە و نەریتی ڕەسەن لای خەڵکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و فەرهەنگ موسڵمان شتێکی نەنگ و ئابڕووچوونیشە. من ڕەنگە ئەو سیفەتەم پڕ بە پێستی خۆی بەسەردا بسەپێت کە هەر بە ناو موسڵمانم بەڵام هەمیشە بڕوام وابووە ئەو موسڵمانەی دەبێ بە مەسیحی وەك ئەو کوردەی جارانی سەردەمی ڕژێمی لەناوچووی عێراق وایە کە دەبوو بە بەعسی و شێلگیرانە و قەرەقۆز ئاسا کاری بۆ جێگیرکردنی پەیامی ناسیۆنالیستیی ئیفلیجی بەعسییان دەکرد.

جارێکیان لە بازاڕی کرۆگەر ژنێکی گەنج هاتە بەر مێزەکەم و هەر بۆ خۆشی پرسیاری ناوەکەیم کرد و کاتێ وتی لەیلا تەزوویەك بە ناخمدا هات و وتم پێدەچێت عەرەب بیت، وتی بەڵێ لە بنەچەدا خەڵکی میسرم، منیش کۆڵێ گەشامەوە و بە عەرەبی کەوتمە دواندنی، بەڵام ئەو نە هیناى و نەبردی و ڕێکوڕەوان هەر بە ئینگلیزی وتی من ئێستا نە عەرەبم و نە میسریم و تەنها ئەمەریکیم! هەڵوێستی ئەو ژنە کابرای لەمەڕ فیلمەکەی

عادیل ئیمامم بیردەخاتەوە کە لە میسرەوە کۆچی خێری ئەمەریکای کرد و لە ماڵی ئامۆزاکەیدا بوو بە خزمەتکار و سێنسۆری موبەقەکەیان بە دووکەڵی جگەرەکەی کەوتە زیرەزیر و ئەمبولانس و ئاگرکوژێنەوەی گەیشتە سەر و ئەمیش مێشێك میوانی نەبوو. ئێمەش جارێکیان بەزمێکی لەم بابەتەمان تووش بوو. کاك ئازاد و ئاشنا خانی خێزانی لە ماڵی خۆیاندا بانگهێشتی گۆشتی برژاویان کردین. ئازاد بە دەستووری لای خۆمان مەقەڵیی لێدەمدا و نێڵەی ئاگر کەمێك بەرز بووەوە و هەر ئەوەندە گۆشتەکەی برژاند و بێ ئێوە ناخۆش دەستمان بۆ برد هێندەمان زانی چواردەورمان بوو بە لوورەی ئەمبولانس و ئاگرکوژێنەوە و پۆلیس لە دەرگایان دا و بە ئەدەبەوە پێیان وتین ئەم کارە لەم وڵاتەدا ڕێگەی پێنادرێت و وا دەرودراوسێکانتان ترسی ئاگرکەوتنەوەیان لێنیشتووە. جا ناهەقیشیان نەبوو خانووەکان تەختە بوون و ماڵێك گڕی بگرتایە بیست سی ماڵی تری پێوە دەسووتا.

ئێمە لە سەرەتاوە کە چووینە ئەمەریکاوە هەر یەکە لای خۆیەوە غوربەت و دەردی دووریی وڵات دەیکرۆشت و شەو نەبوو من خەون بە شوێنێکی وڵات و سەرجەمی قۆناخەکانی منداڵی وگەنجێتیمەوە نەبینم و هەکەسێکیشم لە دۆست و ئاشناکانم دەدواند هەمان دیاردە ڕووی تێکردبوو، هەشمانبوو تووشی خەمۆکی و گۆشەگیرییەکی سەخت بووبوو. سەیر ئەوەیە کە هاتمەوە بۆ وڵات بۆ یەك چرکەش چیە خەیێکم بە تەنانەت خۆشترین شوێنی ئەو وڵاتەوە نەبینی. ئێمە گەلێجار قەرەبووی ئەو دەردەمان بە تەلەفۆن کردن بۆ یەکتر دەکردەوە. شەوی وابوو بە سەعات زیاتر لە گەڵ کاك شیروان و برادەرانی تردا قسەمان دەکرد و دواتر کە حیسابی پشتشکێنی تەلەفۆنمان بۆ دەهاتەوە زۆر لە برادەران بە ناچاری تۆبەی دەکرد و تەنها بووبوو بە وەرگر و نەیدەوێرا زۆر تەلەفۆن بکات! بەلاّم ئێمەمانان دەردەکەمان زۆر کاری بوو و هەر کۆڵمان نەدەدا. بێجگە لە ماڵی کاك شیروان و بەرزانی برای و کاك هوشیار و کاك بەختیار و کاك جەمال کە لە گەڕەکی جۆنسبۆرۆی باشووری ئەتڵەنتا بوون و سەردانی یەکترمان دەکرد، لەو ماڵانەی کە دڵمان بە یەکتر دەکرایەوە و لە ویلایەتەکانی تر بوون و نەماندەتوانی بگەینە یەك، ماڵی مامۆستا حەمە عەلیی خزممان لە شاری ڕۆنۆکی ڤرجینیا، ماڵی کاك حەسەن لە فلۆریدا، ماڵی کاك عوسمانی ژاڵە لە مزووری، ماڵی شێخ جەلال لە وایۆمینگ، کاکە ئەردەڵان و شادمانی برای لە شاری بافەڵۆی ویلایەتی نیویۆرك، کاك شیروان مەهدی و کاك وەهاب و شیرین خانی خێزانی لە کۆلۆرادۆ، ماڵی پەخشان خان و کاك پێرس لە کۆنێکتیکەت، گەلێ دۆست و برادەری تر لە شاری ساندیاگۆی کالیفۆرنیا و ویلایەتەکانی نیومەکسیکۆ و تەنەسی و تەکساس، بەدەوام تەلەفۆنمان بۆ یەکتر دەکرد و کەمێك لەو خەمی دووری و غوربەتەمان دەڕەواندەوە. پاشان وردە وردە هەرکەس گرفتاری کار و ژیانی سەخت و پڕ هەڵپەی ئەو

ولاّته بوو و تەلەفۆن کەمبووەوە. بەلاّم ئێمە و ماڵی مامۆستا حەمە عەلی هەر بەردەوام بووین و لانی کەم هەفتەی جارێك تەلەفۆنێکی دووروودرێژمان لە نێوانماندا هێشتەوە. ماڵیان ئاوابێت دۆستانی وەك کاك سەروەت لە ئەڵمانیا و کاك نەجمەدین لە هۆڵەندا و چەند خزم و دۆستی تر لە ولاّتە جیاجیاکانی ئەوروپاوە زوو زوو بە تەلەفۆن بەسەریان دەکردینەوە و زۆرێك لەو خەم و دووکەڵەی سەرەتای نیشتەجێبوونی ئەو ولاّتەیان لە سەرمان ڕەواندەوە. دۆستێکی بە ئەسڵ خەڵکی هەولێرم هەبوو لە دەوروبەری واشنتۆن دادەنیشت و لە ساڵانی حەفتاوە لەوێ بوو ، ناوی کاك عەبدولقادر محەمەد ئەمین بوو و کاك فەرهاد شاکەلی تەلەفۆن و ئەدرەسی منی دابوویە زۆر پیاوێکی مەرد بوو و باشی دەزانی دەردی غوربەتی یەکەمجار چەند سەختە، لە بەر ئەوە هەموو جار تەلەفۆنی تۆ دەکردم و زۆری دڵنەوایی دەکردم. کاك عەبدولقادر بلاّوکراوەی "بارزان" ی دەردەکرد و منیش یەك دوو بابەتم تێدا بلاّوکردەوە.

جێی خۆیەتی لێرەدا ئاماژە بۆ ڕۆڵی گەورە و بەرچاوی پۆستە بکەم لەم ولاّتەدا. لێرە هەر ماڵە و سندووقێکی پۆستەی خۆی هەیە و ڕۆژانە دەیکاتەوە بزانێ چی پێگەیشتووە و پۆستە ڕۆڵێکی گەورەی هەیە لە ئاسانکردنی پەیوەندی و کاروباری هەر کەسێکدا لە گەڵ بەنك و شوێنی کارکردن و ڕاییکردنی موعامەلاتی جۆراوجۆردا. ئێمە بێجگە لە تەلەفۆن لە ڕێگەی پۆستەوە پەیوەندیمان بە خزم و دۆستانی ئەوروپا و کەنەدا و ویلایەتەکانی تری ئەمەریکاوە دەکرد. من لەم ڕووەوە پەیوەندییەکی ڕۆحیی سەیرم بۆ دروست بووبوو لە گەڵ سندووقی پۆستەکەماندا و ڕۆژی وابوو دوو جار دەمکردەوە و ئەگەر نامەی کەسێکی تێدا بوایە شاگەشکە دەبووم پێی و فرە جار هەمووومان لە ماڵەوە بە فرمێسکەوە دەمانخوێندەوە. بیرمە جارێکیان تەواوی ڕۆژێکی پشووم تەرخان کرد بۆ نووسینی نامەیەکی شانزە پەڕەیی بۆ کاك سەروەتی هاوڕێم لە ئەڵمانیا، کە زۆر لایەنی خەمی دوورەولاّتیی خۆمانم تێدا باسکردبوو، نامەکە لەوێ ئەویشی خستبووە گریان، کەچی کاتێ هاتمەوە نەمدەتوانی لە پەڕەیەك زیاتر بۆ برادەر و دۆستەکانم بنووسم و ئەوەش خەم و خەفەتی ئەوتۆی تێدا نەبوو، تومەز ئەمە بۆ حاڵی خۆم دەگریام!

کاتێ لەوێ بووم هەواڵێکی بەسوێ و جەرگبڕم پێگەیشت کەوا پێشمەرگەیەکی خزمم پاش ساڵانێکی دووروودرێژی پێشمەرگایەتی لە شەڕی نەگریسی ناوخۆدا شەهید بووە. کاریگەریی ئەو هەواڵە و ئاوێتە بوونی بە باری دەروونیی سەختی خۆم بوو بە نامەیکی شەش حەوت لاپەڕەیی بۆ برایەکی لە نەمسا و لەوێ ئەویشی خستبووە کوڵی گریانێکی بەجۆش، هەرچەندە زانیبووشی کەوا هەواڵەکە ڕاست نیە و خێرا تەلەفۆنی بۆ کردم. دواتر کە هاتمەوە بە پێشمەرگەکەم وت خەیاڵ نەکەیت، ئەمجارە ئەگەر لە سەنگەری

بەرەنگاریی دوژمنیشدا شەهید بیت هەرگیز ناتوانم دەربڕینێکی وەك ئەو کاتە بخەمە سەر کاغەز!

هەندێك دیاردە و خاسییەت لە ئەمەریکادا

ئەوە چەندین سەدەیە لەو تێکەڵە کولتووری و ئەتنیکییە پرۆسەی گەلاڵەبوونی میللەتێك لە گەڕدایە بە ناوی میللەتی ئەمەریکاوە و سەرجەمی کۆچبەرانی نەتەوە جۆراوجۆرەکانی سەر زەوی بە ڕەنگ و ڕوخساری جیاجیایانەوە بەشداری ئەو پرۆسەیەن و کەسیان لە ڕەگی خۆیان دانەبڕاون بەڵام لە هەمان کاتیشدا نەتەوە یان گەلێکیان لێدێتە ئاراوە کە پێگەی ئابووری – جوگرافی – مێژوویی – کولتووریی خۆی هەیە، ئەویش گەلی ئەمەریکایە و هەمەچەشنیی زمان و فەرهەنگ و نەژاد و ئاین و مەزەب مۆرکێکی تایبەتی داوەتێ و نەبووە بە کۆسپ لەو پرۆسەی ئاوێتەبوونەدا. لەوێ دژوارییەك نیە لەوەدا کەوا ئەمەریکییەك کورد، عەرەب، ئینگلیز، فەرەنسی، سکەندەناڤی، چینی، ڕووس، تورك بێت و لە هەمان کاتیشدا ئەمەریکی بێت و دەستوور و یاسا و ڕێسایەکی تۆکمە و مەحکەم ژیانی هەمووانی ڕێکخستووە و هەموو کەس وەك یەك بەرپرسە بەرانبەر بە یاسا و ئەحکامەکانی.

لەو وڵاتەدا خەڵك ئازادە ڕەگەز و ئاین وتەنانەت ناوی خۆیشی بگۆڕێت و ئەمەش نەنگی نیە بۆ کەس. ئەوەی کە سەرنج دەدرێ ئاسیاییەکانی ڕەگەزی زەرد یان چاوتەسك وەك چینی و ژاپۆنی و کۆری و ڤیتنامی کە ناوی یەکەمیان سێ برگەیە و کولتوورە ڕۆژئاواییەکە بە ئاسانی بۆی گۆ ناکرێت و پێی ئاشنا نیە، ئەمانە دەیکەنە ناوی ڕۆژئاوایی وەك جاك و کاسی و شتی لەم جۆرە. هەندێ خەڵکی نەتەوەکانی تریش بە ئارەزوو ناوی خۆیان دەگۆڕن. بۆ نموونە کەسێکی سووریم دەناسی ناوی میکائیل بوو کردبووی بە سام، کچێکی تورك لە بیرلنگتن کاری دەکرد ناوی موکەڕەم بوو کردبووی بە موکێ. هەر لە هەمان بازاڕدا پیاوێکی ئەرمەنی بە ڕەچەڵەك خەڵکی ئورفە ناوی موراد بوو و کردبووی بە مایك. ئەم پیاوە لایەکی ئەو بازاڕەی بە کرێ گرتبوو و کردبووی بە زەڕنگەری. مایك بەینی لەگەڵ من خۆش بوو وهەمیشە لەگەڵ کوڕێکی ئامۆزایدا خۆیان وا لە قەڵەم دەدا

که خزمی کوردن، هەرچەندە لای ئەرمەن وا کەوتووەتـەوە کـە کـورد لـە سـەرەتای سـەدەی بیستدا فڕیان تێخستوون و لەم سۆنگەیەوە گەلێکیان حەز لە کورد ناکەن. ئەو ناو گۆڕینـە هەندێ کوردیش کردیان. ئـەوەی کـە زۆر سەرسـامی کـردم لـەو وڵاتـەدا کـەس لـە ڕەگـەز و ئاینی کەس ناپرسێت و لە شوێنێکدا چوار کەسی تێدا بێت بە دەگمەن ڕێدەکەوێت دوانیان خەڵکی وڵاتێك بن. لە پەیوەندیی کۆمەڵایەتیدا ئەو کەسانەی بە ئەسڵ خەڵکی ڕۆژهـەڵاتی ناوەڕاست، وڵاتەکانی ئەمەریکای لاتین و ئارادەیەکیش ئەوروویان زیـاتر کـراوەن و تێکـەڵی یەکتر دەبن. کەچی ئاسیاییەکان زۆر داخراون و پەیوەندییان لەگەڵ کەس نیـە و بـەردەوام وەك مێروولە دەجووڵێن و سـەرقاڵی کـارن، هندییـەکانیش بـەزۆری چاوبرسـی و پیسکەن. مەکسیکییەکان لـە وڵاتێکـی کـاول و بێدەرامەتـەوە هـاتوون و زۆربـەی کـاری قـورس ئـەوان دەیکەن. ڕەشپێستەکان دوو جۆرن ئەوانەی بەشێکن لەو وڵاتە و کاتی خـۆی بـاو باپیرانیـان لـە ئەفـەریقا لـە لایـەن بازرگـانی سپیپێسـتەوە ڕاوکـراون و بـە کەشـتی گوێزراونەتـەوە بـۆ ئەمـەریکا و کـراون بـە کۆیلـە ، کـە ئەمـە لـە مێـژوودا بازرگـانی کۆیلـەی پێـدەوترێ. لـە ئەمەریکا ئەمانە زۆر دڵڕەقانە چەوسێنراونەتەوە و خراونەتە بەرکاری قورس و جیاوازیی زۆریان لەگەڵ کراوە. ئەمانە ئێستا ژمارەیان دەگاتە ٣٠ سی ملیـۆن کـەس لـە ئەمـەریکادا و هەرچەندە ئێستا لە ڕووی یاساوە هاوڵاتیان وەك یەك تەماشا دەکرێن بەڵام هێشتا گـرێ و گۆساڵی دەروونیی کۆن هەرماوە و گەلێکیان هەر دڵیان کرمێیە لە سپیپێست و تـا ئێسـتاش ڕەشەخەڵکەکەیان کاری باشـیان وەك پێویسـت دەسـت ناکـەوێت. ئەمانـە لـە ئـەنجامی ئـەو سـتەمە مێژووییـەوە و نەڕەخسـاندنی دەرفـەتی خوێنـدن و کـاری بـاش گـەلێکیان لادەر و تەمەڵ و چەقاوەسوو و بەدڕەفتارن. هەرچەندە گەلێکیشیان دۆستم بوون، بەڵام بەداخەوە زۆربەی تاوان و دزی و گزی لەمانەوە سەرچاوە دەگرێت.

دەزگای پـۆلیس لـەم وڵاتـەدا زۆر بـەهێزە و بـە وردی لـە کێشـە و گرفـت دەپێچێتەوە و ئاسایش دەپارێزێ و دەزگایەکی پڕ بە پێستی ئەرکەکەی هاوکاری خەڵکە و ئەگـەر پـۆلیس نەبێت هێندە تاوان زۆرە پیاو پیاو دەخوات. لێرە بنکـەی پـۆلیس پێـی دەوتـرێ شـەریف و تەلەفۆنی پۆلیس لە هەموو شوێنێکی وڵاتەکەدا 911 یە و بـە نـاین وان وان گـۆ دەکرێـت و تەنانەت ئەگەر منداڵیش ئەو ژمارەیە لێبـدات و تەلەفۆنەکـە دانەخاتـەوە و هـەر ئەوەنـدە بڵێ فریام بکەون help دەسبەجێ شوێنەکەی دەسنیشان دەکەن و دەگەنە سـەری. ئەڵبەتـە پۆلیس ڕۆڵی ڕێکخستنی هاتوچۆش دەبینن ئەگەرچی تەواوی ڕێگاوبـان ئیشـارەتی ترافیکـە و کەسێك نیە ناوی پۆلیسی هاتوچۆ بێت و لە چوارڕێیان و شوێنی وادا بوەستێ، بەڵام هەر

شـۆفێرێکیش سەرپێچـی بکـات خێـرا لـە سـەری حـازر دەبـن وەك ئـەوەی موویـان بـۆ هەڵکڕووزابێت وایە. تابلێی ڕێگاوبان پان و فراوانە و دوو سایدە و هەر سایدەی چوار ڕیـز یان لەین ئۆتۆمبێلی پێدا دەڕوات. هەندێ جادە بنکە و بەربەسـتێکی لـە سـەرە و تـا پـەنجا سەنت نەخەیتە ئامێرێکی ئەلکترۆنییەوە بەربەستەکە بەرز نابێتـەوە و ئـەم پارەیـەش بـۆ پرۆژەی خزمەتگوزاریی ڕێگاوبان تەرخان دەکرێت.

تـۆ دەتـوانی سەرانسـەری ئەمـەریکا بگـەڕێی بـە پێـی نەخشـەی تایبـەتی و نـەگۆڕی ڕێگاوبانـەکانی وڵات و بـۆ هـەر شـارێکیش بچیت دەتـوانی نەخشـەی وردی شـەقامەکانیت دەست بکـەوێت بـە ژمـارە و ئیشارەتی چەسپاوی خـۆی و تـا بـەردەرگای ئـەو ماڵـەی بـۆی دەچیت پرس بە کەس نەکەیت!

لـەوێ چـەند سـاڵێك بـە سـەر مـۆدێلی ئۆتۆمبیلـدا تێپـەڕێت ئـیتر زۆر هەرزانـە و نـرخی بەنزینیش تۆڵەکەیە و کاتێ لەوێ بووین باشترین جۆری بـەنزین لـیتری لـە ٢٢ سەنت تێنەدەپەڕی، بەڵام بە پێی بەرزبوونـەوەی نرخـی نـەوت ئێسـتا گـرانتر بـووە و تەنانەت لەم ماوەیەدا نرخی لیترێك لە پەنجا سـەنت پێپـەڕی. ڕووداوی ڕێگاوبـان زۆر کەمە لەبەر فراوانی جادە و پابەند بوونی تەواو بە یاسا و ڕێسای هاتوچۆوە. بـەزۆری هەرکەســە و ئۆتــۆمبیلی خــۆی هەیــە و لــە پــاڵ ئەوەشــدا پــاس و مــەترۆ و شـەمەندەفەریش هـەن. لـە ئەتڵـەنتا مەترۆکـە وەك تۆڕێـك بـاکوور– باشـوور و ڕۆژهەڵات – ڕۆژئاوای دەگرتەوە.

لەوێ بازاڕی خواردن و پۆشاك و هەموو شتێك لە ململانێ و پێشبڕکێی یـەکتردان بـۆ ئـەوەی بـەردەوام جـۆری شـتەکانیان بـاش بێـت و نرخیشـیان گونجـاو بێـت. لـە بازاڕی خواردەمەنی و سەوزە و میوەدا چوار وەرزە هەموو شتێکت دەست دەکـەوێت و بە ئارەزووی خـۆت شـتەکان هەڵدەبـژێریت. لـە ڕۆژوێـڵ بازاڕێـك هـەبوو بـە نـاوی (هـەریس فارمـەر مارکـت Harry's farmer Market) بـەردەوام شـتی تـەڕ و تـازەی دەخسـتەڕوو، ڕۆژانـە بـە لـۆری میـوە و تەماتـە و سـەوزەی کـەمێك شـکاو و ژاکـاوی فڕێدەدا بۆ ئەوەی ناوبـانگی بازاڕەکـەی هەمیشـە بـە بـەرزی بهێڵێتـەوە. لـە گـەلێکی ئـەو بازاڕانـە میـوەی جۆراوجـۆر دانرابـوو کـە دەتتـوانی بـەخۆڕایی لێیـان بخۆیـت و تامیان بکەیت پێش کڕین.

هـەموو شـارێك کتێبخانەیـەکی دەوڵەمەنـدی تێـدابوو کـە ناسـنامەیەکی تایبـەتیان بـۆ دەکـردی بـۆ هاتوچـۆی کتێبخانەکـە و چـۆنێتی خواسـتنی کتێـب و بـۆ هـەموو تەمەنـەکان

شوێن جیاکرابووەوە. لەوێ دەزگایەکی بازرگانیی گەورەی کتێبفرۆشی هەیە بە ناوی (بارنز ئەند نۆبڵ Barns & Noble) لە سەرانسەری وڵاتدا لقی هەیە و هەموو جۆرە کتێب و چاپەمەنییەکیان هەیە بە جوانترین بەرگ و چاپەوە.

لە ئەمەریکادا نزیکەی پانزە سەیرانگای سەرەکیی سروشتی هەیە کە پێیاندەوترێ پارکی نیشتمانی (ناشناڵ پارك National parks) و هەریەکەیان ڕووبەری ٨٠ – ٩٠ کیلۆمەتر چوارگۆشەیە و تەواوی ڕووەکی سرووشتی و ئاژەڵی کێوی و دەریاچە و هەموو شتێکی تێدایە و هەموو ئاسانکارییەکی حەوانەوە لەخۆدەگرێت.

پۆستە و خزمەتگوزاریی پۆستە زۆر پێشکەوتووە و بەردەوام خەڵك لە ئۆفیسەکانیدا ئاپۆڕەیان داوە و هەر کەسە لە گەڕەکەکەیدا سندووقێکی پۆستەی خۆی هەیە و ڕۆژانە بەریدی بۆ دێت و موعامەلاتیش بە زۆری لەوێوە ڕایی دەکرێت ودەرهێنانی پاسپۆرتیش هەر بە پۆستە و لەوێشەوە بۆت دێتەوە. ئەمەش ڕۆڵی باشی خۆی هەیە لە نەهێشتنی ڕۆتیندا. لە ڕووی تەلارسازی و بینای هەور بڕەوە لەو وڵاتەدا کاری موعجیزە ئاسا دەبینی. لە ئەتڵەنتا دوو بینای دەستە خوشك Twin Towers هەبوون زۆر بەرزبوون ویەکێکیان لە لووتکەکەیدا مەلیکی شەترەنج و ئەویتری وەزیری شەترەنج چەسپکرابوو، بێگومان بە قەبارەی بیناکە خۆی.

ئەوەی زۆر سەرنجی ڕاکێشام ئەوە بوو کە هەموو شوێنێکی ئەو شارەی تێیدا بووم کرابوو بە سەوزی و گوڵ و لێژاییەکانیش بە دارکاژی هەمیشە سەوزی خشۆك و ڕووبەری پان و بەرینی چیمەن کە بەردەوام کرێکاریان لە سەر بوو بە بەدلە و دەمامکی تایبەتەوە و بە مەکینەی چیمەنبڕ سەرقرتیان دەکرد.

خەڵك لەوێ زۆر ئارەزووی کاری خۆبەخشی دەکەن. خەڵك هەیە مامۆستای خانەنشینە و دەچێ بە خۆبەخش لە قوتابخانەیەك دەرس دەڵێتەوە یان لەگەڵ منداڵدا دەچێ بۆ گەشتی زانیاری. لە هەموو دامودەزگایەکدا بەردەوام خەڵکێك دەبینی بە خۆبەخش کاردەکەن، بە تایبەتی ئەو ئافرەتانەی مێردەکانیان دەوڵەمەندن یان کاری باشیان هەیە و ژنەکان ئیش ناکەن. لە سەر پارچە زەوییەکی نێوان هەردوو شاری ڕۆزوێڵ و ئەلفەرێتا کە تێکەڵی یەکتر بووبوون و هەردوك میترۆپۆلیتانی ئەتڵەنتای گەورە بوون، دانیشتوان لە ماوەیەکی کورتدا شارێکی یاریی منداڵانیان دروستکرد بە کارکردن و کەرەستە و تفاقی خۆیان و هەر یەك بە پێی توانا و مەچەك چەرخانی خۆی بەشداریی

تێدا کرد و حکومەت هەر هەڤیشی بە سەرەوە نەبوو ئەوە نەبێ کە دواتر شارەوانیی ئەرکی ئیدامە و بەڕێوەبردنی لەئەستۆ گرت.

لەو وڵاتەدا کەنیسە بە تەنها شوێنێك نیە بۆ نوێژی یەکشەممان، بەڵکو دەزگایەکە هەموو جارێك پیتاك لە ئەندامانی کۆدەکاتەوە و کاری کۆمەڵایەتیی ویارمەتیی مرۆڤدۆستی پێ ئەنجامدەدەن لە دەرەوەی وڵات و بە تایبەتی بۆ شوێنی کارەستباری سیاسی و سروشتی.

لەوێ هەر جلێکت پۆشیبێت کەس تەماشات ناکات. لە ناشڤیل گەلێ کورد بە ڕانك و چۆغە و جامانەوە ئۆتۆمبیلیان لێدەخوڕی و کەس هەر تەماشاشی نەدەکردن. بە هەمان شێوە نیوە ڕووتیش بە کەس سەرنجت ناداتێ. بەڵام بە گشتی خەڵکی ئەمەریکیی سپیپێست زۆر ڕێکپۆشن بە ژن و پیاویانەوە، بە پێچەوانە خەڵکە ڕەشپێستەکەوە کە بەردەوام جلی نارێك و نەگونجاویان دەپۆشی، بەزۆری پیاوانیان و بە تایبەتی گەنجەکانیشیان کە بە تەواوی سیمای بەرەڵاییان پێوە دیاربوو، کەچی لە گەڵ ئەوەشدا گەلێکیان کچە هاوڕێیەکی جوان و سپیپێستیان لەگەڵ بوو!

کەسم نەبینی لەوێ دەم لە سیاسەت بدات، چەشنی خەڵکی لای خۆمان. کەسم نەبینی لەوێ ببێتە دەروێشی حیزب و هەر هەق و ناهەقێك حیزب بانگەشەی بۆ بکات ئەمیش تووتی ئاسا بیڵێتەوە و غەیری حیزبەکەی خۆی کەس بە ڕاست نەزانێت. کەسیشم نەبینی بە کۆماری و دیموکرات خۆی بناسێنێ و ئەگەر جیاوازییەکیش هەبێت لە وردەکاریی بەرنامەکانیاندایە لە بارەی منداڵ لەباربردن و باج و سۆشیاڵ و شتی لەم جۆرە.خەڵك لەوێ ئەوەندە حکومەت ناناسێ و زۆریش کاری پێ نیە و بگرە ڕێژەیەکی زۆریشیان لە هەڵبژاردنی سەرۆکایەتیشدا بەشداری ناکەن. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا کەسێکم نەبینی سەرزارەکی قسە بە سەرکردە یان سیاسییەکی وڵاتەکەی بڵێت و دایشۆرێ، مەسەلەکەی کلینتۆن و مۆنیکا نەبێت کە لە ڕۆژنامە و تەلەفزیۆنەوە ئابڕوویان بردبوو، دەنا کەس بە دەمی هیچ قسەیەکی نەدەکرد. لە ڕووی شەخسیشەوە کەسم نەبینی بە خراپە باسی کەسی تر بکات و زەمی بکات و ئەگەر زۆر لێی ناڕازی بوایە باسی نەدەکرد. هەر لەو گرووپە ژنەی کەنیسەی سانت دیڤیدی شاری ڕۆزوێل کە ماوەیەك بە دەم ئێمەوە بوون سوزانێکیان تێدابوو جار بە جار ڕەفتاری لەگەڵ ئێمە باش نەبوو و قسەی بێمانای دەردەفرتاند و ئەوانیش و ئێمەش زۆر لێی ناڕازی بووین و تەنانەت من نەمویست بێت بەلاماندا و قسەم پێ وت کەچی ئەوان دڵی منیان دەدایەوە و زەمی ئەویشیان نەدەکرد.

ئـیتر نـازانم ئەوانـەی پابەنـدی تـەواوی ئـاینی مەسـیحین ئاوهـان یـان ئـەوە ڕەوشـتێکی کۆمەڵایەتییـە. بەهـەرحاڵ، هـەر کامێکیـان بێـت شـتێکی باشـە و ئێمـە ئاسـا نـین هـەر کەسێکمان بەدڵ نەبێت درێغی ناکەین لە زەمکـردن و داشـۆرینی و ئەگـەر بۆشمـان بکرێـت زیان پێگەیاندنیشی. لەگەڵ ئەوەشدا کە ئەو وڵاتـە مێژوویـەکی زۆر کـۆنی نیـە بـەڵام هـەر شتێك لـەم نزیکـەی سـێ سـەد ساڵەی تەمەنیـدا بنیـات نرابێـت پـارێزراوەو بایـەخی خـۆی پێدراوە. دەبێ ئەوەش بزانین کە نزیکەی دوو سەدە و چارەکێکە جارِی سەربەخۆیی خـۆی داوە. یەك لەوانەی زۆر بەرچاوە داتاشینی پەیکەری چوار سەرۆکی ناوداری ئەو وڵاتەیە لە شـاخێکی زەبـەلاح و بـە شـێوەیەك کـە تەماشـای دەکـەیت وا دەزانـی شـاخەکە کەللەسـەری ئـەوانن. ئەمانـەش لـە مێـژووی ئەمـەریکادا پێیـان دەوتـرێ چـوار سـەرۆکە باوکەکـەی ئەمەریکا، کە جۆرج واشنتۆن و تۆماس جێفەرسن و ئەبراهام لینکۆڵن و تیۆدۆر ڕووزڤڵتن. پەیکەرەکان لە ویلایەتی داکۆتای باشوورن (دواتر کەمێك بە وردی باسی لێوە دەکەم).

جۆرج واشنتۆن ڕابەری ڕزگارکردنی ئەمەریکایە لە دەستی بەریتانیا. پێشـتر ئـەم وڵاتـە تـەنها سـیانزە ویلایـەت بـووە لـە کـەناری ئۆقیانووسـی ئەتڵـەنتیك کـە ئەمانـە بـوون: ماساچوسێتس، نیوهەمپشایەر، نیویۆرك، ڕۆد ئایلاند، نیوجێرسی، ڤەرجینیا، پێنسلڤانیا، کارۆلینای باکوور، کارۆلینای باشوور، جۆرجیا، دیلاوێر، مێریلاند و کۆنێکتیکەت. لـە پـاش بێنـە و بـەرە و ملنـەدان بـە فەرمانـەکانی پاشـای بـەریتانیا لـە ٤ ی تـەمووزی ١٧٧٦ دا ئـەم ویلایەتانە جارِی سەربەخۆییان داوە و فەرەنسای ئەو سەردەمە کە دوژمنی بەریتانیا بووە زۆری پشتگیری لێکـردوون و جـۆرج واشـنتۆنی سـەرکردەی گـەل و داکۆکیکـار لـە مافـەکانی کراوە بە سەرۆك و هەر لەو دەمەوە دەسـتوورێکیان بـۆ سـەرۆکایەتی و بـەڕێوەبردنی وڵات داناوە کە تا ئێستاش کاری پێدەکرێت. پاشان پایتەختیان لـە شـاری فیلادڵفیـای بـاکوورەوە گواستەوە بۆ ئەو شارەی ئێستا پێی دەوترێ واشنتۆن و لە بەر گـەورەیی و خـەباتی جـۆرج واشنتۆن ناوی ئەویان لێنا. ئەڵبەتە ئەو دەمە هـەر یەکـە لـەو سـیانزە ویلایەتـە دەیویسـت پایتـەخت لـە خـاکی ئـەودا بێـت و ئـەوانیتر پێـی ڕازی نـەدەبوون و ئـەنجام ئـەم شـوێنەی ئێستای شارەکەیان هەڵبژارد کە لە موقاتەعەی کۆڵۆمبیادا بوو و سەر بـە هـیچ ویلایـەتیك نـەبوو، بۆیـە ئێسـتا پێیـدەڵێن واشـنتۆن دی. سـی Washington D.C یـە کـە کـورتکراوەی District of Columbia واتـە ناوچـە یـان موقاتەعـەی کۆڵۆمبیـا. شـایانی باسـە ئێسـتا لـە باکووری ڕۆژئاوای ئەو وڵاتە ویلایەتێکیش بە ناوی واشنتۆن هەیە و پایتەختەکەی سیاتڵە Seattle.وەك پێشتریش باسم کرد سیستەمی ڕێگاو بان و پرد و تونێل بـە تـۆڕێکی چـڕوپڕ

ویلایەت و شارەکانی بە یەکترەوە بەستووە و باوەڕ ناکەم لە هیچ شوێنێکی تری سەر ئەرزدا ڕێگاو بانی هێند پان پۆڕ هەبن. بێجگە لەوە زۆربەی شارەکان فرۆکەخانەی تێدایە و بە زۆری هاتوچۆی ویلایەتە دوورەکان هەر بە فرۆکەیە و من لەوێ سێ فرۆکەخانەم بینیوە لە شارەکانی سان فرانسیسکۆ و هیوستن و ئەتلەنتا کە هەر یەکەیان شارێکن بۆ خۆی و فرۆکەخانەی هاوای و گوامیش تاڕادەیەك گەورە بوون بەلاَم نەدەگەیشتنە گەورەیی ئەم سیانەدا.

لێرە خاکی بە پیت و ئاوی زۆر و سەرچاوەی سروشتیی سامان بەر دەست و ئەقڵی کارامەی مرۆڤ کەوتوون و سیستەمێکی ئابووری و سیاسی و دیموکراتی لە گەلێ سەرەوە پەیوەندی و بەکارهێنانی ڕێکخستووە و سەرەنجام شارستانیەتێکی گەورە و گەشەکردووی لێ گەلاَڵە بووە. ڕاستێکەی شارستانێتێکە مرۆڤ لێی سەرسامە و هەموو کەس دەخوازێ ولاَتی خۆی بەو ڕادەیە پێشبکەوێت و خەڵکەکەی بەری ڕەنجی خۆی بخوات و سیستەمێکی سیاسی - ئابووریی تێدا بەرقەرار بێت کە چیتر جەردە و مفتخۆر نەتوانن بەو ڕەهاییە تالاَنی بکەن. بەلاَم، وەك لە گەلێ شوێنی پێشتردا باسم کردووە، ئەوە نەبێ ئەم ولاَتە، وەك پەندە کوردییەکە دەڵێ، شامی شەریف بێ و دەرد و سەرئێشەی خۆی نەبێت، کە هەندێکیان کوشندەیە و ڕەنگە کایگەریی سەختیان لە ئایندەیەکی دوور یان نزیکدا دەربکەوێت. ئەڵبەتە ئێرەش بەشی خۆی دەردی ئابووری و کۆمەلاَیەتی هەیە. ڕاستە کەس لە برسا نامرێت و سیستەمێکی ئەمانی کۆمەلاَیەتی هەیە بەلاَم هەژاریش هەیە. ئەگەر پۆلیس نەبێت دز و پیاوخراپ چاوی پیاو دەردێنن و ولاَتەکە دەبێتە جەنگەڵستان، بەلاَم پۆلیس لەو ولاَتە چاو لە خەڵك سوور ناکاتەوە و بە نەرمی ڕەفتار دەکەن و ئەحکامەکانی یاسا جێبەجێ دەکەن.

بەلای منەوە ئەم ولاَتە بە دەست هەندێك پەتای کۆمەلاَیەتیی کوشندەوە گرفتار بووە و کاریگەریی زۆری دەبێت لە سەر ئایندەی. لێرە سیستەمی خێزان خەریکە شیرازەی دەپسێت و منداڵێکی زۆری دایك دیار و باوك نادیار لەو کۆمەڵگایەدان لە ئەنجامی نەریتی بۆی فرێند و گێرڵ فرێند girl friend & boy friend و منداڵ خستنەوەی دەرەوەی پەیوەندیی ژن و مێردایەتی. ژمارەی جیابوونەوەی ژن و مێرد زۆر بەرچاوە و بێگومان کاریگەریی سەختی خۆی هەیە لە سەر منداڵ. پەتای ئەیدز بەجۆرێك تەشەنەی کردووە کەوا خەریکە هەموو شتێك لە گرێژەنە دەبات و سەرەڕای پشکنینی پزیشکی و دەرمان و

كۆندۆم هەرچییەك دەكەن زەوتی ناكەن و خەڵكی وڵاتەكە زیرەیان كردووە و تەنانەت مەسەلەكە كێشاوێتیەوە بۆ پەیوەندیی نێر و مێ و سەرباری نەمانی ڕۆمانسیەت لە پەیوەندیی سۆزداریی ژن و پیاودا ئێستا پەیوەندیی بایۆلۆجی و سێكسی هەزار حیسابی بۆ دەكرێت و چنگی ڕەشی ئەیدز لە زەینی هەموو كەسێكدا ئامادەیە.

بەنگكێشان و مادەی سڕكەر یان بێهۆشكەر drug ئەمڕۆ لەو وڵاتە بەجۆرێك بڵاوە و بە تایبەتی لە ناو خەڵكی گەنجدا، كە لە باسكردن نایەت و وڵاتەكە گەورەترین بازاڕە بۆ تۆڕ و باندەكانی بازرگانی كردن بەو مادەیەوە و باندەكان لەوپەڕی چالاكیدان بۆ گواستنەوەی تلیاك لە وڵاتانی ئەمەریكای لاتین و شوێنی ترەوە بۆ ویلایەتە یەكگرتووەكان. هەرچی هێزی پۆلیسی وڵاتەكەشە بەردەوام لە ڕاوەدوونانیاندایە و چاریان ناكەن.

ڕەشەخەڵكە بەردەوام لە ڕاكەڕاكەی كاركردن و كار پەیداكردندان و هەرچەند دەكەن فریای دابینكردنی بژێوی ناكەون و ئەمەش كاری نێگەتیڤی كردووەتە سەر ئاسوودەیی و ژیانی ڕۆحیی خەڵك و پەراوێزێك نەماوەتەوە بۆ هەناسەدان و پشوویەك. لەبەر ئەوە دەبینی خەڵكی وڵاتەكە دەرفەتی ئەوەیان نیە سەری خۆیان بخورێنن و كتێبێك بخوێننەوە، سەرباری زۆریی كتێبخانەش. تەنانەت زۆربەی خەڵك لە ڕۆژنامەكاندا هەر لاپەرەكانی كاردۆزینەوە دەخوێننەوە. لەبەر ئەمانە و ڕەنگە كاریگەریی لایەنە سەلبییەكەی گلۆبالیزم Globalism (عەولەمە) بێت كەوا كۆمەڵانی خەڵكی ئەو وڵاتەی دەبەنگ كردووە و سەرباری بەرهەمە زۆرەكانی گلۆبالیزم لە سەتەلایت و ئینتەرنێت و تەلەفۆن و گەلێ شتی تر كەچی تاڕادەیەكی زۆر بێئاگان لە ڕووداوەكانی دنیا و بگرە چواردەوری خۆشیان.

بێگومان ئەم بارەش كێشاوێتیەوە بۆ ئاكار و هەڵسوكەوتی ئەمەریكا لە سیاسەت و پەیوەندیی نێودەوڵەتیدا و ئەمڕۆ هێندەی ئەمەریكا هەڵە و ڕەفتاری ناپەسەند و ملهوڕانە دەنوێنێ لەو بوارەدا هیچ دەوڵەتێكی تر نایكات. ئینگلیز ڕایان لە سەر ئەمەریكییەكان زۆر خراپە و دەڵێن ئەمەریكا لە پەیوەندی و سیاسەتدا ڕاست و چەوت بەكاردێنێ و هەڵە لە دوای هەڵە دووبارە دەكاتەوە و هەرچییەك دەكات هەر چەوت دەردەچێت و كورتی دەهێنێ ئەنجام پاش تاقیكردنەوەی هەموو هەڵە و چەوتییەكان كاتێ ڕاستەكە تاقی دەكاتەوە كەوا كەڵكی نەمابێت.

باسێك لە هەرێمی کۆلۆمبیا و شاری واشنتۆن دی . سی

لە ساڵانی سەرەتای ١٧٠٠ ەکانەوە کەڵکەڵەی جیابوونـەوە لـە تـاجی بـەریتانی کـەوتبووە سـەر خـەڵکی وڵاتەکـە و سـەرکردەکانی و فەرمانساش کـە ئـەو دەمـە دوژمنـی خوێنخـواری ئینگلیـز بـوو بـەردەوام دنـەی دەدان و پشـتگیری دەکـردن. ئەمەریکییـە سـەربەخۆیی خوازەکان لەوە دڵنیا بوون کە زۆر ناخایـەنێ بـەری ڕەنـج و خـەباتی خۆیـان دەخـۆن و لـە ژێـر ڕکیفـی پاشـای بـەریتانیا دەردەچـن. هـەر لـەو سەردەمەشـەوە بیریـان لـە شـوێنێك دەکردەوە کەوا شارێکی تێدا دروست بکـەن ببێتـە پایتـەختی حکومـەتی داهاتوویـان و لـە هـەمان کاتیشـدا نەکەوێتـە ناوجەرگـەی هیچکام لـەو ١٣ ویلایەتـەوە کـە ئەمـەریکای ئـەو سـەردەمەی لێ پێکهـاتبوو بـۆ ئـەوەی هیچکامیان پاشـەڕۆژ زاڵ نـەبن بـە سـەر ئـەوانیتردا. هـەروەها دەشـبوو لـە شـوێنێکی ناوەڕاسـتدا بێـت و بـە ئسـانی لـە هـەموو ویلایەتێکـەوە هاتەچۆی بکرێت. ئەم خاڵانەی خوارەوە کرۆنۆلۆجیای هەندێ ڕووداوی گرنگە لە مێژووی هـەرێمی کۆلۆمبیـادا District of Columbia کـە ڕوونـاکی دەختـە سـەر قۆناخـەکانی دروستکردنی شاری واشنتۆن و کردنی بە پایتەختی ویلایەتە یەکگرتووەکان لـە ساڵی ١٨٠٠ ەوە، پاش ئەوەی ساڵی ١٧٧٦ جاڕنامەی سەربەخۆیی ڕاگەیانـد و بـە شـێوەیەکی کـاتی شـاری فیلادلفیا، لە ویلایـەتی نیوجێرسی، کـرا بـە پایتـەخت و دواتـر گوێزرایـەوە ئـەم شـوێنەی ئێستای.

- ١٥ ی ١٧٥١: ئەنجومـەنی مێریلانـد ئەنـدامانی ئـەو نێردەیـەی دەسنیشـان کـرد بـۆ دروسـتکردنی شـارێك لـە سـەر ڕووبـاری پۆتامـاك Potamac ، لـە ناوچـەی ڕۆك کریکـی هەرێمی کۆلۆمبیادا، لە سە ڕووبەری ٦٠ ئەیکەر زەوی، کە بڕیار بوو لە جۆرج گـۆردن و جۆرج بیڵیی بکڕن. ئەم نیشتەجێیە ناونرا جۆرجتاون Georgetown .
- ٢٧ ی شوباتی ١٧٥٢: ڕووپێوکردن و نەخشەکێشانی جۆرجتاون ئەنجامدرا.
- ١٧ ی سـێپتەمبەری ١٧٨٧: ئیمـزا کردنـی دەسـتوور لـە لایـەن ئەنـدامانی لیژنـەی گەڵاڵەکردنی دەستوورەوە.
- ٢١ ی حوزێرانی ١٧٨٨: موسادەقە کردنی ویلایەتەکان لە سەر دەسـتوور. بەنـدی ١، بەشـی ٨، بڕگـە ١٧ ی دەسـتوورەکە دەسـەڵاتی بـە کـۆنگرێس دا بـۆ ڕاییکـردن و بەدواداچوونی ئەو یاسایانەی پەیوەندییان بـەم هەرێمـەوە هەیـە، کـە لـە ویلایەتـەکانی

دەوروپشــتی دابڕێــت و کــۆنگرێس قوبــووڵی بکــات ببێتــە بارەگــای ویلایەتــە یەکگرتووەکان.

 ٢٤ ی کانوونی دووەمی ١٧٩١: سەرۆك جۆرج واشنتۆن جێگەیەك هەڵدەبژێرێت کە بەشی هەردوو ویلایەتی مێریلاند و ڤەرجینیای تێدابێت.

 ١ ی دیسەمبەری ١٨٠٠: پایتەختی حکوومەتی فیدراڵی لە شاری فیلادلفیاوە گوێزرایەوە بۆ ئەو شوێنەی لە سەر رووباری پۆتاماك بنیاتنرا و ناویان لێنا شاری واشنتۆن لە موقاتەعە یان هەرێمی کۆڵۆمبیا Washington D.C. لە سەرژمێرییەکی ساڵی ١٨٠٠دا، دانیشتوانی ئەم پایتەختە تازەیە: ١٠٠٦٦ سپیپێست و ٧٩٣ ڕەشپێستی ئازادکراو و ٣٢٤٤ ڕەشپێستی کۆیلەی تێدابووە.

 ٣ ی مایسی ١٨٠٢: کۆنگرێس یەکەم ئیمتیازی شارەوانیی بەخشییە شاری واشنتۆن. دەنگدەرانی نێرینەی سپیپێست لەوانە دەسنیشان کران کە باجیان دەدا و لانی کەم پێش ساڵێك نیشتەجێی شار بووبێتن. ئەمانە مافی هەڵبژاردنی ئەنجومەنێکی ١٢ کەسییان هەبوو کە ئەمانیش حاکمی شاریان هەڵدەبژارد.

 ٤ ی مایسی ١٨١٢: کۆنگرێس دەستووری شاری واشنتۆنی هەموار کرد بۆ هەڵبژاردنی ئەنجومەنێکی پیرانی ٨ کەسی و ئەنجومەنێکی گشتیی ١٢ کەسی، کە هەردوولا پێکەوە حاکمی شار هەڵدەبژێرن.

 ١٥ ی مارتی ١٨٢٠: کۆنگرێس دەستووری شاری واشنتۆنی هەموار کرد بۆ هەڵبژاردنی حاکمی شار ڕاستەوخۆ لە لایەن دانیشتوانە دەنگدەرەکانەوە.

 ٩ ی تەمووزی ١٨٤٦: کۆنگرێس یاسایەکی دەرکرد سەبارەت بە گەڕانەوەی شار و ناوچەی ئەلێکساندریا بۆ ویلایەتی ڤەرجینیا.

 ١٦ ی نیسانی ١٨٦٢: کۆنگرێس کۆیلەیەتیی هەڵوەشاندەوە لەم هەرێمە فیدراڵەدا، کە بریتی بوو لە شار و کاونتیی واشنتۆن و جۆرجتاون.

 ٨ ی کانوونی دووەمی ١٨٦٧: کۆنگرێس مافی دەنگدانی ناوچەیی بەخشییە نێرینە ڕەشپێستەکان.

 ١١ ی حوزێرانی ١٨٧٨: کۆنگرێس موسادەقەی لە سەر ئەوە کرد کە حکومەتی ناوچەی کۆڵۆمبیا وەك دەستەیەکی شارەوانی سێ کەس حوکمی بکات کە لە لایەن سەرۆکەوە دەسەلاتیان بدرێتێ: دوانیان مەدەنی و سێهەمیان لە پیپی ئەندازیاری سوپابێت. ئەم شێوە حکومەت کردنە تا ئابی ١٩٦٧ بەردەوام بوو.

 ٢٩ ی مارتی ١٩٦١: بیست و سێیەمین هەموارکردنی دەستوور مافی دەنگدانی سەرۆکایەتیی بەخشییە دانیشتوانی هەرێمەکە.

 ٢٢ ی نیسانی ١٩٦٨: مافی هەڵبژاردنی بۆردی خوێندن درا بە دانیشتوانی موقاتەعەکە.

 ٢٤ ی دیسەمبەری ١٩٧٣: کۆنگرێس ڕەزامەندیی دەربڕی لە سەر یاسای حکومەتی لۆکاڵی ڕێکخستنەوەی حکومەتی هەرێمی کۆڵۆمبیا کرد.

□ ٢٢ ی ئـابی ١٩٧٨: کـۆنگرێس ڕەزامەنـدیی دەربـڕی لـە سـەر هـەموار کردنـی مـافی دەنگـدان لـە هـەرێمی کۆلۆمبیـادا، کـەوا مـافی نوێنەرایـەتی کردنـی هەرێمەکـە دەدات لـە ئەنجومەنی سەنات و نوێنەراندا.

□ ٢٠ ی شـــوباتی ١٩٨٧: هـــەردوو فڕۆکەخانـــەی نیشـــتمانیی واشـــنتۆن و دالّســـی نێودەوڵەتی لە لایەن حکومەتی فیدرالّییەوە خرانە سەر حکومەتی هەرێمەکە.

□ ١ ی ئۆکتۆبەری ١٩٨٧: نەخۆشخانەی سانت ئیلیزابێت چووە سـەر حکومـەتی ئـەم هەرێمە.

* ٢ی کانوونی دووەمی ١٩٩٢: شارۆن پرات دیکسۆن بوو بە یەکەم حاکمی ژن لە هەرێمە کەدا.

چوار سەرۆکە باوکەکەی ئەمەریکا و چیای پەیکەریان

جۆرج واشـنتۆن، تۆمـاس جێفەرسـن، ئـەبراهام لینکـۆڵن، تیـۆدۆر ڕووزفێلت چـوار سـەرۆکی دیـار و بەرچـاون لـە مێـژووی ویلایەتـە یـەکگرتووەکانی ئەمـەریکادا و بـە چوار سەرۆکە باوکەکەی ئەمەریکا ناودەبرێن و هەر یەکەیان لـە پێێچێکی مێـژووی ئـەو وڵاتـەدا ڕۆڵێکـی گـەورە و یەکلاکـەرەوەی بینیـوە و نـاوێکی درەوشـاوەیە لـە مێژووی ئەو وڵاتەدا.

□ جـۆرج واشـنتۆن George Washington ١٧٨٩ - ١٧٩٧: ئـەو سـەرکردەیەی کـە بە خەباتی بێوچان گەلی ئەمەریکای لە کۆلۆنیالّێتیی بەریتانیا ڕزگارکرد و ساڵی ١٧٧٦ جـاڕی سـەربەخۆیی دا و بنـەمای سیسـتەمێکی دیمـوکراتیی بـۆ ئـەو وڵاتـە دامەزراند کە تا ئەمڕۆش بەردەوامە.

□ تۆمـاس جێفەرسـن Thomas Jefferson ١٨٠١ - ١٨٠٩: بـە ژیـری و پلانـی ئـەم سـەرۆکە سـاڵی ١٨٠٣ ئەمـەریکا موقاتەعـەی لویزیانـای لـە فەرەنسـای سـەردەمی ناپلیۆن بە ١٥ ملیۆن دۆلار کڕیوە، کە زۆری پێویست بە پارە و پـووڵ بـووە بـۆ شەڕوشۆڕەکانی، واتە هەر ئەیکەرێك بە ٣ سەنت و ئەمە ڕێگەی فراوانخـوازیی بـۆ کـردەوە بـۆ ئەرکانسـاس، ئـایوا، داکۆتـای بـاکوور و باشـوور، کەنسـاس، نبراسـکا، میسوری، مینیسـۆتا، ئۆکلاهۆمـا، تەکساس، نیومەکسیکۆ، کۆلـۆرادۆ، وایـۆمینگ و مۆنتانا.

- ئــەبراهام لینکــۆڵن Abraham Lincoln ١٨٦١- ١٨٦٥: لــە شــەڕی نــاوخۆی ئەمەریکای ئەو ساڵانەدا ڕۆڵێکی گەورەی بینی بۆ ئـەوەی ویلایەتـەکانی باکوور و باشوور لێکتر جیا نەبنەوە و وڵاتەکە بە یەکگرتوویی بمێنێتەوە.
- تیـۆدۆر ڕووزڤڵت Theodore Roosevelt ١٩٠١- ١٩٠٩: نۆکەنـد یـان کـەناڵی پەنــەمای دروســتکرد، کــە هــەردوو ئۆقیانووســی ئەتڵــەنتیك و پاســیفیکی بــە یــەکترەوە بەســتەوە. ئــەمیش وەك جێفەرســن ڕۆڵێکــی گــەورەی بینــی لــە فراوانخوازیدا بەرەو ڕۆژئاوای ئەمەریکا.

هونەرمەنـدی پەیکـەرتاش گـوتزون بورگڵـەم Gutzon Burglum لـە نێـوان سـاڵی ١٩٢٧ و ٣١ ی ئۆکتۆبەری ١٩٤١ دا لەگـەڵ ٤٠٠ کرێکاردا پەیکـەرێکی نیـوەیی زەبـەلاحی ١٨ مەتری بۆ هەر یەك لەم چوار سەرۆکە داتاشی لە شاخی ماونـت ڕەشمـۆر Mount Rushmore ی ناوچەی بلاك هیڵ لـە ویلایـەتی داکۆتـای باشـوور، لـە سـەر ڕووبـەری ١٢٧٨ ئەیکــەر یــان ٥١٧ کیلۆمــەتری چوارگۆشــە، بــۆ نمایشــکردنی یەکــەم ١٥٠ ســاڵی مێژووی ئەمەریکا. پەیکەرەکان لە چوار لووتکەی جیاکە داتاشراون، بـە جۆرێـك کـە هەر لووتکەیەك بریتییە لە دەموچـاوی یـەکێك لـەو چـوار سـەرۆکە لـە گـەڵ نیـوەی لەشــیدا و تــەکنیك وهونــەری پەیکەرتاشــییەکی وردی تێــدا بــەکارهێناوە و لــەو ماوەیەدا پێنجسەد هەزار تەن بـەردی داتاشـیوە. شـیاوی بـاس ئـەم شـاخە یەکپارچـە بــەردی گرانیتــی ڕەشــە و هــەمان هونەرمەنــد پێشــتریش پەیکــەری جەنــەراڵ لی و هاوەڵــەکانی لــە ســتۆن مــاونتێنی جۆرجیــا کێشــاوە. تــۆ بڵێــی فــەرهادی کۆکــەنی کوردیش ئەم ڕەنجەی کێشابێت!

سەرۆکەکانی ویلایەتە یەکگرتووەکان بە پێی ساڵانی سەرۆکایەتییان ئەمانەن:

١. جۆرج واشنتۆن ١٧٨٩ - ١٧٩٧
٢. جۆن ئادەمز ١٧٩٧ — ١٨٠١
٣. تۆماس جێفەرسۆن ١٨٠١ — ١٨٠٩
٤. جێمس مادیسۆن ١٨٠٩ — ١٨١٧
٥. جێمس مۆنرۆ ١٨١٧ — ١٨٢٥
٦. جۆن ئادەمز ١٨٢٥ — ١٨٢٩
٧. ئەندرو جاکسۆن ١٨٢٩ — ١٨٣٧
٨. مارتن ڤان بویرن ١٨٣٧ — ١٨٤١

٩. ویلیەم هێنری هاریسۆن ١٨٤١
١٠. جۆن تایلەر ١٨٤١ — ١٨٤٥
١١. جێمس پۆڵك ١٨٤٥ — ١٨٤٩
١٢. زەکەری تایلۆر ١٨٤٩ — ١٨٥٠
١٣. میلارد فیڵمۆر ١٨٥٠ — ١٨٥٣
١٤. فرانکلین پیرس ١٨٥٣ — ١٨٥٧
١٥. جێمس بوخانین ١٨٥٧ — ١٨٦١
١٦. ئەبراهام لینکۆڵن ١٨٦١ — ١٨٦٥
١٧. ئەندرو جۆنسن ١٨٦٥ — ١٨٦٩
١٨. یولێسیس گرانت ١٨٦٩ — ١٨٧٧
١٩. ڕەزەرفۆرد هایەس ١٨٧٧ — ١٨٨١
٢٠. جێمس گارفیلد ١٨٨١
٢١. چێستەر ئارسەر ١٨٨١ — ١٨٨٥
٢٢. گرۆڤەر کلێڤلاند ١٨٨٥ — ١٨٨٩
٢٣. بنجامین هاریسۆن ١٨٨٩ — ١٨٩٣
٢٤. گرۆڤەر کلێڤلاند ١٨٩٣ — ١٨٩٧
٢٥. ویلیەم ماککینلی ١٨٩٧ — ١٩٠١
٢٦. تیۆدۆر ڕووزفلێت ١٩٠١ — ١٩٠٩
٢٧. ویلیەم تافت ١٩٠٩ — ١٩١٣
٢٨. وودرۆ ویڵسن ١٩١٣ — ١٩٢١
٢٩. وارن هاردینگ ١٩٢١ — ١٩٢٣
٣٠. کالڤن کۆلێدج ١٩٢٣ — ١٩٢٩
٣١. هێربەرت هووڤەر ١٩٢٩ — ١٩٣٣
٣٢. فرانکلین ڕووزڤلێت ١٩٣٣ — ١٩٤٥
٣٣. هاری ترومان ١٩٤٥ — ١٩٥٣
٣٤. دوایت ئایزنهاوەر ١٩٥٣ — ١٩٦١
٣٥. جۆن کەنەدی ١٩٦١ — ١٩٦٣
٣٦. ليندن جۆنسن ١٩٦٣ — ١٩٦٩

٣٧. ڕیچارد نیکسۆن ١٩٦٩ — ١٩٧٤
٣٨. جیراڵد فۆرد ١٩٧٤ — ١٩٧٧
٣٩. جیمی کارتەر ١٩٧٧ — ١٩٨١
٤٠. ڕۆناڵد ڕێگن ١٩٨١ — ١٩٨٩
٤١. جۆرج بوش ١٩٨٩ — ١٩٩٣
٤٢. ویلیەم کلینتۆن ١٩٩٣ — ٢٠٠١
٤٣. جۆرج دبلیۆ بۆش ٢٠٠١ ئێستا

بڕیاری گەڕانەوە بۆ وڵات

سەروەختێك ژیان لەم وڵاتەی خۆماندا جۆرێك لە گەمەی مەرگ بوو و زۆربەمان بە هەر ڕەنگێك بێت پڕۆژەی کوشتن و لەناوچوون بووین. تۆ ئەگەر هەر هیچیش نەبوویتایە و لەگەڵ بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستاندا پەیوەندییەکیشت نەبوایە، ئەوە جەنگی ئێران و عێراق و جەنگی کەنداوی دووەم لێت بەمەلاس بوو، دەیان و سەدان خەڵکی ڕاپێچی شەڕێکی نەگریسی بێمانا دەکرد کە لە ڕازیکردنی گومڕایی دکتاتۆرێکی تووڕەهات بەولاوە هیچیتر نەبوو، دکتاتۆرێك کە حەقیقەتی تەواوی لەو دەسگیرکردنە پڕ شوورەییەدا دەرکەوت.

لەو سەردەمەدا دەیان و سەدان کەس لە سەرەتای ساڵانی هەشتاوە تا دوای ڕاپەڕین و ئەو کاتەی دکتاتۆرەکەی عێراقی تێدا بەچۆکدا هات ڕێی هات و نەهاتی هەندەرانیان دەگرتە بەرو کارەکە هێندە تێکەڵی و پێکەڵی تێکەوت کەوا چاك و خراپ، بازرگان و سیاسەتکار، ڕاونراوی ڕاستەقینە و ساختە هەر هەمووی پەلەقاژەی "بەهەشتەکەی" ئەورووپا و هەندەرانی بوو. ڕاستییەکەشی باری بژێویی سەختی خەڵك و ئەو جیاوازییە زۆرەی گۆڕینەوەی دراوی بیانی، بە تایبەتی دۆلار، لەگەڵ دیناری عێراقی هیچ نەکردووی هەلاوساودا پاڵنەرێکی گەورەی خەڵك بوو بە ماوەیەکی کەمی کارکردنی هەندەران بگەڕێتەوە ئێرە و بە شەش حەوت هەزار دۆلارێکەوە بتوانێ خانووی باش و ژنی جوان و

ژیانێکی خۆش بۆ خۆی بڕەخسێنێت و وایکرد لە خەڵکەکە ڕەو ئاسا ڕوو لەو ئەوروپایە بکەن. لێرەدا مەسەلەکە لای خەڵك ڕوون و ئاشکرایە و بە هەمان شێوە هۆکارەکانیش و ڕەنگە زۆر پێویست بە شیکردنەوە ناکات.

لەو سەروبەندەدا من هەموو کات بە گاڵتەوە دەمگوت مەگەر فڕۆکەیەك بێتە لای ماڵەکەم و بمباتە ئەو هەندەرانە و ئەم سوعبەتەشم ڕاستییەکی تێدابوو، دەنا بەخوا تاقەتی هیچ جۆرە موغامەرەو سەرکێشییەکم نەبووە و نیشمە. من کەسێکی موحافزەکار نیم، بەڵام هێند پەیوەندیی کۆمەڵایەتیم بە خەڵکی خۆمانەوە بەتین بوو ڕۆژێ لە ڕۆژان بیرم نەدەکردەوە چۆن سەرجەمی ئەو سۆزو پەیوەندییە کۆمەڵایەتیانە بەجێبێڵم، چاك بن یان خراپ.

بەڵام ساڵی ١٩٩٦ و کۆتاییەکەی، ئەوەی بە گاڵتەوە دەمگوت گوایە مەگەر فڕۆکەیەك بێت بە ماڵ و خێزانەوە بمبات دەرۆم، بۆیەڕەخساندم و دەرفەتێکی لەو جۆرەی سەرکێشییەکانی سندبادم بۆلوا و ئەو کەسانەی لە ڕێکخراوەکاندا لە کوردستان کاریان کردبوو ژیانیان کەوتە مەترسییەوە و هەلی چوونە ئەمەریکایان بۆ هەڵکەوت و لە نزیکمانەوە فڕۆکە چاوەڕێی دەکردین فەرموون بۆ ئەمەریکا. ئەڵبەتە منیش وەك ئەو چەند هەزار کەسە جڵەوی خۆم دا بە دەست ئەو چارەنووسەوە و بە لۆجیکی ئەوەی با تاقیبکەمەوە خۆ نامخوات جڵەوی خۆم دا بە دەست ئەو سەفەرە و چارەنووسە نادیارەکەیەوە.

ڕاستێکەی من نە لە ڕووی مادی و نە لە ڕووی مەعنەوییەوە زیانێکم نەکرد و بگرە ماوەی ئەو دوو ساڵەی ئەوێ و گەشتی دەوراندەوری زەوی لە بواری ئەزموونی دنیابینی و ژیان لە ناو کۆمەڵگایەکی فرە ڕەهەند و فرە کولتووردا گەلێ شتی باشی پێبەخشیم و لە زۆر سەرەوە ئاشنای کردم بە ژیان و گوزەرانی ئەو جۆرە کۆمەڵگایانە. لەوێ مانای پیرۆزیی کارم زانی و ئەو دەرسەی دامێ کەوا کار چۆن مرۆڤ و کۆمەڵگە پێشدەخات و چۆنیش بنیادەم نوێدەکاتەوە و ئەقڵ و هۆشی پەرەدەستێنێ. لەوێ ڕاستە بیمەی بێکاری و سیستەمی سۆشیال یان وێڵفەیرwelfare هەیە بەڵام نابێ بەو پارووە نانەی بە دەستی خۆت پەیدای دەکەیت و منەتیش لە کەس نازانیت. هەرکەسێ کاری کرد جارێکیتر ناچێتەوە سەر پارەی بێکاری و گوزەرانی مەمرەومەژی بەو پارەیە. لە بایەخی کار و ئەو پیرۆزییەی کە تێی دەڕوانرێ لەوێ، خەفەتبار دەبیت بۆ ئەو مفتخۆرییەی لای خۆمان باوە و کەم کەس ڕێز لە کاری خۆی دەگرێ و دەسەڵاتیش لە پشت خوڵقاندنی سوپایەك

خەڵکەوەیــە کــە بــە ڕووکــەش کاریــان هەیــە و مووچــەخۆرن و بــە واقیعــیش بێکــاری دەمامکـدارن و بـارن بـە سـەر ڕەوتـی پەرەسـەندن و پێشکەوتنی ژیانـەوە. هـەر ئەمەشـە بووەتــە نــەریتێکی ســەقەت و خــۆرەی ئــەم کۆمەڵگایــە و بــەردەوام توێــژی مفتخــۆر و قاچاخچی و دز و درۆزن بەرهەم دێنێ و تەماشا دەکەیت ساڵ دێـت و ساڵ دەڕوات و هـیچ بە هیچ نەبووە و گەندەڵی پتر ڕەگی خۆی دادەکوتێ و چنگ دەخاتـە بینـی هـەموو جـۆرە گەشەکردنێکەوە.

بەهەرحاڵ ئەم هەویرە زۆر ئاوکێشە و بواری ئەم باسەی ئێستای من نیە. بـەڵام بـا پـێ لەوەش بنێین کەوا ڕاستە کار پـیرۆزە لـەوێ بـەڵام لـە سـەرێکی تـرەوە هێنـد مرۆڤـی پێـوە جـەنجاڵ بـووە کـە دەرفـەتی بـۆ ژیـانی ڕۆحیـی نەهێشـتووەتەوە و خـەڵك هـەر ڕادەکـات و دەتوانم بڵێم بە هیچڕا ناگـات و ئـەنجام بووەتـە مرۆڤـە ئامێریـك و تـەنها مەبەسـتی پـارە پەیداکردنە، کە بەو ئاسانییەش پەیدا نابێت. لەبـەر ئـەوە کـەس نیـە بـەلای کەمـەوە دوو ئیش نەکات و بێگومان ئەمەش تەواوی وەختی مرۆڤ دەبـات و پـەراوێزێك نامێنێتـەوە بـۆ ژیـانی ڕوحـی و کۆمەڵایـەتی. لـەم ڕووەوە ئـەوەی مـن بینـیم جۆرێـك بـوو لـە کارەسـات، ئەڵبەتە لە دیدی خۆمەوە. چـونکە کـار بەڕادەیـەك کاتـت دەگـرێ کـە ئـیتر ئاگـات لـەخۆت نامێنێ و بەرە بەرە بێهۆش و دەبەنگت دەکات و واتلێدەکات تەنها لە دەلاقەی پارەوە ژیان ببینیت.

ئەڵبەتە من لێرەدا مەبەستم ڕەشەخەڵکە هـەژار و مامناوەندییەکەیـە، کـە ئێمـە لـەوێ بـووین بـە بەشـێك لەوانـە. بـە بـارێکی تریشـدا دەوڵەمەنـدە قەبـە و سـەرمایەدارە خـاوەن کارگە و بەرژەوەندیەکانیش هێند جەنجاڵی ئیدارەدانی پارە و پـرۆژەکانیانن کە ناپەرژێنـە سەر ژیانی ئاسایی و ڕۆحی و لەم خاڵەدا لەگـەڵ خەڵکـە مامناوەندییەکـەدا یەکدەگرنـەوە. ئەمەش وات لێدەکات کەوا هەست بکەیت لە کۆمەڵگایەکی بێئاگادا بژیت و لەو کولتوورەی کە پیێ ڕاهاتووی دابڕێیت، هەرچەندە خۆ ئێمە بە هەموو شتێکیشمان هەر ناڵێین ئامین.

لە سەرێکی تریشەوە منێك منداڵم لـە سـەر نـەریت و کولتوورێـك ڕابێـت کـە هـی خـۆم نەبن و ئەنجام بچنە ڕیزی ئەو خەڵکـەوە کـە نـە بتـوانن کولتـووری نـوێ قوبـووڵ بکـەن و ئەوەی خۆشمانیان لە دەست بچێت دەبێ چ تەیرێکیان لێدەرچێت و چۆن بتوانن خزمـەتی ئایندەی خۆیان و وڵاتی ڕەسەنیان بکەن. ئەڵبەتە چیرۆکی ئیفلیجی لـەم بابەتـەش زۆرن و هەرکەسـەمان چـەندین حیکایـەت و بەسـەرهاتی ئـەو خەڵکەی لایـە کـە بـە دەردی خـراپ چـوون. کـە واتـە لـە دوو سـەرەوە مـن گـرەو نابەمـەوە، یەکـەمیان دەبـێ ڕۆژ تـا ئێـوارە

بڕەتێم و کار بکەم بۆ دابینکردنی بژێویی ڕەشەخێزانێك کە هەر چوار منداڵەکەم پێش تەمەنی کار کردن بوون تێیدا، گوایە چیە لە ئەمەریکادا دەژیم. دووەمیان لە ڕووی کۆمەڵایەتی و سایکۆلۆجییەوە کەسمان دانوولەمان لەگەڵ ئەو نەریت و بارە کۆمەڵایەتییەدا نەدەکولا، کە لە ئەڵقەکانی پێشتردا ئاماژەم بۆ کردووە و من و دایکیان تووشی دەردی غوربەت یان هۆم سیك home sick بووبووین چونکە لە شوێنێك بووین دابڕاو لە زۆربەی دۆست و ئاشناکانمان و بەردەوامیش خەریکی کارکردن بووین و هیچیشمان بە هیچ نەدەبوو. ئەو غوربەتە تاڵە وایلێکردبووین لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە دڵمان زۆر بە عەرەب و فارس و تەنانەت هندی و پاکستانیش دەکرایەوە و تەماشا دەکەین منداڵەکانیش، سەرباری زیرەکییان لە خوێندندا، بەڵام تووشی هەمان دەردی دووریی ئێمە بوون و هەرکە گوێیان لە کاسێتێکی گۆرانیی کوردی دەبوو بێدەنگ فرمێسك بەچاویاندا دەهاتە خوار. لەگەڵ دایکیان بیرێکمان لێکردەوە تا ئەم منداڵانە دەگرین و تکامان لێدەکەن بابیانبەینەوە با بڕیاری خۆمان بدەین، ئەگینا پاش چەند ساڵێکی تر کار وادەکەوێتەوە ئێمە بگرین و بمانەوێ بیانهێنینەوە بۆ وڵات و ئەوانیش ئەو دەمە پێبکەنن و گاڵتەمان پێبکەن، وەك ئێستا لە گەلێ خێزانی کورد قەوماوە.

ئێمەیەکی تا سەر ئێسقان پەروەردەی کۆمەڵگەیەکی نیمچە داخراو هەروا ئاسان نیە دەسبەرداری هەندێ نەریت بین کە فریشکمان پێوە گرتووە و بووە بەخووی شیریمان، با لاف پێچەوانەش لێبدەین. من لەگەڵ ڕەوتی گۆڕان و پێشکەوتنی کۆمەڵگای مرۆڤایەتیدام و باش دەزانم مەسەلەکان ڕێژەیین و ئەمەی ئێستا داکۆکی لێدەکەم پاش سەد ساڵی تر هەر لە کۆمەڵگاکەی خۆمدا شتیکی ترە. بەڵام هیچ کاتێ مرۆڤی ئاسایی بەدەر نەبووە لە یاسا و ڕێسای ئەو سەردەم و زەمانەی تێیدا ژیاوە. من لە شوێنی کارەکەمدا کوڕێکی ڕەشپێستی برادەرم بوو ناوی ویل و خەڵکی مەشیگان بوو، دۆستایەتیمان زۆرخۆش بوو. جارێکیان پێمگوت ویل من ناوم محەمەدە و کوڕی فلان کەسم و ئەمەش ناوی بنەماڵەکەمە ئەی تۆ؟ ئەویش لەوەڵامدا بزەیەك گرتی و وتی من بنەماڵەم نیە و دایکم لە بۆیفرێند منی بووە، واتە کوڕە هاوڕێ یان هاوسەری ناشەرعی. ئەمەی زۆر بە ئاسایی باس دەکرد و مێشێکیش میوانی نەبوو. پێمناڵێی کێ لای ئێمە خۆی بەوە بزانێ پێشکەوتووترین کەسە و نەریتی کۆمەڵگاکەی ڕەتبکاتەوە دەتوانێ قسەیەکی وەك ئەوەی ویل بکات؟ ئەمە ئێستا وایە بەڵام پاش سەد و دوو سەد ساڵی تر ڕەنگە مەسەلەکە لە کۆمەڵگای ئێمەشدا جیاواز بێت. باشە تۆ پێت قووتدەچێت ببیتە

بەشێك لەكۆمەڵگەیەك كە زیاد لە ٣٠٪ ی منداڵ تێیدا دایك دیارە و كەس نازانێ باوكیان كێیە!؟

لە سەرێكی تریشەوە من كەم تا كورتێك خۆم بە نووسین و وەرگێڕانەوە خەریك كردووە و بەتەما بووم لەوێ كەشێكی ڕۆشنبیری لەبار بدۆزمەوە و بتوانم ئەو كەمە توانایەمی تێدا بخەمە گەڕ كەچی لە كوێرەوەریی كاركردنی سەرومڕ بەولاوە هیچیتر نەبوو. كەواتە ئەمیشیان هیچ و گەلێ نووسەری زۆر باشی لای خۆمان چوونە هەندەران و لەجیاتی پێشكەوتن لەوێ پووكانەوە. من لە بێكاری و پشوودانەكەی دوورگەی گوامدا كتێبی جینۆسایدم كردە كوردی و پێموابوو كە چوومە ئەمەریكاوە میدڵ ئێست ووچ، كەخاوەنی كتێبەكە بوو، بە گەرمی پێشوازیم لێدەكەن و پێم دەڵێن "دەستەكانت خۆش بێت كاكە حەمە بۆ كارێ كە كردووتەوە !" و خێرا بۆم چاپ دەكەن و خەیاڵیشم لەوە زیاتر ڕۆیشت كەوا ڕەنگە بانگهێشتم بكەن كاریان لەگەڵ بكەم ، كەچی دەردی شێخ ڕەزا دەڵێ "شیر وانەبوو" بەڵكو ڕێگریشیان لێكردم و وتیان خۆ ئێمە تەكلیفمان لێنەكردووی بۆ لەخۆتەوە كاری وات كردووە. ماڵی ئاوابێت د. بەرهەم ساڵح لە سەر ئەو كتێبە شەڕی زۆری بۆ كردم، كەچی ئەو دەزگایە هەر ملیان نەدا و ئەنجام كتێبمان هێنایەوە لە كوردستان چاپمان كرد. لێرەدا جێی خۆیەتی سوپاسی گەلێ دۆستی نووسەر و ئەدیب بكەم كە پشتگیرییان لێكردم بۆ ئیجازەدانی چاپی ئەو كتێبە، لەوانە بەڕێزان دلێر شوكری، مامۆستا مەحمود تۆفیق، د. ڤێرا سەعیدپوور، حەمە ساڵح جەباری و گرووپێك لە برادەرانی ساندیاگۆ – كالیفۆرنیا، قادر سەرچناری و ئامانج شاكەلی و هاوڕێی شاعیرم كاك فەرهاد شاكەلی و گەلێ دۆستی تر. هەر لە ڕێكخراوی هیومان ڕایتس ووچیش سوپاسی هانی مەجالی بەرپرسی بەشی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی ئەو ڕێكخراوە دەكەم كەوا زۆر پشتگیریی لەچاپدانی لێدەكردم بە هەمان شێوەش د. یوست هیڵتەرمان، كەوا كاتی خۆی سەرپەرشتی پرۆژەی ئەنجامدانی ئەو كتێبەی دەكرد، زۆری بەلاوە بوو بە كوردی بڵاوبێتەوە كەچی هەندێ كەسی ئەو ڕێكخراوە و پێموایە دەستی كوردێكی دانیشتووی لەندەنیشی تێدابوو، كە هیومان ڕایتس ووچ ڕاویچژی پێكردبوو، بوون بە كۆسپ لە بەردەم لەچاپدان و بڵاوبوونەوەی وەرگێڕانی كوردییەكەی ئەوكتێبەدا.

كەوابوو ئەمەشیان هەر هیچ ! ئەی ئیتر بۆ لە ئەمەریكایەكدا دانیشم كە هیچ هیوا و ئامانجێكی شەخسی و كۆمەڵایەتی و گشتیمی تێدا بەدی نەیەت. خۆ وڵاتی خۆیشم لە ژێر

دەستی ڕژێمی عێراقدا نەمابوو و ئەو هەڕەشەیەشی کە لە ساڵی ١٩٩٦ دا باسی لێوەکرا وا دەرنەچوو. پەندێکی ئینگلیز هەیە دەڵێ "East and West Home is best" بە واتای وڵاتی خۆت لە هەر شوێنێکی تری دنیا باشترە.

داوای لێبووردن دەکەم من نامەوێ ئەم تاقیکردنەوەیەی خۆم گشتگیر بکەم و بڵێم ئەوەی من کردوومە بۆ هەموو کەس ڕاستە، چونکە هەر کەسە و باروزرووفی تایبەتی خۆی هەیە و لەو خەڵکەی کە ڕۆیشتن ئێستا دەیان ئەزموونی خۆپێگەیاندن لەڕووی خوێندن و گوزەران باشکردنەوە هاتووەتە ئاراوە و گەلێ کەس لە هەندێ پێگە و شوێندا سوود بە کۆمەڵگە و وڵاتەکەی خۆی دەگەیەنێت و لە پاڵ دیاردە نەگەتیڤەکانیشدا لایەنی پرشنگدار جێی خۆی کردووەتەوە.

تەنها وەك نموونەیەك باسی دەکەم مامۆستا حەمەعەلی خزم و دۆستم دوو کوڕی هەن یەکێکیان دکتۆرە و لەو وڵاتەدا بەکارامەییەوە پراکتیزەی پیشەکەی خۆی دەکات و ئەویتریان ئەندازیارە و لە بواری خۆیدا کار دەکات و دایك و باوکەکەش پاش نزیکەی حەوت ساڵ هاتنەوە بۆ وڵات و لە ناو کولتووری ڕەسەنی خۆیاندا ژیان دەگوزەرێنن.

چەندین نموونەی تری پرشنگدار هەیە لە ئەوروپا و ئەمەریکا، کەوا بێجگە لە خزمەتی خۆیان و خێزانیان خزمەتی گەلەکەشیان دەکەن و ئێمە دەخوازین نموونەی ئەوانە زۆر بن.

پێــــڕســـــــت

بابەت | **لاپەڕە**

بابەت	لاپەڕە
یادەوەریی کوردێکی ڕەهەندەی دوورگەی گوام	١
هەندێك زانیاریی لە سەر دوورگەی گوام	٩
لووتکە چیای دوو دڵخواز و ئەشکەوتی عەریفە ژاپۆنییەکە	١٥
لە گوامەوە بۆ ئەمەریکا .. بە سەر ئۆقیانووسی پاسیفیکدا	١٧
ویلایەتی جۆرجیا و میوانە کوردەکانی ماڵی مستەر سنۆ	٢١
سەردانێك بۆ مەزاری مارتن لووسەر کینگ	٢٧
سەگی براوە .. جەنەراڵی دۆڕاو	٣٣
ئەمەریکا و ململانێی کار پەیداکردن	٣٧
کەم کەس هەیە لە ئەمەریکادا دوو ئیش نەکات	٤٣
ئەمەیە ئەمەریکا .. بەخێربێن بۆ ئەمەریکا	٤٧
ژمێریار لە بازاڕی کرۆگەردا	٥١
جارێکیتر سەنگەری کار گواستنەوە	٥٥
خەڵکی کوێی؟ کوردستان .. ئێ ئێ تێگەیشتم پاکستان	٦١
سەردانێك بۆ کەناڵی CNN و باسێك لە ڕاگەیاندنی ئاراستە	٦٧
کریسمەس و بەزمی کریسمەس لە ئەمەریکادا	٧٣

جەژنی قەل و جەژنی کوولەکەزەرد	٧٧
کچە هاوڕێ و کوڕە هاوڕێ	٨١
خوێندنی منداڵەکانم لە ئەمەریکادا	٨٥
کوردێك لە وڵاتی هندییە سوورەکاندا	٩٢
مەرگێکی پڕ تراجیدیا لە ئەمەریکادا	٩٧
لە تایفوونەوە بۆ تۆرنادۆ	١٠٢
ئەمەریکا .. وڵاتێکە بەردەوام غوربەت بەرهەمدێنێت	١٠٦
هەندێك دیاردە و خاسییەتی ئەمەریکا	١١٢
باسێك لە هەرێمی کۆڵۆمبیا و شاری واشنتۆن دی . سی	١٢٠
چوار سەرۆکە باوکەکەی ئەمەریکا و پەیکەرە چیایان	١٢٣
بڕیاری گەڕانەوە بۆ وڵات	١٢٦
پاشکۆی وێنەکان	**

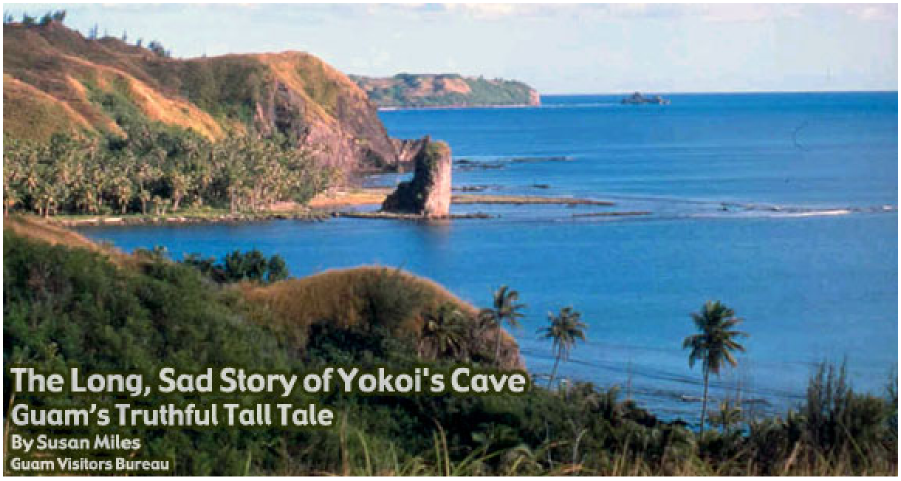

چەند دیمەنێك لە دوورگەی گوام

ئەو عەریفە ژاپۆنییەی پاش جەنگی جیهانیی دووەم

٢٨ ساڵ لەم ئەشکەوتەی دوورگەی گوامدا خۆی شاردەوە

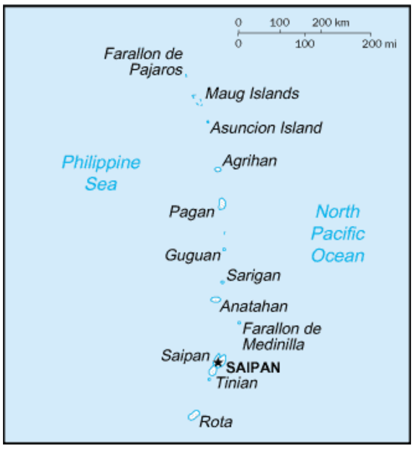

نەخشەی دوورگەی گوام

نەخشەی دوورگەکانی ماریانای باکوور

لە ئۆقیانووسی پاسیفیکدا

مارتن لووسەر کینگ

ڕابەری خەباتی مەدەنیی

ڕەشپێستەکانی ئەمەریکا

ساڵی ١٩٦٨ تیرۆر کرا

مەزاری مارتن لووسەر کینگ لەشاری ئەتڵەنتا ویلایەتی جۆرجیا

سەردانی مەزاری مارتن

پەیکەری جەنراڵ لی و هاوڕێکانی لە ستۆن ماونتێن جۆرجیا - ئەتلانتا

جەنەراڵ ڕۆبەرت لی

سەرکردەی سوپای ویلایەتەکانی باشوور

لە شەڕی ناوخۆی ئەمەریکادا

١٨٦١ - ١٨٦٥

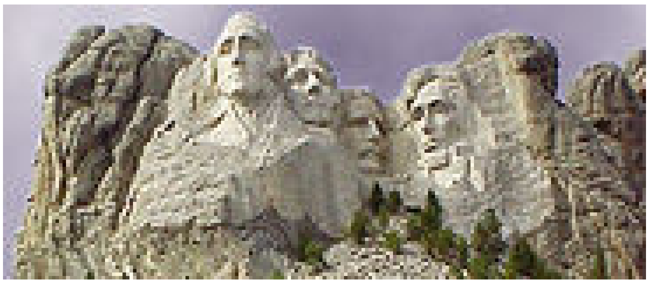

پەیکەرە چیای چوار سەرۆکە باوکەکەی ئەمەریکا لە ماونت ڕەشمۆرـ ویلایەتی داکۆتای باشوور

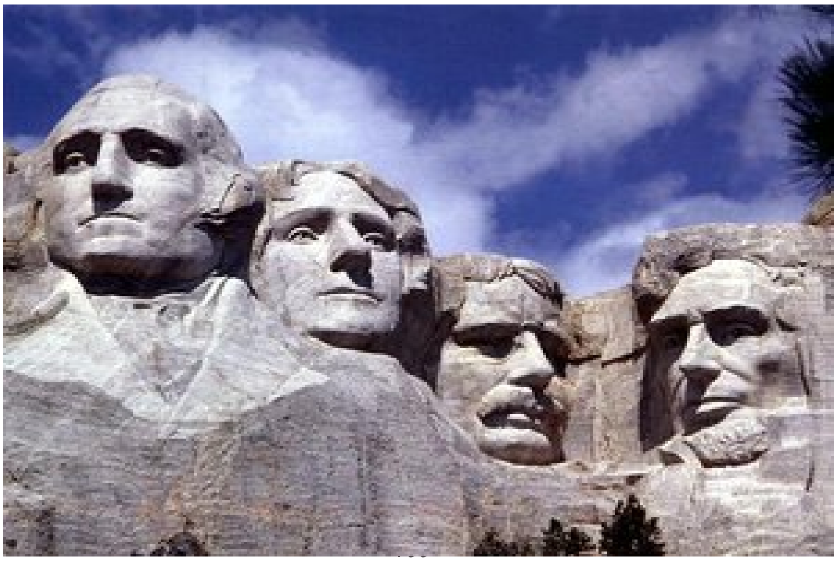

پەیکەری ئازادی ـ نیویۆرک

منداڵەکانمان لە کۆرسی زماندا لە دوورگەی گوام

کاتێ گەیشتینە فرۆکەخانەی ئەتڵنتا لە ویلایەتی جۆرجیا

لەئاهەنگی بە یەکەم دەرچوونی منداڵێکمدا